

THE ACADEMY OF MANAGEMENT
AND ADMINISTRATION IN OPOLE

PROBLEMS AND PROSPECTS
OF TERRITORIES'
SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT

**PROBLEMY I PERSPEKTYWY ROZWOJU
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO OBSZARÓW**

**PROBLEMS AND PROSPECTS
OF TERRITORIES' SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT**

Publishing House WSZiA

Opole, Poland

The Academy of Management and Administration in Opole (Poland)
Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)
High School of Medicine in Sosnowiec (Poland)
High School Humanitas in Sosnowiec (Poland)
West-Kazakhstan State Medical University named after Marat Ospanov
(Kazakhstan)
SI of General and Urgent Surgery Institute named after V.Zaitsev NAMS
of Ukraine (Ukraine)
Institute for the Study of Spatial Development (Ukraine)
al-Farabi Kazakh National University, Almaty (Kazakhstan)
Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education (Ukraine)
Kharkiv National University of Radio Electronics (Ukraine)
Kharkiv Trade and Economic Institute KNUTE (Ukraine)
School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava
(Slovakia)
L.T.Malaya Therapy National Institute of NAMS of Ukraine
Vivat Socrates NGO (Ukraine)
University of Economics in Bratislava (Slovakia)

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TERRITORIES' SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Conference Proceedings of the 4th International Scientific Conference

April 29 – May 3, 2015

Opole, Poland

ISBN 978-83-62683-62-8

Conference Proceedings of the 4th International Scientific Conference *Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development* (April 29 – May 3, 2015, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole, 2015; ISBN 978-83-62683-62-8 (Paper); pp.218, illus., tabs., bibls.

Reviewers:

I. Bogdanov – DcSc, Professor, Vice-Rector for Research, Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)

R. Gerrard – PhD, Associate Dean for Undergraduate Programme, Cass Business School of City University, London (UK)

A. Sipinski – DcSc, Professor, Rector of the High School of Medicine in Sosnowiec (Poland)

Editorial Office:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18
tel. 77 402-19-00/01
E-mail: info@poczta.wszia.opole.pl

Publishing House:

© Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18
tel. 77 402-19-00/01

300 copies

The conference proceedings of the 4th International Scientific Conference *Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development* includes modern theories, their practical aspects, tools for analyzing and managing complex socio-economic, educational and medical problems of society development, as well as new research directions are presented. Grounded systematic methodological concept and design principles of socio-economic, educational and medical research, taking into account the features of social determinants in constructing models of social systems at various levels, the purpose of which is to substantially increase the efficiency of such systems. Separate attention is paid to the study of the educational and medical, financial and economic instruments of society's development in the spatial coordinate system.

Authors are responsible for content of the materials.

UDC 332.1:332.145

PROGRAM COMMITTEE

E. Bekmukhambetov – DcSc, Professor, Rector of West-Kazakhstan State Medical University named after Marat Ospanov, Aktobe (Kazakhstan)

V. Boiko – DcSc, Professor, Head of SI of General and Urgent Surgery Institute named after V.Zaitsev NAMS of Ukraine, Kharkiv (Ukraine)

V. Cibákova – CSc, Professor, Ing., Rector of School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava (Slovakia)

M. Duczmal – Professor Dr hab., Rector of the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

K. Gurova – PhD, Professor, Director of Kharkiv Trade and Economic Institute KNUTE, Kharkiv (Ukraine)

D. Obcowska – Chancellor of the High School of Medicine in Sosnowiec (Poland)

A. Sipiński A. – Professor Dr hab., Rector of High Medical School in Sosnowiec (Poland)

V. Zarva – DcSc, Professor, Academician of the Academy of Pedagogical Science, Rector of Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

ORGANIZING COMMITTEE

E. Beňová – PhD, Associate Professor, Ing., Head of Department of Economics and Finance, School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava (Slovakia)

O. Bordousov – PhD, Associate Professor, al-Farabi Kazakh National University, Almaty (Kazakhstan)

A. Bykh – DcSc, Professor, Head of Department of Biomedical Engineering, Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv (Ukraine)

M. Chyży-Dudek – Head of the Foreign Cooperation Office, High School Humanitas in Sosnowiec (Poland)

N. Dubrovina – CSc, the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

W. Duczmal – Dr, Vice Rector of the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

G. Fadiienko – MD, DrSc, Professor, Director of L.T.Malaya Therapy National Institute of NAMS of Ukraine, Kharkiv (Ukraine)

S. Filip – PhD, Ing., Vice-Rector for Public Relations and International Cooperation, the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava (Slovakia)

V. Gonda – PhD, Professor, Ing., Deputy Chair of the Department of Economic Theory, the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

A. Gurov – DcSc, Professor, Head of the Department of Forensic Medicine, Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education, Kharkiv (Ukraine)

V. Karpenko – DcSc, Professor, Vice-Rector, Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education, Kharkiv (Ukraine)

O. Kolesnikova – MD, PhD, Deputy Director of scientific work of L.T.Malaya Therapy National Institute of NAMS of Ukraine, Kharkiv (Ukraine)

Yu. Kostin – DcSc, Professor, Head of the Laboratory "Modeling economic processes in the energy sector", Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv (Ukraine)

I. Lyman – DcSc, Professor, coordinator of international relations of Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

A. Nestorenko – PhD, Associate Professor, Secretary of Organizing Committee, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

T. Nestorenko – PhD, Associate Professor, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

M. Ornowski – DcSc, Professor, Vice-Rector, the High School of Medicine in Sosnowiec (Poland)

J. Péliová – PhD, Ing., the University of Economics in Bratislava (Slovakia)

T.Panyok – PhD, Professor, Head of the Fine Arts Department, Kharkiv National Pedagogical University named after G.Skovoroda (Ukraine)

T. Pokusa – Dr, the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

O. Posylkina – DcSc, Professor, Head of the Department of Economics of Enterprises, National University of Pharmacy, Kharkiv (Ukraine)

O. Raevneva – DcSc, Professor, Head of the Department of Statistics and Economic Forecasting, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv (Ukraine)

A. Shelest – CSc, Associate Professor, Head of the Department of Finance, Kharkiv Trade and Economic Institute KNUTE, Kharkiv (Ukraine)

A. Siwiec – Director of the Center for Pediatric named after John Paul II in Sosnowiec (Poland)

N. Sosnyts'ka – DcSc, Professor, Head of the Department of Methodics of Teaching Physical and Mathematical sciences and Information Technologies in Education, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

T. Sydorchenko – PhD, Associate Professor, Head of Department of Economics of Entrepreneurship and Economic Theory, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

S. Śliwa – Dr, Deputy Dean of the Pedagogical Faculty of the Academy of Management and Administration in Opole (Poland)

E. Vysotska – DcSc, Professor of Department of Biomedical Engineering, Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv (Ukraine)

P. Zamiatin – DcSc, Professor of the Department of Surgery #1, Kharkiv National Medical University, SI of General and Urgent Surgery Institute named after V.Zaitsev NAMS of Ukraine, Kharkiv (Ukraine)

G. Zhurabekova – PhD, the Head of the Department of Innovation Development and Transfer of High Technology, West-Kazakhstan State Medical University named after Marat Ospanov, Aktobe (Kazakhstan)

A. Zhygir – PhD, Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics and Management, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk (Ukraine)

CONTENTS

SECTION 1 THE FINANCE AND ECONOMIC INSTRUMENTS OF TERRITORIES' DEVELOPMENT

Alzhanova N.Sh., Zhanakova B.G. Consequences of Labor Migration or the Sphere of Employment of Contemporary Kazakhstan.....	13
Баєва О.І., Васильченко О.О. Фінансовий лізинг як інструмент фінансування інвестиційних проєктів.....	16
Бенева Е., Гурова К.Д., Дубровина В.А., Белоусова С.В. Возможности кредитования малых и средних предприятий в Словакии.....	18
Біла С.О. Стратегічні перспективи розвитку малих міст України на засадах просторового розвитку країн ЄС.....	21
Буженіца В.В., Несторенко О.В., Бараннік Ю.В. Концептуальний підхід до формування ресурсного потенціалу.....	24
Булик О.Б. Вплив зеленого туризму на розвиток сільських територій.....	27
Vongrej M. Ľudský a medzinárodný rozvoj v čase finančnej a hospodárskej krízy.....	29
Воронкова В.Г. Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства в Україні.....	31
Габінет І.О. Залучення інвестицій в розвиток альтернативної енергетики регіону.....	34
Дарибаєва М.Ж., Бахтиярова М.М. Роль местных бюджетов в социально-экономическом развитии территориальных образований.....	36
Дзивакова М., Вонгрей М. Цели развития тысячелетия.....	39
Dubrovina N. Application of some econometrics models and methods for the analysis of taxes, tax policy and social transfers.....	40
Elesheva A. Strategic Analysis as a Tool for Business Development.....	44

Ермак Е.М. Оптимизация пешеходного пространства как инструмент развития городских территорий.....	47
Жукова Н.В. Принципи безпечного сталого розвитку як платформа для реформування системи житлового-комунального господарства малих міст України.....	49
Карлова О.А. Управління змінами: інструменти формування стратегії розвитку територій.....	52
Kzykeyeva A. The assumption the going concern as a necessary factor of financial development.....	54
Кіптіла М.В. Теоретичні аспекти визачення економічної ефективності сільськогосподарського підприємства.....	56
Kováč F., Gonda V. Masifikácia vysokoškolského vzdelávania a vznik fenoménov „Mickey Mouse degree“ a „McJobs“.....	59
Комлик В.М. Оптимізація системи управління витратами підприємства агропромислового комплексу.....	61
Корчинський І. О. Закономірності розвитку агросоціальних систем.....	64
Костюк Б.В. Роль податкового аудиту в системі управління підприємством.....	66
Кравченко Л.Н., Кравченко Н.В. Перспективы развития Бердянской косы как энергонезависимой и экологически благополучной курортной зоны.....	69
Кривенко Л.В., Мишенин Е.В., Дутченко О.Н. Организационно-экономический механизм регионального природопользования.....	71
Литвиненко В.М. Діяльність ТНК в контексті модернізації економіки.....	74
Лук'яненко І.В. Управління розробкою і реалізацією проекту у сфері інформаційних технологій.....	76
Манталюк О.В. Аналіз економічних рядів методами нелінійної динаміки.....	79

Медведовська Т.П. Управління економічною безпекою підприємства: проблеми удосконалення.....	81
Мельник В.В. Стратегия и менеджмент устойчивого развития: теоретико-методологические измерения.....	83
Мельник Л.Г., Шкарупа І.С., Бавикіна А.Ю. Передумови формування відтворювального механізму «зеленої» економіки в умовах інформаційного суспільства.....	86
Мигович Т.М. Бюджетна децентралізація в Україні: передумови і перспективи реалізації.....	88
Омелянчук Т.М. Аудит фінансового стану як засіб мінімізації ризику банкрутства підприємства.....	90
Salli S.V, Bondarenko G.V. Optimization of Mines Parameters in the Process Recovery Potential of Coal Industry Ukraine.....	93
Санько Я.В., Музалевская Ю.Ю. Экономические инструменты построения рациональных транспортных систем городов.....	95
Склярук Н.И., Склярук Д.А. Инструменты повышения качества жизни в современном городе.....	97
Смачило В.В., Халіна В.Ю. Дослідження чинників впливу на народжуваність Харківського регіону.....	100
Соснін О.В., Шкуропат О.В. Земля як ресурс соціально-економічного розвитку України.....	102
Sotnyk I. ESCOs as Factor of Ukrainian Economy Development.....	105
Сошнева Е.Б. Социальное развитие сельских территорий России: цели и структура.....	108
Тарнавська Н.П., Сивак Р.Б. Логістичні центри у глобальній логістичній інфраструктурі.....	110
Finashyna G.V. The Role of Agricultural Cooperatives in Development of Rural Territories in Ukraine.....	113
Хомутенко В.П., Хомутенко А.В. Податки як інструмент регулювання розвитку регіонів України.....	115

Чайковская М.П., Медведь Т.С. Современные подходы к оценке финансовой устойчивости банков.....	118
Черевко Г.В. Перспективи євроінтеграції і розвитку сільських територій України в умовах трансформації її економіки.....	120
Шкарупа О.В., Бурич І.В. Управління бізнес-проектами для зеленого зростання економіки на регіональному рівні.....	123
Щербата І.В., Прокопишин О.С. Напрямки подолання соціально-економічних диспропорцій розвитку сільських територій.....	126
Янишин Я.С., Лаврів І.М. Експортно-імпортні можливості регіону як основа територіального розвитку.....	128

SECTION 2 TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION IN THE MODERN WORLD

Белікова А.О. Право дітей на освіту.....	131
Білогур В.Є. Особливості дистанційного навчання фахівців з фізичної культури і спорту в умовах глобалізації.....	134
Włońska K. Adult Education as an Example of Purposeful Activity and its Positive Effects on Psychological Well-being.....	137
Вострикова Е.О., Мешкова А.П. Инновационная деятельность университета: международная инициатива CDIO.....	138
Гилодо А.Ю. Внедрение дистанционного обучения – требование времени.....	141
Єрмак Н.В. Формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного напрямку як самоосвітній фактор розвитку.....	143
Кайдалова А.В., Посилкіна О.В. Аналіз положень державної політики в сфері інтеграційних процесів в системі вищої фармацевтичної освіти.....	146

Kaliyeva S.A. The Need for Qualified Personnel in Order to Increase the Efficiency of the Youth Labor Market Operation.....	148
Kania S. Neuropedagogical Aspects of the Development of Social and Emotional Competence of the Student.....	150
Крайц О., Шайда Н.П. особливості емоційної сфери підлітків як фактор їх соматичного здоров'я.....	151
Lyman I., Konstantinova V. Współpraca naukowa i edukacyjna Berdiańskiego państwowego uniwersytetu pedagogicznego (Ukraina) i Zasłużonego uniwersytetu autonomicznego w M. Puebla (Meksyk): organizacja sympozjów międzynarodowych w kwestiach międzywydziałowych studiów pamięci.....	154
Мирошниченко А.С. Сутність творчого потенціалу людини.....	156
Nestorenko T. Education and Economic Crisis.....	159
Punchenko O.P., Punchenko N.O. The Conceptual and Instrumental Models of Development in the Architectonics of Modern Education.....	161
Семенюк С.Б. Ключові тренди сучасних освітніх технологій.....	163
Сосницька Н.Л. Відображення методології наукового пізнання у змісті шкільної фізичної освіти.....	166
Stanuchowski D. Współczesna osobowość nauczyciela w ujęciu dziewczyn i chłopców szkoły średniej.....	169
Strzelczyk-Raduli U. Dziecięce marzenia i ich uwarunkowania.....	170
Fiebich Ł. Information technology in the modern education.....	171
Shevchenko S. The Peculiarity of Distance Education in Technical University.....	172
Школа О.В. Питання й тестові завдання з методологічним змістом у навчанні теоретичної фізики.....	173
Śliwa S. Wyzwania wobec profilaktyki w edukacji wczesnoszkolnej.....	176

SECTION 3

MODERN MEDICAL AND PHARMACY PROBLEMS ON MICRO AND MACRO LEVEL

Андріанов К.В., Федченкова Ю.А., Хворост О.П. Порівняльне вивчення морфолого-анатомічної будови сировини поширених сортів м'яти перцевої.....	177
Беспалов Ю.Г., Носов К.В., Тимофеев С.П., Высоцкая Е.В., Дубовина Н.А. Дискретное моделирование динамических систем для определения разнообразия, стабильности и эффективности адаптационных механизмов человеческого организма.....	179
Бойко В.В., Замятин П.Н, Дубровина Н.А., Замятин Д.П. Методы анализа выживаемости (survival analysis) в медицинских исследованиях.....	181
Братішко Ю.С., Посилкіна О.В. Формування системи показників оцінки соціально-економічного розвитку фармацевтичних компаній	184
Голубцова К.К., Сагайдак-Нікітюк Р.В. Актуальність управління екологічними ризиками на фармацевтичних підприємств.....	187
Деренская Я. Н. Организационные аспекты внедрения концепции управления проектным портфелем на фармацевтических предприятиях.....	189
Загайко А.Л., Брюханова Т.О., Шкапо А.І. Вплив 1-(4-хлорфеніл)-n,n-диметил-альфа-(2-метилпропіл) циклобутанметанаміну (сібутраміну) на показники антиоксидантно-прооксидантної рівноваги за експериментальної інсулінорезистентності у щурів.....	191
Загайко А.Л., Кравченко Г.Б., Филимоненко В.П. Вплив поліфенолів винограду на деякі показники азотистого метаболізму за умов нейрогенного стресу.....	194

Кошербеков Е.Т., Рамазанова Ш.Х., Давлетгильдеева З.Г., Чой С.В., Жунусова А.Ж. Клинико-функциональные особенности течения бронхиальной астмы у детей.....	196
Kunovsky V.V., Kvit A.D. Pain Syndrome Factor and Ways for its Elimination in Patients with Urgent Abdominal Pathology: Clinical, Pharmaceutically-Economical Aspects.....	199
Litvinova E.V., Posylkina O.V. Special aspects of patent research for the drug development.....	201
Меркулова Ю.В., Белякова Е.С., Чайка Л.А. Актуальность контроля лекарственных средств в испытании на депрессорные вещества.....	203
Posylkina O.V., Novitska Y.E., Kozyryeva O.V. Actuality of Implementation of Management Process Model of Pharmaceutical Products in Wholesale Pharmaceutical Corporate Activity.....	205
Posylkina O.V., Khromykh A.G., Demchenko N.V. Relevance of the Process Approach Implementation to Prevent Counterfeit Medicines Circulation.....	208
Уразаева С.Т., Артыкбаева А.Е. Мировое распространение эхинококкоза.....	211
Уразаева С.Т., Бекенов Ж.Е., Серик А.С., Уразаева А.Б. Мировое распространение и эпидемиологическое значение иксодовых клещей.....	213
Czerednik A.I., Denisenko W.A. Niefarmakologiczne metody leczenia dzieci z niestabilnością szyjnego odcinka kręgosłupa.....	216
Czeczczarz J. Jakość życia osób z niepełnosprawnością narządu ruchu...	218

SECTION 1

THE FINANCE AND ECONOMIC INSTRUMENTS OF TERRITORIES' DEVELOPMENT

CONSEQUENCES OF LABOR MIGRATION FOR THE SPHERE OF EMPLOYMENT OF CONTEMPORARY KAZAKHSTAN

Alzhanova N. Sh.¹, Zhanakova B.G.²

al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

¹ansh13@mail.ru, ²bal_93_nur@mail.ru

Migratory processes in the Republic of Kazakhstan developed under the influence of social and economic, political, ethnic, ecological and other factors. Migration had and has the specifics and characteristics on each stage of development of Kazakhstan. Thus it must be kept in mind that labor migration is a not only economic but also difficult political and socio-economic phenomenon. It considerably influences over the structure of labour supplies as contributing countries so and the accepting countries, creates a new situation in the labor markets, brings many changes (and not only positive) in social and political life of many accepting countries.

Migration affecting many aspects of the population activity plays an important role in social and economic development for each country. The successful economic policy of any country is impossible without comprehensive accounting of such phenomenon as the population migration. Being one of the natural entity which occurs in society regardless of a form of a social and economic order, the population migration is considered within the framework and in conjunction of various sciences.

Kazakhstan is one of the countries which not only accept the greatest number of migrants in the world but also deliver a large number of migrants for the boundary. In January-July, 2013 in the Republic of Kazakhstan on all threads the number of the arrived made 173 690 people, the left – 174 362 people. The number of immigrants made 12 230 persons of them, floating population-12 902 people that compared with the same period in 2012 is 32% lower (17 974 people) and 18% (15 751 persons) respectively [1].

In Kazakhstan lives 155 thousand families of oralman numbering 608 thousand people and accepting a large number of migrants from other countries

the Republic of Kazakhstan occupies 15th place among the countries accepting migrants. Total of migrants in Kazakhstan is 3 million 80 thousand, from them 2 million 650 thousand (86%) are from Europe and the countries of the former Soviet Union and 430 thousand (14%) are from Asia.

Now the migratory situation in the republic is characterized by volume growth of labor migration. In Russia lives 2 million 650 thousand Kazakhstan migrants, in Germany – 700 thousand, in Ukraine – 250 thousand, in Belarus – 70 thousand, in Kyrgyzstan – 50 thousand, in the USA – 30 thousand, in Turkey, Poland and Latvia – less than 10 thousand, in Canada – less than 10 thousand Kazakhstan migrants [1]. Uncontrollable waves of migration can seriously change a situation in the labor market of Kazakhstan. The best minds leave the country, inflow of common Labor from other countries grows. In recent years in Kazakhstan the increasing application is found by foreign workers.

Attraction of foreign labour is regulated by the special document "Rules for the determination of quota, condition and order of grant of permissions to employers to attraction of foreign labor to the Republic Kazakhstan", an also the laws "About Migration" and "About Employment" whereby the annual quota for attraction of foreign labor as a percentage of economically active population is established by the Government of the Republic Kazakhstan. The quota for 2005 is established in a size of 0,32%.

If to consider involvement of foreign workers by types of economic activity their greatest number works in the building construction sector, then there is extraction industry and agriculture. The increase in need of employers for the qualified experts is connected with intensive development of construction branch, growth of investments into oil and gas branch.

There are some data sources on the international labor migration which differs in temporality of presence of migrants in the Republic Kazakhstan. Each of data sources has the benefits and the drawbacks. The main data source are data on number of labor migrants which reflect number of foreign workers in the country and number of the Kazakhstan citizens who left for work for the boundary on a basis of the contracts and agreements signed with employers. It is necessary to notice that these data fix only part of external labor migration as on entrance on the territory of Kazakhstan, so and on departure out of country borders. There are 25 thousand foreign migrants worked officially in Kazakhstan in 2014. In general by approximate estimates of experts the number of labor migrants in the RK for 2014 made not less than 1,5-2 million people [3].

We will note some positive moments of migration to the country:

Inflow of the foreign workers possessing high mobility facilitates structural, branch and other changes of national economy.

The accepting countries save on expenses which were enclosed in education and professional training of workers and experts in the contributing country.

Import of labor power promotes increase of product marketability of the accepting country owing to reduction costs of production connected with lower underpayment of foreign workers.

Foreign workers often play a role of a certain shock-absorber in a case of crises and unemployments so as they can be the first who will dismiss from work. Foreign workers aren't provided with pensions, medical insurance and not considered at implementation of social programs.

Immigration in a particular can cause a number of the problems connected with ethnic, racial, religious and cultural differences of immigrants from the radical population. Examples of manifestation of such problems are available practically in all accepting countries. However without looking at possibility of outflow for the boundary of part of the most qualified shots (scientists, engineers, doctors, the qualified workers), it isn't necessary to accept such situation as panic.

First, undoubtedly having increased the qualification and having improved material situation many will return as for the majority to live in the country much more naturally and psychologically more comfortably than behind border.

Secondly, if the country passes to the market and seeks for integration into the world economy, it is necessary to recognize that workers according to market laws look for the most adequate application and optimum conditions for sale of the labor.

The solution of problems consists in economic recovery of the country, wage hike. As well as in a case with international trade, free international migration of labor from purely economic viewpoint divides society on won and lost that predetermines both the ambiguous attitude of society towards migrants, and inevitability of state regulation of migratory processes.

References

1. Statistical agency of the Republic of Kazakhstan, stat.kz.
2. The concept of migration policy of the Republic of Kazakhstan for 2007-2015.
3. Law on employment of the population. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1021547.

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Баєва О.І.¹, Васильченко О.О.²

¹ *Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна*

² *Таврійський державний агротехнологічний університет, м. Мелітополь,
Україна*

¹ *olga.olga.999@list.ru*, ² *elena_melitopol@bk.ru*

В сучасних умовах підвищився інтерес до інвестиційної діяльності. Багато країн, що знаходяться у скрутному становищі, активізують інвестиційні процеси, які допомагають їм стабілізувати економіку країни. Застосування різних інвестиційних інструментів, зокрема фінансового лізингу, набуває все більшої актуальності.

Лізинг є найбільш оптимальним механізмом інвестування. Залучення капіталу за схемами фінансового лізингу є надійним засобом оновлення матеріально-технічної бази виробництва, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, завоювання нових сегментів ринку.

У відповідності до Закону України «Про фінансовий лізинг», суб'єктами лізингу можуть бути:

1) лізингодавець – юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу;

2) лізингоодержувач – фізична або юридична особа, яка отримує право володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця;

3) продавець (постачальник) – фізична або юридична особа, в якій лізингодавець набуває річ, що в наступному буде передана як предмет лізингу лізингоодержувачу;

4) інші юридичні або фізичні особи, які є сторонами багатостороннього договору лізингу.

За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Значні переваги фінансового лізингу як інструменту фінансування основних фондів дають йому можливість конкурувати з банківським кредитуванням. Інвестування основного капіталу за допомогою

фінансового лізингу частково вивільняє фінансові ресурси, які можуть бути вкладені в інші проекти. Фінансовий лізинг дозволяє лізингоодержувачу користуватися необхідним обладнанням без вкладання одразу всієї необхідної суми. Крім того, виплата за лізинговими платежами може здійснюватися як в грошовій формі так і товарами або послугами (частково або повністю) за домовленістю сторін лізингової угоди.

За необхідністю, можливе інвестування за схемами фінансового лізингу не тільки відокремленого обладнання, а і цілком укомплектованого виробництва. Разом з обладнанням лізингоодержувач може одразу придбавати і набір часткових або повних послуг: підтримка обладнання у належному стані, забезпечення підприємства необхідними ресурсами, послуги по страхуванню, маркетингу та інші. Це дає можливість значно скоротити витрати і час.

Лізингові схеми досить ефективно використовуються в роботі міждержавних ФПГ та ТНК. Лізинг у світовій економіці знаходиться на другому місці за обсягами інвестицій. За даними Європейської федерації асоціацій лізингових компаній «Leaseurope», яка об'єднує учасників 32 європейських країн, найбільш привабливими країнами для лізингу є Великобританія, Данія, Німеччина і Нідерланди. Для здійснення лізингової діяльності у цих країнах надаються найбільш вигідні податкові пільги. Розвитку ринку лізингових послуг сприяє можливість застосовувати прискорений вид амортизації, субсидії та інші пільги. Всього на європейському лізинговому ринку працює більш ніж 1300 лізингових компаній. За останні роки на лізинговому ринку відбулися помітні зміни (табл. 1).

Таблиця 1. Обсяги лізингових операцій у країнах Європи у 2012-2013 рр.*

№	Країна	2013, млн. євро	2012, млн. євро	Зміни, %
1	Німеччина	47636	43800	8,76%
2	Франція	39623	36415	8,81%
3	Велика Британія	38143	35933	6,15%
4	Італія	27409	29801	-8,03%
5	Росія	18124	11177	62,16%
6	Швеція	10266	9711	5,71%
7	Іспанія	8797	10996	-20,00%
8	Нідерланди	8499	7130	19,2%
9	Швейцарія	8361	7126	17,32%
10	Польща	7558	6832	10,62%

*Джерело: дані Leaseurope та Експерт РА

Наведені дані показують, що обсяги лізингових операцій збільшилися у більшості країн за винятком Італії (-8,03%) та Іспанії (- 20,00%).

Найвищі показники за обсягами лізингових операцій в 2013 р. у Німеччини (47636 млн. євро) та Франції (39623 млн. євро). Найбільші позитивні зміни, в порівнянні з 2012 р., спостерігаються в таких країнах, як Росія (62,16%), Нідерланди (19,2%), Швейцарія (17,32%) та Польща (10,62%). Це свідчить про ефективність фінансування інвестиційних проектів за допомогою лізингу.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що застосування фінансового лізингу є важливим інструментом інвестиційної діяльності та допомагає у стабілізації і подальшому розвитку економіки кожної країни.

ВОЗМОЖНОСТИ КРЕДИТОВАНИЯ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В СЛОВАКИИ

Бенева Е.¹, Гурова К.Д.², Дубровина В.А.³, Белоусова С.В.⁴

¹*Высшая школа экономики и административного менеджмента,
г. Братислава, Словакия*

^{2,3}*Харьковский торгово-экономический институт КНТЭУ,*

⁴*Харьковский институт финансов УГУМФТ,*

г. Харьков, Украина

¹*elena.benova@vsemvs.sk, ²gurova@pochta.ru, ³vera_dubrovina@mail.ru,*

⁴*sv_belousova@bk.ru*

В Словакии малые и средние предприятия являются основой национальной экономики. Это связано как с реформированием экономической системы СР, так и внедрением программ ЕС по региональному развитию и занятости. Следует отметить, что в странах ЕС малые и средние предприятия составляют более 99% от численности всех предприятий. На долю крупных предприятий приходится менее 1%.

В Словакии количество микропредприятий, на которых занято до 9 чел., составляет 479 593 или 93,5% от всех предприятий. На микропредприятиях в Словакии работает до 30,6% занятого населения. Количество малых предприятий с персоналом от 10 до 49 чел. составляет 29 406 или 5,7% от всех предприятий. На малых предприятиях работает

21,5% занятого населения. Количество средних предприятий в Словакии составляет 3100. На средних предприятиях, где численность персонала составляет от 50 до 249 чел., работает 17,7% занятого населения. Что касается крупных предприятий со штатом более 250 чел., то их в Словакии около 675. На них работает около 30,2% занятого населения [1].

С точки зрения анализа отраслевой специализации малых и средних предприятий в Словакии, наблюдается следующая структура численности МСП: 29% малых и средних предприятий – в сфере торговли; 19% малых и средних предприятий – в строительстве; 17% малых и средних предприятий – в сфере рыночных услуг; 15% малых и средних предприятий – в сфере промышленности; 7% малых и средних предприятий – в сфере транспорта и информации; 7% малых и средних предприятий – в сфере административного менеджмента; 4% малых и средних предприятий – в сфере гостинично-ресторанного бизнеса и 3% малых и средних предприятий приходится на другие сферы [1].

Отраслевой анализ занятости на малых и средних предприятиях показывает следующие данные: в промышленности занято 14,1% на малых предприятиях и 22,8% – на средних; в строительстве занято 19,84% на малых предприятиях и 12,5% – на средних; в сфере оптовой торговли занято 51,08% на малых предприятиях и 16,56% – на средних; в сфере розничной торговли занято 32,6% на малых предприятиях и 7,34% – на средних; в сфере транспорта занято 21,71% на малых предприятиях и 19,07% – на средних; в сфере рыночных услуг на малых предприятиях занято 41,48% и 23,90% – на средних [1].

Представляет интерес устойчивая динамика роста валовой добавленной стоимости (ВДВ), полученная малыми и средними предприятиями в Словакии. Если в 2002 г. ВДВ, полученная малыми предприятиями, составляла 29,2% от всей добавленной стоимости, то в 2009 г. этот показатель составил 33,5%. ВДВ, полученная средними предприятиями, в 2002 г. составляла 20%, а к 2009 г. возросла до 21,2% [1].

В то же время одним из важных вопросов развития экономики СР является улучшение конкурентоспособности малых и средних предприятий, особенно тех, чья деятельность распространяется на внешний рынок. Однако и конкуренция на внутреннем рынке СР является достаточно сильной, и на этом рынке достаточно много малых и средних предприятий из таких стран, как Чехия, Польша, Китай и пр. Повышение конкурентоспособности малых и средних предприятий связано, прежде

всего, с обновлением их материальной базы и повышением продуктивности работы персонала, что предполагает значительные инвестиции. В 2006-2007 гг. в СР проводилось исследование, которое показало, что для малых и средних предприятий было достаточно тяжело получить заемные средства. В тоже время Европейская стратегия занятости предполагает развитие и поддержку малого и среднего бизнеса как основы для внедрения программ по снижению безработицы, особенно среди молодежи и населения старшего возраста. В связи с этим во многих странах ЕС были созданы специальные программы поддержки кредитования малого и среднего бизнеса. В Словакии основным источником заемных средств для малых и средних предприятий являются кредиты банков. Наиболее известными программами кредитования малых и средних предприятий являются программы, предлагаемые такими банками, как: Tatra banka, Všeobecná úverová banka, Slovenska sporiteľňa, Československá obchodná banka, Dexia banka.

Представим кредитные программы для малого и среднего бизнеса, который предлагает один из крупнейших в СР банк – Tatra banka [1].

1. Podporné programy – кредитные программы, которые действуют в рамках Европейского инвестиционного фонда и банковского поручительства словацкого банка SZRB.

2. Povolené prečerpanie – возможность получения дополнительных кредитных ресурсов на счету с целью решения временного недостатка в финансовых ресурсах для малых и средних предприятий.

3. Rýchly úver so zárukou SZRB – возможность получить кредит в размере от 16 600 до 340 000 евро. Эти кредиты могут быть доступны для малых и средних предприятий, которые функционируют минимально хотя бы год, и которые не имеют достаточное имущество на покрытие такого кредита.

4. Business úver TB Expres – кредиты от 3500 до 135 000 евро, которые предлагаются на покрытие различных финансовых потребностей (финансирование оборотных средств и краткосрочной задолженности, финансовые инвестиции, финансирование проектов и т.п.). Этот тип кредитных программ нацелен на предпринимателей и не требует залога, а также конкретизации цели займа.

5. Business úver TB Нуно – кредиты для предпринимателей. Аппликант должен вести бизнес в определенных сферах деятельности не менее 1 года. Кредит в размере от 165 000 до 200 000 евро. Период

возврата – 10 лет. Для получения данного кредита необходимо предоставление информации о залоге, который может быть либо в форме недвижимости или самого бизнеса.

6. *Bezúčelový úver TB Garant* – кредит, предоставляемый физическим и юридическим лицам и начинающим предпринимателям. Величина кредита до 800 000 евро. Для аппликанта необходимо подтверждение о наличии финансовых средств и возможности погашения кредита.

Представленный опыт развития кредитных программ для малых и средних предприятий будет полезен в Украине для более эффективной поддержки предпринимательства. В частности, в рамках совместных словацко-украинских предприятий в сфере малого и среднего бизнеса имеются возможности привлечения кредитных ресурсов словацких и других европейских банков. Актуальным является создание таких малых и средних совместных словацко-украинских предприятий в восточной части Словакии и Закарпатье, которые граничат друг с другом, и где исторически наблюдались тесные культурные и деловые связи между жителями этих регионов. Более интенсивное развитие малого и среднего бизнеса в этих регионах привело бы к решению проблемы занятости и повышению уровня экономического развития этих территорий.

Литература

1. Sobeková Majková M. *Ako financovať malé a stredné podniky*. Iura Edition. 2011. 230 s.

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС

Біла С.О.

Інститут міжнародних відносин, Національний авіаційний університет,

м. Київ, Україна

svbila_2012@ukr.net

Інтенсивність розвитку малих міст в країнах, що розвиваються (у тому числі і в Україні), напряму пов'язана з типом (екстенсивний/інтенсивний) та динамікою зростання національної економіки. За останню третину ХХ ст. і до початку світової фінансово-економічної кризи (2008р.),

насамперед – під впливом «зеленої революції», що призвела до інтенсифікації виробництва та стрімкого підвищення продуктивності праці у секторі сільського господарства – спостерігалось хвилеподібне збільшення кількості вивільнених працівників на сільських територіях. Масове внутрішнє переміщення робочої сили до міст, повсюдний розвиток інфраструктури та здешевлення транспорту прискорили подальшу урбанізацію.

У 2008 р. населення Землі, що проживало у містах, перевищило кількість населення, яке проживало у сільській місцевості. Це призвело до низки кардинальних інституційних змін. Так, процеси урбанізації (та розвиток малих міст) позитивно вплинули на зменшення бідності, покращили доступність населення до чистої питної води та до якісних публічних послуг (у т.ч. до послуг охорони здоров'я та освіти, до інформації). Країни світу з високим рівнем урбанізації традиційно демонструють вищі показники доходу на душу населення та позитивну динаміку зростання сукупних доходів громадян, вищу тривалість життя громадян.

Водночас, високі темпи урбанізації мають і негативні наслідки: зростає навантаження на міську інфраструктуру; розвиток сфери публічних послуг відстає від реальних потреб населення міст; загострюється проблема утилізації твердих побутових відходів (ТПВ), безпечного водопостачання та водовідведення; морально та фізично зношеними залишаються об'єкти житлово-комунального господарства (ЖКГ).

У розвинутих країнах світу процеси *урбанізації* розглядаються як складова *просторового розвитку*. В країнах ЄС принципи просторового розвитку формують інституційне підґрунтя європейської *регіональної політики*. *Управлінський вимір* (місцеве самоврядування, територіальна організація влади, самоврядність громад); *секторальний зріз* регіонального розвитку (у т.ч. раціональне розміщення продуктивних сил та галузевий вимір, розвиток регіональних кластерів) у поєднанні з *просторовим* розвитком (вирішення питань «центр – периферія», стимулювання розвитку віддалених територій) становлять три взаємопов'язані складові *регіональної політики країн ЄС*.

Малі міста у системі просторового розвитку відіграють надзвичайно важливу роль. Від стану, якості та безпеки функціонування *інфраструктури малих міст* (соціальної та інвестиційної, дорожньо-

транспортної, енергетичної, інформаційної та ін.) залежить інтенсивність та перспективи залучення інвесторів до регіону. Малі міста відіграють важливу функцію «сполучної ланки», що за допомогою інфраструктури та функціонуючих соціальних, культурних, організаційно-управлінських інституцій органічно пов'язує (інтегрує) розвиток сільських та урбанізованих територій, підвищує доступність публічних послуг до їх споживачів.

На території, підконтрольній Україні, сьогодні налічується 358 малих міст з населенням понад 10 млн. осіб (де проживає біля 22% від загальної кількості населення країни). Визначення стратегічних перспектив розвитку малих міст України на засадах просторового розвитку країн ЄС є актуальною та практично-зорієнтованою науковою проблемою, позитивне вирішення якої сприятиме прискоренню євроінтеграції.

Вагоме значення в країнах ЄС надають залученню потенціалу малих міст до реалізації *політики розбудови транс'європейської мережі* (енергетичної та транспортної інфраструктури, розвитку телекомунікації та цифрових технологій). Сучасна, адаптована до конкурентних вимог господарювання інфраструктура (розвитком якої опікується місцева влада), розглядається як фундамент, базова передумова залучення інвесторів та створення сприятливого інвестиційного середовища в регіоні. Малі міста, наближені до сільських територій, мають реальні перспективи стати «точками економічного зростання», у т. ч. за рахунок спеціалізації на розвитку харчової промисловості та переробці продукції сільського господарства.

Так, до 2020 р. в країнах ЄС стратегічний напрям просторового розвитку «Спільна сільськогосподарська політика» визнано серед пріоритетних. Реалізація цих напрямів сприятиме регіональному згуртуванню, «вирівнюванню» умов господарювання, позитивно позначиться на зменшенні диспропорцій соціально-економічного розвитку урбанізованих та сільських (у т.ч. периферійних, віддалених) територій.

Водночас, в країнах ЄС традиційно приділяють увагу і політиці *конкуренції громад* (що має багатоієрархічний вимір – від ліквідації монопольних бар'єрів щодо входження нових суб'єктів господарювання на місцевий (регіональний) рівень, запровадження контролю держави за процесами злиття/поглинання на регіональних ринках до підтримки конкуренції громад за залучення інвесторів). Конкуренція громад малих міст (стратегія «продажу міста») передбачає грамотно побудовану

інформаційну політику щодо переваг інвестування у розвиток міста, його економіку та інфраструктуру.

Для залучення інвесторів необхідно гарантувати публічність та прозорість прийняття управлінських рішень; ліквідувати корупцію та тіньові схеми «тиску» на бізнес; популяризувати креативний потенціал міста, «бренд» міста, що віддзеркалює унікальні історичні, культурні особливості, підвищує конкурентоспроможність продукції (послуг), які вироблятимуться на певній території (наприклад – «Токайське вино»).

В процесі розробки стратегічних перспектив розвитку малих міст України доцільно враховувати базові засади Концепції «Розумне місто» (та «Small Smart City» – «Маленьке розумне місто»). Це активізує роботу у сфері енергозбереження та використання відновлюваної енергетики, переробки та утилізації ТПВ, раціонального поводження з водними та природними ресурсами; відповідає стратегії ЄС «Політика захисту довкілля» та «Політика сприяння розвитку досліджень і технологій», що до 2020 р. дозволить вивести розвиток малих міст (у т.ч. в Україні) на принципово новий конкурентний рівень сталого регіонального розвитку.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Буженица В.В.¹, Несторенко О.В.², Бараннік Ю.В.³

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

¹valeriyabuzhenica@mail.ru, ²anestorenko@mail.ru,

³barannik_aleksan@mail.ru

Термін «зелена економіка» поки не має єдиного тлумачення, оскільки дана концепція ще знаходиться на стадії розробки. Найбільш широке застосування і авторитетне визначення сформульовано ЮНЕП.

«Зеленою» є така економіка, яка приводить до підвищення добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля [1, с. 2].

«Природно-ресурсний потенціал регіону» – це елемент національного багатства, що функціонує у формі потенційної спроможності природних ресурсів задовольняти економічні, соціальні та

екологічні потреби суспільства і проявляється через інституційні форми та конкретні способи економічної діяльності.

Головною характеристикою природно-ресурсного потенціалу регіону як системного утворення, є тісний взаємозв'язок його окремих елементів, коли зміна одного з них кількісно та якісно впливає на функціонування інших. Це дозволяє визначити структурну організацію природно-ресурсного потенціалу. Основними властивостями природно-ресурсного потенціалу регіону, що обумовлюють його приналежність до системних категорій є визначеність, стійкість, територіальна замкненість, взаємозв'язок елементів, а також прагнення до самовідтворення. Величина природно-ресурсного потенціалу території визначається економічними, технічними, екологічними та іншими факторами, хоча сутність цього поняття має природний характер. Природно-ресурсний потенціал регіону визначає його місце у територіальному поділі праці, а отже безпосередньо впливає на спеціалізацію даного регіону.

Окреслений шлях розвитку повинен зберігати, збільшувати і, де це необхідно, відновлювати природно-ресурсний потенціал як найважливіший економічний актив та джерело суспільних благ, особливо для соціально незахищених верств населення [2, с. 51-52]. Сьогодні є достатньо доказів того, що «озеленення» економіки жодним чином не перешкоджає створенню матеріальних благ або робочих місць, і що інвестування в об'єкти «зеленого» сектора є основою для зростання фінансового добробуту та зайнятості. Однак для переходу до «зеленої» економіки слід створити нові умови, що потребує термінових дій. Політика, необхідна для здійснення цього переходу, вимагає скорочення або ліквідацію екологічно шкідливих субсидій, використання ринкових стимулів, вдосконалення регулювання, здійснення «зелених» державних закупівель, а також стимулювання інвестицій [3, с. 1-2].

Формуючи систему економічної безпеки розвитку регіонів України в умовах глобалізації, доцільно запозичувати сучасні тенденції розвитку «зеленої економіки» в інших країнах.

Наприклад, з боку енергетичної безпеки: вітрова електроенергетика; сонячна електроенергетика; біогазова енергетика; використання горючих газів, за технологіями переробки вугілля та бурого вугілля.

Ресурсної безпеки: перехід на використання місцевих енергетичних джерел – торф, дрова, горючі сланці на основі сучасних екологічно чистих технологій; використання сланцевого газу.

Соціальної безпеки: адаптація господарства і населення до кліматичних змін; підвищення енергоефективності житла; системні заходи із запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного походження.

Виробничої безпеки: зелене будівництво – широке використання енергозберезувальних технологій та матеріалів, вироблених із мінімальною шкодою для навколишнього природного середовища; розвиток «зеленого» туризму, застосування «зелених» технологій; проекти спільного впровадження за економічним механізмом Кіотського протоколу.

Транспортної безпеки: розвиток «зеленого» транспорту – тролейбуси, трамваї, електромобілі, велосипеди; обмеження викидів автотранспорту, авіатранспорту.

Фінансової безпеки: формування вуглецевого ринку; «зелені» закупівлі; «зелені» тарифи на електроенергію.

Таким чином, розвиток «зеленої» економіки відбувається як в регіонах, так і в Україні в цілому, приваблюючи нові зарубіжні інвестиції та сучасні технології. Ці паростки нового господарства, звичайно, не замінять індустріальну економіку, але саме вони формують основні стратегічні пріоритетні напрями економічної безпеки регіонів в найближчі десятиріччя. Формування «зеленої» економіки є сучасним трендом забезпечення економічної безпеки. Серйозної уваги потребує зменшення бідності, контролю за використанням природних ресурсів, збільшення кількості робочих місць.

Застосування ринкових механізмів рекомендується поєднувати з державним та міжнародним регулюванням економічних процесів. Покращання екологічної ситуації перестає бути рядком витрат державного бюджету, а стає власне суттю нової економічної системи та дасть могутній поштовх розвитку регіонів.

Література

1. Навстречу «зеленой» экономике : Доклад ЮНЕП для властных структур, 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unep.org/greeneco>
2. Захарова Т.В. «Зеленая» экономика как новый курс развития: глобальные и региональные аспекты / Т.В.Захарова // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – № 4 (16).
3. Порфирьев Б. Рабочие материалы Карнеги. «Зеленая» экономика: реалии, перспективы и пределы роста. Апрель, 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.carnegie.ru>.

ВПЛИВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Булик О.Б.

Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни, Україна

oksanabylik@ua.fm

Українське село має багатющу історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, самою природою даровані мальовничі ландшафти; наділене багатими лікувально-рекреаційними ресурсами, села з індивідуальним житловим фондом та добрими й працьовитими людьми. Водночас гострою проблемою для багатьох сіл є брак робочих місць, зростаючий надлишок робочої сили, вивільнюваної зі сільськогосподарського виробництва. Враховуючи відсутність потрібних капіталовкладень на створення нових робочих місць, більше уваги варто приділяти галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей належать і сільський зелений туризм, який давно практикується в Україні. Адже в селах, які мають відповідну рекреаційну базу, завжди було багато відпочивальників. Найпопулярнішими для відпочинку є села біля морів, річок та гірські.

В 1996 р. в Києві засновано всеукраїнську неприбуткову громадську організацію Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Основною метою її функціонування є: популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської інфраструктури, самозайнятості сільського населення, виховання поваги до краси рідного краю, гостинних жителів сільської місцевості, існуючого культурного та історичного надбання українського народу, сприяння збереженню навколишнього середовища.

Виділяють такі регіони зеленого туризму в Україні:

1. Західний (Карпатський) у складі Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Ця територія відзначається насамперед унікальними гірським та передгірськими ландшафтами Карпат; великими рекреаційними ресурсами (мінеральні води, цілюще гірське повітря, значні можливості для зимових видів туризму та спорту; мальовнича природа; наявність національного природного парку, заказників, великої кількості унікальних пам'яток природи – озеро Синевир, скелі Довбуша, Долина нарцисів тощо.) Великий інтерес для

жителів усіх інших регіонів країни становить багата історія краю, особливості ведення сільського господарства, самобутні культурно-історичні традиції та етнічні особливості корінних жителів – гуцулів, буковинців, галичан, русинів, лемків; побутовий уклад загалом та організація гірських агроосель; народні промисли; своєрідна і цікава архітектура. Саме тут сільський туризм та агротуризм набули значного поширення і досвіду їх ведення.

2. *Полісся у складі Волинської, Рівненської, Житомирської, Чернігівської областей.* Природа краю цікава своїми численними озерами, лісовими угіддями, грибними місцями та ягідниками. Сільськогосподарська діяльність вираженіша, ніж у Карпатському регіоні і є основною для сільських жителів. Але для туристів на селі будуть цікавими можливості активного відпочинку, участь у сільськогосподарських роботах (наприклад, у сінокосах), приваблює гостинність і щирість поліщуків, цікаві етнічні особливості в організації побуту, народних обрядів тощо.

3. *Поділля у складі Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей* відрізняє мальовнича природа Подільської височини, Товтрів, каньйон р. Дністер, велика історико-культурна спадщина (в тому числі фортеці, замки, місця релігійного туризму), особливості сільського побуту та аграрної діяльності.

4. *Центральна Україна у складі Київської, Полтавської, Черкаської, Кіровоградської областей.* Сільське населення традиційно займається сільським господарством, а сільський туризм розвинутий менше. Але потенціал для нього дуже великим – природний, історичний та соціально-економічний. Тут збереглися парково-архітектурні ансамблі минулого (у Тростянці, Умані, Білій Церкві). Для туристів будуть цікавими Шевченківські місця. Особливістю регіону є наявність і близькість потенційних рекреантів – жителів м. Києва та іноземців, які переважно концентруються у столиці. Регіон привабливий всіма видами сільського туризму та агротуризму з пріоритетом відпочинкового туризму.

5. *Східний регіон – Сумська та Харківська області.* Відзначається також мальовничою природою, але сільські традиції внаслідок переважання міського способу життя збереглися менше. Туристичний сільський потенціал буде цікавим насамперед для жителів Харкова та Сум.

6. *У Придніпров'ї (Дніпропетровській та Запорізькій областях)* як відомому промисловому регіоні значну роль в організації території відіграє

сільська місцевість. Тому її використання є дуже доречним з метою здійснення відпочинку вихідного дня жителів промислових міст. Це сприятиме й відродженню багатой козацької історії краю, звичаїв і традицій.

7. Південний, або Причорноморський, регіон включає Одеську, Херсонську, Миколаївську області. Близькість Чорного та Азовського морів, приємний теплий клімат сприяють розвитку відпочинкового та оздоровчого сільського туризму та агротуризму.

Отже, в Україні існують усі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, що дає можливість певною мірою вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. Справа розвитку сільського відпочинку має реальну державну перспективу і сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості.

ĽUDSKÝ A MEDZINÁRODNÝ ROZVOJ V ČASE FINANČNEJ A HOSPODÁRSKEJ KRÍZY

Vongrej M.

Ekonomická univerzita v Bratislave, Slovensko

marian.vongrej@euba.sk

Príspevok bol spracovaný v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Počas celej línie hospodárskych dejín môžeme pozorovať, že ľudia a ľudský kapitál sú dôležitým bohatstvom krajiny pre spoločenský a hospodársky rozvoj územia.¹ Aj preto v poslednej dobe existuje viacero ukazovateľov hospodárskeho rozvoja krajiny, ktoré abstrahujú od HDP, napr. Index ľudského rozvoja (Human Development Index, HDI). Vytvoril sa ním pohľad zahŕňajúci nielen rast a pokles národných príjmov, ale aj tvorba niečoho

¹ Human Development Reports. Online dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/humandev>

nového, napr. prostredia, kde ľudia môžu naplno rozvíjať svoj potenciál a osobné danosti, no zároveň viesť produktívny život v ohľadom na svoje potreby a záujmy. Ľudský rozvoj sa považuje za merateľný faktor. Každoročne Organizácia spojených národov (OSN) vypracováva štatistické údaje o rozvoji krajín pomocou indexu ľudského rozvoja, ktorý hovorí o troch rozmeroch ľudského rozvoja: dlhý a zdravý život – meria sa očakávanou dĺžkou života pri narodení a je meraný indexom priemernej dĺžky života (Life Expectancy Index); vedomosti – sú merané indexom vzdelania (Education Index), zahŕňajúcim úroveň gramotnosti dospelých a počet prihlásených do škôl prvého, druhého a tretieho stupňa vzdelania; slušný životný štandard – meraný výškou HDP na jedného obyvateľa (Index GDP).

Máme za to, že staticky nemôžeme posudzovať žiaden ukazovateľ, ak chceme rozumieť reálnu problematiku skúmaného javu. Ekonomiky krajín či regiónov, ba aj celého globálneho hospodárstva prebieha v jednotlivých fázach ekonomických cyklov, či už z krátkodobého, strednodobého alebo dlhodobého hľadiska. Pôvod finančnej a následne hospodárskej krízy na začiatku 21. storočia siaha k realitnému trhu v USA. Vytvorila sa finančná bublina, pretože a poskytovatelia hypotekárnych úverov nastavili nízke úrokové sadzby, rizikové a (alebo) podvodné hypotekárne schémy. Banky sa stali priveľmi zaťaženými úvermi, ktoré ľudia nevládali splácať a tak prichádzali o svoje domy a majetky. Kríza, ktorá sa rozpukla, ovplyvňovala celé národné ekonomiky.¹ Jedna z reakcií na finančnú a hospodársku krízu Svetové rozvojové hnutie (World Development Movement, WDM) vypracovalo plán týkajúci sa medzinárodného rozvoja v priebehu spomínanej krízy, ktorý sa skladá z piatich bodov:²

1. *Posúvať globalizáciu smerom k nízkouhlíkovej budúcnosti*: oddeliť ekonomický rozvoj od vysokej spotreby uhlíka vo fosílnych palivách, ktoré sú príčinou globálneho otepľovania a ohrozujú prírodné prostredie.

2. *Zapojiť kapitál do služieb spoločnosti a životného prostredia*: zabezpečiť, aby bankový systém slúžil záujmom širokej verejnosti. Ide predovšetkým o tie inštitúcie, ktoré sú vo vlastníctve štátu. Súčasťou tejto požiadavky je aj zrušenia daňových rajov.

3. *Zabezpečiť demokratické a verejnosti sa zodpovedajúce globálne*

---

¹ Medzinárodný menový fond (MMF) poskytol záchranné balíky napr. pre Maďarsko (15,7 mld. USD), Island (2 mld. USD) a Ukrajina (16,5 mld. USD). Kríza v týchto krajinách sa odzrkadlila v zvýšení ceny potravín a palív a zároveň zmeny cien vyvolávali v rozvojových krajinách nepokoje. Ďalej stúpajúce ceny potravín spôsobili nárast podvyživených ľudí, kríza najviac postihla tých najchudobnejších obyvateľov. Podľa Organizácie pre výživu a poľnohospodárstvo (Food and Agriculture Organisation, FAO) sa odhaduje nárast hladujúcich ľudí o 41 miliónov v Ázii a Tichomorí a ďalších 24 miliónov v subsaharskej Afrike.

² McCANN, G. - McCLOSKEY, S.: Od globálneho ku lokálnemu. Pontis, Bratislava, 2011.

фінанчні інституції: MMF a Svetovú banku treba reštrukturalizovať tak, aby sa z nich stali demokraticky kontrolovateľné інституції.

4. *Zosúladiť potravinový systém s novou energetickou a klimatickou realitou*: postupne znižovať závislosť od technológií využívajúcich fosílnu palivá, od kontroly korporáciami a od cien určovaných na vzdialených nestálych trhoch.

5. *Posilňovať obchodnú výmenu založenú na spolupráci, nie na zneužívaní*: Európska Únia agresívne pretláča sériu obchodných zmlúv, ktoré nútia chudobné krajiny, aby svoje finančné trhy otvorili presne tým bankovým інституціám, ktoré bezohľadne zneužívali deregulované trhy. Tieto návrhy treba nahradit' obchodnými zmluvami založenými na vzájomnej spolupráci, nie na vykorisťovaní korporáciami.

Literatúra

1. McCANN, G. – McCLOSKEY, S.: Od globálneho ku lokálnemu. Pontis, Bratislava, 2011. ISBN 978-80-968229-3-4.

2. Human Development Reports. Online dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/humandev>

3. Organizácie pre výživu a poľnohospodárstvo. Online dostupné na: www.fao.org

4. Medzinárodný menový fond. Online dostupné na: www.imf.org

5. Svetové rozvojové hnutie. Online dostupné na: <http://www.globaljustice.org.uk/>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Воронкова В.Г.

Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя, Україна

valentina-voronkova@yandex.ru

Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства в Україні, що дозволяють зрушити теорію, – це наступні методи і підходи дослідження:

1) синергетичний метод дозволяє проаналізувати інформаційне суспільство як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі;

2) метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути

суспільство як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем;

3) поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості розвитку інформаційного суспільства в нормальному і катастрофічному режимах;

4) структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в інформаційному суспільстві;

5) антропологічний та соціоаксіологічний підходи дозволяють проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри інформаційного суспільства та інформаційної культури за умов глобалізації. В рамках дослідження будуть застосовані сучасні принципи тріалектики. Головною ідеєю є ідея «інформаціологічного суспільства», що здійснює свою еволюцію до «суспільства знань».

Головною гіпотезою дослідження, яка є новою і може радикально зрушити теорію, є ідея пошуку інноваційних механізмів інформаційного суспільства, що формують суб'єкт-суб'єктне управління, що може сприяти інформаційній єдності, механізмам регуляції і саморегуляції соціуму за прикладом аутопоезисних систем (Матурана, Варела), зворотний зв'язок на всіх рівнях управління, що може привести до стійкого розвитку інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми.

Робочі гіпотези: однією з головних гіпотез дослідження є гіпотеза техногуманітарного балансу, яка являє собою концептуальну модель дослідження глобального інформаційного суспільства, є новою і описує механізм загострення і подолання криз планетарного масштабу.

Гіпотеза техногуманітарного балансу виявляє закономірну взаємозалежність між трьома змінними – технологічним потенціалом країни – інформаційним суспільством, якістю культурних регуляторів і внутрішньою стійкістю інформаційної культури, яка допомагає пояснити явища, коли в результаті масштабної антропогенної кризи відбувається не саморуйнація соціального соціуму країни, а його кардинальна перебудова завдяки інформаційній культурі, яка відіграє роль компенсаторського фактору, який включається в періоди катастроф, трансформацій і перебудов, системних криз, які сприяють відновленню порушеного балансу інструментального і гуманітарного характеру.

Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства в умовах

глобалізації потребує порівняльного аналізу глобального інформаційного, мережевого, інформаціологічного, комунікаційного суспільства в контексті міжнародного і вітчизняного контекстів. Йдеться про раціональність нового типу, бо на зміну соціальній лінійності як вираження гомогенності (однаковості соціальних зв'язків) структур і відносин приходить соціальна нелінійність, яка вказує на наявні відмінності.

Філософія інформаційно-комунікаційного управління націлена на виявлення суттєвих проблем, які стоять на шляху досягнення країною конкурентного потенціалу. Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства в Україні дозволяють глибоко проникнути в сучасне розуміння інформаційно-комунікаційного управління, що сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства («розумного суспільства»), що еволюціонує в «суспільство знань» та подати показники, тенденції та прогнози впровадження ІТ в країні.

Теоретико-методологічні засади аналізу інформаційного суспільства в Україні розкривають особливості інформаційної складової у досягненні конкурентоспроможності держав та їх впливу на цивілізаційний розвиток сучасного світу. В концептуальній парадигмі інформаційного суспільства як цивілізаційній парадигмі розвитку сучасного соціуму стикаються філософські, соціологічні, управлінські проблеми.

В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, онтологічні та аксіологічні виміри інформаційно-комунікативного процесу, що отримали назву «глобальна революція у спілкуванні». Ми дотримуємося головної гіпотези, а саме можливості побудови в Україні інформаційного суспільства з результативними зворотними зв'язками, а саме суб'єкт-суб'єктними, що сприяють підвищенню ефективності управлінського процесу.

Провідними трьома рисами, що вирізняють подібний соціум від усіх його попередників вважаються: створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя; збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у ВВП країни; поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах [1, с. 3].

Література

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д.В.Дубов, О.А.Ожеван, С.Л.Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ РЕГІОНУ

Габінет І.О.

Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів, Україна

iryna_gabinet@mail.ru

Альтернативна енергетика – сфера енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел енергії [2]. Під альтернативними (відновлюваними) видами палива розуміється паливо, отримане з поновлюваних джерел енергії (сонячна енергія, вітер, кінетична енергія води) [1].

В Україні альтернативна енергетика регулюється такими законодавчими актами: ЗУ «Про альтернативну енергетику» (2003 р.) та ЗУ «Про альтернативні види палива» (2000 р.). Ці закони, а надто ЗУ «Про альтернативну енергетику» визначають, що одним із напрямів державної політики у сфері альтернативної енергетики є залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, окрім того передбачаються фінансові стимули та механізми підтримки виробників і споживачів енергії, яка отримується із відновлюваних джерел енергії. Відповідно до ЗУ «Про альтернативну енергетику» держава бере на себе зобов'язання регулювати і фінансувати заходи пов'язані із альтернативною енергетикою за рахунок надбавки до тарифу, проте розмір такої надбавки не визначено. До того ж держава повинна стимулювати виробництво та споживання енергії, шляхом застосування економічних важелів і стимулів, передбачених законодавством, а також створення сприятливих економічних умов для об'єктів альтернативної енергетики.

Організаційно-економічними заходами для підтримки виробництва та споживання альтернативних видів енергії та палива є стимулювання інвестиційної діяльності в сфері альтернативної енергетики та створення пільгового податкового режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності для іноземних інвесторів.

На розвиток альтернативної енергетики будь-якої території впливає ряд чинників, зокрема: природно-кліматичні, геолого-фізичні, екологічні, економічні, соціальні, інституціональні та правові фактори, які мають пряму або опосередковану дію й можуть сприяти або стримувати розвиток відновлювальної енергетики на певній території. Тому для сприяння залученню інвестицій, влада регіону повинна розробляти програми розвитку альтернативної енергетики із обґрунтуванням можливості, доцільності, важливості та вигоди від вкладення коштів у той чи інший вид енергетики.

Через постійне подорожчання енергії та енергоносіїв традиційної енергетики, енергетичну кризу, а також піклування про оточуюче навколишнє середовище впровадження альтернативної енергетики стає щораз актуальнішим як для вітчизняних, так і для зарубіжних інвесторів.

Інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [3].

Для залучення інвестицій необхідною умовою є економічна доцільність проектів, що полягає у можливості і швидкості повернення вкладених коштів. Для визначення економічної доцільності перш за все необхідно визначити енергетичний потенціал регіону, в розвиток енергетики якого планується вкладати кошти.

Окрім того, для залучення інвестицій в регіональну енергетику необхідно розробляти регіональну політику, спроможну забезпечити пріоритетність вкладення інвестицій в актуальні для регіону об'єкти альтернативної енергетики, які, до того ж, є критично важливими для забезпечення енергетичної безпеки регіону.

Необхідно пам'ятати також те, що альтернативна енергетика — це високотехнологічна галузь, тому гостро постає питання фінансування науково-технічного супроводження розвитку нових технологій одержання енергії з відновлювальних джерел, а також інвестування досліджень із використання альтернативних джерел згідно з наявного технічно-досяжного потенціалу. Тому стратегічним напрямом є техніко-економічна оцінка використання високотехнологічного обладнання в українських природних умовах, визначення перспектив і необхідних фінансових ресурсів для модернізації цього обладнання відповідно до існуючого технічно-досяжного енергетичного потенціалу. Відтак, потребують

фінансової підтримки та інвестицій науково-дослідні установи, які займаються дослідженнями у сфері альтернативної енергетики.

В регіонах України наявний значний потенціал альтернативної енергетики, який становить більше 50% загального енергоспоживання в Україні на даний час, а частка енергії добутої за рахунок альтернативних джерел становить сьогодні лише близько 3%, тому інвестування в розвиток альтернативної енергетики регіону є актуальним і важливим для національної економіки. Пріоритетний розвиток енергетичного сектора регіонів України поліпшить енергетичний клімат держави та сприятиме залученню іноземних інвестицій в енергетику, зокрема, та в розвиток національної економіки, загалом.

Література

1. Дем'яненко Т.І. Проблеми розвитку альтернативної енергетики / Т.І.Дем'яненко // Бізнес-Інформ. Економіка промисловості. – № 8 – 2012. – С. 58-59.
2. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 24. – 155 ст.
3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. // Відомості Верховної Ради України, 1991. – № 47. – 646 ст.
4. Уткина Е.Б. Оптимизация размещения инвестиций в объекты альтернативной энергетики в Харьковском регионе / Е.Б.Уткина // Интегрированные технологии и энергосбережение. – № 3. – 2006. – С.101-104.

РОЛЬ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ

Дарибаева М.Ж.¹, Бахтиярова М.М.²

Казахский национальный университет имени аль-Фараби,

г. Алматы, Казахстан

¹ m.zh_daribayeva@mail.ru, ² madina_925@bk.ru

Местные бюджеты – это система денежных отношений, возникающие в процессе распределения и перераспределения валового внутреннего продукта и национального дохода путем аккумуляции ее части в распоряжение местных органов власти и управления, а также использования в соответствии с законодательством.

В Республике Казахстан местные бюджеты (бюджеты административно-территориальных единиц) представлены областными бюджетами, бюджетами города республиканского значения и столицы и районными бюджетами. Наряду с понятием «областной бюджет» существует понятие «бюджет области». Бюджет области представляет собой свод областного, городского и районных бюджетов без учета взаимопогашающих операций между ними. В настоящее время местные бюджеты в Казахстане занимают по доходам около 30% и по расходам – около 48% от общего объема средств государственного бюджета [1].

Местные бюджеты представляют собой денежные фонды административно-территориальных единиц, утверждаемые решением соответствующего маслихата, формируемые за счет поступлений и финансирования дефицита (использования профицита) бюджета, предназначенные для финансирования местных бюджетных программ, определяемых местными исполнительными органами для осуществления возложенных на них функций [2].

Доходы местных бюджетов состоят из [2, с. 24]:

- 1) поступлений налогов, сборов и других обязательных платежей в бюджет;
- 2) неналоговых поступлений;
- 3) доходов от операций с капиталом;
- 4) полученных официальных трансфертов;
- 5) поступлений от погашения ранее выданных кредитов;
- 6) прочих поступлений.

Местная бюджетная программа – бюджетная программа, направленная на выполнение функций местного государственного управления и реализацию на местном уровне государственной политики, утверждаемая местным представительным органом в составе местного бюджета на соответствующий финансовый год. Расходы местного бюджета осуществляются по следующим направлениям:

- 1) государственные услуги общего характера;
- 2) оборона, общественный порядок, безопасность;
- 3) образование;
- 4) здравоохранение;
- 5) социальная помощь и социальное обеспечение;
- 6) жилищно-коммунальное хозяйство;
- 7) культура, спорт, туризм и информационное пространство;

8) агропромышленный комплекс, водное, лесное хозяйство, особо-охраняемые природные территории, охрана окружающей среды и животного мира, земельные отношения;

9) архитектурная, градостроительная и строительная деятельность;

10) транспорт и коммуникации;

11) регулирование экономической деятельности;

12) прочие направления.

Социально-экономический фактор предполагает определение у региона Республики величины валового регионального продукта (ВРП), необходимый и достаточный, т.е. способный обеспечить поступление налогов, собираемых на территории, достаточных для финансирования всех расходов местного бюджета и развития региона [3].

Самостоятельность местных бюджетов, определенная в «Бюджетном кодексе», в свою очередь предполагает необходимость разработки новых принципов формирования доходов местных бюджетов.

При определении приоритетных направлений совершенствования формирования доходной части местных бюджетов для устойчивого развития региона можно сделать следующие выводы:

1) развитие базы собственных доходов местных бюджетов;

2) развитие системы межбюджетной поддержки регионов Республики Казахстан;

3) предоставление местным бюджетам расширенных прав заимствования средств на внутреннем и внешнем рынках. Необходимость использования заимствования местных властей обосновывается, прежде всего [4], экономическим стимулированием в регионе; активизацией фондового рынка на местах; мобильной реакции местных органов: организация быстрого и эффективного доступа к финансовым ресурсам, сглаживание неравномерности поступления налоговых платежей.

В заключении необходимо отметить, что механизм формирования доходов местных бюджетов должен работать на рыночных принципах, обеспечивающих в этом деле самостоятельность местных органов власти с учетом интересов государства.

Литература

1. www.minfin.kz

2. Бюджетный кодекс Республики Казахстан. Алматы. 2013.

3. Регионы Казахстана. Статистический сборник. Астана 2012

4. www.profinance.kz

ЦЕЛИ РАЗВИТИЯ ТЫСЯЧЕЛЕТИЯ

Дзивакова М.¹, Вонгрей М.²

Экономический университет в Братиславе, Словакия

¹michaela.dzivakova@gmail.com, ²marian.vongrej@euba.sk

Príspevok bol spracovaný v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Европейский союз как объединение государств входит в число развитых стран мира. Страны ЕС и их колониальная история содействовали развитию экономики и глобальных трендов. Как известно, ЕС действует в качестве партнёра для многих развивающихся стран и одновременно формирует политические принципы помощи этим странам, благодаря его широкому спектру в направлении политик ЕС.

Упоминание о сотрудничестве между ЕС и развивающимися странами происходит из периода его раннего формирования, когда уже в Римском договоре были определены цели, способствующие развитию международной торговли и постепенной отмене ограничений. Одновременно Римским договором был учрежден Европейский фонд развития (англ., соответствие – EDF).

Официально, первое соглашение между развивающимися странами и ЕС (точнее тогда еще ЕЭС– Европейское экономическое сообщество) было подписано в 1963 г. в рамках Яундской конвенции (Яунде – столица Камеруна). В соглашении отражались, прежде всего, намерения Франции, стремящейся защищать свои интересы в бывших колониях. Для бывших колоний это соглашение имело значение и в процессе деколонизации. Целью соглашения являлись взаимовыгодные механизмы торговли между ЕЭС и ассоциированными странами. Заметные различия между богатыми и бедными странами в мире существовали также и в прошлом. Учитывая эти проблемы, Организация Объединенных Наций в 1970 г. решила утвердить резолюцию 2626, в которой экономически развитые страны обязались обеспечивать перевод финансовых средств в размере приблизительно 0,7% от их валового национального продукта для сотрудничества в целях развития¹. В настоящее время только 5 стран: Норвегия, Швеция,

---

¹ Resolution adopted by the General Assembly - 2626 (XXV). International Development Strategy for the Second United Nations Development Decade. URL: <http://www.un-documents.net/a25r2626.htm>

Люксембург, Дания, Нидерланды – выделяют средства на такое финансирование.

Следующим шагом ООН в 2000 г. является принятие целей развития тысячелетия (Millenium Development Goals, MDG), где были определены восемь конкретных целей, направленных на снижение уровня крайней нищеты и неравенства в странах третьего мира¹: искоренение крайней нищеты и голода; обеспечение всеобщего начального образования; поощрение равенства мужчин и женщин; сокращение детской смертности; улучшение охраны материнства; борьба с ВИЧ/СПИДом, малярией и другими заболеваниями; обеспечение экологической устойчивости; формирование глобального партнерства в целях развития. Основной целью является снижение уровня нищеты вдвое к 2015 г., что непременно достичь не удастся. Далее эти цели подразделяются на 21 задачу, (подцель), достижение которых измеряется с помощью 48 индикаторов².

Литература

1. McCANN, G. – McCLOSKEY, S. 2011. Od globálneho ku lokálnemu. Pontis, Bratislava, 2011. ISBN 978-80-968229-3-4.
2. Millenium Development Goals. URL: <http://www.un.org/millenniumgoals/>
3. DORMAN, N.: European Union and the Third World. URL: <http://www.caef.org.uk/lome2.html>
4. Resolution adopted by the General Assembly – 2626 (XXV). International Development Strategy for the Second United Nations Development Decade. URL: <http://www.un-documents.net/a25r2626.htm>

APPLICATION OF SOME ECONOMETRICS MODELS AND METHODS FOR THE ANALYSIS OF TAXES, TAX POLICY AND SOCIAL TRANSFERS

Dubrovina N.

University of Economics in Bratislava, Slovakia

nadija@mail.ru

Theory of taxation, tax policy and social equality are the examples of scientific area which is focused on the interests of policy makers as well as society. Nowadays we can find a lot of empirical research based on the application of the different kind of econometric models for the explanation of

---

¹ Millenium Development Goals. URL: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

² Подробнее о задачах см.: Millenium Development Goals. URL: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

the some effects in the tax policy and their differences across countries, regions, groups of population.

The purpose of this paper to review some research papers related with tax policy and social transfers and to demonstrate opportunities to use different kinds of econometric models for the analysis of certain effects or processes.

For these review three research papers were chosen.

1) The first paper has title “Tax and Spend, Spend and Tax, Fiscal Synchronization or Institutional Separation? Examining of the Case of Greece” by Christian Richter and Dimitrios Paparas from University of East London [1]. The authors applied an empirical analysis of the spend-tax and tax-spend hypothesis in order to identify the direction of the causality between government spending and revenues in Greece for the period of 1833-2009. Such long-run analysis includes different time periods such as: period of industrialization, urbanization, increased growth, increased government spending, and serious budget deficits in the last decades and essential problem with the public debt.

The motivation of this paper was to analyze theoretical hypotheses considered in the papers related the analysis of modern tax and fiscal policy:

1. Spend-tax hypothesis. It implies that the government authorities and policy makers adjust taxation to the level of planned expenditures.

2. Tax-spend hypothesis, where government authorities adjust government spending to the level of the revenues in order to limiting growth in the public sector.

3. Fiscal synchronization, which means that the government decision about spending and revenues (taxation) are maid simultaneously.

4. Institutional separation, where government decides separately about spending and revenues.

The authors tested such series as: LG – real government spending; LR – real government revenues and LGDP – real gross domestic product for 1833-2009. For the analysis of time series properties and investigation of the relationship between government revenues and spending the authors used Dickey and Fuller, Phillips and Perron unit root tests, the Chow test for the structural changes, the Johansen cointegration test and the Granger causality tests. The authors found strong evidence of long-run relationship between government spending and revenues. According to using Granger-causality test they argued the spend-tax hypothesis and proved a uni-directional causality running from expenditure to taxation. It means that the Greek political system is

available to determine how much spend and to make adjustments in tax policy and revenues sources in order to finance the government spending.

2) Second paper from Ximing Wu, Jeffrey Perloff and Amos Golan devoted the analysis of income redistribution and equalizing welfare effects in social insurance and direct transfer programs in the USA [2]. The authors tried to study do federal and state taxes, minimum wage laws, social insurance policies and transfer programs make the income distribution more equal? For the study of distributional effects of major government tax and welfare policies these authors used the Gini index, coefficient of variation of income, relative mean deviation of income and standard deviation of the logarithm of income, the Atkinson welfare index. In this paper the authors used panel data from the 50 states from 1981 to 1997. They analyzed the impact of all major government programs that directly or indirectly transfer income to the poorest members of society and variation of these transfers in real terms over time or across states during the period of 1981-1997.

The theoretical background in this paper based on such statements. The government tax and transfer programs directly affect family income. The minimum wage, disability insurance, unemployment insurance have direct effects on personal received income and indirect effects on their transferred income.

Wu, Perloff and Golan analyzed regression of various inequality indices (Gini index, coefficient of variance of personal income, Atkinson index, etc.) on state dummy variables, government policy variables (the federal marginal income tax rate and low tax to proxy the change of federal income tax over the observed period; minimum wage and maximum weekly unemployment insurance benefits, the benefits from realization of government programs such as the Aid to the Families with Dependent Children (AFDC), the Temporary Assistance to Needy Families (TANF), the Earned Income Tax Credit, etc.), macroeconomic variables (GDP, Unemployment Rate), demographical variables (educational level, percent of Female-Headed Family, percentage of population with different age groups, percent of families with children under 6 years, average number of persons in the family).

They estimated fixed-effect model using generalized least squares method and explained the heteroskedasticity of the standard errors in the model. Due to the model they showed that the marginal income tax rates and the Earned Income Tax Credit play a more important role in equalizing income than do the other government programs. In addition, the mentioned authors found that

several of the other government programs have undesirable distributional effects.

3) Third paper “The Role of Income Transfers in Reducing Inequality between and within regions” written by David Betson and Robert Haveman [3] is addressed to the problem of regional inequality and possible convergence of income per capita or household. The authors studied the phenomena of regional convergence of income and the pattern of within-region inequality among the regions. They analyzed the income transfers and their growth for period of 1965-1981 in the USA and built the structural models for the analysis what factors determined the impact of transfers in reducing inequality within states and regions. Based on the empirical analysis and econometric models the mentioned authors, D.Betson and R.Haveman, found that the marginal impact of transfers on inequality reduction is larger in states with higher unemployment rates, larger average family sizes, a higher proportion of female-headed families and a higher proportion of aged persons.

In the approaches presented in these papers we can find possible application for the analysis of taxes-transfers mechanism in the SR in the context of crisis influence. Thus, using the time series for the tax revenues and expenditures in SR for last decades we can check causality and hypotheses in tax and fiscal policy. Also it is possible to test such models as VAR (Vector Autoregressive Model) or VECM (Vector Error Correct Model) for the study of different financial flows (taxes, transfers, government and public expenditures, etc.) and their interaction.

Other two papers give inspiration to analyze the efficiency of government program for equalizing income per capita in different regions and areas in the SR. Due to the analysis of panel data of the income of households, government and public revenues and expenditures on the regional level it will be possible to study the effect of tax reforms in the SR. As explanatory variables for the regression models explained the tax potential and transfer allocation the macroeconomic indicators (GDP, GVA, Unemployment Rate) and socio-demographic variables (educational level, average wage, percentage of households with poor incomes, etc.). In addition, using the panel data in such models we can reveal the fixed or random effects and can try to explain the regional features.

For the detail analysis of regional and local policy in view of using tax potential and mechanism of transfers we can use the spatial econometric models. Spatial analysis and models allow to reveal the different spatial effects (spatial

lag model or spatial error model) in the formation of households incomes, GVA, etc. In addition due to the spatial analysis we can outline local territorial clusters with higher or smaller indices and features of their environment. Such approach will be important for the adjustment of local tax and transfer policy.

References

1. Richter, Ch., Paparas, D. Tax and Spend, Spend and Tax, Fiscal Synchronization or Institutional Separation? Examining of the Case of Greece // Working Paper 2013.01. International Network for Economic Research. www.infer-research.net

2. Wu, X., Perloff, J., Golan, A. Effects of taxes and other Government Policies on Income Distribution and Welfare//University of California, Berkeley. Available at: <http://are.berkeley.edu/~perloff/PDF/tax.pdf>

3. Betson, D., Haveman, R. The role of Income Transfers in Reducing Inequality between and within Regions//Economic Transfers in the United States. University of Chicago Press. Available at: <http://www.nber.org/books/moon84-1>

STRATEGIC ANALYSIS AS A TOOL FOR BUSINESS DEVELOPMENT

Елешева А.М.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби,

г. Алматы, Казахстан

a11292@mail.ru

The strategy is a vision for the future.

R. Grant

Management decisions cannot be made without proper strategic analysis, which is considered as perform the corresponding functions of management, which is perspective-oriented and with a high level of uncertainty, and the study of the economic system parameters that determine its future state. Strategic analysis is a comprehensive study of positive and negative factors that can affect to the economic situation of the enterprise in the future, as well as ways to achieve the strategic goals of the enterprise. Using strategic analysis works out a comprehensive strategic plan for the development of enterprises, and realizes science-based, comprehensive and timely support for strategic decision-making [1].

When the company attempts to conduct strategic analysis, then immediately arises the question what exactly should include a strategic analysis, what information should be on the output of this analysis, and what information managers need to develop a strategy. Many attempts were made to formalize this process, i.e. to define standard formats for strategic analysis, following which the company will provide the necessary information for policy development. As is known, methods of strategic analysis abound. Each type of strategic analysis covers several application methods and techniques. In this paper I would like to focus on a balanced scorecard as one of the effective methods of strategic analysis.

Strategy development – work based on the analysis, and in this area we cannot achieve success only by perseverance and creativity. The decision about which strategy to choose should be made on the basis of the evaluation of internal and external environment of the company resulting from the research. Otherwise, the strategy may be unviable.

The analysis of the economic literature shows that the balanced scorecard (BSC) can be formulated as a set of options, comprehensive characterizing the activities of the organization in the modern market environment. The authors of this concept R. Kaplan and D. Norton has identified the BSC as "a tool to transform the mission and strategy of the enterprise in a comprehensive set of performance metrics that are used for strategic management, monitoring and analysis". In other words, "you can only manage what you measure" – the main reason for the high efficiency of the use of the balanced scorecard. The balanced scorecard provides management with a tool for achieving results in complex conditions of a rigid competition in which work today all businesses. That is why a clear understanding of the goals and objectives, as well as methods of their solutions is necessary for each organization. [3]

The main goal pursued by a concept BSC – transformation strategy of the organization in specific, quite tangible goals, indicators and, ultimately, action. Balanced scorecard is a mechanism for implementing a particular strategy, but not its formulation, the mechanism of the transition to strategic goals, tactical, and then operating without replacing the evaluation of everyday arguments. Indicators for BSC are selected so that the attention of managers and staff of the company was concentrated on those factors that can act as "catalysts" major achievements in the market. For companies engaged in the development and implementation of innovative technologies, the considered system is a tool of strategic management on a long term basis.

At the present time in Kazakhstan the concept of the BSC is used by such companies as "Samruk-Kazyna", "KazMunayGas" JSC, "Kazakhstan Temir Zholy", "Kazakhtelecom", "Kostanay minerals", "APF Astana" [4].

Thus, the results from the implementation of this system on the example of the APF Astana were:

1. The description of each business process in accordance with ISO standards for pre-certification of the quality management system;
2. The constant daily monitoring the execution of strategy, analysis, and adaptation to a competitive market;
3. The rapid adaptation to the changed situation of IT-solutions.

The difficulties of applying the concept of BSC in Kazakhstan are, in my opinion, due to the transition of Kazakhstan companies on the rails of strategic management at the present time. Unfortunately, most of the top managers of the companies either do not fully understand the mechanism of implementation of the strategy, or do not have the appropriate levers to control it, what are the limiting factors for the development of the strategic culture of doing business in Kazakhstan. It should be noted that there are little domestic literature on strategic management tools with regard to their adaptation to the investment-attractive economics of the Republic of Kazakhstan.

In conclusion, I want to note that here we must clearly realize that for the development of the strategy, on the one hand, the information must not be little, but, on the other hand, it should not be much. In addition, it is also important the time factor. Sometimes in practice it can be more important to take may be not right and perfect solution, but now, than reasonable and proper tomorrow. Because information is provided on the basis of which was developed right decision may be out of date, or, as they say, "the train has already left and the right decision will not save the situation".

References

1. Гаркуша Н.М. Модели и методы принятия решений в анализе и аудите // Н.М.Гаркуша, О.В.Цуканова.
2. Грант Р. Современный стратегический учет / Р.Грант // 5-е изд., Питер, 2008.
3. Каплан Р.С., Нортона Д.П. Сбалансированная система показателей: От стратегии к действию / Р.С.Каплан, Д.П.Нортона // Москва, 2003.
4. Информационный портал Акыл: <http://www.akyl.kz/rubricator/articles/rid/123/id/99>

ОПТИМИЗАЦИЯ ПЕШЕХОДНОГО ПРОСТРАНСТВА КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ГОРОДСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Ермак Е.М.

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени

А.Н.Бекетова, г. Харьков, Украина

e.m.ermak@rambler.ru

Пешеходное движение – самый распространенный вид передвижения людей по территории города. В то время когда автомобильные потоки достаточно хорошо изучены, пешеходным уделяется меньше внимания. Основная проблема этой задачи заключается в том, что поведение пешеходов трудно описать, в отличие от поведения водителей, поскольку последние находятся в транспортном средстве. Поэтому одной из актуальных проблем городов является организация пешеходных путей внутригородских передвижений с учетом их целей и категорий населения.

Для того чтобы определить чем руководствуются пешеходы при движении, необходимо рассмотреть закономерности формирования пешеходных потоков. Так, выделено четыре группы факторов, влияющих на эти потоки: градостроительные, дорожно-планировочные, социальные, экономические.

Первая группа факторов характеризует планировочную особенность путей сообщения, размещение в плане города пунктов тяготения пешеходов, типа застройки улиц.

К дорожно-планировочным отнесено очертание улично-дорожной сети, интенсивность, скорость пешеходных и транспортных потоков, режим регулирования движения, планировочные характеристики улиц. Группа социальных факторов включает такие характеристики, как состав потоков по возрасту, а также по целевому назначению перемещения, дисциплине пешеходов и эффективности дорожного надзора. Экономические факторы – это затраты на строительство, содержание пешеходных путей и сооружений, удобство и безопасность пешеходного движения, а также оценку задержек транспортных средств и пешеходов в зонах их контакта.

В некоторых работах рассматривается формирование пешеходных потоков под влиянием таких факторов, как: выразительность

архитектурного пространства (протяженность, открытость, высота, динамические характеристики построения архитектурных форм, заложены символические смыслы, образы) и психофизиологические особенности.

Первый фактор объясняется тем, что тип пешеходного движения в архитектурно-пространственной среде поддерживается устойчивыми пространственными единицами, элементами, что организуют движение. Правильно смоделированы пешеходные пространства, их размещение и характер влияют на изменения и возникновения новых форм поведения в современной городской среде. Большое влияние на формирование потоков имеет и психофизиологические особенности. Прежде всего, нужно учитывать естественное стремление людей экономить время и усилия на передвижение. Дисциплина пешеходов в большой степени зависит от того, насколько совпадают коммуникационные пути и кратчайшие расстояния. Требование обеспечения движения пешеходов по кратчайшему пути может считаться выполненной, если угол отклонения направления движения от воздушной линии не превышает 30 градусов. Этот угол называют критическим. Данное требование относится не только к трассировке пешеходных путей в кварталах микрорайона, на внутренних территориях сооружений и предприятий, но и к расположению в плане улице планировочных элементов. Оценивая роль и значение пешеходного движения в создании и развитии города современная градостроительная теория и практика стремятся улучшить городские условия, особенно в центрах городов, путем осуществления соответствующей окружающей среды. Ключевые элементы архитектурно-пространственной среды влияют на процесс восприятия, а главное – на выбор маршрута.

Важным фактором влияния на пешеходные потоки являются центры тяготения пешеходов. Обоснованный выбор их расположения представляет важную задачу для проектировщиков. До городских центров тяготения относят промышленные предприятия, пункты культурно-бытового обслуживания, высшие учебные заведения, спортивные комплексы, парки культуры и отдыха, вокзалы и т.п.

Согласно расположению центров тяготения, определяют основные направления и объемы пешеходного движения. При этом нужно учитывать естественное желание пешехода к сокращению пути, поэтому часто направления пешеходных путей не совпадают с прямоугольной системой планирования застройки и надо предусматривать диагональные или хордовые пешеходные направления. Поскольку при пеших передвижениях

человек всегда стремится сэкономить время и усилия, на городских территориях важное значение имеет именно трассировка и длина пешеходных путей. Принятая сейчас, микрорайонная система планирования позволяет разместить в микрорайоне, изолированном от транспортного движения, все учреждения повседневного обслуживания.

Таким образом, их посещение не связано с пересечением транспортных и пешеходных потоков. Кроме этих пешеходных трасс местного значения обычно проектируются районные и общегородские пешеходные направления. Районные пешеходные направления трассируются в пределах жилого района или соединяют два совместимых района между собой. Они используются пешеходным движением, что направлено в районный центр или промышленные зоны. Общегородские пешеходные направления отличаются большой протяженностью, соединяют несколько жилых районов и проходят вдоль заведений и зон общегородского значения: центра, парка культуры, стадиона, вокзала и т.п.

ПРИНЦИПИ БЕЗПЕЧНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЖИТЛОВОГО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ

Жукова Н.В.

Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ, Україна

zhukova_nv@mail.ru

Сталість розвитку держави і безпека економічної, соціальної, та екологічної сфер багато в чому залежить від стану житлово-комунального господарства (ЖКГ), бо в цій галузі зосереджена основна інфраструктура по забезпеченню життєдіяльності міст, регіонів і країни в цілому.

Для більшості малих міст України стан ЖКГ є критичним фактором соціоекономічного екозростання. Це обумовлено недостатнім фінансовим забезпеченням, нераціональним використанням наявних фінансових, матеріальних та трудових ресурсів, низьким рівнем впровадження у виробництво нового обладнання, проведенням неефективної політики з боку державних та місцевих органів влади стосовно управління сферою комунального господарства, нерозвиненістю конкурентного середовища. У багатьох малих містах об'єкти систем водо-, енерго-, теплопостачання

знаходяться в аварійному стані. Дорожнє господарство не покращується, що стримує розвиток транспортних міжміських, міжрегіональних зв'язків та зв'язків із сільськими населеними пунктами в зоні впливу малого міста. Будівництво житла та об'єктів інфраструктури, благоустрій міст практично не ведеться. Видатки на житлово-комунальне господарство є основною статтею витрат бюджетів малих міст.

У цих умовах особливе значення набувають реальні можливості малого міста сформувати ефективно функціонуючу систему ЖКГ. Основними перевагами малого міста є високий рівень згуртованості та самоорганізації населення для вирішення спільних проблем, краща поінформованість органів влади про потреби місцевих мешканців, тісна співпраця муніципалітетів, бізнес-середовища і населення.

Ключовим завданням модернізації житлово-комунального комплексу є зниження економічних ризиків шляхом широкого застосування й розвитку економічних методів господарювання, формування діючих договірних відносин, удосконаленням нормативно-правового забезпечення функціонування підприємств ЖКГ у малих містах.

Розвиток конкурентних відносин у сфері надання житлово-комунальних послуг сприятиме зниженню витрат при одночасному підвищенні їхньої якості.

Найважливішими напрямками реформування системи житлово-комунального господарства у малих містах України є:

оновлення системи управління ЖКГ, в основу якої покладено раціональний поділ функцій, прав і обов'язків усіх учасників ринку в сфері ЖКГ на основі реальних договірних відносин;

формування нової структури (у вигляді об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, служби єдиного замовника), яка представляє та захищає інтереси й права споживачів за дотриманням якості надаваних послуг, є невід'ємною умовою забезпечення сталого розвитку комунальної інфраструктури та надання споживачам послуг у необхідних обсягах відповідно стандартам якості. В малих містах України спостерігаються незадовільні темпи створення ОСББ (будинкових комітетів), що обумовлено нерозвиненістю ринку послуг з управління багатоквартирними будинками, недостатньою підтримкою громадських ініціатив, а також відсутністю фінансування заходів з проведення перших капітальних ремонтів у будинках, де створено об'єднання. Водночас процес формування системи ефективних договірних відносин у даній галузі

вимагає переходу від застосування адміністративних методів до організаційно-економічних та підвищення персональної відповідальності мешканців будинків за свою власність;

залучення приватного сектору до розвитку ЖКГ, зокрема, у формі передачі в управління, концесію об'єктів житлово-комунального господарства.

Обмеженість бюджетних ресурсів, недорозвинений бізнес-клімат та неузгодженість нормативно-правового поля на даний момент ускладнюють упровадження форм державно-приватного партнерства (ДПП) у ЖКГ малих міст.

Але співпраця держави й приватного капіталу у формі ДПП є найбільш перспективним механізмом їх розвитку. Активізація ДПП у малих містах України можлива за умов покращення нормативно-правової бази регулювання відносин держави і приватного капіталу та розробки ефективних механізмів фінансування проектів.

З метою оптимізації використання коштів приватних інвесторів потрібно інтегрувати проблеми житлово-комунального сектору малих міст для організації певних форм ДПП й комплексно вирішувати такі проблеми в межах компетенції певної адміністративної області. Найбільш актуальними для малих міст є проекти реконструкції та подальшої експлуатації підприємств водопостачання та водовідведення, теплопостачання, впровадження енергозберігаючих технологій вуличного освітлення, організація діяльності зі збирання, заготівлі та утилізації відходів, реконструкція автомобільних доріг шляхом підготовки та подальшої передачі їх у концесію.

Ситуативні заходи з реформування ЖКГ і задоволення житлово-комунальних потреб населення України набули серйозних наслідків у контексті економічної безпеки й соціальної стабільності зростання малих міст.

Саме тому їх сталий розвиток потребує формування ринкової системи господарювання в сфері ЖКГ шляхом впровадження нових механізмів стимулювання інвестиційної діяльності й ефективної системи їх регіонального забезпечення, удосконалення нормативно-правової бази і системи управління в галузі ЖКГ, забезпечення консенсусу між місцевою владою, бізнесом и населенням.

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ: ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Карлова О.А.

Харківський національний університет міського господарства

ім.О.М. Бекетова, м. Харків, Україна

eakarlova@gmail.com

Зниження якості життя населення, економічний спад є результатом руйнівної сили загальної кризи в Україні. Вони демонструють неефективність існуючих процесів стратегічного планування та прогнозування на рівні міст. На нашу думку, потрібно визначити вузли впливу на розвиток соціально-економічної системи міста, змоделювати зовнішній вплив, визначити проблемні зони та розробити заходи для зменшення впливу складових криз на життєздатність системи. За відсутності науково обґрунтованого стратегічного підходу до розвитку міст і визначеної відповідальності органів місцевого самоврядування перед громадою, складним видається відновлення після кризи та нечіткими – перспективи розвитку. Основною практичною проблемою в процесі управління містом є слабкість дієвих інструментів прийняття стратегічних рішень, та неефективність механізмів, що дозволяють оцінити їх наслідки. Окрім того, слабка система моніторингу оцінки ефективності розвитку міста, що зменшує якість змін та не дозволяє зробити діагностику наслідків прийняття некомпетентних управлінських рішень.

Серед науковців України проблеми стратегічного розвитку міст досліджують О. Амоша, В. Бабаєв, В. Дорофійенко, О. Карий, Л. Беззубко та інші. Теоретична й практична цінність кожної наукової доробки авторів є безумовною, але відсутність інтегруючого підходу до формування зумовлює актуальність вирішення проблем управління соціальним та економічним розвитком великих міст.

В дослідженні наголошуємо, що на рівні міста інструменти оцінки стратегії опрацьовані недостатньо, бракує методичного інструментарію для вибору пріоритетних напрямів розвитку, що базуються на повноцінній інформації щодо тенденцій та динаміки змін в системі. Розроблений методичний підхід до комплексної оцінки тенденцій і динаміки соціально-економічних змін у місті передбачає використання шістдесят одного часткового та дванадцяти інтегральних індикаторів (в т.ч. десять

індикаторів першого та два – другого рівня) для розрахунку комплексного індикатора соціально-економічного розвитку міста.

Часткові індикатори характеризують динамічні зміни часткових показників соціально-економічного розвитку міста і розраховуються за формулою (1) для показників-стимуляторів та формулою (2) для показників-дестимуляторів соціально-економічного розвитку:

$$ЧИ_{ji} = \frac{\Pi_{ji}}{\Pi_{ji-1}} \quad (1)$$

$$ЧИ_{ji} = \frac{\Pi_{ji-1}}{\Pi_{ji}} \quad (2)$$

де $ЧИ_{ji}$ – частковий індикатор соціально-економічного розвитку (в i -тому році);

Π_{ji} – абсолютне значення часткового показника в i -тому році;

Π_{ji-1} – абсолютне значення часткового показника в році, що передує i -тому.

Інтегральні індикатори другого рівня, що характеризують інтенсивність процесів соціально-економічного розвитку великого міста, розраховуються за формулою:

$$Ip_{ji} = \sum_{j=1}^n B_{ji} \cdot ЧИ_{ji} \quad (3)$$

де Ip_{ji} – інтегральний індикатор соціально-економічного розвитку другого рівня;

$ЧИ_{ji}$ – частковий індикатор соціально-економічного розвитку;

B_{ji} – ваговий коефіцієнт j -того часткового індикатору в інтегральному індикаторі другого рівня;

n – кількість часткових індикаторів в j -тому інтегральному індикаторі другого рівня.

Порядок розрахунку інтегральних індикаторів першого рівня є подібним до попереднього:

$$Icep_{ji} = \sum_{j=1}^n BIP_{ji} \cdot Ip_{ji} \quad (4)$$

де $Icep_{ji}$ – інтегральний індикатор соціально-економічного розвитку першого рівня;

$I_{p_{ji}}$ – інтегральний індикатор соціально-економічного розвитку другого рівня;

VIP_{ji} – ваговий коефіцієнт j -того інтегрального індикатора соціально-економічного розвитку (другого рівня).

n – кількість інтегральних індикаторів другого рівня в j -тому інтегральному індикаторі першого рівня.

Комплексний індикатор соціально-економічного розвитку розраховується як середнє арифметичне індикаторів першого рівня і дозволяє оцінити загальний рівень розвитку міста, визначити інтенсивність та напрям його динамічних змін, а також спрогнозувати тенденції розвитку. Доцільно обирати стратегічні напрями розвитку міста за результатами попередньої оцінки ефективності їхньої реалізації та ступеня впливу на рівень розвитку міста, що проводиться з використанням розробленої системи часткових та інтегральних індикаторів соціально-економічного розвитку міста.

Одержані в ході дослідження результати дозволяють розв'язати важливе науково-практичне завдання з узагальнення й обґрунтування теоретико-методичних положень та розробки практичних рекомендацій щодо формування та реалізації стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку міста.

THE ASSUMPTION THE GOING CONCERN AS A NECESSARY FACTOR OF FINANCIAL DEVELOPMENT

Kzykeyeva A.

al-Farabi Kazakh National University, Almaty Kazakhstan

aiganymkzykeyeva@gmail.com

In context of the new economic policy it is important to improve the technique of audit, audit methodology in particular in relation to going concern.

Nowadays when we began to experience the impact of crisis, when many companies are going out of business as a result of inability to fulfill the obligations due to bankruptcy, audit should serve as an effective tool of protection the interests of users of financial information. And the audit should

not only provide information on the financial statements, but also the prospects for further development of the company, its financial condition.

General concept that helps to predict the further assess the situation is assumption the going concern. This term is considered as in the International Standards on Auditing and in the International Financial Reporting Standards.

IFRS is studying the definition to going concern in the standard 1 "Presentation of Financial Statements". According to the standard, management is responsible for assessing the continuity of operations; discloses all the facts, any event. Using analysis, construction of the coefficients is checked whether the enterprise has no events that significantly affect the possibility of further operation.

Criteria for the continuity of activities in ISA 570, «Going concern» are regarded as the basis of preparation financial reporting by guidance. The standard provides that the use of this assumption means the fact of the feasibility of the company's assets and meet its commitments. Also standard defines the responsibilities of the auditor in relation to obtaining appropriate and sufficient evidence on the admissibility of the use of the going concern basis. That is the auditor does not carry out analysis and assessment of the ability of the audited object continue its activity in the future independently. He only obtains audit evidence; identify the implications depending on the type of provided auditor's report. At the same time, the auditor should carry out the analysis estimates made by management.

The most important issue for auditor is to identify concealment of facts that may greatly affect the ability of the subject to continue its activities. In general, the standard specifies what signs may indicate the inability the going concern assumption.

Analyzing the standard, we conclude on the importance of this area of audit, its importance in terms of expressing an opinion on the financial statements.

Comparing the two interpretations can be concluded that the interpretation of the concept of "going concern" means the assessment and analysis of all the information, taking into account peculiarities of functioning in the foreseeable future, the next 20 months. The concept of going concern allows making to the following conclusions:

the content of this assumption is reduced to the three main points: to identify management's intentions with respect to future activities of the

organization; valuation of assets and liabilities; further clarification of the activity period of the audited object;

going concern assumption is closely interrelated with other accounting principles, which emphasizes the need for its existence and its application in the preparation of accounting (financial) statements. This assumption reflects the organization as a permanent process of transformation of capital and the creation of new value.

characteristics of each industry have a direct impact on the continuous operation of such business entities that require the auditor to review such conditions assessing the prospects of the activities of the audited entities.

At the same time the requirements of IFRS do not specify the criteria that must be checked and considered by management in preparing the financial statements on the basis of the principle going concern.

It follows that it is necessary to develop a specific methodology for determining the continuity of activity particular in the conditions of the new policy of Kazakhstan for the further development of the region.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Kiptila M.V.

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
mashenka.kiptilaya.92@mail.ru*

Сільське господарство – одна з найважливіших і життєво необхідних галузей народного господарства, яка виробляє продукти харчування для населення країни та сировину для галузей промисловості.

Вона відіграє важливу роль у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем. Тільки ефективне сільськогосподарське виробництво може бути надійною матеріальною основою функціонування всіх галузей і сфер економіки держави.

Актуальність дослідження полягає у необхідності визначення підстав ефективної діяльності підприємства сільського господарства, що є одним з основних елементів економічного розвитку країни. Від розв'язання цієї

проблеми залежить прискорення темпів зростання суспільного достатку, підвищення рівня життя народу.

Мета дослідження полягає у дослідженні теоретичних засад щодо сутності ефективності виробництва та визначення шляхів її підвищення в сучасних умовах функціонування сільськогосподарських товаровиробників. Об'єктом дослідження є процес оцінки рівня економічної ефективності інновацій агросервісних підприємств. Предмет дослідження – це сукупність теоретичних питань, пов'язаних з економічним регулюванням розвитку вискоефективного сільськогосподарського виробництва.

Надзвичайно актуальним є розробка, обґрунтування та введення в дію економічних механізмів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на основі концентрації і інтенсифікації.

У різний час проблемою пошуку й обґрунтуванню шляхів підвищення економічної ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств займалися такі провідні вчені, як В.Я.Амбросов, В.Г.Андрійчук, П.І.Гайдуцький, М.В.Калінчик, І.Г. Кириленко, Ю.С.Коваленко, М.Г.Лобас, І.І.Лукінов, Ю.О.Лупенко, П.М.Макаренко, А.В.Македонський, М.Й.Малік, В.П.Мартьянов, В.Я.Месель-Веселяк, В.М.Нелеп, Б.Пасхавер, Ю.А.Полтавський, П.Т.Саблук, М.Ф.Соловйов, В.Й.Шиян, О.М.Шпичак, В.В.Юрчишин та ін.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва в підприємствах та об'єднаннях визначається як народногосподарська ефективність, економічна ефективність галузей і виробництва окремих продуктів, а також господарської діяльності сільськогосподарських підприємств і окремих заходів.

Підвищення економічної ефективності виробництва в аграрних формуваннях стає можливим за умови якісного оновлення системи внутрішньогосподарських виробничих відносин на принципах комерційного розрахунку [1].

Бюджетування в аграрних формуваннях дає змогу керівництву оперативно приймати управлінські рішення, раціонально використовувати ресурси та організувати ефективну роботу всіх структурних підрозділів господарства, що в підсумку забезпечить досягнення високих фінансово-економічних показників діяльності [2].

У кризовій економічній ситуації і несприятливих умовах розвитку АПК реальним засобом забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції є створення інтеграційних об'єднань за адміністративно-територіальним принципом.

Інтеграційні об'єднання доцільно формувати за галузевою ознакою, відштовхуючись від технологічних особливостей виробничих, переробних і агросервісних підприємств [3].

Нарощування конкурентних переваг у галузевих об'єднаннях підприємств повинно забезпечуватися за рахунок створення власних постійних сировинних ресурсів, замкнутого циклу виробництва і реалізації, можливості впровадження інтенсивних технологій, інновацій, вдосконалення організаційно-економічних відносин між усіма учасниками інтегрованого об'єднання. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва означає одержання максимальної кількості продукції з 1 га земельної площі при найменших затратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції.

На основі проведених досліджень можна зробити такі висновки. Ефективність в будь-якому разі є відношенням отриманих результатів до понесених витрат, тобто це ефективність понесених минулих витрат.

Сутність економічної ефективності виробництва в аграрних формуваннях полягає у раціональному способі господарювання при комплексному збалансуванні і розміщенні ресурсів (землі, основного й оборотного капіталу, трудових ресурсів і підприємницьких здібностей), що насамперед забезпечує вихід максимальної кількості високоякісної продукції з одиниці наявних ресурсів за найменших витрат для більшого задоволення потреб населення в продуктах харчування та промисловості в сировині й досягненні продовольчої безпеки держави.

Література

1. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / [Відп. редактор акад. УААН В.М. Трегобчук, П.Т.Саблук]. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259 с.

2. Музиченко А.С. Організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності в АПК / А.С. Музиченко, Л.М. Малюга // Економіка АПК. – № 11. – 2009. – С.38-43.

3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / [Кол. авторів]; Редкол. М.В. Зубець. (гол. редколегії) та ін. – К.: Аграрна наука, 2004. – 844 с.

MASIFIKÁCIA VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA A VZNIK FENOMÉNOV „MICKEY MOUSE DEGREE“ A „MCJOBS“¹

Kováč F.¹, Gonda V.²

Ekonomická univerzita v Bratislave, Bratislava, Slovensko

¹filip.kovac@euba.sk, ²vladimir.gonda@euba.sk

V oblasti vysokoškolského vzdelávania SR nastúpila cestu masifikácie [3]. Tento trend priamo súvisí so zväčšovaním dostupnosti vysokoškolského vzdelania. Ako uvádza A. Klas, zatiaľ čo v roku 2005 pôsobilo na Slovensku 20 verejných vysokých škôl, 3 štátne vysoké školy a 6 súkromných vysokých škôl (celkovo 29 inštitúcií), celkový počet študentov vzrástol od roku 1990 zo 62 103 na 177 714 v roku 2005, t. j. 2,86 krát. Počet vysokých škôl vzrástol v tomto období z 13 na 26 a počet fakúlt z 50 na 109 [5, s. 143]. Extenzívny vývoj vysokých škôl sa prejavil aj v raste počtu študijných odborov a študijných programov. Trend rastu počtu vysokých škôl a študentov pokračoval aj v ďalších rokoch. V súčasnom období máme na Slovensku 20 verejných vysokých škôl, 13 súkromných vysokých škôl a 3 štátne vysoké školy, t. j. celkovo 36 inštitúcií oprávnených poskytovať vysokoškolské vzdelanie [6]. Celkový počet študentov vysokých škôl na Slovensku na všetkých troch stupňoch štúdia je 204 724.

V kontexte vzdelávania sme v predchádzajúcich obdobiach zaznamenali kontinuálny nárast počtu absolventov vysokých škôl a univerzít – v dlhodobom horizonte došlo k nárastu počtu absolventov o 316% (medzi rokmi 2001-2010, najintenzívnejší nárast nastal medzi rokmi 2007-2009), čo sprevádzalo obsadzovanie pracovných miest určených nekvalifikovaným pracovníkom kvalifikovanými pracovníkmi, rozmach vysokého školstva (najmä súkromného – zvýšenie strany ponuky) a transformácia ekonomiky z výrobnéj na znalostnú – v minulosti silný sektor výroby a poľnohospodárstva (prevažne robotnícke profesie) nahradil sektor obchodu a služieb s vyššou pridanou hodnotou a prevažne duševnými pracovnými miestami (napr. IT, finančný sektor).

Nárast podielu obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním nás na jednej strane priblížil ku znalostnej ekonomike a vedomostnej spoločnosti, ale na druhej strane spôsobil znehodnocovanie vysokoškolského titulu a úbytok kvality vysokých škôl. Nadmerná produkcia vysokoškolákov nie je len slovenské

---

¹ Tento príspevok vznikol v rámci riešeného projektu VEGA č. 1/0409/14 s názvom „Trendy vo vývoji komparatívnych ekonomických systémov“ („Development trends of comparative economic systems“).

špecifikum. Fetišizácia vysokoškolského vzdelania je silno previazaná s EÚ [1]. Napríklad v stratégii Európa 2020 [2] medzi hlavné ciele patrí zvýšiť počet osôb vo veku 30-34 rokov, ktoré ukončili terciárne (vysokoškolské) vzdelanie z 31% na 40%.¹ Dôsledkom „bruselského plánovania“ je zbytočne vysoký počet vysokoškolákov, pričom mnohí absolventi pracujú mimo odboru, ktorý vyštudovali, alebo na miestach, kde vysokoškolské vzdelanie nie je potrebné.

V súvislosti so snahou docieľiť vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov pozorujeme v poslednej dekáde vznik fenoménov „Mickey Mouse degree“ a „McJobs“ [4]. Oba výrazy reflektujú situácie, ktoré sú determinované masifikáciou vzdelávania.

Výraz „Mickey Mouse degree“ prvýkrát použila britská ministerka školstva Margaret Hodge v priebehu diskusie o expanzii vysokého školstva. Hodge definovala „Mickey Mouse degree“ ako študijný odbor alebo študijný program, v ktorom podmienky na absolvovanie nie sú stanovené rovnako prísne ako sú štandardne zadefinované požiadavky na absolvovanie programu na ostatných školách podobného zamerania. Absolvovanie takéhoto programu alebo odboru sa navyše na trhu práce stretáva s averziou a samotný titul býva pre jeho nositeľa skôr príťažou. Rozvoju termínu „Mickey Mouse degree“ prispievajú samotné univerzity, nakoľko sa pri masifikácii vysokého školstva v západnej Európe stretávame so študijnými odbormi ako napríklad „manažment golfového ihriska“, „teória surfovania“, „filozofia podľa Star Trek“, „ľudská hlúposť“ či „štúdium Davida Beckhama“ na univerzite v britskom Staffordshire [4]. Negatívom spojeným s tzv. Mickey Mouse degree je devalvácia hodnoty vysokoškolského vzdelania – ponukou menej kvalitných odborov a programov univerzity samotné dehonestujú postavenie absolventov tých kvalitnejších odborov. Výraz „McJobs“ sa objavil asi pred 20 rokmi. Vznikol odvodením od názvu amerického franšízového reťazca s rýchlym občerstvením McDonald's a označuje nudnú, vysilujúcu, neperspektívnu a podpriemerne platenú prácu (napr. príprava a predaj burgerov a čipsov, upratovanie zo stolov, umývanie riadu, alebo upratovanie na parkovisku smetí, ktoré zanechali návštevníci). Tento typ práce najčastejšie vykonávajú ľudia s nižším alebo základným vzdelaním, avšak v zahraničí začal byť spájaný aj v súvislosti s masifikáciou vysokých škôl a ich absolventmi. V ideálnom prípade by všetci absolventi mali nájsť uplatnenie vo svojom študovanom odbore, avšak v skutočnosti to tak nie

---

¹ Jednotlivé krajiny si mohli upraviť národné ciele: Slovensko si vytýčilo rovnaký cieľ ako EÚ – dosiahnuť do roku 2020 počet vysokoškolákov 40%, Francúzsko – 50%, zatiaľ čo ČR len 32% [Brandšteter].

je, pretože ponuka práce (najmä v humanitných odboroch) vysoko prevyšuje dopyt po nej. Mnoho absolventov vysokoškolského štúdia prvého, ako aj druhého stupňa neperspektívneho odboru je nútených zamestnať sa aj v takzvaných „McJobs“, a to najmä v krajinách s vysokou nezamestnanosťou absolventov. V mnohých krajinách (napr. USA) sa tak nezriedka možno stretnúť s čerstvým absolventom – pracovníkom rýchleho občerstvenia.

Literatúra

1. Brandšteter, R. (2015). Červivé ovocie vysokoškolskej úrody. In: SME, 17.2.2015.
2. European Commission (2010): *Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth*. Brussels, 3 march 2010.
3. Gonda, V. (2008). Investície do vedy, výskumu a vzdelávania a úloha vysokých škôl vo väzbe na Lisabonskú stratégiu. In: Lidský kapitál a investice do vzdělání. Sborník z 11. mezinárodní vědecké konference. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 29. – 30. září 2008. CD-ROM, ISBN 978-80-7480-012-8
4. Kováč, F. (2015). Stratégia vzdelávania v EÚ a SR v kontexte programu Európa 2020. Dizertačná práca. Bratislava: NHF EU v Bratislave, 2014.
5. Klas, A. (2006). Vývoj inštitúcií výskumu a vyššieho vzdelávania na Slovensku (860 – 2005). Bratislava: EÚ SAV, 2006. ISBN 80-7144-156-2.
6. Štatistická ročenka Slovenskej republiky (2013). Bratislava: Veda, 2013. ISBN 978-80-224-1336-6.
7. ÚIPŠ (2006). Separát štatistickej ročenky školstva SR 2005. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva.

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Комлик В.М.

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
vladkomlyk@gmail.com*

Одним із визначальних факторів, які визначають рівень прибутковості підприємства, є відповідність діючої на підприємстві системи управління витратами внутрішнім та зовнішнім умовам його діяльності. Отримання бажаного результату з найменшими затратами матеріальних, трудових та фінансових ресурсів залежать від політики управління витратами, яка передбачає пошук способів їх мінімізації.

На сільськогосподарських підприємствах управління витратами є важливим засобом побудови системи обліку витрат з врахуванням

тактичних і стратегічних цілей керівництва. Воно передбачає систематичний моніторинг фактичних витрат та їх поведінки під дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, прийняття рішення щодо покращення структури обіартості продукції тощо.

Для оптимізації системи управління витратами потрібно визначити структуру цієї системи, яка повинна містити складові, що взаємодіють між собою відповідно до поставлених завдань. Удосконалення управлінського процесу зумовлене зростанням нестабільності зовнішнього середовища підприємства. Процес прийняття управлінських рішень особливого значення набуває в умовах ризику та невизначеності. Тому, щоб забезпечити стабільне функціонування підприємства, потрібно сформувані ефективну систему управління, яка б давала можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення. Аналіз організації системи управління витратами ТОВ «Пролісок-агро» як типового підприємства агропромислового комплексу дозволив зробити наступні висновки та сформувані пропозиції. На багатьох підприємствах агропромислового комплексу первинний облік стає всебільш формальним. Первинні документи складаються із значними порушеннями. Часто для однотипних господарських операцій документи просто дублюються, без будь-якого ситуаційного аналізу, складаються швидше як необхідний додаток до звіту, а не як фіксатор факту, який відбувся, до того ж із значним часовим запізненням без необхідних реквізитів.

Через нерозуміння вартості часу працівниками обліковий процес (від первинного документу до записів у Головній книзі) здійснюється із значними відхиленнями від встановлених для цього часових рамок і, по суті, для управлінських рішень втрачає будь-яке значення. ТОВ «Пролісок-агро» не є виключенням. Тому підприємству необхідно в першу сформувані механізм управління витратами, який полягає внаступному:

1) організація обліку витрат відповідно до сучасних систем управління операційними витратами та створення інформаційної бази. Це необхідно для того, щоб правильно та вчасно зреагувати на зміни витрат на підприємстві і відповідно до цього прийняти необхідні рішення;

2) проведення нормування витрат з метою визначення граничних розмірів окремих видів витрат;

3) аналіз витрат – для оцінки підприємством стану своїх витрат, а також оцінки ступня раціоналізації здійснених витрат.

Ще одним завданням, що сприяє ефективному функціонуванню підприємства, є оптимізація витрат. Для цього на підприємстві агропромислового комплексу доцільно запровадити наступні заходи.

1. Підвищення технічного рівня виробництва, яке забезпечується впровадженням нової, прогресивної технології, застосуванням нових видів сировини і матеріалів; використанням інноваційної техніки та обладнання; автоматизацією і механізацією виробничих процесів.

2. Вдосконалення організації виробництва і праці за рахунок зміни форм і методів праці, вдосконалення апарату управління, скорочення витрат на нього, а також зниження транспортних витрат.

3. Зміна обсягу і структури продукції. Це зміна номенклатури і асортименту; зниження матеріаломісткості і трудомісткості продукції.

4. Поліпшення використання природних ресурсів, застосування більш дешевих матеріалів, повторне їх використання, безвідходні технології виробництва.

5. Введення і освоєння нових цехів, виробництв і виробничих одиниць, диверсифікація виробництва.

6. Використання альтернативних методів зниження витрат: розмежування витрат на виробництво нестандартної продукції і продукції вищої якості; застосування єдиної системи калькулювання витрат на всіх стадіях життєвого циклу продукції; чітке виділення витрат на управління, підготовку і оновлення процесу виробництва і т.д.

7. Вивчення причин браку (або зниження рівня сортності продукції) та зниження собівартості за рахунок скорочення витрат від браку (зниження рівня сортності продукції) та інших непродуктивних витрат, що дасть можливість скорочення і більш раціонального використання відходів виробництва.

Базуючись на проведеному аналізі, на підприємстві доцільно використовувати нормативну собівартість продукції за плановою номенклатурою, асортиментом та нормативами станом на початок планового періоду, при цьому використовуючи механізм калькулювання витрат на основі «директ-костінгу», а саме, застосовуючи метод розрахунку «величини покриття» чи «точки беззбитковості». Отже, управління витратами – це вміння економити ресурси і максимізувати віддачу від них. Тому витрати підприємства агропромислового комплексу або його економічні витрати (як базова категорія економічної науки й бізнесу) необхідно аналізувати з позицій оптимального їх використання.

ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ АГРОСОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ

Корчинський І.О.

Львівський національний аграрний університет, м. Львів, Україна

Ivan_Korchynskyy@mail.ru

У сільській місцевості головним і переважно єдиним джерелом соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів є сільськогосподарське виробництво. Характер сільськогосподарського виробництва, функціонування аграрних відносин і формування сільських територій взаємозалежні і взаємозумовлені. Зміни характеру взаємовідносин повинні бути збалансовані і орієнтовані на досягнення мети – забезпечення ефективного аграрного виробництва і створення належних умов для проживання сільського населення, його відтворення, праці, побуту, відпочинку тощо. Орієнтація розвитку сільської території лише на зростання аграрного виробництва й отримання прибутку, як і орієнтація переважно на забезпечення зростання рівня життя сільського населення, будуть однобічними, що породжуватимуть конфлікти між сільськогосподарським виробництвом і соціальною життєдіяльністю сільської громади.

Суспільний розвиток зумовлює як зміну аграрної системи і аграрних відносин, так і зміну типів і форм сільського розселення. Аграрне виробництво через використання інноваційних технологій змінює характер праці на селі, що зумовлює зменшення потреби в малокваліфікованій праці, вивільненню із сільськогосподарського виробництва робочої сили. Це впливає на рівень зайнятості сільського населення, рівень життя, сприяє відтоку сільського населення в міста та інші регіони, змінює статеву-вікову структуру жителів сіл, зумовлює занепад соціальної інфраструктури. Проблема зайнятості сільських жителів постає з особливою гостротою і стає все більшим важливим завданням держави і органів місцевого самоврядування. Досить низькою є соціальна функція аграрного бізнесу, зокрема щодо зайнятості сільського населення як найманих працівників та рівня оплати праці. В структурі аграрного виробництва України різко переважає продукція рослинництва. Спрощене розуміння аграрних відносин, а також корпоративні інтереси призвели до різкого викривлення структури аграрної економіки. Саме найбільш комерційно привабливі й високодохідні експортно орієнтовані виробництва і види продукції стали

визначальними в структурному балансі аграрного виробництва. Продовольче забезпечення внутрішнього ринку продукцією тваринництва здійснюється в основному господарствами населення і частково фермерськими господарствами. Індивідуальні селянські господарства чи сімейні фермерські господарства могли б частково вирішити проблему зайнятості сільських працівників за умови реформування аграрної інфраструктури та удосконалення економічних відносин, орієнтованих на інтереси селянина.

Розвитку тваринництва сприятиме розвиток молочно-товарних комплексів, цінова політика на продукцію, дотації як на молодняк, так і великовагову худобу. Місцеві органи влади можуть сприяти розвитку тваринництва, організовуючи і надаючи послуги – виділення громадських пасовищ, надання ветеринарної допомоги, формування пунктів штучного осіменіння тощо. Це дасть можливість кожній територіальній громаді з урахуванням місцевих особливостей досягнути значних успіхів в зростанні рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств і продуктивності праці зайнятих у сільськогосподарському виробництві, а також підвищити зайнятість найманих працівників за місцем їх проживання, підвищити їх заробітну плату.

Агросоціальна система формується і функціонує сьогодні у внутрішньому та зовнішньому ринковому економічному середовищі у складних стосунках з іншими галузями та видами діяльності, інтегрованих у єдиному агропромисловому виробництві. Самоорганізація суб'єктів аграрного ринку приводить до виробництва певних видів продукції на базі розвитку певних галузей аграрної економіки, збут продукції якої є рентабельним. Ефективний виробничо-технологічний спосіб організації агропромислового виробництва на основі поєднання сукупності чинників виробництва кінцевої продукції дав змогу зформувати ефективні вертикально інтегровані системи. У них обґрунтовані відповідні пропорції між окремими ланками технологічного процесу, поєднання яких прямо вплинуло на обсяги, якість і ціну кінцевого продукту.

Крупні сільськогосподарські товаровиробники, до яких відносяться відносно нові виробничо-технологічні холдингові форми, зосередили свою діяльність на виробництві окремих конкурентоспроможних на зовнішніх ринках видах культур. Це сприяє вирішенню питань інвестування аграрної діяльності, підвищення їх платоспроможності, поліпшення економічного стану господарської діяльності. Водночас діяльність крупних вертикально

інтегрованих формувань (холдингів) як суб'єктів господарювання можуть мати негативні наслідки для розвитку сільських територій:

висока концентрація крупних агроформувань знижує можливості розвитку дрібних товаровиробників, що негативно впливає на ринок праці селян;

в зоні активного землеробства агропромислових підприємств за рахунок нещадної експлуатації ґрунтової родючості знижується вміст гумусу;

за рахунок сплати податків в місцях реєстрації, яке, як правило, не збігається з місцем виробництва, місцеві бюджети недоотримують значних коштів.

Інтенсивний розвиток інтеграції сільського господарства та промислового виробництва повинен відбуватись на базі малих і середніх підприємств. Одним із дієвих механізмів подальшого розвитку промисловості в сільській місцевості є підвищення економічної активності населення, організація нових видів виробництв, більш ефективного використання наявних виробничих потужностей, вивчення ринків збуту та забезпечення реалізації виробленої продукції.

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Костюк Б.В.

Київський національний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

kostyk1991@gmail.com

Податковий аудит – незалежна аудиторська перевірка податкового обліку, метою якого є визначення правильності нарахування та сплати податків до бюджету, а також відображення цих податків у регламентованій звітності [5, с. 104]. Метою здійснення податкового аудиту, крім підтвердження вірогідності даних податкових декларацій, є правильне нарахування податкових платежів у бюджет, але і розробка пропозицій з покращення фінансово-господарської діяльності підприємства. У межах підприємства виконання даних функцій варто покласти на головного бухгалтера та фінансового директора, адже

перевірка правильності та своєчасності нарахування та сплати податків компанією є прямими посадовими обов'язками даних спеціалістів.

Оскільки податковий аудит спрямований в першу чергу на удосконалення і точність податкових розрахунків підприємства, то головні його функції такі:

недопущення зловживань, шахрайства у податковій сфері;

виявлення і виправлення помилок у податкових розрахунках і звітності підприємства;

розроблення рекомендацій підприємству щодо податкового планування і податкової політики, оптимізація оподаткування;

сприяння зростанню ступеня довіри користувачів інформації до перевіреної податкової звітності.

Проведення податкового аудиту може допомогти уникнути застосування штрафних санкцій з боку державних контролюючих органів, а також зберегти фінансові ресурси за рахунок застосування законодавчо дозволених альтернативних варіантів оподаткування, використання податкових пільг тощо. Податковий аудит є не обов'язковим і не вимагається законодавством, а здійснюється за бажанням власника чи керівника підприємства. Як правило, податковий аудит найчастіше проводять з метою максимально ефективної підготовки до податкової перевірки. Всі виявлені в ході здійснення податкового аудиту неточності, помилки і невідповідності вчасно усуваються, виявленні недоплати дозволяють організації завчасно, тобто до початку податкових перевірок, убезпечити себе від нарахування штрафів, представивши податковим органам уточнені декларації, погасивши при цьому недоплату і пеню. Через це податковий аудит часто називають профілактикою податкової перевірки. Виявлення помилок, які привели до зайвої сплати податків, що залежать найчастіше не від кваліфікації бухгалтерської служби, а від мінливості тлумачення податкового законодавства, дає можливість або повернути з бюджету гроші, або скоротити поточні і майбутні податкові зобов'язання.

За своєю суттю і за методами, які використовуються під час аналізу, податковий аудит дуже схожий на перевірку, що проводиться податковими органами. Здійснювати податковий аудит доцільно в таких випадках [2, с. 44]:

напередодні перевірки податковими органами (для отримання впевненості у відсутності претензій з їхнього боку);

після проведення перевірки податковими органами, щоб отримати докази, що спростовують їх претензії до діяльності підприємства, і грамотного складання позовної скарги;

якщо на підприємстві змінюється головний бухгалтер;
коли компанія займається кількома видами діяльності.

Суцільна перевірка при проведенні податкового аудиту вимагає створення групи, що складається з компетентних фахівців і значного часу для роботи. Протягом періоду проведення аудиту господарюючий суб'єкт повинен надати практично всі документи, пов'язані з його діяльністю. Цілком можливо, що у аудиторів виникнуть питання, які необхідно буде уточнити у керівництва підприємства. Таким чином, діяльність підприємства що перевіряється, може бути частково блокованою або припиненою, що неминуче спровокує несприятливі економічні наслідки для компанії. При цьому гарантувати повну відповідальність за результати перевірки аудитор однаково зможе не завжди, оскільки обороти великого підприємства можуть перевищувати вартість десятків аудиторських фірм, що робить перевірку надзвичайно трудомісткою. Через це практика прийняття аудитором на себе відповідальності в повному розмірі при проведенні податкового аудита не одержала розвитку. Як правило, розмір відповідальності аудитора обмежується зазначеною в договорі сумою.

Таким чином, проведення податкового аудиту на підприємствах України має велике практичне значення, а особливо у виявленні порушень вимог податкового законодавства.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (редакція від 03.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст.112.

2. Дмитренко Є. В. Податковий аудит, як сервісна послуга органів державної податкової служби та найбільш ефективна форма податкового контролю / Є.В.Дмитренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 19. – С.41-45.

3. Лебединець Т. Роль внутрішнього аудиту в запобіганні та виявленні шахрайства / Т. Лебединець // Незалежний аудитор. – 2013. – № 7(18). – С. 60-63.

4. Петрик О.А. Сутність аудиту оподаткування підприємств згідно з нормами Податкового кодексу України та порядок його організації / О.А.Петрик // Електронний науковий архів Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка». – К., 2012. – С. 190-197.

5. Ревуцька Л. В. Аналіз ефективності практики реалізації податкового аудиту в Україні / Л.В.Ревуцький // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. – С. 104-107.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ БЕРДЯНСКОЙ КОСЫ КАК ЭНЕРГОНЕЗАВИСИМОЙ И ЭКОЛОГИЧЕСКИ БЛАГОПОЛУЧНОЙ КУРОРТНОЙ ЗОНЫ

Кравченко Л.Н., Кравченко Н.В.

Бердянский государственный педагогический университет,

г. Бердянск, Украина

intel2@berdyansk.net.ua

Уникальная экосистема Бердянской косы в настоящее время находится в состоянии деградации, причинами которой являются увеличение скорости абразии берегов в связи с поднятием уровня Азовского моря, ежегодными дноуглубительными работами в Мариупольском порту, зарегулированностью реки Берда и фактическим прекращением поступления песка, ила и глины из рек, а также интенсивным строительством сооружений курортно-рекреационной и развлекательной сфер на косе. К другим эколого-экономическим проблемам данной местности, которые обостряются в курортный сезон, относятся бытовые отходы, качество питьевой воды, возрастающее потребление электроэнергии, состояние воздушного бассейна.

Основные источники загрязнения воздуха – автотранспорт и бытовые котельные, работающие на угле и газе. Улучшить ситуацию могло бы использование альтернативных, экологически чистых возобновляемых источников энергии. Учитывая мировые тенденции, ветровая энергетика является наиболее привлекательным решением энергетических проблем. Она не загрязняет окружающую среду и не зависит от топлива. Более того, ветровые ресурсы присутствуют в любой части мира, и их достаточно, чтобы обеспечить растущий спрос на электроэнергию.

Во многих странах созданы национальные ветроэнергетические программы, которые в настоящее время поддерживаются программой Европейского союза и правительствами этих стран. Согласно этой программы в Европе к 2030 г. 10% электроэнергии будет получено с помощью ветра [1].

Приазовский регион, с его развитой энергетической инфраструктурой, является наиболее перспективным для ветроэнергетики в Украине. В Бердянском районе стабильно дуют северо-восточные и

восточные ветры со средней скоростью 5-7 м/с, около 10% дней в году скорость ветра достигает 15 м/с и больше, и только 12% от общего количества дней стоит штиль.

Современные ветроэнергетические установки имеют следующие параметры, при которых возможна их эксплуатация: начальная скорость ветра – 4 м/с; оптимальная – 17 м/с; максимальная – 25 м/с.

Себестоимость электроэнергии, произведенной на ветроустановках, падает при увеличении средней скорости ветра, поэтому в Бердянском районе очень выгодно использовать такие установки. Так, при средней скорости ветра более 7 м/с, энергия ветра оказывается дешевле, чем энергия газа, угля и атома. Конкуренентоспособность ветровой энергетики увеличилась благодаря недавнему повышению цен на углеводородное топливо, особенно на газ. В отличие от традиционных энергоносителей с неустойчивыми ценами, ветровая энергетика не подвержена изменениям мировой конъюнктуры, кроме того, если бы негативное воздействие на окружающую среду и здоровье человека учитывалось в стоимости, то цены на электроэнергию, производимую угольными станциями и ТЭС на мазуте, увеличились бы вдвое, а цена на электроэнергию газовых станций возросла бы на 30%. Наиболее перспективными для Бердянска являются ветроэлектростанции «морского базирования» [2] – они берегут земельные ресурсы и дополнительно «отлавливают» энергию бриза.

Мелководный шельф Азовского моря можно эффективно использовать для внедрения технологий морского базирования «ветряков». Географические условия у нас значительно благоприятнее, чем на побережье Северного моря. Если выразить в квадратных километрах размеры Азовского мелководья, то эти цифры на порядок превысят возможности берегов Дании и Голландии вместе взятых.

Фундаменты ветроэнергетических установок морского базирования при рациональном расположении с учетом морских течений могут служить волнорезами и защищать берег Бердянской косы от размывания, что весьма актуально, т.к. в последние годы из государственного и местного бюджетов тратятся огромные средства на берегоукрепление.

Производимая ветром электроэнергия восполнит энергический дефицит в данной рекреационной зоне, позволит избавиться от угольных и газовых котельных, может быть использована для замены городского общественного автотранспорта на электротранспорт, что существенно уменьшит техногенную нагрузку на экосистему Бердянской косы и

улучшит имидж курорта Бердянск. Ветер – это форма солнечной энергии. Средний поток солнечной энергии на Землю составляет 200-250 Вт/м². На хозяйственную деятельность человека в высокоиндустриальных районах необходимо не более 15-20 Вт/м² энергии, т.е. для полного удовлетворения энергетических потребностей человечества достаточно использовать ~ 10% солнечной энергии [3]. Чем раньше мы в лице гражданского общества, руководителей всех уровней и потенциальных инвесторов поймем и осознаем неотвратимость надвигающихся энерготехнологических и экологических проблем, тем успешнее будет выход из кризиса.

Литература

1. Кондрашов Б.М. Способы преобразования энергии внешней среды // Новая энергетика, 2004. – Вып. 16. – № 1. – С.34-38.
2. Кравченко Л.Н., Лопарев П.О. Оценка воздействия ветроэнергетики на окружающую среду города Бердянска. Сборник докл. XX Всеукр. науч. конф. “Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів”. Донецк, 2010, т.2. – С.76-78.
3. Краснянский М.Е. Энергетическая безопасность человечества в XXI веке // Наукові праці ДонНТУ. Серія: Хімія і хімічна технологія, 2006. – Вип.108(8). – С.156-167.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ РЕГИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Кривенко Л.В.¹, Мишенин Е.В.², Дутченко О.Н.³

*ГВУЗ «Украинская академия банковского дела Национального банка
Украины», г. Сумы, Украина*

¹ivanchenko@uabs.edu.ua, ²eugeny_mishenin@yahoo.com,

³dutchenko@uabs.edu.ua

Постоянное развитие механизма управления природопользованием и охраной окружающей среды является необходимым условием практической реализации принципов устойчивого социально-экономического развития и достижения экологической безопасности общественного производства. Современное состояние качества окружающей среды и повышение эффективности использования природоресурсного потенциала требует углубления исследований в

направлении формирования рыночно ориентированных организационно-экономических механизмов и инструментов, регулирующих рациональное природопользование и экологически безопасное производство и потребление на региональном уровне.

В данной работе сделан акцент на обобщении и развитии концептуальных основ формирования экологически ориентированного механизма управления природопользованием в контексте фундаментальных положений теории хозяйственного механизма, а также использовании рыночных технологий эколого-экономического регулирования.

Создание и использование самых разнообразных по эколого-экономическому содержанию инструментов в системе организации рационального использования и воспроизводства природных ресурсов, охраны окружающей среды осуществляется в рамках вариационного понимания сущностно-содержательной основы понятий «хозяйственный механизм», «организационно-экономический механизм», «экономический механизм».

Развитие структурно-функционального построения механизма экологически ориентированного управления природохозяйствованием нами осуществлено на основе использования существующей концепции матричной (блочной) функционально-целевой структуры хозяйственного механизма.

Также для реализации устойчивого экологически сбалансированного природопользования представляется целесообразным использование технологического подхода к формированию и развитию механизма экологически ориентированного управления.

Эколого-экономическая технология функционирования комплексного механизма экологически ориентированного управления природохозяйствованием является одновременно его организационно-экономической формой и составляющей, которая определяет цели, задачи, принципы применения эколого-экономических подмеханизмов, инструментов, а также предусматривает последовательность основных этапов, процедур и операций, нацеленных на более полный учет эколого-экономических и социально-экологических факторов, параметров использования и воспроизводства природных ресурсов, охраны окружающей среды.

В качестве рабочего определения под механизмом экологически ориентированного (эколого-экономического) управления региональным природохозяйством понимается целостная и сбалансированная система организационно-экономических форм и методов управления, реализующихся в виде подмеханизмов, инструментов и технологий, с помощью которых осуществляется организация и регулирование процессов использования и воспроизводства природных ресурсов и охраны окружающей среды на основе интеграции экономических, экологических и социальных параметров хозяйствования.

Целевая функция механизма экологически ориентированного (эколого-экономического) управления природохозяйством заключается в согласовании экономических, эколого-экономических и социальных интересов хозяйствующих субъектов и стейкхолдеров, а также разрешении возникающих противоречий и конфликтов в сфере рационального воспроизводства и использования природных ресурсов, охраны окружающей среды. Таким образом, обеспечивается надлежащий уровень экологизации производства, а также воспроизводства природно-ресурсного потенциала как специфического социально-эколого-экономического общественного блага.

Основные задачи функционирования механизма экологически ориентированного управления региональным природохозяйством должны охватывать следующие аспекты:

1. Обеспечение устойчивого экологически сбалансированного воспроизводства и использования природных ресурсов, охраны окружающей среды на основе экологизации инструментов экономической и социальной политики.

2. Реализацию основных направлений экологизации производства, обмена, распределения и потребления.

3. Обеспечение рыночно ориентированной трансформации регионального природохозяйствования на эколого-экономической основе, в частности путем использования системы экологического менеджмента.

4. Развитие предпринимательских инициатив на основе использования экологических инноваций.

5. Развитие системы экономико-правовой и социально-экологической ответственности.

Функционирование механизма экологически ориентированного управления региональным природохозяйством осуществляется через

процессы социально-эколого-экономической деятельности в сфере воспроизводства и использования природных ресурсов, охраны окружающей среды хозяйствующих субъектов, которая формируется эколого-экономическими технологиями функциональной, результативно-целевой, адаптационной и обеспечивающей подсистем, а также подсистемой верификации.

ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Литвиненко В.М.

*Державна установа «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України», м. Київ, Україна
viktorlyt@gmail.com*

Сучасний етап глобалізації світової економіки характеризується в тому числі підвищенням рівня інтернаціоналізації виробничої, науково-технічної і інвестиційної діяльності. Ці процеси сприяють прискоренню міжнародного обміну високими технологіями за рахунок розширення коопераційних і інвестиційних зв'язків у сфері НДДКР і орієнтації на виробництво високотехнологічної продукції. Одним з головних двигунів підвищення рівня наукоємності виробництва виступають ТНК.

Залучення західних ТНК у приймаючу економіку часто супроводжується вливанням нових технологій, зростанням продуктивності праці, підвищенням якості менеджменту, якими характеризуються західно-європейські компанії. Крім того позитивним наслідком їх функціонування як для базових, так і для приймаючих країн, є їхні величезні видатки на НДДКР. Наприклад, щорічні витрати на ці розробки компаній General Motors, Ford і IBM становлять до 3-х млрд. дол. США, що перевищує науково-дослідні бюджети багатьох країн. В науково-дослідних лабораторіях і наукових центрах ТНК проводиться основний обсяг світових наукових досліджень і розробок [1].

На сучасному етапі розвитку найважливішим напрямом своєї діяльності ТНК визначили інвестування в інновації, оскільки вони забезпечують більш високий рівень віддачі, ніж просте залучення додаткових ресурсів. ТНК стали однією з найважливіших складових частин світової ієрархії НДДКР завдяки тому, що, з однієї сторони, доступ

до фінансових ресурсів значно легший, ніж для державних структур, а з іншої сторони, НДДКР є важливою, але не єдиною і не головною сферою їх діяльності, через що ризики фінансових втрат для ТНК значно менші, ніж для венчурних інвесторів. Тому частка витрат на НДДКР з боку ТНК постійно зростає, а їх частка у світовому виробництві інновацій значно перевищує їх долю у фінансуванні і наближається за різними оцінками до 50% [2, с. 78]. Все більшу роль при реалізації науково-технологічної стратегії ТНК грають приймаючі країни. Децентралізація наукових досліджень виступає одним з елементів такої стратегії [3].

Для країн, що розвиваються, глобальні виробничі системи на основі ТНК слугують важливим механізмом нарощування виробничого потенціалу, в тому числі за рахунок розповсюдження технологій і підвищення кваліфікації працівників, відкриваючи можливості довготривалої модернізації промисловості. ТНК координують глобальні виробничі системи за допомогою складних мереж взаємодії між постачальниками і різних режимів управління: від прямої власності на зарубіжні філії до договірних відносин і комерційних угод.

Крім ПП як базового інструменту впливу ТНК на розвиток економіки приймаючої сторони, важлива роль в цьому процесі належить способам організації міжнародного виробництва, не пов'язаним з участю в капіталі (СНУК), таким як: підрядне промислове і сільськогосподарське виробництво, аутсорсинг послуг, франшизінг, ліцензування, управлінські контракти та інші форми договірних відносин, за допомогою яких ТНК координують діяльність в рамках власних виробничо-збутових ланцюгів і впливають на управління компаніями приймаючих країн, не беручи участь в капіталі цих компаній. Так, за даними ЮНКТАД, у 2010 р. обсяг продажу в рамках цих механізмів перевищив 2 трлн. дол. США, головним чином в країнах, що розвиваються (підрядне промислове виробництво і аутсорсинг послуг – до 1,3 трлн. дол. США, франшизінг – 330-350 млрд. дол. США, ліцензування – 340-360 млрд. дол. США) [4, с. 33]. За іншими оцінками [5], темпи зростання продажу лише в рамках франшизінгу склали більше третини на рік протягом останніх декількох років і у 2013 р. обсяг світового ринку франшизінгу дорівнював 7,8 трлн. дол. США [6, с. 18].

Для України, перед якою гостро стає завдання формування власної національної інноваційної системи, вважаємо важливим, переймаючи досвід розвинутих країн, конструктивно використовувати потенціал крупних виробничих підприємств, які здатні стати не тільки локомотивом

зростання економіки в цілому, а й головним ресурсом розвитку її інноваційного сектору. Наприклад, доцільно використати досвід Китаю, де існують вимоги до ТНК інвестувати в ті галузі економіки, які не відчувають нестачі інвестицій, але в яких недостатній рівень науково-дослідної діяльності.

Позитивним моментом у розвитку ТНК в Україні є сприяння зміцненню ресурсної і виробничої бази країни, розширення її експортних можливостей, прискорення реструктуризації економіки, розповсюдження передових технологій, посилення процесів інтернаціоналізації та інтеграції.

Література

1. Гладій І.Й. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект: Монографія / І.Й. Гладій. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 544 с.

2. Раковская-Самойлова А.Х. ТНК в мировом интеграционном процессе: основные противоречия и перспективы развития / А.Х. Раковская-Самойлова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – №36. – С. 76-81.

3. WorldInvestmentReport 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/docs/wir2011_embargoed_en.pdf

4. Доклад о мировых инвестициях, 2011 год: Способы организации международного производства, не связанные с участием в капитале, и развитие. Обзор. – Нью-Йорк и Женева: ООН, 2011. – 52 с.

5. Названы параметры глобального франчайзинга. – Режим доступу: <http://www.buybrand.ru/news/1224/>

6. Отчет по результатам исследования «Изучение и анализ развития рынка франчайзинга в Республике Казахстан». – Алматы: Fingate Capital Corporation, 2014. – 123 с.

УПРАВЛІННЯ РОЗРОБКОЮ І РЕАЛІЗАЦІЄЮ ПРОЕКТУ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Лук'яненко І.В.

Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя, Україна

lukyan-i@yandex.ua

Розробка програмного забезпечення (ПЗ) – це рід діяльності та процес, спрямований на створення та підтримку працездатності, якості та надійності програмного забезпечення, використовуючи технології, методологію та практики з інформатики, керування проектами, математики, інженерії та інших областей знання. Менеджмент у сфері

програмного забезпечення являє собою сукупність процесів управління продуктом на різних етапах життєвого циклу товару. Наявність різних методологій і підходів до розробки передбачають використання різних способів моделювання даного процесу. Задача вибору відповідної моделі процесу розробки залишається одним з головніших питань менеджменту ПЗ.

Для успішної розробки, продажу та підтримки програмних продуктів слід вивчити потреби ринку, визначити власні можливості та перспективи, і на основі цього розробляти та продавати відповідне програмного забезпечення. Звідси виникає необхідність управління продуктом. Компанії, що займаються розробкою програмного забезпечення мають потребу у менеджменті у сфері програмного забезпечення.

Менеджер програмного забезпечення здійснює управління даними продуктами від початку розробки і вже після продажу (експлуатація, заміна товару). Він займається водночас маркетингом, продажами, інженерною частиною, фінансами, якістю виготовлення і монтажу. Менеджер затверджує план і зміст роботи, визначає, в розробці якого ПЗ існує потреба, в який спосіб його краще розробляти, кого залучити. Менеджер несе відповідальність за весь ланцюжок життєвого циклу продукту. Для успішного управління процесом розробки ПЗ необхідною умовою є вибір моделі.

Моделі управління процесом розробки ПЗ проектувалися спеціалізованими установами, що розробляли стандарти розробки ПЗ і менеджменту програмних проектів. Однією з найвідоміших установа є Інститут розробки програмного забезпечення (Software Engineering Institute, SEI), який запропонував Модель характеристики зрілості процесу розробки ПЗ (Software Capability Maturity Model, CMM), котра набула загального визнання [2]. В Європі аналогом SEI CMM виступають стандарти серії ISO-9000 [3].

Вітчизняна практика не має усталеної загальноприйнятої системи організації роботи компаній та певної наукової школи, яка б пропагувала власний підхід до вирішення даних питань.

Модель спірального розвитку зарекомендувала себе з позитивної сторони як така, що найбільше відповідає особливостям такого виду діяльності як розробка ПЗ. В даний час подібна модель використовується багатьма передовими компаніями галузі. Спіральна модель являє собою модель процесу. У ній ризик виступає як фактор, що примушує до

розвитку. Дана модель використовується для управління проектами з розробки програмного забезпечення, в яких бере участь значна кількість розробників. Вона має дві головні особливості: перша полягає в тому, що використовується циклічний підхід до поступового нарощування рівня визначеності та реалізації системи в умовах зниження її рівня ризику; друга являє собою набір певних контрольних точок, котрі необхідні для можливості відстеження реальних впроваджень та узгодження рішень [4].

Спіральна модель зображена на рис. 1.

Рис.1. Спіральна модель управління процесом розробки ПЗ

Таким чином, проблема вибору відповідної моделі управління процесом розробки ПЗ є актуальною в умовах глобалізації ринку ПЗ та суттєвого підвищення рівня конкуренції. Модель управління процесом розробки має відповідати цілям і особливостям компанії-розробника. Найбільш поширеною в даний час є модель спірального розвитку, яка дозволяє поступово скоригувати вимоги і функціональність проекту в процесі роботи над ним з урахуванням можливих ризиків.

Література

1. Шафер Д., Фатрелл Р., Шафер Л. Управление программными проектами: достижение оптимального качества при минимуме затрат: Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2003. – 1136 с.
2. Capability Maturity Model for Software, Version 1.1 / Paulk M., Curtis B., Chrissis M. – Software Engineering Institute. – Pittsburgh (USA). – 1993. – 91 p.
3. Paulk M. A Comparison of ISO 9001 and the Capability Maturity Model for Software. – Software Engineering Institute. – Pittsburgh (USA). – 1993. – 78 p.
4. Boehm B. Spiral Development: Experience, Principles, and Refinements / Spiral Development Workshop, Feb. 9, 2000 // Software Engineering Institute. – Pittsburgh (USA). – 2000. – 37 p.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РЯДІВ МЕТОДАМИ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ

Манталюк О.В.

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

mantalyuk@ief.tup.km.ua

Як відомо, економічні ряди динаміки мають низку особливостей, які обмежують вибір адекватних методів їх аналізу та прогнозування. Зокрема, до таких особливостей економічних рядів відносяться порівняно малі об'єми й висока зашумленість, а також їх специфічна структура, що найчастіше передбачає наявність чотирьох складових: тренду, циклічної, сезонної та випадкової компонент.

Широко відомі методи, що дозволяють уникнути впливу окремих, не характерних для даного ряду, викидів значень на його загальні характеристики – так звані робастні методи. Проте, у випадках, коли різкі, стрибкоподібні одиничні зміни або коливання значень у рядах динаміки насправді мають детерміновану, а не випадкову природу, мають застосовуватися зовсім інші методи їх дослідження. Зокрема, динамічний ряд може характеризуватися хаотичною динамікою, й у цій ситуації може бути застосований один із потужних методів дослідження часових рядів, що дозволяє виявити наявність детермінованого хаосу – метод R/S-аналізу (Rescaled Range Analysis), який був запропонований Херстом (Hurst) у гідрології. Б. Мандельброт узагальнив метод Херста з метою дослідження часових рядів довільної природи.

Досліджуючи економіку, Б. Мандельброт виявив, що довільні зовні коливання ціни можуть впливати із прихованого математичного порядку, який не описується стандартними кривими. Зокрема, він зайнявся вивченням статистики цін на бавовну за великий період часу (понад сто років). Коливання цін протягом дня здавалися випадковими, але Мандельброт зміг з'ясувати тенденцію їхньої зміни. Він простежив симетрію в тривалих та короткочасних коливаннях ціни.

Ідея цього методу полягає у вимірюванні зміни в часі рівня накопичення відхилень від середнього значення часового ряду. Було з'ясовано, що для деяких часових рядів залежність R/S від кількості спостережень N має такий емпіричний закон розподілу:

$$(R/S)_n = (R/S)_0 N^H \quad (1)$$

де $(R/S)_0$ – константа; N – кількість часових періодів спостережень; H – експонента (показник) Херста.

$(R/S)_n$ визначається за такою формулою:

$$(R/S)_n = \frac{\max_{1 \leq t \leq N} A(t, N) - \min_{1 \leq t \leq N} A(t, N)}{\sqrt{\frac{1}{N} \sum_{t=1}^N (S(t) - \langle S \rangle_N)^2}} \quad (2)$$

де $A(t, N)$ – накопичення відхилення часового ряду $S(t)$ від $\langle S \rangle_N$ – середнього значення ряду за N періодів. $A(t, N)$ обчислюють за формулою:

$$A(t, N) = \sum_{i=t}^{t+N} (S(i) - \langle S \rangle_N)$$

Якщо показник Херста H приблизно дорівнює 0,5, то це свідчить про те, що ряд описує випадкове блукання. Коли H відрізняється від 0,5, то це означає, що спостереження не є незалежним. Тобто, кожне спостереження містить «пам'ять» про минулі спостереження, минуле поведження ряду, причому не короткотермінову, а саме довготермінову пам'ять.

Якщо $0 < H < 0,5$ – то ряд буде від'ємно корельованим (антиперсистентним), тобто якщо спостерігалася тенденція зростання ряду в минулому, то варто очікувати надалі на його спадання. А якщо $0,5 < H < 1$ – ряд буде додатно корельованим (персистентним), або трендостійким. Тобто, якщо ряд зростає (спадає) в минулому, то ймовірно, що така сама тенденція збережеться протягом деякого часу в майбутньому.

Показник Херста пов'язаний із фрактальною розмірністю співвідношенням:

$$d_F = 2 - H$$

На практиці, для оцінювання показника H часто використовують метод, який полягає в побудові функції лінійної регресії:

$$\log(R/S) = H \log N + \varepsilon.$$

Якщо побудувати графік цієї регресії в подвійних логарифмічних координатах, то оцінкою показника Херста в цьому випадку буде коефіцієнт нахилу H цієї прямої.

Дослідження, проведені останнім часом, свідчать, що багато фінансово-економічних часових рядів, таких як курси акцій, валютні курси, фондові індекси та інші економічні індикатори, мають значення статистики Херста більше за 0,5, що свідчить про наявність у них фрактальної структури, або довгострокової пам'яті.

Література

1. Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков. Применение теории хаоса в инвестициях и экономике. – М.: Интернет-трейдинг, 2004. – 304 с.
2. Петерс Э. Хаос и порядок на рынках капитала. – М.: Мир, 2000. – 333 с.

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Медведовська Т.П.

*Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий
університет», Міжгалузевий інститут безперервної освіти,
м. Дніпропетровськ, Україна
tanmed@72mail.ru*

У сучасних умовах нестабільності ринку успішний розвиток та функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності в значній мірі залежить від надійної, якісної та обґрунтованої системи економічної безпеки підприємства. Результати господарювання гірничо-збагачувальних підприємств обумовлені впливом факторів макро- та мікросередовища і, передусім, змінними гірничо-геологічними умовами експлуатації родовища рудної сировини. Це створює загрози сталому розвитку підприємств. Для прийняття управлінських рішень, адекватних умовам, що склалися, підприємства повинні своєчасно реагувати на негативні впливи вказаних факторів. Використання підприємством корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування визначає його економічну безпеку. Досвід роботи та наукові дослідження доводять, що всі вітчизняні суб'єкти господарювання вимагають обґрунтованої та виваженої методики управління економічною безпекою підприємства. Це обумовлено високим рівнем конкуренції, необхідністю постійної адаптації організаційно-економічного механізму управління підприємством до сучасних умов господарювання та досить великою кількістю в Україні збиткових і збанкрутілих підприємств [1, 2].

Протягом останніх років практично кожне підприємство ГЗК України неодноразово ставило перед проблемою збитковості господарської діяльності. Для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування, підприємствами ГЗК необхідно постійно

визначати їх економічну безпеку. Економічна безпека – це захищеність підприємства, а саме: його капіталу, персоналу, матеріальних і нематеріальних активів, прав, позицій на ринках, іміджу і перспектив його подальшого розвитку від негативного впливу сукупності економічних ендогенних і екзогенних факторів.

Процес управління економічною безпекою підприємства повинен включати такі розділи, як: визначення цілей та задач економіки, аналіз ресурсних можливостей реалізації, визначення економічної стратегії, яку варто забезпечувати та відстоювати в інтересах економічної безпеки підприємства; визначення збалансованої політики, необхідної для реалізації цієї стратегії, а також розробка основного ефективного управління ресурсами [1, 2]. Процесу вироблення керуючих впливів повинні передувати аналіз загроз економічної безпеки системи й аналіз стану керованої системи. Процес вироблення керуючих впливів у системі управління економічною безпекою повинен включати процедуру оцінки керованості множин критичних загроз, механізми протидії загрозам і задачу співставлення конкретних механізмів загрозам. На основі цієї задачі й розробляється стратегія управління економічною безпекою.

Організаційна складова управління економічною безпекою гірничо-збагачувального комбінату пов'язана з удосконаленням структури управління підприємством. Проаналізував існуючі науково-практичні підходи до управління економічною безпекою підприємства, можна зробити висновок, що безпосередньо управлінням економічною безпекою на ГЗК повинна займатися служба (відділ) економічної безпеки, завданнями якої є: моніторинг всіх внутрішніх та зовнішніх загроз підприємства; прогнозування можливих наслідків загроз; оцінка рівня економічної безпеки підприємства; розробка стратегії протидії загрозам підприємства; аналіз ефективності впровадження розробленої стратегії; аналіз впливу організаційних заходів на загальний рівень економічної безпеки [2]. При розробці стратегії заходів із забезпечення економічної безпеки ГЗК слід визначатися з пріоритетом загроз. При розробці методичного підходу до управління економічною безпекою ГЗК необхідно використовувати метод мінімізації загальних витрат на забезпечення економічної безпеки.

Таким чином, заходи із забезпечення економічної безпеки гірничо-збагачувального комбінату потрібно узгоджувати з цілями його діяльності та ресурсами, що є у нього в наявності. Забезпечуючи необхідний рівень

економічної безпеки ГЗК, необхідно враховувати його взаємозв'язок з рентабельністю підприємства. Зростання рівня економічної безпеки повинне призводити, при інших рівних умовах, до збільшення рентабельності діяльності підприємства, щоб забезпечувати його конкурентоспроможність на ринку.

Література

1. Ртищев С.А. Управління підвищенням техніко-організаційного рівня гірничо-металургійного виробництва / С.А. Ртищев // Менеджмент зовнішньо-економічної діяльності, стратегічне управління, маркетинг, проблеми теорії та практика. – Міжвуз. зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КТУ, 2011. – С 21-22.

2. Судакова О.І. Організаційно-економічні механізми управління економічною безпекою підприємств / О.І. Судакова // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 237: В 6 т. – Том І. – ніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 41-49.

СТРАТЕГИЯ И МЕНЕДЖМЕНТ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ

Мельник В.В.

Национальный педагогический университет имени М.П.Драгманова

г. Киев, Украина

doc.v.melnik@mail.ru

Стратегия и менеджмент устойчивого развития представляют собой особый класс процессов управления в отличие от регулирования, текущего, оперативного, тактического управления. В первом приближении стратегия и менеджмент устойчивого развития связаны с переходными состояниями в жизни организаций, с процессами их перевода в качественно новые состояния. Все более популярное использование термина «менеджмент устойчивого развития» отражает тенденцию к более комплексной оценке целей, средств, результатов и среды управления. В практике бизнеса проблематика стратегического управления относится преимущественно к деятельности высшего звена управляющих. В образовательной практике проблематика стратегического менеджмента представляет своего рода метатеорию, которая направлена на выработку концепции устойчивого развития и базируется на таких направлениях, как маркетинг, информационные системы, операционный менеджмент,

финансы, управление кадрами. В сущности, теория стратегии и менеджмента устойчивого развития – это способ структурирования представлений принимающих решений лиц о состояниях управляемых систем и коридорах их изменчивости и о практических подходах к разработке и осуществлению стратегий. Этот способ, по сути, представляет особую матрицу или совокупность переменных, которые должны привести к устойчивому развитию. Чем полнее и глубже эти переменные представляют стратегию организации, тем они практичнее как навигационные приборы в океане бизнеса и других видов деятельности. Перспективное, все более востребуемое направление разработки теории стратегии и менеджмента устойчивого развития связано с глобальными проблемами, оценкой возможностей их решения.

Концепция устойчивого развития явилась итогом дискуссии о новой формуле глобальной политики развития с учетом новых принципов и потребностей. Основные документы дискуссии об устойчивом развитии – доклад Брундтланд (1987) и Повестка дня XXI в., одобренная конференцией ЮНЕСКО в Рио в 1992 г. – включают четыре базовых принципа: 1) Термин «устойчивое развитие» означает глобальную концепцию, которая претендует не только на роль ведущей концепции для всего мирового сообщества. 2) Концепция устойчивого развития является комплексной концепцией, которая пытается дать ответы на наиболее острые проблемы современности. 3) Концепцию устойчивого развития отличает далеко идущий критицизм в отношении традиционных путей социального развития и в то же время требование нового мышления и переориентации общества. 4) Концепция устойчивого развития – это динамическая концепция, которая требует выработки нового стратегического менеджмента, рассчитанного на перспективу.

Устойчивость – это практически менеджмент выживания каждой организации и общества в целом, поэтому каждая организация должна разработать концепцию стратегического менеджмента выживания своей организации и достижения состояния устойчивости. Стратегия и менеджмент устойчивого развития сводится к: 1) определению направленности инновационных изменений как способа поддержания стабильности и динамичности развития организаций; 2) приоритет экосбалансированности общества, социумов, поселений как цели гармонизации жизнедеятельности; 3) экологизация технологий, приспособление их к местным условиям и независимым источникам

энергии, направленность их на повышение самодостаточности условий жизни в соответствии с принципами социальной справедливости; 4) изменение философских ценностей жизни человека, общества, в основе которых должны быть культурные и духовные традиции, социально-экологическая целостность среды обитания.

Важными принципами построения механизма стратегического менеджмента организаций, направленного на формирование концепции устойчивого развития организации или предприятия, являются: 1) адаптивность; 2) прогрессивность; 3) комплексность; 4) интеллектуальность. Устойчивость процесса эволюции организации достигается с помощью демократической политической системы общества. Залог решения задачи социально-экономической устойчивости предприятия – в развитии, увеличении капитала и справедливом распределении доходов предприятия между владельцами и наемными работниками. Развитие предприятия обусловлено конкурентоспособностью и инвестиционной привлекательностью, которые в свою очередь обеспечиваются технологиями и инновациями. Сохранение высокого уровня промышленных инноваций является необходимым условием экономической и политической стабильности западных стран.

Стратегия и менеджмент устойчивого развития организации в контексте теоретико-методологических измерений направлены на: 1) формирование концепции устойчивого развития на перспективу; 2) формирование организационных и деловых механизмов стратегического развития; 3) выработка механизмов инвестиционной привлекательности организации; 4) развитие человеческого фактора, направленного на внедрение концепций социально ориентированной политики; 5) разработка механизмов риск-менеджмента в целях выхода организации и страны в целом из системного кризиса. Указанные проблемы могут реализовываться системой с помощью двух классов механизмов – адаптационных и бифуркационных. Бифуркационные механизмы позволяют достичь наиболее благоприятных для развития условий и резко увеличить темпы развития. Все процессы функционирования и развития стратегии и менеджмента устойчивого развития организации осуществляются на основе взаимодействия трех существенных начал – энергетического потенциала, информационной реальности и синергетического подхода, что формирует организацию как единый социальный организм благодаря самоорганизации.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА¹

Мельник Л.Г.¹, Шкарупа І.С.², Бавикіна А.Ю.³

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

¹lmelnyk@mail.ru, ²ivan.shkarupa@gmail.com, ³nastya191994@gmail.com

Актуальність та значимість відтворювального механізму «зеленої» економіки полягає у запровадженні принципів ресурсовідновної та ресурсощадливої економіки для подальшого використання у практиці господарювання. Це дозволить розв'язати проблему поступового переходу до використання нових моделей виробництва і споживання, формування соціально-економічних засад нового, екологічно сприятливого способу життєдіяльності. Екологічно сприятливий спосіб життєдіяльності, на наше переконання, будується на широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій і зменшенні у структурі суспільного споживання частки товарів, призначених для задоволення матеріальних потреб, на користь розширення частки товарів для задоволення соціальних потреб, а також збільшення споживання інформаційних благ природи ("екологічних послуг").

«Зелений» розвиток економіки націлений на підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу територій, а також зниження ресурсо- та енергоємності виробництва та споживання. Концептуальні засади екологізації економічного розвитку – головного чинника формування «зеленої» економіки – закладені в працях західних дослідників Е. Вайцзекера, Д. Медоуза, Г. Брундтланд, Г. Дейлі, С. Кузнеця, Т. Тітенберга та ін. Значний внесок в теоретичне обґрунтування формування «зеленої» економіки, інструментів системного аналізу і формування методології сталого соціально-еколого-економічного розвитку внесли праці Б.В. Буркинського, С. Н. Бобильова, П. Шауєра, Т.П. Галушкіної, Л.В. Жарової, О.С. Шимової, С.К. Харічкова, Є.В. Хлобистова, Н.В. Пахомової, Р.А. Перелета та ін.

---

¹ Матеріал підготовлено в рамках НДР "Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму "зеленої" економіки в умовах інформаційного суспільства» (2015-2017 рр.)", яка фінансується за кошти державного бюджету України.

На наш погляд, концепція "зеленої економіки" має розглядатися у зв'язку з більш широким поняттям сталого розвитку й у більш довгостроковій перспективі. «Зелена» економіка може розглядатися як нова наукова парадигма в економічній науці, сформована в останні 2 десятиліття. Головна ідея полягає в тому, що економіка залежить від компонентів навколишнього природного середовища, в якому вона існує і є її частиною. «Зелена» економіка як практична частина економіки включає в себе ті галузі народного господарства та виробництва, які засновані на поновлюванні природних систем та природних ресурсів. Вона також діє у сферах управління, які виробляють товари (вироби й послуги) для екологічних цілей. Основні постулати «зеленої» економіки полягають у такому:

- 1) не можна нескінченно розширювати сферу екологічного навантаження на природо-ресурсний потенціал в обмеженому просторі Землі;
- 2) не можна йти на поводу матеріальних потреб суспільства, можливість задоволення яких в масштабах Землі обмежена; при цьому матеріальні потреби людини біологічної повинні замінюватися інформаційними потребами людини соціальної, які таких обмежень не знають;
- 3) всі природні фактори на Землі взаємопов'язані в єдиному природно-ресурсному потенціалі;
- 4) необхідно переходити від використання окремих невідновних природних ресурсів до використання поновлювальних природних факторів в межах єдиного відтворювального потенціалу природних систем;
- 5) необхідно переходити від використання жорстких методів природокористування до «м'яких» методів інформаційного управління природо-ресурсним потенціалом.

Мова йде перш за все про такі закони та правила, сформульовані М. Ф. Реймерсом, а саме: 1. Закон падіння природно-ресурсного потенціалу (при зменшенні ресурсів збільшуються витрати на їх видобуток та відтворення). 2. Закон зменшення енергетичної ефективності природокористування. Перехід на нові технології виробництва, інноваційні рішення щодо управління природокористуванням, пошук нових форм організації виробництв, перехід на безвідходні технології, використання замкнених виробничих циклів та рециркуляція відходів – це підґрунтя для «зеленої» економіки. 3. Правило ланцюгових реакцій «жорстокого» управління природою. Ланцюгові реакції, що виникають унаслідок «жорстокого» управління природою, виявляються екологічно, економічно та соціально неприйнятними протягом тривалого інтервалу часу. 4.

Правило «м'якого» управління природою. Мова йде про стимулювання відновлення та відтворення ресурсів. 5. Закон зменшення природоємності готової продукції. Зміст цього закону полягає у неухильному зменшенні питомого вмісту природної речовини в усередненій одиниці суспільного продукту. 6. Закон збільшення темпів обороту природних ресурсів, що залучаються. В процесі розвитку господарських відносин швидкість оборотності залучених природних ресурсів невпинно зростає на тлі відносного зменшення обсягів їх залучення в суспільне виробництво. Таким чином, сутність «зеленої» економіки з точки зору практики господарювання вимагає встановлення певних обмежень.

Поряд з цим, світовий досвід розвитку «зеленої» економіки дозволяє систематизувати та виокремити види продукції «зеленої» економіки в умовах інформаційного суспільства, що є проявом позитивних еколого-економічних ефектів у різних секторах національної економіки:

наукова продукція (ноу-хау, баз даних, нові сорти рослин, дизайн та технологічна документація, стандарти тощо);

продукція індустріальної приналежності (нові очисні споруди, моніторингові системи, утилізація відходів і т. ін.);

інформаційні послуги (екологічний консалтинг, послуги з пошуку екологічної інформації, екологічний аудит та ін.);

освітні послуги (навчання, підготовка, тренінги й т. ін.);

послуги з управління (технології управління соціальними та еколого-економічними системами).

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Мигович Т.М.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна*

tmygovych@rambler.ru

Децентралізація виступає процесом передачі значної частини прав та обов'язків центральної влади до місцевих органів самоврядування. Бюджетна децентралізація передбачає перехід на якісно нову систему

використання коштів бюджетів, основу яких складає оплата послуг, а не утримання установ.

Це сприяє можливості швидкого вирішення проблем місцевого значення.

Основною передумовою бюджетної децентралізації в Україні була необхідність нагально вирішувати такі завдання, як задоволення потреб громади; обґрунтування засад діяльності владних установ; створення належних умов функціонування відповідних органів місцевого самоврядування; ефективне планування та використання ресурсів; удосконалення контролю за усіма цими процесами.

Окрім цього, в процесі зміни пріоритетів у політичній сфері особливого значення набули місцеві бюджети, оскільки через них встановлюються взаємовідносини між органами самоврядування та підприємствами, установами, організаціями, населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці щодо розподілу фінансових ресурсів для ефективного соціального та економічного розвитку.

Проте політика децентралізації враховує велику кількість факторів, що прямо чи опосередковано впливають на розвиток територій. Планування напрямів використання ресурсів місцевих бюджетів має визначатися станом економічного розвитку конкретної адміністративно-територіальної одиниці.

Органи місцевого самоврядування повинні бути зацікавленими у ефективності використання коштів.

Вищезазначене свідчить, що бюджетна децентралізація має реалізовуватись із урахуванням територіальних особливостей і чітким визначенням функцій кожної ланки бюджетної системи.

Основу реалізації бюджетної децентралізації та розширення повноважень територіальних громад складають Концепція реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні від 01 квітня 2014 р., Постанова Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» від 11 грудня 2014 року, а також ряд законів України прийнятих 28 грудня 2014 року, зокрема Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» і Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи».

До основних переваг заходів, означених у рамках впровадження даної реформи, можна віднести:

1. збільшення обсягів фінансових ресурсів місцевих бюджетів;
2. можливість розпоряджатися невикористаними субсидіями та субвенціями не тільки протягом року, а й у наступному бюджетному періоді;
3. розширення прав міст на здійснення зовнішніх запозичень.

Проте, на нашу думку, є і ряд недоліків у запропонованій реформі, серед них:

- 1) недокінця опрацьовано законодавче регулювання функціонування об'єднаних територіальних громад;
- 2) недоцільним є віднесення до видатків місцевих бюджетів фінансування заходів окремих державних програм;
- 3) незрозумілою є норма про врахування у бюджетному процесі індикативних прогностичних показників валютно-курсової, а не грошово-кредитної політики Національного банку України.

Отже, прийняті зміни є першим етапом на шляху реалізації механізму бюджетної децентралізації.

У перспективі тільки при подальших практичних діях щодо розвитку місцевого самоврядування з позиції територіальної, функціональної, предметної, вертикальної, а також горизонтальної децентралізації можливим стає розвиток як окремих територій, так і країни в цілому.

АУДИТ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ЗАСІБ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Омелянчук Т.М.

Київський національний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна

t.omelianchuk@ukr.net

У сучасних умовах господарювання фінансові ризики діяльності вітчизняних підприємств, зокрема і ризик банкрутства, стають усе більш інтенсивним. Ризик-менеджмент, зазвичай, не може охопити усі загрози, характерні для суб'єктів господарювання та вчасно розпізнати і мінімізувати їх. Тому доцільним є залучення зовнішніх механізмів

контролю фінансового стану підприємств, одним із яких є аудит, який може забезпечувати не тільки перевірку вірогідності фінансових показників, але і гарантувати розробку пропозицій щодо оптимізації господарської діяльності з метою раціоналізації витрат і збільшення прибутку. Таким чином, доцільно використовувати аудит не лише як підтвердження інформації про стан підприємства у ретроспективі, але і застосувати аудиторські звіти у якості інформаційного підґрунтя для планування діяльності на основі принципу її безперервного здійснення, що передбачає зведення до мінімуму потенційного ризику банкрутства.

Характерні для вітчизняних підприємств умови господарювання, відмінною рисою яких є велика кількість зовнішніх та внутрішніх небезпек та загроз, потребують удосконалення аудиторської практики у сфері оцінки фінансового стану об'єкта перевірки. З огляду на це, у рамках здійснення аудиторських перевірок фінансового стану сучасних підприємств можна запропонувати проводити у обов'язковому порядку діагностику безперервності діяльності підприємства в частині підтвердження достовірності фінансової звітності як інструменту своєчасного запобігання кризовим ситуаціям, в т.ч. виявлення та попередження ризику банкрутства підприємства. Під час проведення такої діагностики аудитор, висловлюючи свою думку, припускає існування підприємства безперервно, якщо відсутня інформація про зворотне. Аудитор бере до уваги, що майновий та фінансовий стан суб'єкта не викликає сумніву щодо його можливості продовжувати діяльність і виконувати свої зобов'язання протягом, як мінімум, наступних 12 місяців. Водночас, аудитор розглядає можливість або наявність подій, умов і ризиків, які можуть викликати сумніви в безперервному продовженні діяльності підприємства [1].

У рамках аудиту фінансового стану суб'єкта господарювання для встановлення динамічності його діяльності, визначення факту існування ризику її припинення, що у подальшому може стати причиною банкрутства, аудитору необхідно оцінити не тільки здатність підприємства до подальшого функціонування, а й характер його рівномірного функціонування. Проблемним питанням у цьому контексті є формування переліку показників фінансового стану, які необхідно проаналізувати аудитору. Так, наприклад, Н.В. Москаль у складі авторської методики оцінки загрози припинення діяльності та банкрутства у процесі аудиту запропоновано такі аудиторські процедури для оцінки впливу результатів

діяльності підприємства на його фінансовий стан як оцінка впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на фінансовий стан; визначення структури матеріальних активів, на базі чого запропоновано розраховувати критерії віднесення загрози припинення діяльності та банкрутства конкретного підприємства до певної категорії. Аудит повинен передбачати перевірку достовірності оцінки суттєвих активів і зобов'язань підприємства із врахуванням порушення принципу безперервності діяльності. На думку автора, це дасть змогу удосконалити організаційно-методичне забезпечення аудиту фінансової звітності в умовах загрози банкрутства [2].

І.М.Белоусова та Є.М.Конончук пропонують дворівневу систему показників для дослідження можливості прогнозування банкрутства, які можна застосовувати у процесі аудиторської оцінки фінансового стану підприємства. Зокрема, пропонуються показники рівня простроченої кредиторської заборгованості, короткострокових позикових засобів, джерел фінансування довгострокових вкладень, оборотних коштів, виробничих запасів [3].

Оскільки серед дослідників на разі немає єдності у вирішенні питання формування переліку показників, які доцільно аналізувати у процесі аудиту фінансового стану підприємства з метою констатації факту наявності для нього ризику банкрутства, виникає необхідність удосконалення аудиторської оцінки фінансового стану як складової системи управління діяльністю підприємств через формування узагальненого переліку аналітичних процедур та показників. Тому, пропонується, аби аудитор у процесі оцінки ризику банкрутства оцінював ритмічність підсумкових показників; можливість впливу кризових явищ на фінансовий стан; своєчасне стягнення дебіторської заборгованості.

Отже, у процесі аудиту фінансового стану підприємства, аудитором можуть бути ідентифіковані певні тенденції, наявність яких є свідченням існування ризику банкрутства для суб'єкта господарювання. Зважаючи на це, інструментом мінімізації ризику банкрутства можна вважати аудиторський звіт, але лише за умови, що у ньому крім констатації факту загрози банкрутства суб'єкта господарювання, аудитор надасть рекомендації щодо усунення основних причин погіршення фінансового стану підприємства, або ж конкретизує ті неточності, негативні тенденції та характеристики його стану, усунення яких дозволить мінімізувати ризик банкрутства та відновити його фінансовий потенціал.

Література

1. Герасимова Ю.В. Значение аудита для диагностики кризисных ситуаций (банкротства) предприятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://econf.rae.ru/pdf/2009/10/b7892fb3c2.pdf>.
2. Москаль Н.В. Аудит діяльності підприємств торгівлі за умов загрози її припинення та банкрутства : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.09 / Н. В. Москаль. – Львів : Нац. спілка споживчих товариств Укр. Львівська комерційна акад., 2013. – 20 с.
3. Конончук Є.М., Белоусова І.М. Удосконалення державного підходу до діагностування банкрутства підприємств в умовах фінансової кризи [Електронний ресурс] / Є.М.Конончук, І.М.Белоусова. – Режим доступу : [http://www.novi.org.ua/news/email_golosuvannia_eseyi/ Kononchuk.pdf](http://www.novi.org.ua/news/email_golosuvannia_eseyi/Kononchuk.pdf).

OPTIMIZATION OF MINES PARAMETERS IN THE PROCESS RECOVERY POTENTIAL OF COAL INDUSTRY UKRAINE

Salli S.V.¹, Bondarenko G.V.²

National Mining University, Dnepropetrovsk, Ukraine

¹ad000957@yandex.ru, ²gesha22@ua.fm

Since the second half of 2014 due to the hostilities and stop the coal mines, coal production has sharp lied creased in Ukraine. This affected the reliability of the power plants, which together produce 40% of all electricity in the country. Violation of rail traffic, which caused military operations, complicates the situation and the difficulties appear with the delivery of coal to the thermal generation enterprises. All this has led to a decrease in the productive capacity of the coal industry.

As known, the selection of the optimal variant of maintaining coal production is complicated by the variable nature basic parameters of mines. But with a definite variant of a mine's fund functioning, which takes into account the technically admitted limitations on the possible volume of mining, the coal's quality and its reserves, it is possible to establish only the corresponding expenses to this variant (current and capital) and their change in dependence of the mining's output. So, in an integral-valued problem of determination how to keep up the output of a group of mines, the non-linear target function of aim is approximated by a "braked in pieces linear" that gives a chance to apply the methods of integral-valued programming.

As it was shown by research, the solution of integral-valued problems with block structure reflected to certain extends the demands of perspective

planning for the functioning of state enterprises in a planned economy. It was dictated by consideration of stability of indexes, prices, and assignments for the maintenance of 1 ton production. In a system of input parameters, it was proposed to use the mining and geological conditions, changing in time, and the complex of output parameters was formed as economical results of modeling in accordance with the criterion of minimum expenses.

By examining the graph of optimized parameters' system one can find that its main blocks, characterizing the opening up and the preparation, determine a set of alternative development's variants for a single mine as well as for the hole mining fund of a company. So the authors tried to optimize the main parameters of this sub-system as a base for the formation of the variants the mines fund's development as a whole. To solve this problem some economical and mathematical models, based on the graph's theory and methods of optimal programming, were developed. The necessity for vector optimization due to a significant depth of the mines and necessity in ventilation parameters are considered given. However, usually only optimized mine transports network.

One of the most important issues of maintaining the power of mines is to determine the level of investment and the timing of their return. As a rule, it is recommended to determine these parameters by comparing costs in case of increasing the power of the enterprise and the consequences of the closure of the mine. But the analytical apparatus used for imperfect due to neglect of efficient use of production resources. The coal mine, as known, is a complex industrial system and its condition can be regarded as a consequence of the influence of natural and industrial factors. In this case, the simulation system may be described thus. They believe that planned period is several years, the beginning of which is "fixed age" of mine. During functioning, it needs a certain operating expenses and capital expenditures to maintain production of finished coal products. Level of these costs is strictly individual for each mine and depends on its condition and other factors. In general, it can be decided whether to start each year upgrades or not. Of course, this requires some extra spending. Issue to set the life for each year of the planning period and for the implementation of a modernization variant. As a result, minimization of the planning period costs and keeping them within the existing capacity of the state budget for the loss-making mines.

Thus, when modeling the distribution of public (and private) funds in the coal-producing regions it can be stated that the extent and significance of the sensitivity of solutions is determined only by the dynamic analysis (dynamic

programming). Therefore, it is advisable to assess the effectiveness of the maintenance of power of unprofitable mines based on analysis of resource management system, rather than the state of mining. Therefore, the study of functional connections of individual subsystems mines in order to reduce production costs can be conducted in a closed system perspective scheduling improvements stocks in terms of simple reproduction capacity.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПОСТРОЕНИЯ РАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ СИСТЕМ ГОРОДОВ

Санько Я.В.¹, Музалевская Ю.Ю.²

Харьковский национальный университет городского хозяйства

имени А.Н.Бекетова, г. Харьков, Украина

¹yron08@rambler.ru, ²ulialu_02@mail.ru

В условиях быстрорастущего уровня автомобилизации требуется соответствующее развитие улично-дорожной сети (УДС). При этом основным путем повышения пропускной способности улиц и дорог является увеличение плотности УДС, за счет расширения проезжей части, там, где это возможно. Кроме того, что на прокладку дорожного полотна требуются существенные капитальные затраты, всегда возникает вопрос переноса транспортных систем водо-, газо-, тепло-, электроснабжения и других сетей. Поэтому представляет интерес вопросы адаптации параметров УДС к параметрам других транспортных систем. На сегодняшний день схема проектирования, прокладки и эксплуатации транспортных систем города выглядит следующим образом (рис. 1).

Основными параметрами УДС, которые обеспечивают функционирование транспортных потоков, являются, ширина проезжей части и длина участков магистралей. К параметрам транспортных систем водо-, газо-, тепло-, электроснабжения и кабельных сетей относятся также длина магистральных участков и диаметр (сечение для кабельных сетей) труб. Обязательными элементами всех транспортных систем являются механизмы распределения потоков (перекрестки, насосные и газораспределительные станции, трансформаторы). Если говорить о расположении распределительных систем, то оно смещенное по отношению к перекресткам улиц и дорог.

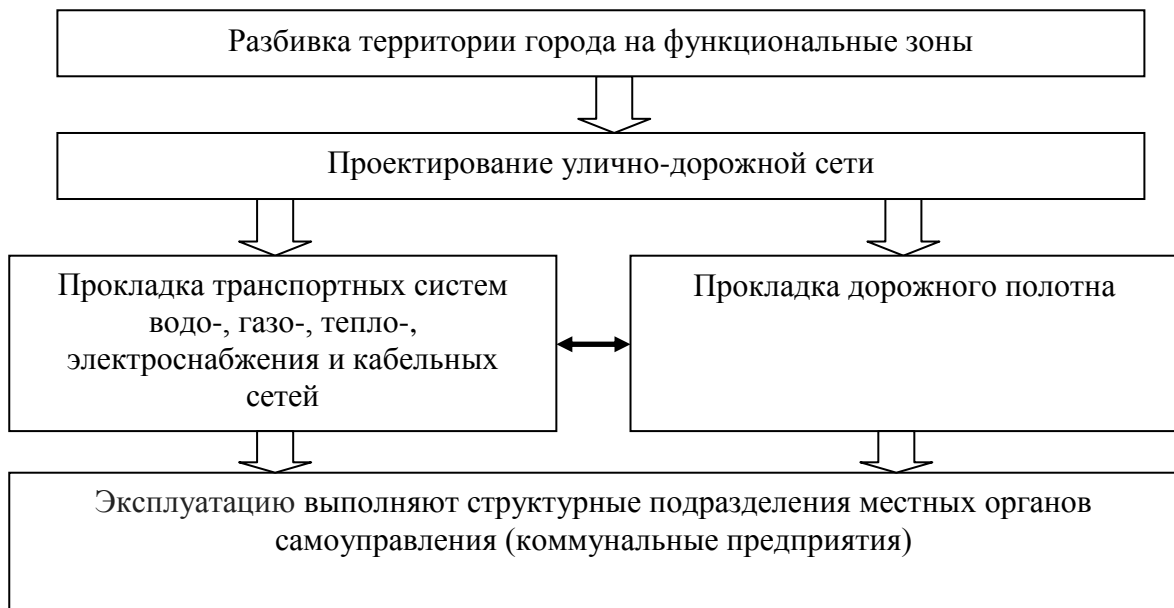

Рис.1. Упрощенная схема проектирования, прокладки и эксплуатации транспортных систем города

Таким образом, используя схему адаптации параметров УДС к параметрам транспортных систем водо-, газо-, тепло-, электроснабжения и кабельных сетей (рис. 2), необходимо сформировать механизм адаптации.

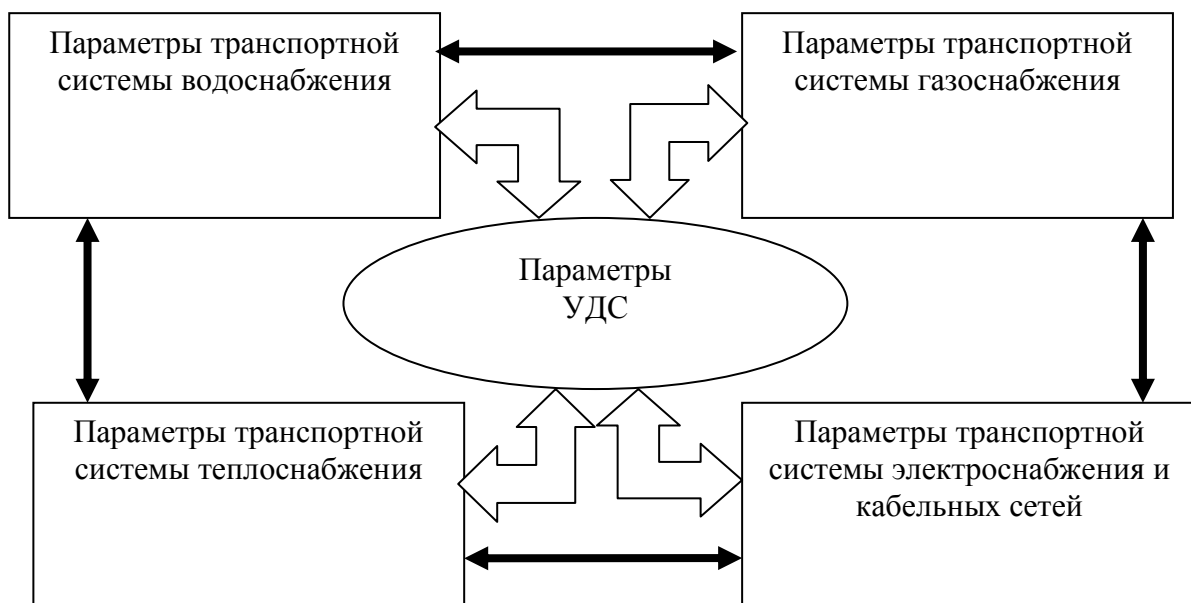

Рис.2. Схема адаптации параметров транспортных систем города

Учитывая, что технологические процессы и требования к ним у всех систем разные, то в качестве критерия оптимизации наиболее целесообразно использовать минимум затрат.

$$Z_{\text{общ}} = \sum_{i=1}^n Z_i \rightarrow \min, \quad (1)$$

где Z_i – затраты i -ой транспортной системы.

В соответствии с зависимостью (1) и схемой адаптации параметров транспортных систем города (рис. 2) общие затраты транспортной системы города будут состоять из:

расходов на функционирование транспортной системы газоснабжения $Z_{ГТС}$;

расходов на функционирование транспортной системы водоснабжения $Z_{ТСВ}$;

расходов на функционирование транспортной системы электроснабжения $Z_{ТСЭ}$;

расходов на функционирование транспортной системы кабельных сетей $Z_{ТСК}$;

расходов на функционирование УДС $Z_{УДС}$.

Таким образом, зависимость (1) будет иметь следующий вид:

$$Z_{\text{общ}} = Z_{ГТС} + Z_{ТСВ} + Z_{ТСЭ} + Z_{ТСК} + Z_{УДС} \rightarrow \min. \quad (2)$$

Сформированная целевая функция позволит оптимизировать затраты связанные с функционированием, как транспортной системы отдельного участка сети, так и города в целом.

ИНСТРУМЕНТЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ В СОВРЕМЕННОМ ГОРОДЕ

Склярук Н.И.¹, Склярук Д.А.²

*¹Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А.Н. Бекетова,*

*²Харьковский национальный университет радиоэлектроники,
г. Харьков, Украина
sni72@ mail.ru*

Современные проблемы украинских городов уже давно вышли за рамки локальных и приобрели национальный характер. Решение задач стабилизации и развития городов зависит, прежде всего, от сформированного организационного, нормативно-правового и экономического механизма, адекватного новым условиям хозяйствования. Такой механизм должен быть направлен на обеспечение положительных

тенденций в социально-экономическом развитии городов, экологической безопасности территории, повышения жизненного уровня населения, улучшения качества административных услуг, на основе эффективного использования имеющегося потенциала, а также правового обеспечения и инструментов государственного стимулирования этих процессов.

Условия успешного развития городов определяются внешними факторами, и, прежде всего, зависят от современного механизма государственной поддержки экономического развития городов. Основной задачей территориального регулирования является создание равных возможностей для их развития на основе дифференцированного подхода к отдельным муниципальным образованиям (с учетом общей социально-экономической ситуации, ресурсной обеспеченности, производственной специализации и других факторов), с целью недопущения значительной дифференциации уровней их развития.

Главная цель управления территориями посредством методов финансово-бюджетной политики состоит не в выравнивании уровней их развития, а создания равных возможностей для их роста на основе дифференцированного подхода к отдельным муниципальным образованиям, с учетом степени их экономического потенциала, бюджетной обеспеченности, общей социально-экономической ситуации и других факторов. Это позволит более рационально распределять ограниченные бюджетные ресурсы, в соответствии с программами и прогнозами развития муниципальных образований, а также обеспечит целевое и контролируемое использование средств. Устойчивое развитие города может реализовываться только в рамках системы социального партнерства, увязывающей воедино интересы основных действующих сил – местной власти, бизнеса и населения. Основой такой системы является стратегия развития города, позволяющая местным властям координировать работу всех органов и лиц, заинтересованных в развитии города, и обеспечивающие целенаправленность такого развития.

Главные задачи органов местного самоуправления состоят в создании благоприятных условий для экономического развития города, обеспечении социального стандарта качества жизни населения. Составляющие характеристики этого стандарта – обеспеченность населения благоустроенным жильем, качественными коммунальными услугами, доступным муниципальным транспортом, образовательными, медицинскими и другими социальными услугами.

Современные тенденции развития городов требуют изменений в структурах управления. Основная тенденция развития организационных структур городов состоит в уменьшении числа уровней управления, ослаблении иерархии, получении подразделениями большей автономности, что способствует расширению творческой инициативы отдельных структурных подразделений, а также их работников. Применение новых информационных технологий позволяет построить высокоэффективные сети взаимодействия как внутри между отдельными подразделениями организации, так и с другими организациями. Организационные структуры становятся более гибкими, они предполагают функционирование временных творческих групп, для решения возникающих проблем.

Экономическая база является той основой, на которой город имеет возможность продолжать свое дальнейшее существование и развитие, обеспечивая сохранение рабочих мест и поступление налогов. Поэтому активизация предпринимательской деятельности, развитие инфраструктуры – ключ к выводу из депрессивного состояния и решению экономических, социально-демографических, финансовых проблем города. С этой целью предлагаем создание социально-деловых центров, которые помогут субъектам предпринимательства в подготовке и регистрации учредительных документов, в расширении деловых контактов, проведении маркетинговых исследований, ведении бухгалтерского учета, а также обеспечении различного рода консультаций предпринимателей.

Качество жизни населения в городах, во многом зависит от состояния дел на градообразующих предприятиях. Местные органы власти заинтересованы в эффективной работе этих субъектов хозяйствования, так как они являются основным источником формирования местного бюджета и несут социальную нагрузку, обеспечивая занятость населения и качество жизнеобеспечения в городе. Поэтому банкротство таких предприятий несет угрозу благополучию самого города. Развитие частно-общественного партнерства способствует объединению ресурсов города и бизнеса для решения социальных (занятость, доходы граждан) и экономических задач (удовлетворение общественных потребностей, получение прибыли, увеличение доходов местного бюджета).

Интернационализация экономических связей, информатизация всех аспектов жизни, обострение конкуренции между городами, странами, новая роль нематериальных факторов приводят к тому, что многие методы

и приемы менеджмента, доказавшие свою результативность в коммерческом секторе, переносятся в практику муниципального управления. Применение технологий современного менеджмента способствует существенному повышению эффективности управления города.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА НАРОДЖУВАНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Смачило В.В.¹, Халіна В.Ю.²

*Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків, Україна*

¹miroslava.valya@rambler.ru; ²poshta-veronika@yandex.ua

Населення є важливим ресурсом та важелем розвитку економіки, тим паче в період переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки, коли головним фактором розвитку є людина як носій знань, ідей, інновацій. Так, чисельність населення обумовлює величину ресурсів для праці, їх структуру та якість; соціальна та освітня інфраструктури формують рівень їх підготовки у відповідності з потребами економіки регіону; рівень розвитку економіки регіону, в свою чергу, впливає на інтенсивність народжуваності та рівень урбанізації, економічну активність та рівень доходів, що, в деякій мірі, визначають вплив на демографічні показники. Тому демографія регіону має важливе соціально-економічне значення і в багатьох випадках визначає рівень його розвитку.

З метою збалансованого розвитку економіки формуванню кількісного та якісного складу населення необхідно приділяти значну увагу. Демографічна модель України схильна до трансформацій, внаслідок імпорту нових моделей поведінки, формування сімейних та кар'єрних відносин, соціально-економічних криз, які охоплюють Україну. Локомотивом модернізації демографічної моделі розвитку України повинно стати поєднання стимулювання та мотивації процесів народження із забезпеченням покращення стану здоров'я, формування якого повинно відбуватися як на державному, так і на регіональному рівнях.

Тобто, повинна здійснюватися комплексна та злагоджена робота держави та регіонів, яка проявляється у поєднанні стратегічних державних

програм стимулювання та підтримки народжуваності з аналогічними підтримуючими регіональними програмами.

Під стимулюванням народжуваності будемо розуміти заходи, дії, які нададуть поштовх до прийняття рішення стосовно народження дитини, спровокують його. Підтримка народжуваності – заходи, які обумовлюють соціально безпечне народження та виховання дитини, що, в свою чергу, забезпечить впевненість в майбутньому та стабільність.

На основі розробленої анкети та проведеного соціологічного опитування, яке проводилося серед жителів Харківського регіону, було виявлено, що рішення стосовно кількості дітей, викликані особистісними факторами, свідчать про бажання мати більше дітей, ніж є, тобто наявний потенціал зростання рівня народжуваності. Отже, в регіоні спостерігається низький рівень народження дітей однією жінкою (1,32) при бажаній кількості 2 дитини на жінку.

Також, шляхом опитування, було виявлено основні перепони, які на думку опитуваних, впливають на прийняття рішення про народження дитини. Результати свідчать, що вплив низького доходу сім'ї має середню величину сили впливу – 3 бали (33,3% опитаних). Більшість турбує нестабільна матеріальна ситуація; 42,86% оцінили її вплив на прийняття рішення щодо народження дитини максимально (5 балів). Страх, що матеріальна ситуація зміниться на гірше впливає на більшість опитуваних, але з меншою силою.

Матеріальна підтримка держави та регіону оцінюється неоднозначно, оскільки оцінки мають як сильний ступінь впливу, так і низький. Тому цей фактор необхідно досконально вивчати та досліджувати з метою удосконалення процедури та механізму надання. Серед факторів соціально-політичної сфери, більшість вважає, що незадовільні житлові умови не мають значної сили впливу, так само як і освітній фактор, релігійні або інші переконання, на відміну від соціально-політичної нестабільності в країні, силу впливу якої 33,33% опитуваних оцінили в 4 бали, а 42,86% – у 5 балів. Досить високу силу впливу має незадовільна ситуація в медицині, при незначному впливі стану здоров'я.

Таким чином, найбільшу силу впливу мають фактори, які пов'язані з нестабільністю соціально-економічної та матеріальної ситуацій та ситуації в сфері зайнятості, що можна віднести до зовнішніх факторів, на які вплив може здійснити регіони та держава.

Важливим в прийнятті рішення щодо народження дитини є стабільність грошових надходжень, які забезпечать матеріальну стабільність. Тобто, вирішальною є стабільність, яку жінка може досягти, коли буде відчувати підтримку протягом періоду не лише до 3-х років, а й в подальшому. Така підтримка може досягатися за рахунок використання наступних інструментів:

удосконалення механізму зайнятості жінок в національній та регіональній економіці;

розвиток регіональної освітньо-соціальної інфраструктури;

регіональна матеріальна допомога на виховання до досягнення дитиною 6 років;

регіональна матеріальна допомога на освіту (для соціально уразливих верств населення та обдарованих дітей);

регіональні житлові програми з метою забезпечення стабільності.

Таким чином, визначення чинників впливу на рівень народжуваності, дозволили запропонувати підхід до формування регіональних програм щодо народжуваності, який розмежовує механізми стимулювання та механізми підтримки. Такий підхід дозволить раціонально використовувати бюджетні кошти та досягти приросту чисельності населення регіону за рахунок природних процесів.

ЗЕМЛЯ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Соснін О.В., Шкуронат О.В.

Національна академія державного управління

при Президентові України, м. Київ, Україна

nissum@ukr.net

Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої країни характеризується певною нестабільністю. Вона стала наслідком впливу загальносвітової фінансово-економічної кризи. Маючи системний цивілізаційний характер, вона виявила величезні суперечності, що нагромаджувалися у нас упродовж останніх десятиліть, як наслідок переходу від одної соціально-політичної формації до іншої.

Хижацьке використання природних ресурсів, зокрема і земельних, руйнація, а й іноді і просте знищення промисловості соціалістичної доби, орієнтація виключно на поточне споживання благ сучасної цивілізації обмежує уявлення про права і можливості майбутніх поколінь, не залишаючи їм вибору способу життєдіяльності, на землю як ресурс свого соціально-економічного розвитку.

Спроби знайти сучасні та ефективні засоби і механізми державного управління соціально-політичними процесами ведуть нас до змін, які іноді із наростаючою швидкістю вкрай шокують світове суспільство, несучи за собою величезну кількість загроз і непередбачуваність подій. На жаль наші громадяни, суспільство і держава не мають змоги адекватно відреагувати на виклики, проаналізувати причини їх виникнення, кінець кінцем, засвоїти терміни, щодо постіндустріального розвитку світу і місцезнаходження України в його координатах.

Коректний аналіз ситуації і джерел витоків системних проблем неможливо провести без урахування закономірностей та особливостей суспільної свідомості українців по відношенню до землі, на якій ми живемо і яка нас годує. Родюча земля, багатство надр, робить Україну привабливою, як для інвесторів, так, одночасно, і для загарбників. Тут існує специфічний «сплав» чинників, що впливають на формування нашої суспільної свідомості, а отже, – ціннісних орієнтацій, очікувань, поведінкової реакції суспільства на події в світі. Загальні тренди, властиві сучасним суспільствам, у глобальному вимірі проблеми доповнюються у нас специфічною спадщиною інституційних зламів останніх десятиріч, скажімо, усвідомленням наслідків недавньої світової кризи 2008-2009 рр., яку ми сприйняли як шок для національного менталітету.

Усі ці питання, так чи інакше, концентруються навколо питань про національну ідею парадигми розвитку країни, і багатовікова практика підказує, що головним джерелом процвітання держави будуть її земельні ресурси. Рівень і справедливість у забезпеченості ними громадян країни стануть вочевидь найважливішим економічним ресурсом і соціально-політичним чинником подальшого розвитку. Саме тому питання землі, яке завжди і всюди було інструментом управління суспільством назавжди має залишитися основним фактором української історичної спадщини.

Розвиток українського суспільства на всіх етапах існування нації було пов'язано із землею. Вона і в майбутньому залишиться основним джерелом нашого суспільного і особистого багатства. Земля в

українському суспільстві стала сакральним і фольклорним імперативом, фундаментом формування національної ідеї. Земельні відносини в суспільстві на сьогодні набули ознак системоутворюючого елемента при формуванні екосистеми. Земля стала формоутворюючим чинником територіальної цілісності і соборності держави. Методи використання землі стали універсальною характеристикою ефективності виробництва і являють собою синергетичне утворення сакрального, державного, екологічного та економічного змістів.

З позиції авторів забезпечення громадян України сільськогосподарськими землями буде віддзеркаленням свобод громадян, який матиме свободу здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності яка буде направлена і сфокусована в першу чергу на забезпечення і підвищення добробуту країни. Адже однією із важливих умов формування і закріплення сучасного українського суспільства є створення ефективної системи економічних відносин, які мають забезпечувати економічну свободу особистості, формування розвинутого соціального прошарку колективних і індивідуальних власників засобів виробництва, розвитку інституту власності (державної, комунальної), економічної конкуренції, активності, самостійності і рівноправ'я господарюючих суб'єктів.

В цьому контексті важливо артикулювати увагу на тому, що цілями аграрно-індустріальної політики України має стати формування середнього класу, як основи суспільства, державної стабільності (як соціальної так і політичної), бази для розвитку ринкової економіки і демократії. Іншими словами створення середнього класу як потенційного суб'єкта української інноваційної модернізації.

За рахунок наявності вдалої моделі інноваційного розвитку середній клас може дійсно стати елементом, який здатний оптимізувати всю систему економічного, політичного, фінансового, суспільного розвитку і державного управління. Всі економічні і суспільно-політичні інтереси наших громадян, гармонізація процесів їх забезпечення в сучасних умовах, так або інакше буде залежати від вирішення політико-правових проблем в агропромисловій сфері, внаслідок історично-сформованих пріоритетів.

Висновки. Важливою умовою становлення демократичної і правової культури розвитку України в постіндустріальну епоху залишається проблема перетворення землі у соціально-економічний ресурс. Її витoki лежать в площині історичних і культурних традицій народу України.

Література

1. Конституція України / Верховна Рада України. – Офіц.вид. – К.: Парлам.вид-во, 2007. – 64 с.
2. Сталый людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.

ESCOs AS FACTOR OF UKRAINIAN ECONOMY DEVELOPMENT

Sotnyk I.

Sumy State University, Sumy, Ukraine

irinasotnik@mail.ru

Dependence on foreign energy sources is now a key challenge for Ukraine, along with the military conflict on its east. The state has a shortage of domestic energy resources and therefore large energy import from other countries, especially from Russian Federation. Difficult relations with the northern neighbor, which repeatedly led to the interruptions of Russian natural gas supply after disputes over the gas price in recent years, require search for alternative ways of reliable energy supply in Ukraine. The situation is complicated because of the high energy intensity of the national economy. In 2013 energy intensity of Ukrainian GDP was 339 koe/\$ (PPP, 2005) or 2.12 times higher than in the world in average and 2.95 times higher than in EU [1]. At the same time, the high energy intensity determines a huge potential of energy efficiency (EE) growth for production and consumption processes in Ukraine, only a small part of which is now implemented. Thus, based on data of [1] and the average EU indicators, in 2013 the possibility of reducing energy consumption through EE improvements was amounted up to 234% of the current level in the domestic industry, 94% – in the service sector and 24% – in the transport sphere.

Government of Ukraine adopted the updated Energy Strategy of Ukraine till 2030, State Target Economic Program on Energy Efficiency and the Development of Energy Production from Renewable Energy Sources and Alternative Fuels for 2010-2015, National Renewable Energy Action Plan by 2020 and other laws, aimed at implementing existing energy saving (ES) potential. However, the processes of EE improvements in the economy of the country are extremely slow. Imperfect legislative base, low energy prices till

recently, lack of information for energy consumers concerning EE opportunities, lack of reliable funding and professional performers of energy efficient projects are the main reasons for this deceleration. Stimulation of development of effective ES market and involvement of its key players – Energy Service Companies (ESCOs) – in the processes of EE growth can be a powerful impetus to implement ES potential of Ukraine and its regions.

By definition of EU EE Directive (2012/27/EU) ESCO is “a company that offers energy services which should include implementing EE projects (and other sustainable energy projects). Many ESCOs work on a turn-key basis”. ESCOs accept some degree of risk for the achievement of improved EE in a user’s facility and have their payment for the services delivered based (either in whole or at least in part) on the achievement of those EE improvements [2]. The main advantages of ESCO participation in EE increasing are not limited to the scope of ESCO and its customers, but also include other economic entities (fig. 1).

<p style="text-align: center;">Property owner (client)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energy cost savings (or other utility cost) • No or low upfront cost • Healthier indoor environment • Increase of comfort • Building value increase • Additional renovation components (aesthetics, status improvement, extension, etc.) • Public image/prestige 	<p style="text-align: center;">ESCO/contractor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Workplace • Profit • Long-term, reliable partnership • Possibly further contracts with the same partner • Public image/prestige
<p style="text-align: center;">Municipality/community</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jobs • Growth of the value of the building stock of the territory • More attractive district/area for investments • Healthier district • Independency • Development of communities • Healthier environment 	<p style="text-align: center;">National economy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jobs • Development of real estate market – growth of GDP • Motivation of residents’ and/or investors to spend money locally • Growth of energy security, decrease of need for energy resources • Healthier environment

Figure 1. Benefits of ESCO projects for stakeholders (improved on the basis of [2])

In Ukraine today there are about 30 large and 70 small ESCOs. Since 2001 around 100 EE projects have been realized in residential and public buildings [2]. But the peculiarity of domestic ESCOs still remains that large-scale projects are implemented mainly at the expense of the government or/and with the help of grants provided by international financial institutions and with the technical assistance of donor organizations (such as UNDP, USAID, and the

EU). The reason is the fear of potential customers of large-scale EE projects concerning high risk of projects implementation. This does not stimulate owners to risk their money, moreover, because given the relatively low utility tariffs for the population till recently ES projects in the housing sector characterized by long payback periods (7-15 years).

Meanwhile, according to [2] the potential size of the ESCO market is estimated around €100 million in the building and industry sector of Ukraine. However, because of barriers to the ESCO market development (tab. 1) we should not expect intensification of ES projects implementation involving ESCO without serious state support. Given the increase in utility tariffs in 2014-2015, it should be noted the growing recognition of the need of ES and financial feasibility of such measures, willingness to invest in EE among the population and business leaders. However, issues of improving legal principles of ESCOs' functioning and financing mechanisms of their work, the formation of multilevel ES funds for financial support on a competitive basis of the most effective ES projects implementation remain problematic.

Table 1. Rating of barriers to ESCO activity in 2013 [2]

Type of barrier	Rating	Type of barrier	Rating
No ESCO legislation	1	Low awareness about financial solutions	5
Lack of financial solutions	2	Disabling polices, lack of trust	6
Existence of in-house expertise	3	Split incentives	7
High transaction costs	4	Competition with other instruments	8

Thus, in the near future for Ukraine solving these problems has become a priority for EE increase, which will activate the implementation of domestic ES projects by means ESCOs and provide energy efficient development of Ukrainian regions.

References

1. Energy Efficiency Indicators. Indicators by Country/Region 1990-2013 [Electronic resource] / World Energy Council, 2015. – Mode of access: <http://www.worldenergy.org/data/efficiency-indicators/>.
2. The European ESCO Market Report 2013 [Electronic resource] / P. Bertoldi, B. Boza-Kiss, S. Panev, N. Labanca. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 303 p. – Mode of access: http://iet.jrc.ec.europa.eu/energyefficiency/sites/energyefficiency/files/jrc_89550_the_european_esco_market_report_2013_online.pdf.

СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ РОССИИ: ЦЕЛИ И СТРУКТУРА

Сошнева Е.Б.

Санкт-Петербургский государственный университет,

г. Санкт-Петербург, Россия

esoshneva@yandex.ru

Потенциал аграрного сектора России по численности занятого в нем населения, по площади сельскохозяйственных угодий – крупнейший не только в Европе, но и в мире. Вместе с тем его продуктивность существенно отстает от показателей развитых и даже многих развивающихся стран.

Многочисленные заявления о необходимости возрождения российского села в своей основе имеют миф о прошлом благополучии сельских жителей. В реальности ни в Российской империи, ни в советский период такого благополучия не было. Потребительский потенциал сельского населения России был и остается очень низким. А потому речь должна идти не о возрождении, а о разработке социально-государственной стратегии развития аграрного сектора России, учитывающей не только технологические изменения в производительных силах, в экономике, но и в самих социальных установках.

В социальной стратегии следует, прежде всего, сформулировать, определить цель, то есть прогнозируемый образ аграрного сектора, его социальные, экономические, культурологические и правовые параметры.

Нам представляется, что исходной посылкой для этого должны служить следующие индикативные установки:

1. Потребности российского общества в продукции сельскохозяйственного производства с учетом обеспечения продовольственной безопасности и положения страны на мировом продовольственном рынке.

2. Воспроизводственные потребности сельского населения, обеспечиваемые как за счет самодеятельности, так и за счет социальных программ государства.

Конкурентоспособность отечественного аграрного сектора – низкая. Нужна система протекционистской поддержки, ориентированная, прежде всего, на производителей, а не на трейдеров. Опыт развитых государств

свидетельствует, что национальные продовольственные рынки отнюдь не свободны. Они регулируются системой дотаций, компенсаций, ценовой политикой как на сельскохозяйственную продукцию, так и на средства производства для аграрного сектора.

Нужно признать, что финансовые инструменты, действующие в российском аграрном секторе, развиты слабо. Производственная кооперация в сельском хозяйстве страны не имеет ни должной нормативно-правовой базы, ни соответствующей поддержки. Расчет на то, что рынок земли сделает производителя эффективным, привлечет в аграрный сектор поток капиталов из промышленности, не подтверждается.

Рассматривая положение в аграрном секторе, следует иметь в виду, что он представляет собой не только производство. Это, прежде всего, среда обитания сельского населения, которое не может быть все и одновременно превращено в индустриальных работников. Сельская ментальность, особенности образа жизни сформированы многовековой историей крестьянства. Даже в советский период основные условия воспроизводства крестьянство обеспечивало за счет личного подсобного хозяйства. Его жизненный уровень, конечно, был низким, но он не намного отличался от общероссийского. Сегодня эти различия резко возросли, что интенсифицировало отток сельского населения в город, где оно в числе первых пополняет ряды безработных. Социальная стратегия развития аграрного сектора, на наш взгляд, должна предусматривать перспективную модель образа жизни российского крестьянина. В своих основных характеристиках она должна отличаться от советского крестьянина. Прежде всего – это собственник, предприниматель. Социального опыта такой жизнедеятельности наше крестьянство практически не имеет. Это подтверждается и тем, что большая часть фермеров при всей их незначительности пришли в село из других сфер.

Реализация модели нового образа жизни требует государственной и общественной поддержки. Нужна система обучения и воспитания крестьян. Современные технологические средства сельскохозяйственного производства, очевидно, требуют профессиональной подготовки работников. Но не менее важным является экономическое, правовое, культурное обучение крестьянства.

Аграрный сектор России имеет не только большое природно-климатическое многообразие. Сельские поселения имеют региональную, этнонациональную, производственную, демографическую специфику.

Нам представляється, що соціально-економічне розвиток села не повинно мати своєю метою збереження всіх типів поселень. Мелкі, умираючі деревні в декількох дворах, не маючи власного репродуктивного ресурсу, зберегти не вдасться. В свою чергу, примусове сселення жителів в великі поселення далеко не завжди виправдане. Тут повинен бути знайдений раціональний спосіб збереження російського села, який би враховував національні та місцеві традиції, поточні та перспективні можливості населення по самоорганізації як виробничої діяльності, так і невиробничої життя.

В найближчі роки очікувати активного притоку фінансових ресурсів в аграрний сектор немає підстав. Не передбачається і покращення демографічної ситуації, що призведе до скорочення частки селянства в загальній чисельності населення. Головним напрямком, забезпечуючим підтримку аграрного сектору, на наш погляд, залишається зміна його організаційних форм на основі виробничої та споживацької кооперації. Саме кооперація виробничої діяльності та сільської сфери послуг дозволить повніше залучити в виробничу діяльність людський потенціал села, а, відповідно, забезпечити умови самовиробництва російського селянства.

ЛОГІСТИЧНІ ЦЕНТРИ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЛОГІСТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ

Тарнавська Н.П.¹, Сивак Р.Б.²

Тернопільський національний економічний університет,

м. Тернопіль, Україна

¹nptar@mail.ru, ²syvak_roman@ukr.net

Динаміка сучасного глобального економічного середовища обумовлює пошук резервів підвищення ефективності глобальних ланцюгів поставок. З огляду на підвищення складності таких ланцюгів, пов'язаної з географічним розпорощенням виробничих ланок та ланок споживання, виникає необхідність пошуку нових інструментів управління ними на мікро-, мезо-, макро- та глобальному рівнях.

Розвиток теорії логістики в цілому та розвиток концепції ланцюгів поставок, зокрема і впровадження напрацьованих у цій сфері наукових результатів у практику підприємств, а також тенденції логістизації сфер виробництва, торгівлі й транспорту на глобальному, міжнародному, національному та регіональному рівнях актуалізують необхідність поглиблення досліджень формування та функціонування логістичних центрів з метою вироблення теоретико-методологічного, інституційного, нормативно-правового та методичного забезпечення діяльності таких центрів.

Беручи за основу існуючі трактування, визначимо глобальний логістичний центр як ланку глобального ланцюга поставок, функціональним призначенням якого є логістичне управління глобальними матеріальними потоками з метою їх логістичної трансформації та/або адаптації до вимог наступних ланок означеного ланцюга. Глобальний вимір логістичного центру передбачає його позиціонування як елемента глобальної логістичної системи світового господарства, тобто філософія створення та управління таким центром, а також стратегічні пріоритети його функціонування мають враховувати глобальні виклики світового господарства, зокрема – необхідність дотримання параметрів сталого розвитку, упорядкування глобальних ланцюгів поставок та скорочення трансакційних витрат на переміщення та споживання їхніх матеріальних потоків.

Теоретичне організування фрагментарних досліджень логістичних центрів дозволило виокремити чотири рівні логістичних центрів, що слугувало базисом для формування різноманітних концептуальних моделей таких центрів. Нами відстежено також формування еволюційних ознак виникнення логістичних центрів кожного з цих рівнів.

Центри першого рівня формуються за принципом виробничо-торгівельної доцільності; центри другого рівня побудовано через необхідність налагодження координації різних видів магістрального та локального транспорту; центри третього рівня створюються вузькоспеціалізованими логістичними операторами, які пропонують частковий або повний спектр логістичних послуг (від надання спеціалізованих складських площ до комплексної системи управління ланцюгами поставок); центри четвертого рівня започатковуються галузевими, кластерними або регіональними адміністративними структурами з метою підвищення конкурентоспроможності та

інвестиційної привабливості галузі, кластеру чи регіону, а у багатьох випадках – їхнього поєднання.

Логістичні центри усіх рівнів можуть набувати ознак глобальних за умови їхньої участі у глобальних ланцюгах поставок (розмір, радіус дії, структура та характеристики задіяних логістичних потужностей, а також спектр виконуваних логістичних операцій у цьому випадку не мають, на наш погляд, суттєвого значення). Створення логістичних центрів як елементів глобальної логістичної інфраструктури сприяє формуванню цілісної глобальної логістичної системи. Саме з розвитком трансєвропейської мережі логістичних центрів формується уявлення та розробляються проекти, що пов'язані з єврологістичною системою, тобто логістикою в європейському масштабі.

В Україні логістична інфраструктура в цілому та транспортно-логістичні центри зокрема, за винятком Київської області, – це, в основному, застаріла інфраструктура магістральних видів транспорту, яка потребує логістичного реінжинірингу та стратегічної переорієнтації на обслуговування глобальних ланцюгів поставок, а також створення та імплементації сучасних логістичних елементів (зокрема, міжнародних логістичних центрів). Загалом формування мережі міжнародних логістичних центрів в Україні, з огляду на низку адміністративно-правових, методичних та інституційних обставин, може реалізуватися на принципах державно-приватного партнерства із залученням глобальних логістичних провайдерів, що володіють значним досвідом та інвестиційним і організаційним потенціалом.

Глобальна виробнича кооперація, стрімкий розвиток глобальних торговельних відносин та пов'язані із ними виклики сталого поступу світового господарства потребують прискореного розвитку логістичного забезпечення глобальних ланцюгів поставок, зокрема – удосконалення глобальної логістичної інфраструктури у частині створення мережі глобальних логістичних центрів.

Сучасне глобалізоване світове господарство висуває до таких центрів низку вимог, які зумовлюють оновлення їхньої концептуальної сутності – становлення логістичних інтеграторів в управлінні глобальними матеріальними потоками на засадах сталого розвитку, у першу чергу – через упорядкування глобальних ланцюгів поставок та зменшення глобальних трансакційних витрат.

THE ROLE OF AGRICULTURAL COOPERATIVES IN DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IN UKRAINE

Finashyna G.V.

KhNAU named after V.V. Dokuchaev, Kharkiv, Ukraine

f.annet@mail.ru

Much attention is paid to the development of rural territories in Ukraine. There are many scientists and economists, who research this important issue, among them E. Boyko, O. Borodina, P. Borshevskiy, I. Gnybidenko, S. Gorlov, I. Zalutskiy, V. Zbarskiy, G. Kvasnikova, V. Kravtsiv, U. Luzan, A. Lisovuy, L. Marmul, V. Matsybora, O. Pavlov, I. Prokopa, P. Sabluk, M. Talavyrya, L. Shepotko, V. Yurchishun and others.

We propose to classify the main problems of the rural territories' development in Ukraine by main groups: economic (low, often negative profitability of agricultural enterprises, especially in households and farms; the presence of an excessive number of intermediaries between producers and consumers of agricultural products; unsatisfactory level of development of agricultural market infrastructure), social (permanent reduction of the rural population, increasing of unemployment in the villages, low level of provision of rural territories by transport, energy, communications, medical, educational, cultural services) and environmental (incorrect use of chemicals in the process of agricultural production, disposal of hazardous waste, etc.).

According to the data of the State Statistics Service of Ukraine, in 2000 the amount of rural population was 15.8 millions people, also the quantity of townships were 894 units, the quantity of villages – 28.7 thousands of units. In 2013 the amount of rural population decreased by 1.7 million people, the quantity of townships and villages – by 9 and about 300 units. In 2000 the amount of people employed in agriculture, forestry and fisheries was 2.786 millions people, in 2013 this figure dropped to 661.4 thousands people, the reduction is almost in four times. It is worth to pay attention to the production of gross agricultural output by major groups of producers: in 2013 householders occupied 46% of the total agricultural production, agricultural enterprises – 54%, of which 7.6% – the farmers, so almost 54% of gross agricultural output were produced by small agricultural producers, who are unable to compete with medium and large agricultural enterprises. Therefore, the cooperation of small producers through the creation of agricultural cooperatives is one of the ways to

solve the existing socio-economic problems of rural territories' development, as cooperatives around the world are the competitive and effective forms of economic organization and activity, due to their flexibility they satisfy the constantly changing needs of agricultural producers even in difficult economic, social and political situation.

Nowadays it is feasible to develop a multi-cooperation: horizontal cooperation, represented by agricultural enterprises of different ownership and management; vertical cooperation, as a union of agricultural enterprises and the organizations: of processing industry, marketing and finance, etc.

We offer to households and farms the creation of (as examples of horizontal cooperation):

agricultural service cooperative of dairy, beef, pork processing (according to the data of the State Statistics Service of Ukraine about major groups of producers a significant portion of livestock and poultry is focused in households: at the beginning of 2014 they had 68.3% of cattle (including cows – 77.5%); 51% of pigs; 85.7% of sheep and goats; 42.6% of poultry), owners / members of this cooperative will be able to process and sell their products without unnecessary market intermediaries; can receive direct economic result from the production, processing, transportation, wholesale and retail trade; future prospect is to carry out the sale of products on a large scale, have constant current markets and find new ones for realization of their products, also use professional management.

cooperative society of fruit and vegetable processing (according to the data of the State Statistics Service of Ukraine in 2013 the households produced 97% of potatoes, 92% of melons, 88% of vegetables, 81% of fruits and berries of the whole fruit and vegetable production in Ukraine). The owners / members of this cooperative will be able to sell their products without unnecessary market intermediaries; get profit from the storage, processing, transportation, wholesale and retail trade; carry out the sale of products on a large scale; work at the stable markets, including international; provide their members seedlings of best domestic and foreign varieties.

agricultural cooperative of technology service, its owners / members can buy equipment, which is impractical to keep in a sole proprietorship, also organize the rational use of technology, its urgent maintenance and repair; it becomes possible to avoid unnecessary market intermediaries and timely provide agronomic and agrotechnological operations in right terms.

An example of vertical cooperation is a multifunctional agricultural cooperative, which is providing a range of services to agricultural producers – cooperative members: services in production, harvesting, storage, primary processing and sale of agricultural products; improvements of soil; supply of effective seed and planting material, fertilizers, young cattle and poultry animals; provision of services of educational, cultural and social development, transportation dispatching and advisory services in the agricultural and commercial practices; environmental protection; services in plant and animal breeding.

The economic feasibility and efficiency of the implementation of a cooperation mechanism in the agricultural sector of the economy on the way to European integration are proven by the experience of other countries where as a result of its use there was and there is the improvement of economic relations based on agro-industrial integration.

The cumulative economic experience suggests that the agricultural cooperation is a thrifty way to mobilize and optimize existing forces and resources for economic recovery and development.

Generally, in order to improve the development of rural territories in Ukraine it is appropriate to use the experience of developed countries. The implementation of the main international norms of rural territories' development should be a strategic objective of economic policy of our country.

ПОДАТКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Хомутенко В.П., Хомутенко А.В.

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

allakhomytenko@mail.ru

Зміна механізму державного податкового регулювання у галузевому та територіальному аспектах відображається на соціально-економічному розвитку країни в цілому та її регіонів. Інструментами податкового впливу на відтворювальні процеси в регіоні є спеціальні економічні зони, кластери, пільгові режими, квоти, пільги та знижені ставки з окремих податків. Вибір конкретного податкового інструменту обумовлений

податковою політикою держави та місцевого самоврядування в межах наданих органам місцевої влади повноважень.

Відповідно законодавства України органи місцевої влади наділені повноваженнями в частині місцевих податків та зборів [1]. До таких податкових платежів відносять: єдиний податок, податок на майно, туристичний збір, збір за місця для паркування транспортних засобів. Зазначені платежі не дають можливості органам місцевої влади повноцінно впливати на економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Так, податкові інструменти з єдиного податку дозволяють органам місцевої влади здійснювати вплив лише на розвиток малого й середнього бізнесу (обсяг доходу у яких не перевищує 20 млн.грн. [2]) та сільськогосподарських товаровиробників шляхом встановлення диференційованих ставок та надання пільг за галузевою ознакою. Зазначимо, що єдиний податок був започаткований як пільговий режим оподаткування, впроваджений для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в країні. Тобто, сам податок вже виступає як податковий інструмент регулювання розвитку регіонів.

Другий місцевий податок – податок на майно, впроваджений в Україні з 1.01.2015 р., включає: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; плату за землю. У існуючому вигляді цей податок більшою мірою виконує фіскальну функцію, ніж регулюючу. Виключенням є плата за землю, використовуючи елементи якої органи місцевого самоврядування мають змогу впливати на розвиток тих чи інших галузей економіки, що використовують у своїй господарській діяльності землі (зокрема, сільське господарство).

Однак, вітчизняними правовими нормами не встановлено залежність ставок плати за землю від цільового використання земель, тобто органи місцевої влади не контролюють раціональне природокористування на території певної адміністративно-територіальної одиниці. Шляхом створення спеціальних економічних зон у конкретних регіонах держава має можливість покращити податковий, інвестиційний клімат.

Разом з тим, негативний досвід функціонування спеціальних економічних зон на теренах нашої країни призвів до їх скасування [3]. Останні роки точаться дискусії з приводу впровадження транскордонних кластерів як моделі економічного розвитку регіону. Так, наприклад, геополітичне розташування Південного регіону України створює сприятливі умови для функціонування рекреаційного та туристичного

бізнесу. Тобто функціонування спеціальної економічної зони або створення транскордонного кластеру у цьому регіоні сприяло б залученню інвесторів, що дозволило б підвищити обсяги ВРП, зменшити безробіття в регіоні та поповнити бюджети за рахунок сплати найманими працівниками податку на доходи фізичних осіб. Такий податковий інструмент як пільги використовується державою для розвитку певних галузей економіки, не враховуючи територіальну ознаку.

Разом з тим, держава таким чином впливає і на розвиток певних регіонів, у яких розвиваються такі галузі. Так, зокрема, надані з податку на прибуток пільги готельному бізнесу з 1.01.2011 р. обумовили збільшення кількості готелів у 2011 р. у порівнянні з 2010 р. на 82,67%, у тому числі по Одеській області – на 167,9% [4].

Отже, емпіричні дані підтверджують ефективність застосованого інструменту податкового регулювання, що позитивно вплинуло на економічний розвиток країни та її регіонів.

Підсумовуючи зазначимо, що система фіскального стимулювання на рівні адміністративно-територіальної одиниці має бути спрямована на вирішення таких мезоекономічних завдань:

технічне переозброєння підприємств, впровадження енергозберігаючих технологій;

збільшення інвестицій в регіон;

підвищення екологічної безпеки регіону, здійснення заходів спрямованих на природо відтворення;

підвищення зайнятості населення, в тому числі і за рахунок стимулювання розвитку малого бізнесу.

Вирішення таких завдань не можливе за умов фінансової централізації та обмежених повноважень органів місцевої влади в Україні.

Література

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

3. Нові форми організації територій з особливим податковим режимом (СЕЗ і ТПР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/MONITOR/January2010/05.htm>

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВ

Чайковская М.П.¹, Медведь Т.С.²

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова,

г. Одесса, Украина

¹chmp@ukr.net, ²tatyanick@i.ua

В современных условиях углубляющегося финансово-экономического кризиса в Украине особую актуальность приобретают вопросы привлечения внутренних и внешних инвестиций, сдерживание оттока отечественных капиталов за границу, восстановление материального производства и экономического роста страны, решение которых невозможно без финансово устойчивого банковского сектора экономики и доверия со стороны вкладчиков. Коммерческие банки несут немалую ответственность перед обществом как регуляторы денежного оборота, центры аккумуляции денежных ресурсов и их перераспределения. Банковская система является основой экономики. Поставленная под сомнение устойчивость этого сектора несет угрозу, как для партнеров, вкладчиков, так и потребителей его услуг в целом. Восстановление доверия к национальной банковской системе – одна из ведущих задач правительства, что достижимо лишь при условии прозрачности и доступности сведений об изменении финансово-экономического положения банков, возможности просчета их дефолта или дестабилизации.

Вопросам точечной рейтинговой оценки финансового положения банков посвящено достаточное количество научных трудов. Однако, несмотря на значительное расширение знаний в области прогнозтики, в работах как отечественных, так и зарубежных авторов встречается либо стихийное перечисление методов, либо небольшие деревья классификации без достаточно проработанной диверсификации методов и моделей прогнозирования.

Таким образом, актуальна задача выбора среди многообразия представленных методов прогнозирования тех, которые бы обеспечили адекватные предсказания поведения изучаемых процессов. В ходе исследования [1, с. 380] удалось упорядочить методы прогнозирования согласно их предназначению и области применения, дать характеристику наиболее популярным статистическим и структурным моделям.

Разработанный вариант общей классификации базируется на следующих классификационных признаках: цель составления, направленность, субъект сбора информации, охват объекта, информационная база, характер информации, подход к обработке информации, горизонт воздействия, сценарий событий, степень формализации, наличие методологии, характер рекомендаций, возможность формации, уровень управления. используемые переменные, связь переменных, вид прогнозируемых величин, вид результата, характер и точность результата. В работе [2, с. 337] путем изучения экономико-математического содержания надежности и устойчивости кредитного учреждения был определен набор факторов (организационные: состояние банковского менеджмента, способность к инновациям, внутренняя структура управления банками; технологические: ориентация на развитие современных банковских технологий и потребности рынка в новых банковских продуктах; экономические: достаточность капитала, качество активов и пассивов, прибыльность, ликвидность баланса) которые содержат существенную информацию относительно банка, и соответствующий ему набор весов, информирующий об общем состоянии устойчивости кредитной организации.

На основе таких поквартальных сводных показателей рейтинговой оценки был построен временной ряд. Оценив основные характеристики временного ряда и проанализировав его структуру, удалось построить адекватные комплексные прогнозные модели с приемлемым уровнем погрешности.

Проанализировав особенности каждого класса моделей, логичным является вывод о комбинированном применении проинтегрированной модели авторегрессии – скользящего среднего (АРПСС) из класса статистических (позволяет выделять регулярные компоненты стохастических моделей, достаточно мощный и гибкий метод, однако выдвигает высокие требования к квалификации исследователя и качеству программного обеспечения) и модели нейронных сетей (привлекает отсутствием влияния субъективного мнения аналитика на процесс прогнозирования значений рейтинговой оценки банка, подразумевает минимальное участие аналитика в формировании модели, возможностью предсказывать их с высокой степенью точности, однако характеризуются отсутствием прозрачности моделирования и проблемой «черного ящика», что не позволяет в полной мере оценить процесс обучения, вникнуть в его

суть) для прогнозирования временного ряда, компонентами которого являются рейтинговые оценки банка.

Проведенные исследования и реализованные практические расчеты позволяют сделать вывод о том, что для прогнозирования надежности коммерческого банка методы АРПСС и нейронных сетей дают схожие результаты с приемлемой ошибкой вычислений.

Комплексное применение как статистической, так и структурной модели позволяет проанализировать временной ряд рейтинговой оценки, понять зависимости внутри него благодаря модели АРПСС и с высокой степенью точности, основываясь на самообучении и адаптируемости нейронной сети и самонастройки её синаптических весов получить полноценную картину процесса вычисления будущих значений рейтинга финансовой устойчивости учреждений банковского сектора Украины.

Литература

1. Медведь Т.С. Анализ и классификация методов прогнозирования рейтинга финансовой устойчивости банка / Т.С.Медведь, М.П.Чайковська // Економічний вісник університету. Збірник наукових праць. Вип.22/2. – Переяслав-Хмельницький: ДПУ ім.Г.Сковороди, 2014. – С.374-382.

2. Медведь Т. Аналіз методів рейтингування банків згідно їх фінансової стійкості / Т.С.Медведь, М.П.Чайковська // Інформаційні технології та моделювання в економіці: на шляху до міждисциплінарності: Колективна монографія / За ред. проф. Солов'єва В.М. – Черкаси: Брама-Україна, 2013. – С.335-347.

ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ І РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЇЇ ЕКОНОМІКИ

Черевко Г.В.

Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни, Україна

gcherevko@ukr.net

Європейський Союз як приклад практичної реалізації однієї з найвищих форм господарської міжнародної організації при всіх своїй позитивних рисах і характеристиках має один об'єктивний негатив – це є штучний (синтетичний) продукт, який, як і будь-який інший продукт

подібного походження, має свій визначений час існування – навіть будь-яка пластична маса (так звана «пластмаса») в природному середовищі нехай за 200 чи 500 років, але розпадеться на елементарні вихідні складові. Логічно буде очікувати чогось подібного і від ЄС. Тому перспективи європейської інтеграції України будуть залежати як від рівня готовності до цього акту самої України, так і від доброї волі в цьому плані країн-членів ЄС, так і від того, як довго ця організація буде існувати і чи ми «встигнемо» туди ввійти до моменту її самоліквідації. Хоча про європейську інтеграцію можна говорити і безвідносно до якоїсь організаційної її форми, а виходячи чисто із рівня розвитку економіки країни – наскільки він відповідає європейському, наскільки ця економіка є заінтегрована в плані міжнародних економічних відносин, в першу чергу – міжнародної торгівлі з країнами Європи, настільки ця країна і є «євроінтегрованою». В значній мірі досягнення такого рівня залежить від ефективності діяльності у площині трансформації національної економіки у відповідності до вимог ринкової економіки взагалі та економіки європейських країн зокрема. Одним із важливих напрямів такої трансформації об'єктивно є комплексний розвиток сільських територій.

Рівень готовності України до вступу в ЄС визначається рівнем відповідності рівня її розвитку існуючим умовам (так званим Копенгагенським критеріям), головними з яких є:

досягнення стабільності інституцій, які гарантують демократію, верховенство права, права людини, дотримання і захист прав меншин (*політичний критерій*);

існування функціонуючої ринкової економіки, а також здатність витримувати конкурентний тиск та дію ринкових сил у межах ЄС (*економічний критерій*);

спроможність взяти на себе зобов'язання, що випливають із членства, у тому числі дотримуватися цілей політичного, економічного та монетарного союзу шляхом приведення національної системи законодавства у відповідність до Спільного доробку ЄС (*юридичний критерій, або «критерій членства»*).

Основними підкритеріями економічного критерію вступу до ЄС є наступні:

- а) дефіцит бюджету країни не повинен перевищувати 3% ВВП;

б) державний борг не повинен перевищувати 60% ВВП;
в) інфляція не повинна перевищувати півтора відсотки від її рівня у двох країнах-примусах*;

г) коливання курсу валюти даної країни не може перевищувати 2,25% на протязі року.

Виходячи із результатів порівняння фактичного стану справ в Україні із вимогами наведених критеріїв, можна дійти висновку про поки що високий рівень віртуальності можливості її вступу до ЄС. Трансформаційні процеси в економіці країни наразі практично підмінені фрагментарними реформами переважно фіскального характеру, які не вирішують загальної комплексної проблеми розвитку народного господарства, відповідно – і сільських територій як основи розвитку сільської економіки та запоруки вирішення проблеми покращення якості та підвищення рівня продовольчої безпеки країни.

Справедливості заради слід відзначити, що в історії формування сучасного складу ЄС є приклади, коли ці умови витримувались, м'яко кажучи, не зовсім, а у випадку Греції – практично взагалі не витримувались, можливо й тому сьогодні ця країна є одним із перших кандидатів на вихід з ЄС.

Зрозуміло, що вступ до ЄС в значній мірі може вплинути на розвиток сільських територій України. Вплив цей може мати місце завдяки двом головним чинникам:

активізація розвитку сільських територій внаслідок підвищення рівня інтенсивності та ефективності функціонування сільського господарства як основної сфери продуктивної зайнятості на селі;

безпосередня фінансова допомога ЄС як самому сільському господарству, так і безпосередньо сільським територіям, а також допомога у формуванні економічної свідомості та вміння господарювати у місцевого самоврядування і населення.

При цьому обов'язковою умовою ефективного розвитку сільських територій є дотримання принципу його невід'ємності від розвитку сільського господарства, позитивний вплив на максимальне врахування якої може мати вивчення і використання досвіду реалізації цього принципу у розвинутих країнах Європи.

Таким чином:

---

* дві країни, у яких цей показник на даний момент є найкращий

євроінтеграція країни не обов'язково означає її формальний вступ до ЄС, хоча на сьогодні така формалізація цього членства може мати досить суттєвий вплив на покращення ситуації в Україні;

умовою вступу до ЄС є трансформація національної економіки у напрямі доведення її до рівня, що відповідає необхідним критеріям євроінтеграції;

характерним позитивним результатом євроінтеграції, як свідчить досвід розвинутих країн – членів ЄС, є інтенсивний і ефективний розвиток сільських територій;

основою розвитку сільських територій в Україні за будь-яких обставин залишається сільське господарство як головна сфера сільської економіки.

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТАМИ ДЛЯ ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Шкарупа О.В.¹, Бурич І.В.²

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

¹elenashkarupa@gmail.com, ²i.burych@mail.ua

Дослідження проблем удосконалення управління та застосування різних інструментів для формування більш досконалої системи екологічної безпеки бізнесу активно проводяться сучасними як закордонними так і вітчизняними вченими.

На сьогодні, екологічна складова процесу вироблення стратегічних рішень в сфері сталого розвитку господарської діяльності підприємств на регіональному та локальному рівнях вивчена в найменшій мірі. Внаслідок зростаючої невизначеності у суспільстві щодо економічних процесів та господарської діяльності підприємств в умовах кризи особливої уваги набувають питання активізації відповідних наукових розробок щодо моделей екологічного управління при розвитку та модернізації як нових підприємств так і окремих бізнес-проектів. Реалізація будь-якого проекту бізнес-структур в сучасних умовах може викликати соціо-екологічні протиріччя, тому особливої актуальності набувають питання підвищення контрольованості процесу впровадження інновацій та спеціальних

механізмів урахування екологічного чинника при розвитку інноваційних процесів у бізнес-секторі.

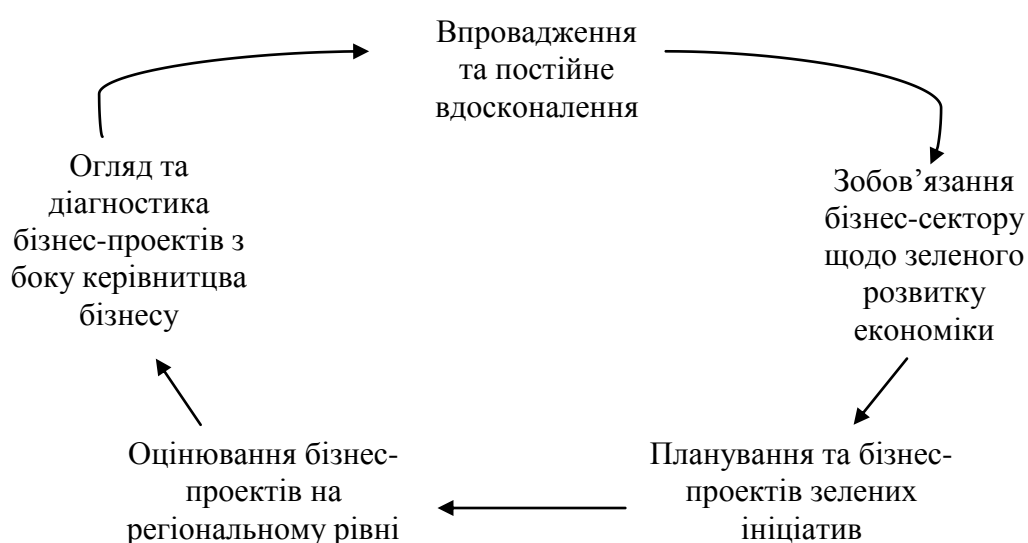
Аналіз літературних джерел дозволив систематизувати існуючі напрацювання вчених щодо екологічного управління на основі екологічної модернізації. Її представляють як системну екологізацію всіх складових частин виробництва: системи управління, технологічних процесів, господарської та інвестиційної діяльності підприємства, що означає екологізацію функцій системи загального управління підприємством із запровадженням міжнародних стандартів системи екологічного менеджменту, оновлення виробничих процесів (технологічних систем) для поліпшення екологічних характеристик виробництва з економічним ефектом; модернізацію очисних споруд з економічним ефектом; екологічне оздоровлення промайданчика і прилеглої території; підвищення екологічної свідомості та кваліфікації персоналу [1].

Актуальним є визначення перспектив екологічної модернізації для управління бізнес-проектами як управлінської, еколога-економічної, інформаційно-ресурсної категорії і визначення напрямку її стратегічного розвитку в регіоні, а також визначення можливостей застосування наукових методів екологічного менеджменту в сфері бізнесу як інструменту зеленого зростання економіки регіону.

Рюміна О. В. зазначає, що модернізація підприємств зовсім не означає автоматичного переходу від традиційних до екологічно безпечних технологій. Навпаки, значення екологічного фактору при цьому зростає, оскільки світ стає більш беззахисним перед загрозою техногенного впливу. Можливості технічного розвитку вступають в протиріччя з можливостями природного середовища та природними закономірностями [3, с. 96]. На наш погляд, модернізація підприємств бізнес-сектору регіону повинна бути як найменш екологічно безпечною, а також повинна стимулювати такі рішення, щоб зробити природоохоронну діяльність ефективною для підприємств. В цьому контексті модернізацію господарської діяльності підприємств можна розглядати з двох точок зору: по-перше, як формування нового типу бізнес-проектів або нових видів еколого-орієнтованої діяльності бізнес-середовища, по-друге, забезпечувати екологічну безпеку інноваційної модернізації підприємств.

З'являється необхідність у модернізації підходів до створення і сценарного управління комплексом бізнес-проектів у регіоні, а також в оцінці ефективності кожного з них при плануванні фінансових коштів і

розподілу їх в регіоні, перегляду базових принципів управління ризиками сталого розвитку регіону. У цьому зв'язку, основою ефективної моделі управління у бізнес-середовищі є прогнозування потреб в певних інноваціях, на базі яких розробляються принципово нові технології, здійснюється випуск нової продукції, розробка прогресивних організаційних і управлінських рішень. Забезпечення ефективної моделі управління передбачає досягнення балансу інтересів всіх учасників інноваційної діяльності у бізнес-середовищі, а забезпечення екологічної безпеки регіону, вимагає створення спеціальних умов і вироблення критеріїв її оцінки.

Рис. 1 Модель системи управління бізнес-проектами для зеленого зростання економіки

Таким чином, формування системи екологічного управління портфелем проектів у бізнес-секторі регіону дозволить ефективно проводити процедуру аналізу і вибору для реалізації тільки тих з них, які здатні забезпечити рівень екологічної безпеки і стійкості еко-соціо-економічної системи регіону.

Література

1. Екологізація економіки і бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15801117/ekologiya/ekologizatsiya_ekonomiki_biznes.

2. Садченко Е. В. Стратегия реинжиниринга для совершенствования экологического бизнеса: [монография] / Е.В.Садченко, С.К.Харичков; [под ред. Л.Г.Мельника, Е.В.Шкарупы]. – Сумы: изд-во СумГУ, 2010. – Вып.3. – С. 337-347.

3. Рюмина Е.В. Экологические издержки экономики / Е.В.Рюмина; Институт проблем рынка РАН. – М.: Издательство «МБА», 2011. – 112 с.

НАПРЯМКИ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Щербата І.В.¹, Прокопишин О.С.²

Львівський національний аграрний університет, м. Львів, Україна

¹shcherbatyy@gmail.com, ²oprokopishin@mail.ru

Рівень розвитку територій має безпосередній вплив на розміри місцевого бюджету, тому територіальна соціально-економічна диференціація впливає і на диференціацію в бюджетній забезпеченості територій. Стимулювання соціально-економічного розвитку аграрних регіонів вбачається в державному стимулюванні розвитку підприємництва, що в кінцевому підсумку в деякій мірі дозволить вирішити проблему зайнятості і нарощування експортного потенціалу депресивних аграрних регіонів через стимулювання підприємництва шляхом розвитку різних форм малого і середнього бізнесу, підвищення рівня доходів громадян і зростання платоспроможного попиту населення.

Внаслідок структурної перебудови аграрного сектору економіки, розриву міжгосподарських зв'язків, зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва, занепаду сільськогосподарських підприємств значно знижується попит на робочу силу в аграрних регіонах, зростає напруження на ринку сільської праці. Особливістю сучасної зайнятості сільського населення є висока частка зайнятості поза межами свого населеного пункту як у містах, так і за кордоном. Ця ситуація вимагає створення відповідних умов для планомірного розширення мережі робочих місць для забезпечення ефективної зайнятості на селі.

Важливим напрямком вирішення ефективної зайнятості є розвиток виробничих функцій сільських територій, альтернативних сільськогосподарській зайнятості населення. При цьому необхідно об'єктивно оцінювати наявний потенціал кожної конкретної території,

виявляти пріоритетні функції, зважаючи на різницю між сільським і аграрним розвитком.

Економічне зростання села, його соціальний розвиток зумовлений економічним добробутом населення, основою якого є зростання доходів. На територіальні органи влади всіх рівнів покладається особлива відповідальність за вирішення проблеми трудовозайнятості. Важливою її складовою є організація самостійної зайнятості.

Привабливість самостійної трудової діяльності для розвитку сільської економіки, всебічна її підтримка і стимулювання зумовлені:

створенням умов для здійснення структурних змін у функціонуванні місцевої економіки на засадах самовідтворюваності і конкуренції;

вирішенням проблеми зайнятості через розширення сфери прикладання праці з врахуванням соціально-психологічних, етнічних, демоекономічних характеристик трудового потенціалу;

вибором оптимальної моделі зайнятості – трудопоглинаючої чи трудовозберігаючої, що дає змогу формувати індустріальний, обслуговуючий або інформаційний тип трудовикористання;

зростанням доходів місцевого бюджету, оскільки податок із малих підприємств акумулюється у бюджеті місцевих органів влади.

Формування майбутнього потенціалу сільських територій залежить від спроможності регіональної і місцевої влади обрати стратегічно правильний напрям розвитку і забезпечити його успішну реалізацію. Тому значна роль відводиться інституційним змінам як безперервного процесу кількісно-якісних і сутнісних перетворень суспільства та формування притаманних ринковій економічній системі інституційних умов для високих темпів інноваційного розвитку. Кінцевою метою змін є формування макроекономічного середовища, орієнтованого на максимальне задоволення потреб кожного індивіда, територіальної громади та суспільства в цілому і подолання протиріч між ними. Рушійною силою інституційних змін є підприємець-новатор, який реагує на стимули, закладені в інституційній основі.

Застосування сучасних методів та інструментів подолання соціально-економічних диспропорцій розвитку сільських територій повинні базуватись на принципі соціального партнерства, який передбачає соціальну відповідальність як суб'єктів сфери зайнятості, так і сторін зовнішнього середовища, зокрема органів місцевого самоврядування та суспільства в цілому; вдосконалення законодавства і створення правових

умов участі сільських громад у прийнятті соціально та економічно значущих рішень; об'єднання зусиль суб'єктів сфери зайнятості та місцевих органів влади у місцевих соціальних програмах, направлених на поліпшення життя громадян та покращення екологічного стану довкілля, раціонального використання регіональних ресурсів, в яких функціонують їх підприємства. Підтримка розвитку підприємництва в сільських регіонах вимагає залучення фінансових посередників, банківських структур, спроможних вирішити проблему інвестицій в аграрний сектор економіки. Тому в межах адміністративних районів доцільно створювати акціонерні товариства типу агропромислово-фінансових груп зі своїм іпотечним банком, переробною базою, оптовими базами та магазинами. Фінансово-кредитна політика в аграрній сфері повинна спрямовуватись в основному на розвиток мережі фінансово-кредитних установ, інвестиційних та інноваційних фондів, страхових організацій і на забезпечення умов розвитку перспективних форм фінансування аграрного бізнесу.

З метою подолання значної диспропорції в розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва в регіонах необхідне створення об'єктів інформаційно-консультативної галузі, таких як бізнес-центри та бізнес-інкубатори. За цих умов виникає нагальна потреба у законодавчому визначенні бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів, розробки типового стандарту роботи цих елементів інфраструктури, підвищення ролі та відповідальності місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування як у їхньому створенні, так і у формуванні сприятливих умов для ефективної діяльності.

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ МОЖЛИВОСТІ РЕГІОНУ ЯК ОСНОВА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Янишин Я.С., Лаврів І.М.

Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни, Україна

iryua_lavriv@mail.ru

Розвиток економічного потенціалу країни залежить від рівня розвитку економіки окремих територій (регіонів) з яких складається ця країна. Економічний потенціал регіону – сукупні можливості регіону, його підприємств та окремих суб'єктів господарювання визначати, формувати і

з найбільшим економічним ефектом задовільняти суспільні потреби та використовувати усі наявні ресурси.

Одним із ключових елементів підвищення економічного потенціалу регіону є стабілізація його експортно-імпортних можливостей з метою покращення стану платіжного балансу.

Для того, щоб більш наочно проаналізувати вплив експорту та імпорту на розвиток окремих територій України в нашому дослідженні були використані статистичні дані по Львівській області. Львівська область розташована на крайньому заході України та є частиною Карпатського Єврорегіону. Область має вихід до державного кордону з Республікою Польща.

Близьке розташування області до країн Східної Європи, налагоджені міжнародні комунікації роблять привабливими експортно-імпортні операції та підвищують рівень економічної пов'язаності представників бізнесу Львівського регіону та іноземних підприємств з Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії.

Для дослідження був використаний період з 2010 р. по 2013 р.

Упродовж 2010-2012 рр. у Львівській області спостерігалось зростання обсягів зовнішньої торгівлі товарами. Проте у 2013 р. ця тенденція була порушена. Обсяг експорту товарів зменшився на 53 млн. дол. США (3,9%) і становив 1,3 млрд. дол. США. Обсяг імпорту товарів зменшився на 718 млн. дол. США (21,3%) і склав 2,7 млрд. дол. США.

Відносно 2012 р. розрив між обсягами експорту та імпорту товарів скоротився, проте баланс зовнішньої торгівлі товарами області залишився від'ємним у розмірі 1,4 млрд. дол. США (у 2012 р. – понад 2 млрд. дол.).

На формування від'ємного балансу зовнішньої торгівлі області у 2013 р. найбільше вплинули імпортні поставки нафтопродуктів (бензину та дизпалива), полімерів та пластмас, продукції металургії, плодів та цитрусових, продукції хімічної промисловості, м'яса (переважно свинини, сала, м'яса та субпродуктів птиці).

На країни ЄС у 2013 р. припадало 67% товарного експорту та 71% імпорту області.

Скорочення експорту області у 2013 р. зумовлене зменшенням поставок чорних металів на 98%, зернових на 42%, жирів та олії на 25%. Натомість у 4 рази зріс експорт продуктів переробки плодів та овочів, на 24% – паперово-картонної продукції, на 19% – електрообладнання та устаткування.

Зменшення загальнообласного імпорту зумовлено скороченням надходжень м'яса та субпродуктів харчових (на 59%), енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки (на 48%), транспортних засобів, переважно наземних (на 39%). Водночас зріс імпорт обладнання і устаткування (на 12%), продукції металургії (на 7%), паперу та картону (на 11%).

Географія експорту у 2013 р. нараховувала 102 країни світу. Найбільші обсяги експорту припали на Польщу, Російську Федерацію, Німеччину, Данію та Чехію. Зі 132 країн, які здійснювали імпорт товарів в область, переважали Польща, Німеччина, Білорусь, Литва, Китай та Російська Федерація.

На основі дослідження експортної діяльності регіону на світовому ринку встановлено, що загалом регіон має відносно розвинену товарну та географічну структури експорту, рівень використання експортного потенціалу залишається відносно низьким, що свідчить про необхідність покращення процесів формування і використання регіонального потенціалу експортування.

Проаналізувавши структуру зовнішньоекономічної діяльності Львівської області, бачимо, що переважає імпорт товарів та послуг. Це свідчить про недостатню активність підприємств Львівської області на зовнішньому ринку, порівняно низьку конкурентоспроможність їх продукції, а, як наслідок, про низьку ефективність заходів щодо реалізації експортно-імпортних операцій.

Виходячи з проведеного дослідження, для розвитку експортних можливостей Львівського регіону пропонується система організаційно-економічних заходів:

удосконалення асортиментної структури виробництва та реалізації продукції за рахунок підвищення питомої ваги товарної продукції кінцевого споживання за одночасного зменшення частки напівфабрикатів;

диверсифікація зовнішніх ринків збуту з метою реалізації продукції, виготовленої поза замовленням, а також за умов використання незавантажених виробничих потужностей;

модернізація, реорганізація, реконструкція матеріально-технічної бази, що дасть змогу знизити собівартість продукції, сприятиме досягненню гіпотетичного рівня експортного потенціалу.

SECTION 2

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION IN THE MODERN WORLD

ПРАВО ДІТЕЙ НА ОСВІТУ

Белікова А.О.

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна*

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
svitlana.kiev@bk.ru*

Питання визначення прав дітей завжди займало важливе місце у вітчизняній і світовій науці. Дитина, як і фізична особа, має відповідні права, які закріплені у Конституції України, Конвенції ООН «Про права дитини» від 20 листопада 1989 р., Сімейному кодексі України, Цивільному кодексі України, Законі України «Про охорону дитинства» та іншими нормативно-правовими актами.

Діти – це особлива соціально-демографічна група населення віком від народження до вісімнадцяти років, яка має свої специфічні потреби, інтереси та права, але не достатньо спроможна, щоб їх відстоювати перед суспільством.

Згідно з Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. №789-ХІІ, дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [1].

З точки зору психології діти, це досить специфічна та складна категорія населення. Становлення суб'єктності дитини напряму залежить від дорослого, його дбайливого, уважного, терплячого й тактовного ставлення, від поваги до дитини з перших днів її життя, від змістовного й емоційно теплого спілкування з нею [2, с. 11].

З юридичного погляду, дитина є самостійним суб'єктом права, і на неї фактично поширюється весь комплекс прав та обов'язків (за винятком деяких), але через свій вік, а також фізичний, розумовий та психічний

розвиток вона потребує опіки дорослих та соціального захисту на державному рівні.

Само поняття «дитина» визначено ст.6 Сімейного кодексу України [3] та ст.1 Закону України «Про охорону дитинства» [4] і трактується як особа, яка не досягла 18 років, якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше. Сімейний кодекс України (ч.ч.2, 3 ст. 6) конкретизує вік дитини поділяючи на: малолітній вік, який вважається від народження і до досягнення дитиною чотирнадцяти років та неповнолітній вік – від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Поняття повноліття визначено у частині 1 статті 34 Цивільного кодексу України [5], – це досягнення фізичною особою віку 18 років, тобто віку, з якого фізична особа має повну цивільну дієздатність.

Отже, згідно діючого законодавства України дитина має ряд прав, одним з яких є право на освіту.

Так, відповідно до ст. 19 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на освіту. Держава надає відповідні гарантії стосовно доступності і безоплатності дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних та комунальних навчальних закладах, а також держава надає можливість отримання стипендій і пільг студентам (учням) цих закладів. Дитина має право на вибір навчального закладу за спеціалізацією, рівнем акредитації та місцем його розташування.

Крім того, для особливо обдарованих дітей держава забезпечує підтримку шляхом їх направлення на навчання до національних та іноземних навчальних закладів, встановлює і виплачує спеціальні для них стипендії.

Наприклад, Закон України «Про вищу освіту» [6] (ст.4) надає право громадянам України (в тому числі дітям), а також іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають в Україні, особам, яким надано статус біженця в Україні, особам, які потребують додаткового або тимчасового захисту, та особам, яким надано статус закордонного українця, і які перебувають в Україні на законних підставах (нарівні з громадянами України), – право на здобуття вищої освіти.

Вказані особи вільні у виборі вищого навчального закладу, форми здобуття вищої освіти і спеціальності. Дане право гарантується незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану

здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин.

Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття вищої освіти, крім випадків, встановлених Конституцією та законами України.

Здобуваючи вищу освіту діти повинні бути впевнені в ефективній діяльності освітнього закладу.

Одним із важелів такої діяльності є налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності з іноземними навчальними закладами.

Однією з форм міжнародної діяльності є укладання договорів щодо обміну студентів Українських навчальних закладів з навчальними закладами іноземних країн по їх навчанню. Завдяки цим міжнародним стосункам між навчальними закладами є тенденція здобуття українськими студентами високоякісної освіти та професійної підготовки до майбутньої професії.

Таким чином, право дитини на освіту є одним з основних її соціальних прав. Держава виступає гарантом забезпечення цього право. У той же час сфера освіти в умовах сьогодення не повинна бути сталою, їй потрібен розвиток. Саме тому однією з тенденцій розвитку вбачається міжнародні зв'язки українських освітніх закладів з іноземними.

Література

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU89K01U.html.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. Посібн. /Т.В.Дуткевич. – К.:Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
3. Сімейний кодекс України, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T022947.html.
4. Про охорону дитинства. Закон України від 26 квітня 2001 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
5. Цивільний кодекс України, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
6. Про вищу освіту. Закон України від 01 липня 2014 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG0WZ02I.html

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Білогур В.Є.

Мелітопольський державний педагогічний університет

ім.Б.Хмельницького, м. Мелітополь, Україна

bilovlada@mail.ru

Процеси глобалізації впливають на систему навчання; існування спортивного інформаційного простору передбачає вирішення багатьох складних проблем завдяки удосконаленню методів та раціональному використанню інформації із застосуванням сучасних інформаційних технологій. В останні роки у зв'язку з необхідністю реформування української системи освіти, інтеграції у світовий освітній простір, модернізація освіти безпосередньо пов'язується зі створенням відкритого та дистанційного навчання. Однак, стосовно до системи підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту, ця проблема не знайшла свого остаточного розв'язання. Таким чином, існує яскраво виражене протиріччя між сучасними тенденціями розвитку вищої професійної освіти, вимогами, які висуваються до організації освітнього процесу, і рівнем реалізації методичних підходів до створення системи дистанційного навчання у ВНЗ спортивного профілю та випускових кафедр з фізичної культури.

Освіта спортсменів – не найпростіша справа. З одного боку, необхідно проводити регулярні тренування, з іншого – потрібно отримати загальну освіту. Для спортсменів це стає складним завданням. І справа тут не в здібностях. Просто освіта – річ не проста, особливо коли система загальної освіти та система спортивної підготовки не збігаються. Вони існують самі по собі. Держава може скільки завгодно пропагувати спорт, але загальну освіту спортсменів ніхто не відміняв. І тоді виникають проблеми з суміщенням звичайної школи, ВНЗ і спортивних тренувань, не кажучи вже про змагання і тривалі збори. До того ж, давно існує думка, що освіта спортсменів – річ другорядна. Мовляв, головне – спортивні досягнення, все інше – потім. Але це не зовсім так. Знання необхідні у будь-якій справі, адже стратегія, логіка вчинків під час змагань надважлива. А для цього необхідно мати хорошу освіту.

Сьогодні поєднувати навчання та заняття спортом не складно. Саме для цього існує екстернат або дистанційне навчання. Які переваги дає

дистанційна освіта для спортсменів? Легко поєднувати навчання та тренування; немає необхідності відвідувати школу; не треба відпрошуватися з уроків, лекцій; всі навчальні матеріали зберігаються на сервері; можна навчатися за кордоном, графік навчання коригується залежно від плану занять спортом, а не навпаки.

І є ще одне істотне доповнення: освіта для спортсменів необхідна, якщо є бажання вступити до ВНЗ або продовжити спортивну кар'єру в якості менеджера. До того ж, по завершенні спортивної кар'єри може знову постати питання про освіту, оскільки, можливо, доцільно буде змінити професію. Причому екстернат буде зручний як любителям, так і професійним спортсменам. Спортивні танці, фігурне катання, футбол, хокей, плавання, – що б людина не обрала, їй необхідно для цього багато часу, і екстернат, а тим більш, дистанційна освіта, може надати необхідний час для занять фізичною культурою і спортом.

Мета дослідження – вивчення особливостей застосування технологій дистанційного навчання в системі підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту, розробка програмно-методичного забезпечення дистанційної освіти стосовно до фаху «Фізична культура і спорт». Під програмно-методичним забезпеченням дистанційної освіти мається на увазі сукупність програмних засобів навчального призначення (електронні навчальні посібники і підручники, комп'ютерні навчальні програми, віртуальні лабораторії, тестові програми тощо), а також освітні програми і навчально-методичні комплекси, які призначені для супроводу освітнього процесу [1].

Аналіз спеціальної літератури та узагальнення досвіду розробки технологій дистанційного навчання дозволяють виділити кілька факторів, які стримують розробку програмно-методичного забезпечення дистанційної освіти та її впровадження в систему підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. По-перше, це багатоаспектність проблеми дослідження, адже якісне програмно-методичне забезпечення дистанційної освіти, реалізоване в електронному вигляді, повинно бути зроблено висококваліфікованим фахівцем не тільки в предметній галузі, який добре знає змістовну частину курсу, але й досвідченим методистом, який володіє сучасними методиками навчання і вміє організувати навчальний процес. По-друге, на даний час не існує єдиних стандартів для розробки програмно-методичного забезпечення дистанційної освіти. По-третє, при розробці програмно-методичного забезпечення дистанційної освіти

навіть на сучасній технологічній базі не вдається повністю реалізувати принципи навчання; особливо це характерно для мережевих освітніх технологій. Встановлено, що однією з характерних особливостей навчання, орієнтованого на застосування дистанційних освітніх технологій, є організована самостійна робота учнів з використанням навчально-методичного матеріалу (друковані, електронні, аудіо- та відеоматеріали). Важливою особливістю нових технологій навчання, що визначають їх ефективність, є стійкість освітньої системи, в якій вони використовуються.

На нашу думку, технічна реалізація нових організаційних форм навчання по своїй суті вторинна; первинна ж кваліфікація викладачів, якість навчально-методичних матеріалів та інноваційна методика навчання. Поряд з чіткою організацією навчального процесу, орієнтованою на використання технологій дистанційного навчання, дуже важливою проблемою є розробка методології і технології проектування комп'ютерних навчальних програм та електронних навчальних посібників.

Ефективність освітнього процесу, орієнтованого на використання технологій дистанційного навчання, в значній мірі визначається якістю програмно-методичного забезпечення та інформаційних технологій навчального призначення, ступенем їх відповідності вимогам і особливостям навчального процесу, що, в свою чергу, залежить від підходу до проектування дистанційних освітніх технологій. У процесі дослідження виявлені та систематизовані основні вимоги, які висуваються до комп'ютерних навчальних програм, серед яких умовно виділені загально-педагогічні, організаційно-методичні, дидактичні, психолого-педагогічні, технологічні і експлуатаційні. Застосування елементів та технологій дистанційного навчання навіть у рамках традиційних форм організації освітнього процесу саме по собі дає стимул до впровадження сучасних технологій навчання в систему підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. В епоху глобалізації як на міжнародному, так і на національному рівнях визнана роль освіти заради здоров'я та виявлена позитивна кореляція пріоритетів державної освітньої політики заради здоров'я з пріоритетами у цій сфері, визначеними основами політики досягнення здоров'я для всіх у XXI ст. в Європейському регіоні.

Література

1. Кречетников К.Г. Методология проектирования, оценки качества и применения средств информационных технологий обучения. – М.: Госкоорцентр, 2002. – 244 с.

ADULT EDUCATION AS AN EXAMPLE OF PURPOSEFUL ACTIVITY AND ITS POSITIVE EFFECTS ON PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

Błońska K.

The Academy of Management and Administration in Opole, Poland

katarzyna.blonska@interia.pl

Adult education is a range of formal and informal activities that give mature people the possibility to complete education, improve knowledge and professional skills, change attitudes or to become professional. Adult education gives the opportunity to develop people's interests, but is also an chance to improve general mental ability. Adult in school is a characteristic phenomenon of modern education, which is no longer reserved only for children and youth. Continuing education is a way to make planned changes in personality. It is a form of intentional activity, which undoubtedly affects the well-being of the person and improves quality of his life.

Studies have confirmed significant correlations between education and subjective well-being (Diener, Diener 2010). Education is closely related to income and occupational position, and research shows that both of these factors are indicators of well-being. In addition, education has a positive effect on the social position, which is a strong correlate of psychological well-being (Argyle, 2004). One of the main characteristics of the people is the ability to make decisions about their life. This is possible because people can identify and achieve life goals. Taking education in adulthood is a classic example of purposeful activity. Goal is cognitive and emotional human aspiration. To this goal, people orient their activities. Objectives are the kind of system that gives the possibility of going beyond the patterns of action and organizing behavior for a specified period of time (even a lifetime). Purpose stimulates effort, directs behavior, strengthens endurance and forces people to develop a plan of action (Mudyń, Maciuszek, 2010).

Human activity, such as education, affects their mental well-being. This fact can be considered from two points: as an effects on objective psychological well-being (because consequences of education improves the situation of human life, it gives a better education, rewarding profession and higher income) and from the point of view of subjective happiness (man pursues ambitious and attractive targets. These targets give rewarding and satisfaction with their own achievements) (Mudyń, Maciuszek, 2010).

Achievement of objectives such as advanced training does not always lead to spectacular results. Research on the flow (optimal experience, involvement in the activity) signpost that the objectives play an important role in the level of well-being. According to the concept, a sense of deep satisfaction and personality development dependent on certain psychological conditions. One of them is the goal that gives a feeling of accomplishment, news and move forward and meet this objective depends on the optimal use of the high competence of the individual (Csikszentmihalyi, Hunter, 2003). Too difficult goal leads to mental tension, frustration and discouragement. In contrast, the goal which is not very ambitious and does not give the opportunity to use the skills causes fatigue and discouragement (Mudyń, Maciuszek, 2010). Quality of life depends on what people do to be happy. Appropriate actions give people's life meaning and purpose. One of those activity is the education of adults.

References

1. Argyle, M. (2004). *Psychologia szczęścia*. Wrocław: ASTRUM
2. Czapiński J. 2001. *Szczęście – złudzenie czy konieczność? Cebulowa teoria szczęścia w świetle nowych danych empirycznych*. [w:] M. Kofta, T. Szustrowa (red), *Złudzenia, które pozwalają żyć*. Warszawa: PWN
3. Csikszentmihalyi M., Hunter J. 2003. Happiness in everyday life: The uses of experience sampling. *Journal of Happiness Studies*, 4, s. 185-199.
4. Diener, E., Diener R. 2010, *Szczęście. Odkrywanie bogactwa psychicznego*. Sopot: Smak Słowa
5. Mudyń, K., Maciuszek, J. 2010. *O regulacyjnej funkcji celów życiowych w kontekście jakości życia*. [w:] R. Derbis (red), *Psychologiczne konteksty jakości życia społecznego*, Częstochowa: AKJ, s. 91-106.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УНИВЕРСИТЕТА: МЕЖДУНАРОДНАЯ ИНИЦИАТИВА SDIO

Вострикова Е.О.¹, Мешкова А.П.²

Астраханский государственный университет, г. Астрахань, Россия

¹katrin-16@yandex.ru, ²anna.meshkova_82@mail.ru

Стремление к глобализации и переход к инновационному развитию являются основными тенденциями в современной экономике. Расширение рынков приводит к обострению конкуренции среди фирм. И на этом фоне инновации являются тем фактором, который позволяет фирмам добиться конкурентного преимущества перед другими участниками рынка.

Сокращение федерального финансирования университетов обостряет конкуренцию между ними и побуждает университеты действовать как фирмы, что актуализирует проблему внедрения инноваций в образовательный процесс.

Кроме этого, в условиях модернизации российской экономики функционирование рынка предполагает поиск и разработку каждым субъектом экономической деятельности собственной стратегии развития, которая помогает совершенствовать производимые товары и услуги в соответствии с требованиями рынка и находить более эффективные способы ее реализации, изыскивать новые возможности применения капитала, придерживаться инновационных принципов развития.

В этой связи, следует отметить, что присоединение к международной инициативе CDIO может рассматриваться как один из возможных инновационной деятельности университета. Университеты, не принимающие участие в модернизации и не учитывающие современные требования рынка труда, для которого они готовят специалистов, могут оказаться «на периферии» образовательного рынка и лишиться существенной части студенческого контингента. Поэтому для университета успешная реализация международной инициативы CDIO может стать существенным конкурентным преимуществом на образовательном рынке.

Международная концепция CDIO (Conceive – Design – Implement – Operate, т.е. Задумай – Спроектируй – Реализуй – Управляй) была разработана в Массачусетском технологическом институте (англ. Massachusetts Institute of Technology, MIT) в середине 1990-х гг. с участием ученых, преподавателей и представителей промышленности. Одним из авторов этой концепции считается профессор аэронавтики, астронавтики и инженерных систем Массачусетского технологического института Эдвард Кроули (США) [1].

Инновационному развитию образовательной системы России должно способствовать присоединение российских вузов к международной инициативе CDIO, которая действует уже более 10 лет в основном в рамках инженерного образования. В основе этой концепции лежит формирование процесса образования таким образом, чтобы подчеркнуть инженерные основы, изложенные в контексте жизненного цикла реальных систем, процессов и продуктов «Задумай – Спроектируй – Реализуй – Управляй», чтобы приблизить обучение к проблемам, с которыми

студентам предстоит столкнуться на практике, и подготовить их к встрече со своим будущим работодателем. Однако стандарты CDIO в любом случае должны быть дополнены другими инструментами в зависимости от специфики системы образования страны, где они внедряются, чтобы облегчить их интеграцию в систему высшей школы.

Следует отметить, что изначально концепция CDIO задумывалась для инженерного образования, однако в дальнейшем некоторые университеты приняли решение применить ее также и к гуманитарным специальностям [2]. В связи с этим возникает ряд трудностей.

1. Необходимо согласовать стандарты и требования CDIO со стандартами и требованиями современной российской системы образования (ФГОС).

2. Необходимо привести существующие в рамках CDIO стандарты, основанные на системе «самооценки», к принятой внутри системы образования уже годами складывающейся рейтинговой системе.

3. Существует сложность целостного видения логики прохождения дисциплин и сочетания их с проектной работой.

4. Кадровые проблемы, которые выражаются не столько в нехватке сотрудников для внедрения инновационной, с точки зрения университета, системы CDIO, но и также в недостаточной квалификации и консерватизме самих преподавателей и сотрудников ВУЗа.

5. В отдельных случаях наблюдается нехватка технического и материального обеспечения для проведения собственных исследований и внедрения новых технологий в рамках инициативы CDIO. Нехватка образовательных зон CDIO.

Следует отметить, что в Стандартах Всемирной инициативы CDIO (Э. Кроули, Д. Вислер) особое внимание уделено созданию необходимой среды образования, в которой преподаются, усваиваются и применяются на практике технические знания и практические навыки. В ведущих университетах мира (Гарвард, MIT, Кембридж, Торонто и др.) сфера социальной жизни студентов рассматривается в качестве механизма стратегического развития. Таким образом, всемирная инициатива CDIO обладает существенным содержательным и инструментальным потенциалом для решения данных задач. Программа CDIO направлена на создание контекстов и условий социализации, в которых происходит становление важнейших личностных, межличностных и профессиональных компетенций.

Литература

1. Кроули Э., Малмгвист Й., Остлунд С., Бродо Д. Переосмысление инженерного образования: подход CDIO. – Нью-Йорк. Издательство: Springer. 2007.
2. Стефанова Г.П., Крутова И.А., А.Г. Валишева А.Г. Организация инновационной образовательной среды в университете на основе инициативы CDIO // Инновационное образование: практико-ориентированный подход в обучении: IV Международная научно-методическая конференция (г.Астрахань 17 апреля 2012 года)/ отв. ред. Г.П.Стефанова. – Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2012.

ВНЕДРЕНИЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ – ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

Гилодо А.Ю.

*Одесская государственная академия строительства и архитектуры,
г. Одесса, Украина
gil@soborka.net*

Цифровые технологии заняли определяющее положение во всех областях жизни. Особенно активно они внедряются в образование. В последние годы новые возможности повышения качества преподавания создало внедрение дистанционного обучения. Если лет десять назад подобные методики считались экзотикой, применимой только к заочной форме, то сегодня это необходимость и для студентов стационара. Фактически вся подготовительная работа многими преподавателями давно проделана. В электронном виде детально разработаны учебные курсы, конспекты лекций, методические материалы по курсовым работам и проектам, практическим и лабораторным занятиям, вопросы к экзаменам, задачи, тесты и пр.

Однако не у всех есть твёрдая уверенность в необходимости такой формы методической работы. Зачем это нужно? И не приведёт ли широкое внедрение дистанционных технологий, в конечном итоге, к фактической замене очного обучения заочным? Конечно, нет. Просто кардинально изменились условия, как для преподавания так и для обучения. Если проанализировать учебные планы по всем дисциплинам за 15-20 лет, то одна из главных тенденций – сокращение контактных часов преподавателей и студентов, а если проще, то меньше аудиторных занятий

и больше самостоятельной работы. Ну а курсовое проектирование вообще вне сетки расписания. Кроме того, всем известно, что в каждой группе есть активные, хорошо подготовленные и мотивированные студенты и есть те, кому учёба даётся нелегко. А преподаватель на занятии в аудитории ориентируется на какой-то средний уровень и при этом не всегда успевает уделить дополнительное время лучшим студентам, поскольку необходимо подтянуть отстающих. Дистанционное обучение решает эту задачу.

Я предложил желающим студентам своего потока во время зимних каникул совместить отдых и работу и выполнить курсовой проект по дисциплине «Металлические конструкции» с использованием функции видеоконференции. Результатом такой работы в диалоговом режиме стала возможность для многих студентов получения индивидуальных консультаций в удобное время и повышения качества подготовки по изучаемому предмету.

Современное дистанционное обучение – равноправная с аудиторной работой форма преподавания, которое ведётся в соответствии с индивидуальным учебным планом студента. Содержание дистанционных курсов соответствует рабочим программам по изучаемым дисциплинам и обязательно должно включать всю нормативную документацию курса: непосредственно рабочую программу, тематические планы лекций и занятий, перечень рекомендуемой литературы, вопросы к экзамену. Это является преимуществом дистанционной методики, поскольку предоставляет всем заинтересованным студентам доступ к учебной документации, что не всегда возможно при традиционной организации учебного процесса. В системе дистанционного обучения могут быть размещены тексты курса лекций в любом удобном формате: в виде документов Word, презентаций PowerPoint, текстовых документов PDF.

Современные технические возможности позволяют размещать аудио и видео фрагменты. Видео может находиться на видеосервере или на внешних облачных хранилищах свободного пользования. Система дистанционного обучения позволяет создавать контрольные тесты, с множеством вариантов выбора, вопросами на соответствие. Студент имеет возможность просматривать свои оценки, полученные в ходе прохождения контрольных мероприятий.

Такая методика создаёт условия для настоящей мобильности и делает обучение более доступным.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМКУ ЯК САМООСВІТНІЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ

Єрмак Н.В.

*Бердянський інститут державного та муніципального управління
Класичного приватного університету, ЗОШ №2, м. Бердянськ, Україна
gumen.natalya@gmail.com*

Вища професійна освіта є одним із важливих чинників формування професійної мовної компетентності фахівців економічного напрямку. Від змісту та характеру професійної освіти залежить процес формування і підвищення рівня професійної мовної компетентності майбутніх фахівців, що актуалізує проблему визначення функцій професійної освіти у формуванні професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного напрямку. На думку А.Коржуєва, необхідність модернізації сучасної вищої освіти зумовлено суперечностями між соціальним замовленням на підготовку конкурентоздатного фахівця та його реальною підготовкою у вищому навчальному закладі [1].

Отже, актуальним завданням сьогодення є формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного напрямку відповідно до соціально-економічних змін господарської системи суспільства. У сучасних психолого-педагогічних і соціально-економічних дослідженнях значна увага приділяється ролі комунікативних аспектів у професійній діяльності фахівців економічного напрямку (Ю.Балашова, М.Вачевський, А.Ліпенцев, Ю.Палеха, В.Шейнов та ін.). Теоретичні засади формування змісту підготовки фахівців економічного напрямку відображено у працях М.Вієвської, В.Лугового, Н.Ничкало, О.Пономарьової, О.Романовського та ін.

Водночас результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що проблема формування професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного напрямку не осмислена належним чином і не має практичного визначення й обґрунтування. Аналіз наукової літератури дає підстави вважати, що майбутнім фахівцям економічного напрямку потрібна інформація, яка б за своїм змістом сприяла реалізації різноманітних аспектів професійної діяльності, зокрема професійної мовної компетентності. На думку В. Терентьєва, ціннісні настанови в

економічній сфері – це свідомий вибір системи ідей, вони мають особливе значення та прийняті в якості спрямовуючих передумов, на основі яких фахівці економічного профілю здійснюють свою професійну діяльність [2].

Професійні цінності фахівців економічного профілю необхідно розглядати як орієнтири професійної діяльності. Важливим показником є система таких настанов, як настанова на співробітництво, готовність до діалогічної взаємодії, відкритість і щирість у взаємодії. Отже, морально-виховна функція вищої професійної освіти покликана підносити майбутніх фахівців економічного профілю до високих стандартів людяності, безкорисності та самовіддачі. На основі аналізу змісту професійної підготовки нами були визначені функції професійної освіти у формуванні професійної мовної компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. Комунікативну компетентність майбутніх фахівців економічного напрямку ми розглядаємо як вироблення сукупності комунікативних умінь і навичок на основі новітніх досягнень психології і лінгвістики. Саме під час прояву високого рівня комунікативної компетентності виявляється професійна обізнаність фахівців економічної діяльності у галузі загальних характеристик особистості, особливостей психологічних процесів та комунікативної готовності.

Для визначення рівня сформованості мовної компетентності державних службовців і посадових осіб українські вчені запропонували виокремити три рівні: початковий, середній та високий. Поняття мовної компетентності державних службовців дослідники тлумачать як рівень знання української мови (ділової української мови) [6].

На наш погляд, адекватно розкрити зміст поняття “культура професійного спілкування” можна на основі особистісного підходу, згідно з яким спілкування розглядається як єдність двох взаємопов’язаних, але якісно своєрідних підструктур: особистісної та поведінкової. Особистісна підструктура включає мотиваційно-ціннісні установки, професійні орієнтації менеджера, які визначають спрямованість його спілкування, вибір тих чи інших способів взаємодії зі співробітниками. Поведінкова або операційно-дійова підструктура охоплює способи і прийоми організації професійної взаємодії зі співробітниками, здійснення впливу на них. У спілкуванні з підлеглими менеджер може застосовувати вербальні та невербальні засоби спілкування, різні стратегії і прийоми впливу на підлеглих: покарання, зауваження, осуд, критика, накази, натяки, прохання, поради, заохочення тощо. У науковій літературі визначене

диференціювання перцептивного, інтерактивного та комунікативного аспектів спілкування в операційно-дійовій підструктурі культури професійного спілкування керівника поділяється на три компоненти: комунікативний – передбачає високу комунікативну культуру, тобто культуру мовлення (у тому числі публічного) і слухання; перцептивний – має на меті уміння об'єктивно сприймати і правильно розуміти партнерів по спілкуванню; інтерактивний – полягає в умінні будувати стосунки з будь-яким партнером, домагатися ефективної взаємодії на основі спільних інтересів. Від розвитку означених компонентів залежить ефективність обміну менеджера фінансово-економічної сфери необхідною інформацією з підлеглими і керівниками (комунікативна функція), організація взаємодії в очолюваному колективі (інтерактивна функція), міжособистісне сприйняття і взаєморозуміння партнерів (перцептивна функція). Слід зазначити, що розмежування перцептивного, інтерактивного і комунікативного аспектів культури професійного спілкування менеджера має не абсолютний, а відносний характер. Так, сприймання і розуміння менеджером індивідуальних властивостей працівників (соціальна перцепція) безпосередньо впливає на вибір відповідних способів впливу на них (інтеракція). Водночас вибрані способи і прийоми впливу вимагають адекватного мовленнєвого втілення (комунікація).

Указані компоненти культури професійного спілкування менеджера перебувають у тісному взаємозв'язку. Кожен із них включає комплекс відповідних знань, умінь і навичок, норм і правил спілкування. Уміння правильно сприймати і розуміти партнера чи аудиторію допомагає знайти потрібні доводи, а володіння ораторським мистецтвом, культурою мовлення – зрозуміло, виразно і переконливо їх викласти.

Література

1. Коржуев, А.В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании / А.В.Коржуев. – М. : МГУ, 2003. – 300 с.
2. Терентьев, В.К. Истины управления: взгляд на основы менеджмента / В.К.Терентьев. – М. : Сентябрь, 2002. – № 3. – С. 41. Педагогічні науки© Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2013. Випуск 2.
3. Бутенко, В.Г. Формування естетичного світогляду молоді в умовах освітньо-культурного середовища школи (з досвіду В.О.Сухомлинського) / В.Г.Бутенко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. – Вип. 53. – С. 132-134.
4. Завіниченко, Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти : дис.... канд. психол. наук / Н. Б. Завіниченко. – К., 2003. – 202 с.

5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. 198Педагогічні науки © 2009 Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2/2009

6. Культура педагогічного спілкування як фактор гуманізації сучасної освіти. – Суми, 1996. – Ст. 59-118, 203-225.

7. Мадзігон, В. Реформи освіти у руслі Болонського процесу та управління якістю безперервної освіти / В.Мадзігон, М.Вачевський // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 19-26.

АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ

Кайдалова А.В.¹, Посилкіна О.В.²

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

¹kajdalova.a@gmail.com, ²kaf.ep.nfay@rambler.ru

Головним стратегічним завданням розвитку внутрішньої та зовнішньої державної політики України є інтеграція до світового, зокрема європейського простору. Інтеграційні процеси передбачають, перш за все: адаптацію законодавства України до законодавства ЄС; реформування правової системи; економічну інтеграцію та розвиток торговельних відносин; реформування систем страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших сфер соціальної політики. Важливим кроком у процесі інтеграції є впровадження європейських норм і стандартів в системі вищої освіти, у т.ч. фармацевтичної.

Одним з актуальних завдань інтеграції системи вищої фармацевтичної освіти є оновлення змісту освіти, пошук, створення та застосування сучасних форм і методів навчання для забезпечення високої якості знань студентів. Першим кроком інтеграційних процесів системи вищої освіти стало приєднання України до Болонського процесу, яке було спрямовано на реформування національних систем вищої освіти й створення єдиного європейського освітньо-наукового простору.

Упровадження окремих вимог європейських освітніх стандартів у вітчизняну систему вищої фармацевтичної освіти ще не гарантує її відповідність європейським нормам. Як свідчать проведені дослідження, система забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах (ВНЗ)

для більшості науковців – це, перш за все, контроль якості освіти безпосередньо самим ВНЗ, тоді як у європейській системі забезпечення якості – це вимоги до контролю якості з боку споживачів освітніх послуг – роботодавців та студентів. Розвиток світової освіти передбачає підвищення уваги до компетентності сучасного фахівця.

Останнім часом при формуванні належної системи забезпечення якості освіти більшість вітчизняних ВНЗ застосовують різні механізми імплементації європейської системи забезпечення якості освітніх послуг, зокрема: організацію навчального процесу відповідно до вимог Болонського процесу; впровадження дистанційної форми навчання; запровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) та ін., але як показує практика, якісно нові досягнення в системі освіти не покращують рівень підготовки компетентних фахівців, зокрема і для фармацевтичної галузі.

Вивчення світової практики в системі вищої освіти дозволило зробити висновок, що методологічним підґрунтям побудови в Україні якісної системи вищої освіти, у т.ч. фармацевтичної, є системний підхід до вирішення цього питання, тобто концепція реформування вищої освіти повинна передбачати побудову рівневої системи управління якістю: на рівні окремого ВНЗ, на національному рівні та на міжнародному рівні.

В ході досліджень для побудови належної системи управління якістю у вищій фармацевтичній освіті було проаналізовано існуючі підходи та вимоги до забезпечення якості у медичній та фармацевтичній освіті, які відображені у європейських освітніх стандартах (ENQA, ESG), міжнародному стандарті ISO серії 9000 та Законі України «Про вищу освіту».

Проведений аналіз основних вимог європейських освітніх стандартів, міжнародного стандарту ISO серії 9000 та Закону України «Про вищу освіту» до забезпечення якості освіти на визнаних рівнях показав відсутність жодних протиріч в основних положеннях. Також слід зауважити, що не зважаючи на те, що міжнародний стандарт ISO серії 9000 не є галузевим, він надає можливості вітчизняним ВНЗ покращити систему управління, досягти якості підготовки компетентних фахівців та підвищити їх конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках праці.

THE NEED FOR QUALIFIED PERSONNEL IN ORDER TO INCREASE THE EFFICIENCY OF THE YOUTH LABOR MARKET OPERATION

Kaliyeva S.A.¹, Zharkymbekova K.B.²

*¹Institute of Economics of SC MES RK, ²KazNU named after al-Farabi,
Almaty, Kazakhstan*

¹Kalievass_@mail.ru, ²zhkamilya@gmail.com

The labor market is an area which makes the interests of two agents face each other. One of the agents forms the demand for labor while another one the offer on it. The youth labor market is formed by young cadres who are in need of employment. In this regard appear the difficulty with finding work and the placement on a particular position. Such situations occur on account of the main problem – the rejection of the potential employers from the young workers due to the lack of professional skills and knowledge.

Taking into account the changing requirements of the labor market in general rises the necessity of training young, highly qualified personnel capable of working in a new environment and providing themselves with the competitive opportunity in the market.

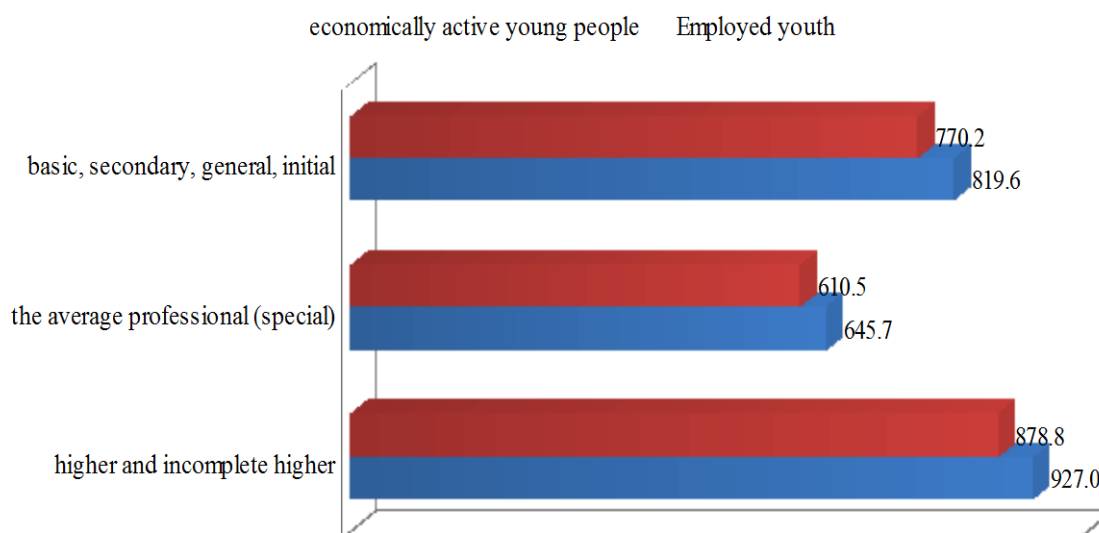
According to the information of the Committee on statistics of RK for 2013 [1], among the educated youth (2392,3 thousand economically active population in Kazakhstan) the largest part consists of those, who have higher or incomplete higher education – 39% (927 thousand economically active population, employed – 878,8 thousand people), followed by the category of people who have basic, primary and secondary education – 34% (819,6 thousand economically active population, employed – 770,2 thousand people) and then those who have secondary professional education – 27% (645,7 thousand economically active population and 610,5 thousand people employed).

In a visual form information is presented in figure 1, where it is possible to notice that not all educated young people are employed at present, the level of the working population among the economically active youth population is 94%.

According to the research company Head Hunter Kazakhstan [2], the most popular specialties among the employers of our country in the professional field “the Beginning of a career, students” are “Information technology, Internet and telecommunications”, which compound 19% of the total number of hh.kz vacancies for young people, “Marketing, advertising, PR” – 13%, “Tourism,

hotels, restaurants” and “Sales” by 11% each, as well as “Finance, banking, investments”.

The least amount of all posted job openings by Kazakhstan’s companies compounds candidates with no experience or little experience in the fields of "Automotive business" – 0.2% and "Mining" – by 0.1%.

Figure 1. Young people with education

Thereby, most of the employers focus on young specialists in the field of IT industry, advertising, sales and Finance.

Judging by the demand specialties, financed from the Republican budget, about one-third of government grants was spent on training in technical professions. Also the number of grants in educational, agricultural specialization increased, as well as in the arts, natural Sciences and Humanities, veterinary and social Sciences, but the number of grants in legal specialties reduced.

Therefore the list of above named specialties, except technical Sciences and technologies, doesn’t quite match the current real needs of the labor market. That’s why, the large contingent of unemployed graduates are young people who are not competitive in the labor market. The reason is that the interaction of the labor market and the market of educational services are unstable, unbalanced and contradictory cause of the differences in demand and supply in these markets.

With the aim of forming the efficient interaction of these systems it’s essential to:

coordinate the demand for specialists of a certain skill level and the appropriate job vacancies;

taking into an account the dynamically changing requirements of employers in the quality of professional training in the context of a regional network of educational institutions;

participation of potential employers in the activities of vocational education and training sector in order to achieve both qualitative and quantitative balance in supply and demand for labor.

The gap in educational technologies which are taught in the universities should be closed in favor of improving the educational activity according to the applied technologies in practice and improving the efficiency of production practices. Then it will be able to create the effective functioning of the labor market and to raise the level of youth employment.

References

1. Statistical Yearbook "Kazakhstan Youth". Astana, 2014.
2. A survey of recruitment agencies HeadHunterKazakhstan www.hh.kz

NEUROPEDAGOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL AND EMOTIONAL COMPETENCE OF THE STUDENT

Kania S.

The Academy of Management and Administration in Opole, Poland

info@wszia.opole.pl

The modern teenager is a man immersed in the world of technology and information. Functioning in the new reality forces the youth, as a group dynamic and the most flexible, adaptive mechanisms.

Many of the technological achievements allows for meeting their developmental needs in a new way. The need for contact with their peers, is carried out continuously by means of various types of messaging and portals. These portals are the meeting, gossip, games and experiences that meet the substitute backyard, or other meeting places.

The experience gained in May serve as social knowledge, useful in everyday life and in adulthood. Digital media are changing the environment so maturing teenagers and recent reports from research neuroscientists suggests that the functioning of the brain. Social competence as a term is often used

interchangeably with the terms defining adaptation and socialization manifested in pro-social attitudes. As synonyms and semantically close terms are also used in the literature, no expressions.

Social intelligence, emotional intelligence, social skills, and a set of specific team or social skills.

Social competence is therefore all the skills and conscious that the entity uses to establish a lasting relationship. Part of the brain from which union activity have social contacts is the place from which development depends on the degree of master of social competence.

Cortex ensure optimal development of an extensive network of social contacts. It is believed that the development of online social networking is not conducive to the development of PFC. The online environment does not provide the full range of stimuli as real social situations. Internet network stimulates only part of the areas, which leads to underdevelopment areas not activated. This reduces the likelihood of educational ability to establish and maintain lasting relationships in the real world.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ ЯК ФАКТОР ЇХ СОМАТИЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Крайц О., Шайда Н.П.

*Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна
irinaostopolets@mail.ru*

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в останнє десятиліття спостерігається значне зростання психосоматичних захворювань, зокрема у дітей та підлітків.

Особливо актуальною стає ця проблема у зв'язку з ускладненням сучасної суспільно-політичної ситуації в Україні, наростанням напруги та розвитком екстремальних подій у суспільстві (терористичних актів, військової операції на Донбасі тощо).

Часті переживання негативних емоцій, страху, напруженості, фрустрації особливо згубно позначаються на здоров'ї дітей та підлітків. Адже на думку фахівців, саме вони відіграють не останню роль у виникненні психосоматичних захворювань, труднощів у навчанні, розладів сну та харчування, а іноді й пристрастей до алкоголю або наркотиків.

Проведене нами теоретичне та експериментальне дослідження з означеної проблеми дозволяє зробити наступні висновки:

існують різні підходи до визначення поняття «емоцій» та їх ролі у виникненні і перебігу соматичних розладів у дітей та підлітків;

залежно від тривалості, інтенсивності, предметності або невизначеності, а також якості емоцій, їх можна класифікувати на емоційні реакції, стани та ставлення;

емоції відрізняються за наступними параметрами: інтенсивністю, тривалістю, глибиною, усвідомленістю, походженням, умовами виникнення й перебігу, впливом на організм людини, динамікою розвитку, спрямованістю (на себе, інших, оточуючий світ, минуле, сьогодення або майбутнє), способом вираження в зовнішній поведінці (експресії) та ін.;

встановлено, що емоції впливають на тіло й розум людини, викликаючи фізіологічні зміни в її організмі. Ці зміни часом настільки серйозні, що їх неможливо ігнорувати, оскільки вони неминуче позначаються на сприйманні, мисленні й поведінці людини, а в крайніх випадках можуть приводити до психосоматичних порушень.

Якщо адекватні емоції за тими або іншими причинами неможливі для індивіда, йому загрожують психосоматичні розлади та хвороби.

До класичних психосоматичних хвороб відносять: гіпертонію, бронхіальну астму, виразкову хворобу шлунка і дванадцятипалої кишки, коліт, ревматоїдний артрит, нейродерміти (екзема і псоріаз) та ін.

Існують різні способи саморегуляції: релаксаційні вправи, аутогенне тренування, дихальна гімнастика, медитація, масаж, загартовування та ін., які допомагають регулювати емоційний стан та попередити виникнення соматичних захворювань.

В результаті проведення емпіричних досліджень та аналізу фактичних даних було встановлено наступне: 58% підлітків загальної вибірки мають низький рівень самопочуття, що може бути зумовлено вадами здоров'я, надмірним напруженням, перевтомленням, фізичним та розумовим навантаженням; лише 18% підлітків мають загальні показники самопочуття в нормі. Це означає, що у них задовільний стан здоров'я, вони не перевтомлені, мають сильну нервову систему і в цілому почуваються добре;

За результатами дослідження було виділено 2 групи підлітків: до I групи ввійшли респонденти (40 чол.) з низькими показниками емоційного стану; до II – підлітки (28 чол.), у яких показники емоційного стану у нормі

або високі.

У підлітків I групи виявлено низький рівень самопочуття та активності. У них переважає негативний емоційний стан, знижений настрій, домінують астеничні емоції.

У підлітків II групи рівень самопочуття та активності у нормі, вони мають добрий настрій, гарне самопочуття та домінуючі стеничні емоції.

У 44% підлітків нашої вибірки діагностовано різні соматичні захворювання, причому у підлітків I групи, у яких виявлено низькі показники емоційного стану, соматичні захворювання зустрічаються значно частіше, чим у підлітків II групи. Вони більш невпевнені у собі, незадоволені життям, своєю зовнішністю, стосунками з близькими людьми, батьками, однолітками. У них частіше виникають суїцидальні думки у порівнянні з підлітками II групи.

У підлітків I групи більш виражені високі рівні прояву негативних емоційних станів, таких як агресивність, тривожність, фрустрація та ригідність, ніж у підлітків II групи. Для них більш характерні погіршення фізичного стану, біль різного характеру, переважання депресивного зниженого емоційного тону життєдіяльності.

Інтенсивність скарг на свій фізичний стан у підлітків I групи на 50% більша, ніж у підлітків II групи.

Нами була розроблена психокорекційна програма, спрямована на профілактику соматичних розладів шляхом застосування вправ психофізіологічного та аутогенного тренування підлітків під час занять фізичною культурою.

В результаті проведеної роботи у підлітків експериментальної групи було констатовано підвищення показників самопочуття та активності, зниження рівнів тривожності та фрустрації, збільшення кількості стеничних емоцій та покращення загального фізичного стану, що свідчить про ефективність розробленої нами програми.

Таким чином, результати дослідження показали, що переживання негативних емоційних станів, таких як тривожність, агресивність, фрустрація впливають на виникнення соматичних захворювань та інтенсивність скарг на фізичне самопочуття у підлітків. Застосування вправ психофізіологічного та аутогенного тренування під час занять фізичною культурою є ефективними засобами попередження психосоматичних розладів і створення загального емоційного фону життєдіяльності школярів.

**WSPÓŁPRACA NAUKOWA I EDUKACYJNA BERDIAŃSKIEGO
PAŃSTWOWEGO UNIWERSYTETU PEDAGOGICZNEGO
(UKRAINA) I ZASŁUŻONEGO UNIWERSYTETU
AUTONOMICZNEGO W M. PUEBLA (MEKSYK): ORGANIZACJA
SYMPOZJÓW MIĘDZYNARODOWYCH
W KWESTIACH MIĘDZYWYDZIAŁOWYCH STUDIÓW PAMIĘCI**

Lyman I.¹, Konstantinova V.²

Berdiański Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny, Berdiańsk, Ukraina

¹Lyman@ukr.net, ²VNKonst@ukr.net

Wśród ponad 60 uczelni zagranicznych, z którymi Berdiański Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny (dalej BPUP) nawiązał stałą współpracę, jedne z najwybitniejszych miejsc posiada Zasłużony Uniwersytet Autonomiczny w m. Puebla (dalej ZUAP) (Meksyk). Współpraca z nim, zwłaszcza po wizycie do Meksyku w 2011 r. rektora BPUP prof. dr hab. Viktorii Zarvy owocnie rozwija się w wielu kierunkach, jednym z których jest organizacja sympozjów międzynarodowych w kwestiach międzywydziałowych studiów pamięci ("SIMEM").

Inicjatorem i propagatorem sympozjów została pracownik uniwersytetu meksykańskiego, dr Victoria Perez, która w ramach współpracy pomiędzy uczelniami przeprowadziła, między innymi, serię wykładów dla studentów BPUP, poświęconych kwestii badania pamięci.

Pierwsze "SIMEM" odbyło się w m. Puebla w październiku 2012. Na tamtym sympozjum profesor BPUP Ihor Lyman wygłosił godzinny wykład na temat "Post soviet experiences of using the oral histories methodology to study memories about traumatic pasts". Poprzednia praca organizacyjna dotycząca przygotowania sympozjum trwała 10 miesięcy. Tak, więc BPUP przedstawił plakaty 8 studentów, doktorantów i wykładowców Katedry Historii Ukrainy. W ramach sympozjum odbyła się wystawa zdjęć, poświęconych II wojnie światowej, składająca się ze zdjęć odnalezionych podczas kwerend naukowych z udziałem prof. dr hab. Ihora Lymana i prof. dr hab. Viktorii Konstantinovej w archiwach, muzeach i bibliotekach Ukrainy i Niemiec. Dr Victoria Perez przetłumaczyła na język hiszpański informację tekstową towarzyszącą zdjęciom. Jednocześnie podczas sympozjum dr Victoria Perez przedstawiła referat, tematem którego został film "Oscar Walecznych", transkrybowany przez

studentów BPUP Yuriya Biłaya i Aleksego Ushakova. W ogóle, według wyników sympozjum, historycy BPUP otrzymali 11 certyfikatów.

Owoce pierwszego "SIMEM", pod redakcją V. Perez została opublikowana wspólna meksykańsko-kanadyjsko-ukraińska książka o tytule "La (In) Fidelidad de la Memoria" ("(Nie) wierność pamięci"). Jej prezentacja odbyła się w BPUP.

W listopadzie 2013 r. na ZUAP pracowali wykładowcy BPUP prof Ihor Lyman i prof. Viktoriia Konstantinova. Jednym z głównych celów wizyty było zakończenie przygotowania organizacyjnego i udział w przeprowadzeniu drugiego "SIMEM" "Pamięć, historia, zapomnienie: nowe perspektywy społeczne".

Drugie sympozjum było poświęcone 100. rocznicy urodzin słynnego filozofa francuskiego Paula Ricoeur'a. Współorganizatorami tego forum naukowego wystąpili właśnie ZUAP i BPUP.

Oprócz naukowców z Berdiańska i szeregu uczelni meksykańskich, udział w sympozjum wzięli badacze z Argentyny, Kolumbii, Brazylii i Hiszpanii. W ramach imprezy odbyły się prezentacje badaczy z Ukrainy, Meksyku, Szwajcarii, Węgier i Kazachstanu. Profesorowie I.Lyman i V.Konstantinova podczas sympozjum wygłosili referaty "Wars of (for) Memory": the personal experiences of participation" oraz "Representations of memory in "Albums of Songs" of Ukrainians forcibly deported to Germany during the Second World War". Certyfikaty uczestników sympozjum zostali wydane dla 6 pracowników i doktorantów Katedry Historii Ukrainy BPUP (I. Lyman, V. Konstantinova, Yu. Korolevska, O. Avdieieva, L. Zolotar, V. Romanchenko) i 5 współpracowników Instytutu Urbanistyki Historycznej.

30-31 października 2014 r w Meksyku odbył się trzeci "SIMEM", którego współorganizatorami zostali Instytut Nauk Społecznych i Humanistycznych "Alfonso Velez Pliyeho" ZUAP i Instytut Urbanistyki Historycznej BPUP. Przedstawiciel BPUP Ihor Lyman został członkiem komitetu organizacyjnego sympozjum.

Podczas przygotowania się do imprezy, uczestnicy z Berdiańska byli odpowiedzialni między innymi za tworzenie posterów dla sympozjum przez 11 naukowców europejskich. Postery zostały przygotowane bezpośrednio z BPUP pod kierownictwem prof. Viktorii Konstantinovej ("Historical memory and historical images: the project "The Black Sea and its port-cities, 1774 to 1914. Development, convergence and linkages with the global economy"), we współpracy z Geliną Harlaftis (Uniwersytet Joński, Grecja) i Yulią Korolevską

oraz Aliną Popovą ("The World War II in memory of the soldier (based on the personal correspondence)"). Doktorant Katedry Historii Ukrainy Arseniy Golik został współautorem oficjalnego plakatu Trzeciego "SIMEM".

Materiały symposium, w tym jego program, postery i gratulacje ich autorów zostały wcześniej umieszczone na wszystkich trzech wersjach językowych strony internetowej Instytutu Urbanistyki Historycznej.

W trakcie ceremonii otwarcia symposium, która została przeprowadzona przez jego inicjatora i głównego organizatora, Victorię Perez, uczestnicy oglądali wideo gratulacyjne członka komitetu organizacyjnego Ihora Lymana oraz wszystkich autorów posterów z Europy. Ze względu na skład międzynarodowy uczestników (ogólnie rzecz biorąc na symposium byli obecni przedstawiciele 11 państw), wszystkie te przemówienia były wygłaszane w języku angielskim, jednocześnie towarzyszyły im napisy w języku hiszpańskim.

Praca symposium obejmowała następujące sekcje: "Pamięć – zapomnienie – (nie) sprawiedliwość; Pamięć – tożsamość – społeczeństwo; Pamięć i historia; Pamięć i przemoc; Pamięć – zapomnienie – przebaczenie; Pamięć i sztuka; Pamięć i jej psychologiczne i fizjologiczne procesy.

Bezpośrednio w m. Pueblo dla organizacji trzeciego posiedzenia «SIMEM» dołączyli się absolwenci BPUP, obecni doktoranci Zasłużonego Uniwersytetu Autonomicznego w m. Puebla Irina i Anatolij Konovalenki.

Wszystkie trzy sympozja zostały odzwierciedlane w mediach meksykańskich, w których podkreślano i udział w jakości współorganizatorów uczestników z m. Berdiańska. Istnieją plany dotyczące organizacji kolejnych sympozjów. Mamy nadzieję, że przyjmą w nich udział w naukowcy polscy.

СУТНІСТЬ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДИНИ

Мирошниченко А.С.

Коледж Національного фармацевтичного університету,

м. Харків, Україна

mirantonina72@mail.ru

Творчий розвиток – це процес формування особистості, основою якого є продуктивна діяльність, здатна створювати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Творчий розвиток дітей обумовлений їх загальною готовністю до активної життєтворчості,

передбачає наявність та розвиток у особистості здібностей, мотивів, знань, умінь і навичок, завдяки яким народжується і підтримується бажання.

Саме уміння «навчатися» це і є творчість, яка генетично закладена в усьому живому. Любий живий організм, у своїй діяльності, спирається на творчий потенціал кожної клітини, і, навпаки, складний організм, гармонізуючись з середовищем в якому живе, забезпечує творчий потенціал кожній клітині. Емоція – це генетична програма до дії. Відсутність емоційної складової (спрощення) веде до відхилень в психічному здоров'ї та навпаки. Здоров'я – це таке ж саме уміння і можна навчитись бути здоровим. Прикладом можуть бути порівняння дітей, які народжені природним шляхом та за допомогою «Кесарева розтину». До других частіше попадає патогенна мікрофлора, яку новонароджені приймають як корисну.

Проблеми, які виникають після цього, у вигляді алергічних реакцій та інших захворювань зв'язані саме з цим неправильним сприйняттям. Але завдяки педагогічним заходам можна усунути або відновити нормальне сприйняття дійсності за рахунок ускладнення бажань. Чим більше задіяно складних механізмів дій, тим більше в дію вступають зв'язки з ЦНС і утворюється складне середовище, в тому числі і взаємозв'язок з мікрофлорою. З ускладненням складу мікрофлори організм дитини навчається підкорювати дійсно корисну для свого організму мікрофлору. Просліджується зв'язок між творчим потенціалом людини та його здоров'ям. Повторення емоційних відтінків успадковуються і разом з економічними і енергетичними факторами є основними механізмами еволюції.

Не має точних уявлень про механізм запам'ятовування. Ті гіпотези, які ми маємо на сьогоднішній день, на жаль, не можуть бути використані в практичній педагогіці, так як вони не мають наукового обґрунтування.

Ми також знаємо мало про властивості пам'яті. Але авторські практичні напрацювання дають позитивний результат в запам'ятовуванні та в змозі використання інформації, яку запам'ятав. Вони можуть бути використані як для практичної діяльності, так і для теоретичної дослідницької діяльності.

Основна здатність людини навчатись – це навчання за допомогою звуження свідомості. Авторська методика базується на припущенні, що взятий за основу педагогічний мінімум знань всіх запрограмованих навчальних дисциплін при багаторазовому повторенні приведе до

засвоєння матеріалу, проте не механічному заучуванню, а за допомогою емоцій, які лежать в основі генетичної пам'яті. Повторення не для запам'ятовування, а для більш повного емоційного переживання. Головним критерієм для контролю не є сума знань, а сума бажань. Контролюючи бажання можна контролювати уміння, і контроль такий більш ефективніший, тому що, контроль бажання – це заохочення, а контроль умінь – покарання.

Таким чином, ми виховуємо активних членів суспільства, які стануть успішними для себе, а, значить, і для всієї країни.

З'ясовано, що за змістом і характером конкретної діяльності здібності у дитини поділяються на загальні та творчі. До загальних віднесено здібності, що функціонують у широкому діапазоні особистісної діяльності – розумові, психічні, інтелектуальні, тощо (С. Гончаренко, В. Дружинін, В. Шадриков та ін.).

Ми акцентуємо увагу на творчих здібностях для забезпечення сформованості високого рівня професіоналізму, визначених на основі структурних компонентів образотворчості (Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.), а саме: *творчий склад мислення*, який відіграє вирішальну роль у трансформації матеріалу дійсності у художній витвір, забезпечує здійснення творчого процесу на всіх його етапах і створення, за цих умов, твору мистецтва; *сміливість уяви і фантазії*, що спонукає до перевтілення в життя творчих сил особистості, спрямованих на перетворення реальної дійсності, створюючи щось нове; *емпатію* – здатність співпереживати; *натхнення* – стан високого духовного піднесення, супроводжуючись яким, особистість знаходить самовираження у мистецькій творчості; *інтуїцію*, як сферу прояву осяяння у процесі мистецької творчості; *оригінальність, відхід від шаблону*, що забезпечує відхід від стереотипів, шаблонів, застарілих поглядів, які спонукають до неповторності.

Авторське визначення поняття *«творчий потенціал людини»* полягає у прояві бажання, яке спонукає до постійного творчого пошуку, необхідності оволодіння знаннями та вміннями, результатом чого є створення нових творів мистецтва за критеріями новизни, оригінальності та об'єктивної значущості.

Складовими елементами цього поняття, за нашим висновком, є творчий склад мислення, сміливість уяви і фантазії, емпатія, натхнення, оригінальність, відхід від шаблону, які знаходять своє виявлення в уміннях, класифікованих нами на *вміння зображення й уміння вираження*.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 326 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – Москва: Наука, 1994. – 335 с.
3. Пономарев Я. А. Семенов И. Н., Степанов С. Ю. и др. Психология творчества: общая, дифференциальная, прикладная / Отв. ред. Я. А. Пономарев; АН СССР, Ин-т психологии. – М. : Наука, 1990. – 222 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Изд.2-е, 1946 г. Серия : Мастера психологии. – Питер, 2002. – 720 с.
5. Теплов Б. М. Проблемы индивидуальных различий / Б. М. Теплов. – Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 535 с.
6. Шадриков В. Д. Способности человека / В. Д. Шадриков. – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 288 с.

EDUCATION AND ECONOMIC CRISIS

Nestorenko T.

Berdyansk State Pedagogical University, Ukraine

Tetyana.Nestorenko@mail.ru

Ukraine is one of the countries highly affected by the global economic crisis. The Ukrainian economy is focused on the export of raw material products – mainly chemical and metallurgical industries. The current global economic crisis has caused a decline in demand for Ukrainian products on the world market. This led to a reduction in the production volume of Ukraine in 2008 by 6% (in the steel industry – 12.3%, chemical – 9%). In 2009, industrial production fell by 21.9% (in the steel industry – by 26.7%, chemical – 23%).

Under these conditions, most enterprises have cut labor costs to their employees through layoffs of personnel as well as through a wage reduction. Real wages decreased by 3% and 0.3% in 2008 and 2009, respectively. In this way, companies have sought to reduce their loss of income. However, despite an increase in industrial production from 2010 to 2012 by 14%, real wages in recent years has experienced irrelevant growth.

The minimum wage in Ukraine (since 1 March 2015 about 40 Euros) does not provide for the physiological survival of workers. It is noteworthy that the minimum wage is not limited to unskilled workers. In public institutions employees who have graduated from college and university, often also receive the minimum wage (for example, laboratory assistants at the universities receive

minimal wage). Under the regime of Yanukovych, the focus was on the citizens of the country solving the economic problems and without those in public office taking responsibility of the processes and solutions needed. Poor people are easier managed.

Striking confirmation of this thesis is evidenced in North Korea. In this country, people are starving. Their lives are filled with a constant hunger. Day by day they are consumed with one thought – what will I eat. They are told that their leader is the greatest, and they just repeat it without thinking. They are so focused on their immediate needs that they cannot see that the regime is wrong. Most North Koreans are not ready for protests. Hungry people want one thing – just to survive.

There are examples of suppressing the resistance of the population in the history of Ukraine through poverty and hunger, including the Holodomor of 1932-1933.

The processes of democratization and economic situation in the country are closely linked. Therefore, income growth is a major factor for the Ukrainian economy to come out of the crisis and the further democratization Ukrainian society. The middle class is the main force that drives a society toward democratization.

Ukraine needs professionals with a Western Style of thinking. Unfortunately, the Ukrainian education system is not able to provide the training of such specialists. How can this problem be solved?

The EU can offer Ukraine's leadership an agreement for the education and training of specialists, necessary for Ukrainian reform. It is necessary to educate specialists in municipal and public administration, European law, European integration, etc. at universities within the EU. Under stipulations of the agreement, upon the completion of their training, such professionals would have a job in public administration and local self-government. A further requirement of this agreement would be a mandatory return to Ukraine for a designated length of service for Ukrainians who have graduated from EU universities (for example, limit the issuing of student visas with the commitment that a graduate will not be in the EU for several years after graduation).

Producing a critical mass people with a higher standard of education with an understanding of the nature and the need for reforms in various spheres of public life in Ukraine, a democratic change in Ukraine and deepening relations between Ukraine and the EU will contribute to the formation of the middle class. Providing for a higher standard of living and the country's exit from the

economic and political crisis it is currently experiencing. A richer, healthier, independent Ukraine will be a better neighbor to the EU.

THE CONCEPTUAL AND INSTRUMENTAL MODELS OF DEVELOPMENT IN THE ARCHITECTONICS OF MODERN EDUCATION

Punchenko O.P.¹, Punchenko N.O.²

¹*Odessa National Academy of Telecommunications named after A. S. Popov*

²*Odessa State Academy of Technical Regulation and Quality,*

Odessa, Ukraine

kaphedra.philos@onat.edu.ua

In the structure of the spiritual production the one of its most important components acts an education, which in its development process initializes itself as a determining attribute of the broadcast of scientific knowledge into the consciousness of society. After passing of the thorny path of its development, reflected is in the different paradigms of civilized being of mankind, education has entered a new phase – the noosphere-information. From the standpoint of the overall approach to education can be argued that it has always been so, since always it reflected in the process of the development of the total social intelligence, which is submitted in the achievements of scientific thought and acts as a global heritage.

The analysis of the present paradigm of the education characterized by a variety of the conceptual and instrumental models, which representing the same socio-cultural phenomenon.

The conceptual model is positioned as a scientific-theoretical base of the innovative development in education. This model acts as a special kind of describing the state of the problem field of education in two ways: existence (what there is in existing reality) and due (something that should be on a plan of the subject – the author's model) in reality, as a result of the implementation of structural-methodological approach. This model is constructed as a conceptual grid of relations and expresses the theoretical level of the conceptualization of knowledge. The basis of the problem field of this model is the notion of "conceptualization". The conceptualization – a set of cognitive actions aimed at systematizing knowledge in accordance with the basic point of view on a

subject. The conceptualization reflects its contents through the processes of the constructing theoretical schemes (ideal models, abstract constructs) as a principal element of the advanced concept.

The basic meaning and significance of the conceptualization consists in that it makes it possible to combine in the compact holistic image (scheme) a large amount of information expressed in the form of a specific approach. At the same time, in this model should be the correlation between the elements, which constitute the architecture of this circuit. To forming a conceptual model of the educational reality, it is necessary to create such schemes, where the full reliability of the knowledge about its elements will not cause doubts. This model of education, which represents the subject, should be implemented through the analysis of the ratio of the concept of modernization of education with a number of other concepts – development priorities, innovative development, knowledge economy, ideology and, of course, innovative education. The latter is an omega of the conceptual model.

The formation of the conceptual model is preceded by an instrumental model, which include the process of objectifying of the conceptual model, and the replication of results in the form of new forms of broadcast and assimilation of information. The instrumental model acts as an extra to the conceptual and represents a system of the specific procedures of the activity for the transition from existence to the due. It is associated with the procedures for solving the formulated problem, that is, what tools can be used in this process. The conceptual model is a theoretical justification of the instrumental model, which allows you to reconstruct a variety of spiritual and practical problems of the educational reality from the standpoint of the engineering-constructive approach. If the conceptual model can be constructed using the descriptor describing the cultural creativity in the space of concepts "world view", "knowledge", "culture", "thinking", "creativity", "innovation", etc., the instrumental model is already appears as a system regulations and means, relative to this task.

These models are interrelated. The conceptual model contains a practical aspect as a scientific prediction. This model is presented as a spiritual-educational method of mastering of the educational reality, which is a social-evaluative procedure of analysis and assessment of the current state of education, which reflects dissatisfaction with the subject to this condition and expresses the need for its practical transformation, not only due to his personal aspirations and goals, but also society as a whole. The instrumental same model

distinctly based on the developed theoretical construct. The instrumental model – is a system of normative knowledge that regulates the practice of solving problem and ensures the implementation of already accumulated subject knowledge, performing an operational function.

At the same time conceptual and instrumental models of education are circulated in various problem fields. The conceptual model is developed in the troubled field of science, in the constructive methodology takes into account the nature of innovation postnonclassical science. The instrumental same model includes in its problem field the processes of economic modernization as the basis for the implementation of innovations in the field of education, this model concludes extensive practical aspect for the implementation of normative knowledge, it contains a criterion of truth conceptual and theoretical model.

Thus, the construction of a new model of innovative education requires a deep conceptual-theoretical justification, taking into account the possibilities of the society to implement a new model in the social practice of society through the instrumental model.

КЛЮЧОВІ ТРЕНДИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Семенюк С.Б.

Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя,

м. Тернопіль, Україна

Semenjuksb@gmail.com

Сьогодні ми можемо спостерігати ріст витрат, пов'язаних із наданням освітніх послуг, тому вищі навчальні заклади (ВНЗ) змушені шукати шляхи оптимізації цих витрат. Разом з тим, серед споживачів освітніх послуг (студентів) популярності набуває така форма навчання як дистанційна. Для ВНЗ це вдалий варіант залучення більшої кількості споживачів, і, водночас, скорочення витрат на процес надання освітніх послуг. Українські ВНЗ поряд із денною і заочною формами навчання також поступово впроваджують і дистанційну. Досить часто дистанційна форма навчання розглядається як альтернатива традиційній заочній формі. Проте, із розвитком масових відкритих онлайн-курсів від провідних світових освітніх закладів дистанційні технології навчання стали все більш необхідними, адже вітчизняні ВНЗ повинні підтримувати світові освітні

тренди, в першу чергу, в сфері електронного (дистанційного) навчання.

Ще донедавна дистанційне навчання в українських ВНЗ використовувалось в якості експерименту, проте у 2013 р. було прийнято Положення про дистанційне навчання, в якому дистанційна форма визначається як окрема форма навчання, де також прописано можливість отримати освіту дистанційно не тільки у ВНЗ, але й в коледжах, технікумах і загальноосвітніх закладах. Проте зараз на стадії розробки процедура отримання освітніми закладами дозволу на впровадження дистанційної освіти, не виписані норми оплати викладачам та ін.

Дистанційне навчання має ряд переваг і недоліків. Так, безперечною перевагою онлайн-навчання є можливість навчатися в будь-якій точці світу. Воно не потребує безпосереднього контакту студента і викладача, а це відкриває нові можливості, особливо для тих, хто не може відвідувати навчання за станом здоров'я. Проте, без безпосереднього контакту студента і викладача немає позитивного ефекту соціалізації студентів, не розвиваються соціальні навички, такі як спілкування, вміння працювати в колективі, культурне збагачення і обмін досвідом між студентами. З іншого боку, онлайн-навчання дозволяє індивідуалізувати навчання, адже студенту немає потреби пристосовуватися до темпу навчання цілої групи, адже швидкість навчання залежить тільки від нього. Ще однією перевагою онлайн-навчання є те, що і студенти, і викладачі можуть працювати вдома, не витрачаючи час на дорогу до навчального закладу.

Сьогодні дистанційна освіта в основному включає відео-навчальні матеріали та тестові завдання. Варто зазначити, що мультимедійні навчальні матеріали більш різноманітні і цікаві, а це може підвищити ефективність навчання. Так, для презентації відео-навчальних матеріалів у Тернопільському національному технічному університету імені Івана Пулюя організовано систему веб – конференцій BigBlueButton, яка підтримує інтерактивний показ слайдів (у форматах PDF та PPT), інтерактивний whiteboard, чат, голосовий зв'язок (з використанням Asterisk або FreeSWITCH) та віддалений показ робочого столу, що дозволяє надавати свої навчальні послуги онлайн- студентам. Система побудована з використанням 15 відкритих компонентів, і може бути запущена на Mac, Unix, and PC, платформа підтримується розвиненою спільнотою, що дбає про розвиток та користувацьку підтримку.

Сьогодні з'являються нові стилі навчання, які пропонують онлайн-студентам більш інтерактивний досвід, наприклад, виконання онлайн-

завдань в рамках навчального процесу. Так, компанія Envy Labs пропонує проект Code School, в рамках якого процес навчання зводиться до перегляду відеоролику і повторення вивченого, причому всі вправи виконуються безпосередньо в браузері. Для переходу до вищого рівня обов'язково потрібно виконати завдання нижчого рівня, а за виконання вправ нараховуються відповідні бали. Цей новий тип інтерактивного навчання все більш ширше представляється в освітньому сегменті.

Варто зазначити, що на світовому ринку освітніх послуг дистанційна форма навчання користується значним попитом серед студентів. Про це свідчить популярність таких світових проектів як Coursera, EdX, Khan Academy, що за форматом дуже схожі до університетських курсів. Кращі освітні заклади світу – Гарвард, Стенфорд, Принстон – пропонують практично безкоштовно пройти онлайн-курси по різних спеціальностях. Формат курсів є зручним і ефективним, оскільки передбачає наявність практичних завдань з чіткими термінами їх виконання, причому такі курси мають зворотній зв'язок із викладачем. Онлайн-курси в Стенфордському університеті пройшли близько 160 тисяч студентів із 190 країн світу. Сьогодні в світі існує вже понад 2600 таких курсів. Провідні університети по всьому світу створюють такі можливості для отримання вищої освіти.

Повторити успіх популярної платформи для онлайн-навчання Coursera в Україні взялися викладачі із Київського національного університету ім. Т.Шевченка, Києво-Могилянської академії, Національного університету «Київський політехнічний інститут», які відкрили безплатні онлайн-курси: «Основи програмування на мові «Python», «Розробка і аналіз алгоритмів», «Історія України від Другої світової війни до сучасності», «Фінансовий менеджмент». Цей проект дає можливість українським викладачам долучитися і безплатно розміщувати свої власні курси. Ключовим трендом сучасних освітніх технологій є так звана «перевернута технологія навчання» (flipped learning) – це змішана форма навчання, коли студенти дивляться відео лекції поза аудиторією, вивчаючи навчальні матеріали в Інтернеті онлайн, а потім виконують завдання в аудиторії безпосередньо під керівництвом викладача. Такий підхід сприяє залученню студентів як у позааудиторний час, так під час самого заняття. Формат змішаного навчання передбачає масове відкриття онлайн-курсів, що, по суті, заміняє традиційні лекції, при цьому залишаючи викладачам більше часу на індивідуальну роботу зі студентами і для проведення досліджень.

ВІДОБРАЖЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ У ЗМІСТІ ШКІЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ОСВІТИ

Сосницька Н.Л.

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
sosnickaya19@rambler.ru*

Реалізація принципу історизму при навчанні фізики передбачає низку технологій, методів та форм активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Тому відображення методології наукового пізнання у змісті шкільної фізичної освіти вимагає наявності таких методів організації пізнавальної діяльності учнів, які імітують науковій пізнавальний пошук. До них відносяться методи проблемного навчання. В. Бондар визначає проблемне навчання, як «один із типів навчання, характерними рисами якого є постановка пізнавальної задачі, що вимагає аналізу, дослідження; висунення гіпотез можливого розв'язання поставленої проблеми; створення проблемної ситуації; пошук її розв'язання; загальний висновок» [1, с. 252]. Р. Малафеев вказує, що головна мета проблемного навчання фізиці – при мінімальних затратах часу отримати максимальний ефект у розвитку мислення і творчих здібностей учнів. Для цього мають бути вирішені питання загального характеру, зокрема питання про принципи відбору центральних проблем, які складають логічну основу системи проблемного навчання фізики; виявлення основних особливостей проблемного навчання при вивченні різного за змістом матеріалу (фізичних явищ, законів, теорій тощо) [3].

Проблемне навчання виявляє у процесі постановки та вирішення навчальної проблеми основні етапи: виявлення протиріч, створення проблемної ситуації, її усвідомлення суб'єктом; виділення проблеми, її формулювання на основі аналізу ситуації; висунення гіпотез, пошук засобів розв'язання; аналіз гіпотез, установлення шляхів вирішення проблеми; перевірка правильності вирішення; самостійне оперування набутими знаннями. «Проблемна ситуація – це ситуація, яка виникає в результаті організації вчителем взаємодії учня з пізнавальним об'єктом, завдяки якому виявляється пізнавальне протиріччя. Проблемна ситуація характеризується інтелектуальним ускладненням і потребою у вирішенні пізнавального протиріччя. Суть пізнавального протиріччя полягає в неможливості за допомогою знань, які має учень, і засобів діяльності вирішити протиріччя, тобто проблемна ситуація виникає тоді, коли думка,

що рухається визначеним руслом, зустрічає перепону, яка спонукає до пошуку шляхів подолання перешкод для досягнення мети» [2, с. 277].

До проблемних ситуацій відносяться спеціально сконструйовані вчителем ситуації неузгодженості між раніше засвоєним учнями знанням та [4]: результатами їх власної пізнавальної діяльності на певному етапі; новими, які повідомляє вчитель; сформованими в їх свідомості уявленнями та інформацією, яка отримується з книг, підручників, популярної літератури та інших джерел.

Джерелами проблемних ситуацій, які орієнтовані на реалізацію методології наукового пізнання у навчальному процесі з фізики є [4]:

1. Інформація із історії фізики, яка містить, наприклад, відомості про те, з якими реальними проблемами стикалися на різних етапах свого розвитку теоретичне та практичне знання, у чому конкретно вони полягали, що робилось вченими та практикаками з їх вирішення, чи отримували вони успіху.

2. Тексти підручників, допоміжної літератури, які: містять недостатньо чітко відображену авторами основну думку, ідею; містять не чітке тлумачення тих або інших положень; не містять ілюстративної підтримки загальних положень, різних особливостей протікання процесів, які описуються у конкретних умовах; містять достатньо велику кількість фактів, які не мають необхідних узагальнень, описання механізмів певних процесів, чинників того або іншого характеру їх протікання, містять інформацію, яку подано недостатньо послідовно та системно; містять у готовому вигляді різні проблеми, але не мають інформації щодо підходів до їх вирішення.

3. Ситуації, які спонтанно виникають у навчальному процесі, в ході яких в учнів виникають різні за характером і значимістю пізнавальні бар'єри, які не можливо подолати без допомоги.

Отже, проблемна ситуація виникає, якщо в неї є пізнавальні потреби та інтелектуальні можливості розв'язати задачу при наявності утруднення, суперечності між старим і новим, відомим і невідомим, умовами і вимогами. Методами проблемного навчання є:

1. Проблемний виклад знань (матеріалу). При проблемному викладі учні залучаються до способів пошуку знань, включаються у атмосферу наукового пошуку і стають як би співучасниками наукового відкриття. Навчання фізиці відкриває великі можливості для такого викладу матеріалу. При відборі матеріалу для проблемного викладу необхідно

враховувати їх світоглядне значення, знайомити учнів з питаннями методології наукового пізнання, показати їм поступове проникнення у тайни природи, народження фундаментальних теорій, роль і значення фундаментальних фізичних експериментів.

2. Частково-пошуковий (або евристичний) метод. Учитель створює проблемну ситуацію, сам формулює проблему та залучає школярів до її вирішення. Для цього він готує систему проблемних запитань, які спираються на певну базу знань учнів, але вони викликають інтелектуальні утруднення в учнів, вимагають цілеспрямованого розумового пошуку. Учитель спрямовує їх пошуки, потім робить висновки, спираючись на відповіді школярів. До методичних прийомів реалізації цього методу відносять: побудова евристичної бесіди, висунення гіпотез при розв'язанні проблеми, самостійне виконання учнями частки теоретичних викладок, отримання та обговорення висновків.

3. Пошуковий метод, коли вчитель формує проблему, а школярі повністю самостійно її вирішують.

4. Дослідницький метод – це засіб організації пошукової, творчої діяльності учнів з метою вирішення нових для них проблем. Класичний варіант цього методу виглядає таким чином: вчитель ставить задачу, а шлях пізнання учень проходить самостійно. Він має усвідомити проблему, висунути гіпотезу, побудувати план її перевірки, поміркувати і зробити експеримент, зробити висновки, оцінити їх достовірність.

Таким чином, умовами успішної організації проблемного навчання, що сприяють реалізації методології наукового пізнання при навчанні фізики є [2]:

1. Підготовка вчителя фізики, яка вимагає глибокого знання свого предмета, нових наукових концепцій, підходів; високого рівня освіченості, а також володіння методикою проблемного навчання, що передбачає перш за все уміння діалогічного доброзичливого спілкування з учнями; умінь заохочення школярів до самостійних пізнавальних пошуків; уважне ставлення до думок, гіпотез, висловлювань учнів; забезпечення посильності роботи учнів з тими чи іншими проблемними завданнями, тобто раціонального співвідношення відомого і невідомого.

2. Підготовленість учнів: забезпечення достатньої мотивації, яка здатна викликати інтерес до змісту проблеми; ступінь володіння прийомами розумової діяльності; знання фактичного програмового матеріалу.

3. Науково-методична забезпеченість процесу навчання фізики для створення проблемних ситуацій. Значення проблемного навчання в тому, що воно допомагає підвищенню у школярів пізнавального інтересу до навчання, вчить їх мислити діалектичне, робить істину доказовою, а знання – усвідомленими, формує активну, творчо думаючу особистість.

4. Урахування особливостей фізики як навчального предмету, теми, яку вивчають, а також часу, відведеного за програмою (проблемне навчання вимагає значних витрат часу, тому в певному об'ємі використовується нечасто).

Література

1. Бондар В.І. Дидактика / Бондар В.І. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
2. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: [навч. посіб.] / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Харків: “ОБС”, 2002. – 400 с.
3. Малафеев Р.И. Проблемное обучение физики в средней школе: [Пособие для учителя] / Р.И.Малафеев – М.: Просвещение, 1980. – 127 с.
4. Самойленко П.И. Высшее профессиональное образование: содержательный и методологический аспекты / П.И. Самойленко, А.В. Коржуев. – М.: Изд. “Янус-К”, 2008. – 244 с.

WSPÓŁCZESNA OSOBOWOŚĆ NAUCZYCIELA W UJĘCIU DZIEWCZYN I CHŁOPCÓW SZKOŁY ŚREDNIEJ

Stanuchowski D.

*Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska
darekstanuchowski@poczta.fm*

W szkole każdego dnia między nauczycielem a uczeniem dochodzi do licznych interakcji. Pozytywny oddźwięk tych oddziaływań zależy między innymi od osobowości nauczyciela. Dlatego też podejmując przedmiot badań osobowości nauczyciela w ujęciu dziewczyn i chłopców szkoły średniej, autor chciał podkreślić znaczenie tego aspektu w kontekście budowania pozytywnych relacji na linii uczeń – nauczyciel.

W toku badań wykazano między innymi ujęcie wizerunku nauczyciela w opinii dziewczyn i chłopców szkoły średniej. Badania przeprowadzono za pomocą metody sondażu diagnostycznego. Wnioski z badań własnych dokonano na podstawie analizy opracowanych ankiet. Stwierdzono, że zarówno dziewczęta jak i chłopcy podobnie przedstawiają wizerunek osobowości

nauczyciela. Świadczy o tym fakt, że zarówno dziewczęta jak i chłopcy, pod kątem najczęściej wskazywanych odpowiedzi, wybierają te same postawy i cechy osobowości nauczyciela. Np. na pytanie o postawę jaką ankietowani chcieliby, żeby wykazywał nauczyciel, zarówno u chłopców jak i u dziewcząt, pierwsze trzy miejsca pod względem największej liczebności wskazań, zajmują trzy te same postawy: a) chłopcy: pomaga lub wspiera w trudnych sytuacjach 53%, uśmiecha się 21%, chwali uczniów 15%, b) dziewczęta: pomaga lub wspiera w trudnych sytuacjach 65%, chwali uczniów 23%, uśmiecha się 12%.

Artykuł zawiera także rozważania teoretyczne w kontekście oczekiwań wobec współczesnego nauczyciela a rzeczywistość; między innymi: a) sprzeczności między oczekiwaniami a praktycznymi możliwościami, b) nowe zjawisko: lęk nauczycieli przed współczesnymi uczniami, c) nierealistyczny cel: kształcenie wszechstronnie rozwiniętej osobowości ucznia?, d) media jako szansa przywrócenia równowagi zawodu nauczycielskiego.

DZIECIĘCE MARZENIA I ICH UWARUNKOWANIA

Strzelczyk-Raduli U.

*Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska
info@wszia.opole.pl*

Marzenia nadają życiu sens, kierunek działania, stają się celami do realizacji. Dużą rolę w kształtowaniu marzeń dzieci pełni szkoła i uczący w niej nauczyciele. To oni mogą rozwijać wyobraźnię dziecka, dostarczać wiedzy i umiejętności, kształtować postawy, aby marzenia stały się rzeczywistością.

Potrzebny jest twórczy nauczyciel, który nie tylko realizuje program nauczania ale taki, który wie, że dzieci przynoszą do szkoły w swoich plecakach także pragnienia i potrzeby. Marzenia często są tajemnicą każdego człowieka. Większość ludzi obawia się oceny, krytyki, przewartościowania własnych marzeń i pozostawia je tylko dla siebie. W bezpiecznych warunkach i wobec osób znaczących zdarza się, iż je ujawniamy. Próbę poznania marzeń dzieci i ich uwarunkowań po raz pierwszy podjęłam w 2005 roku i ponowiłam je po 10 latach w tym samym środowisku szkolnym. Ogółem przebadalam 143 uczniów zróżnicowanych pod względem płci, wieku, pochodzenia społeczno-kulturowego. Wyniki badań wskazują na cechy marzeń które zmieniły się i które pozostają niezmiennie mimo upływu lat.

INFORMATION TECHNOLOGY IN THE MODERN EDUCATION

Fiebich Ł.

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

l.fiebich@poczta.wszia.opole.pl

The concept of the information society (IS) is not a new issue in modern science. This problem is the subject of interest for several decades, but its definition is unclear and ambiguous.

There are many concepts of research and a lot of definitions concerning the information society, it is therefore necessary to select those aspects that allow for a detailed description of the phenomenon. An important feature of IS, is the everyday use of information and communication technologies, which is a great social, economic and cultural value.

In this paper, the author focuses on the aspect of building the information society at the level of school education. The challenge of modern education is to prepare the next generation for the skillful and conscious use of technology.

Modern technological changes are becoming a major determinant of changes in the area of education.

But the development of technology in the field of information and communication is so fast that today's school has not kept pace with it. Currently, there is a need to continuous improvement of media competence of teachers and students, and to build awareness of the whole society in the use of media.

These are the main tasks of modern education – to build and develop the information society.

The young generation, often called digital natives, are people who cope well with computers, smartphone, tablet and a modern phone. They can quickly and efficiently search for information on the Internet.

Using computer software and electronic devices does not cause them any problems. However, there is a need to teach students how to properly search for, select and gather information from the Internet, as well as educate them on how to efficiently process and use information and also to create and disseminate information on the Internet.

This study is an attempt to present the current situation of media education. The author stresses the need to prepare young people for building the information society.

THE PECULIARITY OF DISTANCE EDUCATION IN TECHNICAL UNIVERSITY

Shevchenko S.

State University of Telecommunication, Kyiv, Ukraine

SN-shevchenko65@yandex.ru

The trend of the twenty-first century education is its mass character. Of course, the transformation speed of production technologies is ahead of the rate of change of generations. Therefore, to be competitive in the job market, having a higher education is not enough. The world is facing the problem of continuous improvement and additional training for the development of new types of occupations. The solution to this problem is possible through implementation of the learning process perspective of information technology, namely, distance learning.

The strategic goal of distance education is to provide citizens with the right to receive education of any level in the community or profession. This is achieved in line with the global trend of mobile dissemination of knowledge through the exchange of educational resources. It is natural that the way of doing so should be high-tech and science-based organisational forms of remote nature.

Theory and practice of distance education is the subject of many works of both foreign and domestic scholars. However, the problem of implementing distance education in higher technical education establishments remains underdeveloped.

No fundamental issues arise while studying theoretical material and practical lessons in technical university. Open stays the question of laboratory work accomplishments in distance learning.

Analysis of the research in this area has allowed to outline the following solutions to this problem:

- 1) exclusion of laboratory work from the curriculum;
- 2) replacement of a natural experiment through simulation modelling;
- 3) implementation of remote access to the results of the experiment;
- 4) implementation of remote access to the experiment conduction.

In the first case, the absence of laboratory work makes the course only theoretical. This leads to impoverishment of education and loss of practical skills. In the second case, it may occur that the computer implementation of the process under study in the methodological sense is the most successful and

complete. However, there are experiments that can not be replaced by models as the results can not be fundamentally calculated in advance.

The process of appropriation of educational content is known to be implemented through activities. It is in the action itself where the assimilation of the subject of intellectual operations take place, where its relationship to other people is set, where the personality is developed. Therefore, in the third and fourth cases the one that learns practically remains a model, not a performer of laboratory work.

In our opinion, the problem of implementation of laboratory work in distance learning is possible through the integration of related technical universities and industries. The creation of such systems will allow a student to do "problem" laboratory work, but locally. Under these conditions, the most important didactic principles of education in distance learning the connection of theory and practice can be realised.

Thus, to ensure consistency, complexity and balance of actions in reforming higher technical education in the direction of establishing distance learning the government support is needed: the creation, implementation and development of the national system of distance education, which should be integrated into the international educational space.

ПИТАННЯ Й ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З МЕТОДОЛОГІЧНИМ ЗМІСТОМ У НАВЧАННІ ТЕОРЕТИЧНОЇ ФІЗИКИ

Школа О.В.

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова,

м. Київ, Україна

aleksandrshkol@yandex.ru

Теоретична фізика викладається студентам багатьох спеціальностей у класичних, технічних та педагогічних університетах. Для останніх ця дисципліна має певну специфіку, що відбивається як на змістовному, так і процесуальному компонентах навчально-виховного процесу. Головне завдання курсу полягає не у придбанні студентом певної суми наукових знань (які останнім часом швидко зростають), а оволодінні способами їх отримання, методологією наукового пізнання, стилем наукового мислення. Невипадково провідними вітчизняними методистами-фізиками

(П.Атаманчук, Л.Благодаренко, І.Богданов, С.Величко, А.Касперський, М.Мартинюк, М.Садовий, В.Сергієнко, В.Сиротюк, Н.Сосницька, М.Шут та ін.) підкреслюється необхідність тісного зв'язку методики вивчення дисципліни з методологією науки, оскільки “сутністю навчання є не тільки оволодіння мовою, але й методом мислення науки”. Посилення уваги до методологічного компоненту професійної підготовки майбутніх учителів фізики є не випадковим, оскільки, з одного боку, загальновідомо: успішне засвоєння предметних знань неможливе без засвоєння методів наукового пізнання, з іншого, зумовлено вимогами Державного стандарту базової і повної середньої освіти, де в якості складової змісту освітньої галузі “Природознавство” окремо виділяються методологічні знання.

Аналіз літературних джерел свідчить, що у вітчизняній дидактиці фізики традиційно більша увага приділяється пошуку методичних шляхів ефективного формування предметних знань, умінь і навичок.

Методологічним знанням, як правило, відводиться менша увага, що й виступає, на нашу думку, причиною суттєвих недоліків у засвоєнні студентами, а відповідно й учнями, предметних знань.

Методологічні знання допомагають не лише подолати труднощі у засвоєнні нової навчальної інформації, перетворити комплекс знань в систему, але й дають можливість мобільно оперувати фактологічними (предметними) знаннями і вміннями в різних життєвих ситуаціях, виступаючи найважливішою умовою формування у тих, хто навчається, здатності самостійно мислити.

Тому одне з головних завдань сучасної вищої школи – оволодіння майбутніми педагогами методологією наукового пізнання, формування й розвиток умінь і навичок самостійного здобуття знань, усвідомлення необхідності подальшої самоосвіти й самовдосконалення, реалізації потенційної можливості залежно від майбутніх професійних потреб “доучуватися”, а не “переучуватися”.

Незважаючи на певний інтерес до методологічного компоненту професійної підготовки вчителя фізики, слід зазначити, що ця проблема у педагогічній науці залишається однією з найскладніших та водночас найменш розробленою.

Враховуючи переважно експериментальний характер курсу загальної фізики з використанням відповідно індуктивного підходу до пізнання фізичної реальності, особливу роль у вирішенні зазначеної проблеми відіграє курс теоретичної фізики, що завершує фундаментальну підготовку

майбутніх учителів фізики у ВПНЗ. Глибоке оволодіння студентами ідейним змістом фундаментальних фізичних теорій має відповідати не лише логіці розвитку науки, але й тим методам пізнання, які стали в ній вирішальними, тобто навчальний курс повинен органічно поєднувати в собі предметні та методологічні знання.

У зв'язку з цим нами було розроблено систему питань і тестових завдань з методологічним змістом, які передбачають формування умінь щодо систематизації та узагальнення таких елементів наукових знань як науковий факт; фізичне явище, величина, модель, закон, принцип, теорія.

Деякі приклади таких завдань наведено нижче.

1. У чому полягає сутність методів наукового пізнання природи? Яким чином наукові знання “приходять” у фізику?

2. Якими елементами наукових знань оперує наука-фізика? Якою є логічна структура фізичного знання?

3. З чого “складається” фізична теорія? Розкрити зміст складових на прикладі окремої фундаментальної фізичної теорії.

4. Який з етапів циклу наукового пізнання відсутній (гіпотеза → моделювання → теоретичне обґрунтування → наслідки → експеримент)?
1) виділення головного, суттєвого у досліджуваному об'єкті; 2) математичні розрахунки; 3) узагальнення та систематизація попередніх знань; 4) емпіричні факти.

5. Висловлення гіпотези в структурі наукового пізнання – це початок
1) математичного аналізу проблеми; 2) теоретичного рівня пізнання; 3) уявного експерименту; 4) емпіричного узагальнення фактів.

6. Поставити у відповідність етапам наукового пізнання у фізиці (класичний; некласичний; постнекласичний) їх основні методологічні принципи: симетрії, збереження, доповнюваності, відповідності, глобального еволюціонізму, причинності, корпускулярно-хвильового дуалізму, відносності Ейнштейна, відкритості та нелінійності як рухомої сили еволюції та самоорганізації матерії, взаємозв'язку та єдності простору й часу.

Досвід свідчить, що цілеспрямоване й системне використання відповідних завдань у навчанні теоретичної фізики істотним чином сприяє активізації пізнавального інтересу студентів, розвитку їх інтелектуальних і творчих здібностей, підвищенню рівня та якості фундаментальної підготовки.

Література

1. Гончаренко С. У. Методологічні знання як виявлення фундаменталізації професійної підготовки вчителя / С. У. Гончаренко, В. В. Кушнір, Г. В. Кушнір // Шлях освіти. – 2007. – №3. – С. 2 – 8.

2. Опачко М. Формування методологічної компетентності майбутнього вчителя фізики у системі професійної підготовки / М. Опачко // Вісник Львівського ун-ту ім. І. Франка. Серія : педагогічна. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – Вип. 25. – Ч.1. – С. 271 – 278.

3. Сосницька Н. Л. Формування методологічної культури майбутнього вчителя фізики / Н. Л. Сосницька // Зб. наук. праць Бердянського держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – №3. – С. 208 – 215.

WYZWANIA WOBEC PROFILAKTYKI W EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Śliwa S.

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

Slawek.sliwa.op@gmail.com

Artykuł dotyczy współczesnych tendencji w profilaktyce, w szczególności w oddziaływaniach wobec uczniów na I etapie edukacyjnym. Istotą działań profilaktycznych jest przeciwdziałanie zagrożeniom, których wystąpienie lub spotęgowanie w przyszłości wydaje się bardzo wysoce prawdopodobne. Jeżeli chodzi o profilaktykę w edukacji wczesnoszkolnej główny nacisk powinien być położony na kształtowanie umiejętności prospołecznych i kompetencji emocjonalnych.

Szczególne znaczenie ma także włączanie rodziców w działania profilaktyczne. Na tym etapie kształcenia to niemal ostatnia szansa na przyciągnięcie rodziców do szkoły i podjęcie wspólnych działań.

Profilaktyka dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym powinna nosić znamiona profilaktyki kreatywnej. Powinna przyczyniać się do rozwoju zainteresowań umiejętności, powinna wzmacniać czynniki chroniące oraz wszystkie postawy prospołeczne.

SECTION 3

MODERN MEDICAL AND PHARMACY PROBLEMS ON MICRO AND MACRO LEVEL

ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГО-АНАТОМІЧНОЇ БУДОВИ СИРОВИНИ ПОШИРЕНИХ СОРТІВ М'ЯТИ ПЕРЦЕВОЇ

Андріанов К.В., Федченкова Ю.А., Хворост О.П.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

fja_fja@rambler.ru

М'ята перцева *Mentha piperita L.* – широко розповсюджена рослина родини глухокропивових *Lamiaceae*. Це трав'яниста багаторічна рослина є джерелом БАВ для створення численних лікарських засобів. Рослина офіційна, для створення лікарських засобів використовують надземну частину (траву та листя).

Препарати на основі сировини м'яти перцевої нормалізують травну систему, використовують при ангіні, кашлі і нежиті, при астмі, пневмонії, бронхіті, туберкульозі, мають пом'якшувальну, відхаркувальну, розсмоктуючу, знеболюючу, протизапальну, антисептичну, антиспазматичну, антиоксидантну, загоювальну, тонізуючу, потогінну, вітрогінну дії. У ДФУ I видання (Доп. 3) наведено монографію «М'яти листя». Вітчизняною промисловістю випускається «М'яти перцевої настойка».

Метою досліджень стало порівняльне вивчення морфологічної та анатомічної будови стебла та листя поширених сортів м'яти перцевої «Чорнолиста» та «Згадка», заготовлених у 2014 р. після повного розгортання листової пластинки.

Сировину вивчали свіжезібрану, повітряно суху, а потім розмочену, фіксовану в суміші вода-гліцерин-96% етанол (1:1:1). Анатомічну будову вивчали на поперечних, поздовжньо-радіальних та поздовжньо-тангентальних зрізах (пагони) та на препаратах з поверхні, поперечних зрізах (листя). В дослідженнях використовували мікроскоп «Granum» (Austria), збільшення x40, x100, x400. Результати фіксували за допомогою фотокамери «Sony DSC-W80».

За результатами досліджень морфологічна будова листя сортів «Чорнолиста» та «Згадка» за багатьма параметрами співпадає з описом фармакопейної сировини, але є деякі відмінності: листя вивчаємих сортів м'яти має перисто-петлевий тип жилкування, листя сорту «Чорнолиста» має гладеньку поверхню як з адаксіального, так і з абаксіального боків, спостерігаються поодинокі волоски біля основи черешка, який має темно-зелений колір; листя сорту «Згадка» щільно опушене як з адаксіального, так з абаксіального боку (особливо по жилках), завдяки чому мають сріблясто-зелений колір. Яскравою діагностичною морфологічною ознакою для сорту «Чорнолиста» є колір поверхні стебла – від темно-зеленого до темно-фіолетового, майже чорного.

Аналіз анатомічної будови листя сорту «Чорнолиста» показав наявність малочисельних продихів діацитного типу в епідермі з адаксіального боку та щільно розміщених з абаксіального. Для листя сорту «Згадка» відмінність анатомічної будови полягає у відсутності продихів та наявності великої кількості трихом на епідермі з адаксіального боку, та багаточисельності трихом з абаксіального. Епідерма центральної жилки листя сорту «Згадка» вкрита значною кількістю простих багатоклітинних волосків.

Анатомічна будова черешка листя вивчаємих сортів м'яти однопучкова, епідерма черешка з сосочкоподібними виростами, у яких рівномірно потовщені оболонки. В паренхімі присутні великі міжклітинники.

Епідерма стебла сорту «Згадка», на відміну від сорту «Чорнолиста», вкрита великою кількістю трихом. Стебло обох сортів м'яти перцевої чотирьохгранне, осьовий циліндр перехідного типу, в ребрах розвинена кутова коленхіма, корова паренхіма багатошарова, іноді присутні великі міжклітинники. Ендодерма однорядна, її клітини незначно відрізняються між собою за формою та розмірами. Серцевина частково зруйнована.

Морфолого-анатомічні дослідження дозволили встановити ряд відмінностей у морфологічній та анатомічній будові стебел та листя поширених на території України сортів м'яти перцевої.

В подальшому ми плануємо продовжити фармакогностичне вивчення сировини м'яти перцевої сортів «Чорнолиста» та «Згадка» як перспективного джерела нових лікарських засобів, як то зборів.

ДИСКРЕТНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ДИНАМИЧЕСКИХ СИСТЕМ ДЛЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ РАЗНООБОРАЗИЯ, СТАБИЛЬНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТИ АДАПТАЦИОННЫХ МЕХАНИЗМОВ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ОРГАНИЗМА

*Беспалов Ю.Г.¹, Носов К.В.², Тимофеев С.П.³, Высоцкая Е.В.⁴,
Дубровина Н.А.⁵*

¹⁻³Харьковский национальный университет им.В.Н.Каразина

*⁴Харьковский национальный университет радиоэлектроники,
г. Харьков, Украина*

⁵Экономический университет в Братиславе, Словакия

¹bezpalof@bk.ru, ²⁻³k-n@nm.ru, ⁴evisotska@mail.ru, ⁵nadija@mail.ru

Состояние естественных адаптационных механизмов (АМ) человеческого организма вызывает все большую тревогу у представителей самых разных медицинских специальностей и ставит на повестку дня проблему разработки технологий управления АМ, а также информационных технологий для поддержки принятия решений в этом направлении развития современной медицины. Речь, не в последнюю очередь, может идти об управлении генерализованным адаптационным синдромом (ГАС), в механизмах которого важнейшую роль играет симпато-адреналовая система, а соответственно и вегетативная нервная система (ВНС): факторы определяющие стабильность и эффективность их функционирования по путям развития благоприятного для состояния АМ и работоспособности человека эустресса, или же – неблагоприятного дистресса. В практическом плане важно наличие в настоящее время относительно простых и дешевых неинвазивных методов регистрации состояния связанных с ВНС разных каналов регуляции АМ, в частности. – анализ по Р.М. Баевскому [1] параметров variability сердечного ритма (ВСР). Общий характер проблемы требует системного подхода, который может, на наш взгляд, быть эффективно реализован с использованием предложенной в свое время К. Шенноном [2] концепции, связывающей разнообразие, стабильность и эффективность функционирования систем разной природы. Применение сравнительно недавно разработанного [3] в Харьковском национальном университете им. В.Н. Каразина (ХНУ) нового класса математических моделей, получившего название дискретных моделей динамических систем

(ДМДС), позволяет с использованием параметров ВСР, исследовать структуру обратных связей АМ, определяющих отношения шенноновских показателей разнообразия и выравненности компонентов ВСР со стабильностью и эффективностью функционирования АМ.

С помощью ДМДС для двух групп испытуемых, характеризующихся: а) повышенными (выше среднего) значениями балльного показателя моторно-зрительной реакции, полученных в игровом тесте (ГПСЗ); б) с другими значениями этого показателя (ГНСЗ), были построены идеализированные траектории системы(ИТС), отражающие цикл изменений выраженных в условных баллах значений частоты сердечных сокращений (ЧСС) и связанных с различными каналами регуляции ЧСС следующих параметров ВСР – моды (M_0), амплитуды моды(A_{M_0}) и размаха значений длительности кардиоинтервала (ВАР). Траектория, соответствующая ГПСЗ, в сравнении с соответствующей ГНСЗ, характеризуется меньшим количеством (1 из 8, против 3 из 12) условных шагов по времени с минимальным (из всех наблюдаемых в обоих ИТС) значением шенноновского показателя разнообразия и выравненности, вычисленным для сочетания выраженных в баллах значений M_0 , A_{M_0} и ВАР. Этот же показатель для M_0 и A_{M_0} в ИТС, соответствующей ГПСЗ, в серии шагов с минимальным значением ЧСС растет параллельно росту вычисленной по сумме баллов общей эффективности M_0 и A_{M_0} ; в ИТС, соответствующей ГНСЗ, в такой серии шагов рост общей эффективности M_0 и A_{M_0} сопровождается снижением значения шенновского показателя разнообразия и выравненности, вычисленного для M_0 и A_{M_0} . При этом, для включающей восемь шагов ИТС, соответствующей ГПСЗ, характерно чередование разделенных одиночными шагами со средним значением ЧСС, продолжающихся каждая три шага серий высоких и низких значений ЧСС; для ВСНЗ (в ИТС – 12 шагов) равное семи число шагов с низкими значениями ЧСС значительно превышает равное трем число шагов с его высокими значениями, что может быть интерпретировано как свидетельство большей стабильности функционирования АМ в ГПСЗ.

Использование в настоящей работе ДМДС, в сочетании с подходами, основанными на приложении шенновских показателей разнообразия и выравненности к стабильности проявлений ГАС, с их регистрацией путем проводимого анализа ВСР, позволило дать формализованное описание некоторых представляющих определенный теоретический и практический

интерес системных аспектов АМ. Можно сделать вывод о перспективности применения ДМДС в комплексе с указанными подходами для решения проблем разработки технологий управления АМ.

Литература

1. Баевский Р.М., Иванов Г.Г. Вариабельность сердечного ритма: теоретические аспекты и возможности клинического применения // Ультразвуковая функциональная диагностика. – 2001. – № 3. – С. 108-127.
2. Shannon, C.E. and Weaver W. (1948) A mathematical theory of communication. The Bell System Technical Journal, 27, 379-423 and 623-656.
3. Zholtkevych G.N., Bepalov Y.G., Nosov K.V., and M.Abhishek, Discrete Modeling of Dynamics of Zooplankton Community at the Different Stages of an Antropogeneus Eutrophication, Acta Biotheor, vol. 61, no. 4, pp. 449-465, 2013.

МЕТОДЫ АНАЛИЗА ВЫЖИВАЕМОСТИ (SURVIVAL ANALYSIS) В МЕДИЦИНСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Бойко В.В.¹, Замятин П.Н.², Дубровина Н.А.³, Замятин Д.П.⁴

^{1,2,4}ГУ «Институт общей и неотложной хирургии им.В.Т.Зайцева

АМН Украины», г. Харьков, Украина

³Экономический университет в Братиславе, Словакия

vv_boyko@gmail.com, zamyatinp@mail.ru, nadija@mail.ru

В последние несколько десятилетий различные математико-статистические методы нашли широкое применение в медицинских науках. В данной работе мы хотели бы сделать акцент на возможности применения специальных методов анализа выживания (survival analysis) для оценки эффективности различных реанимационных мероприятий. Следует отметить, что в зарубежных исследованиях методы анализа выживаемости, такие как таблицы времен жизни, модели Кокса, оценки Каплана-Мейера, экспоненциальные, нормальные и логнормальные регрессии достаточно часто используются [1].

В научных медицинских работах украинских специалистов применение указанных методов не достаточно представлено, в связи с чем возникает необходимость более полного освещения возможностей применения данного математико-статистического аппарата.

Анализ выживаемости традиционно часто применяется в медицинских и биологических исследованиях, в страховании и теории

надежности. В этих задачах возникает проблема изучения времени дожития, которое зависит от ряда факторов, и имеет различные законы распределения. В указанных задачах исходные данные о времени дожития разделяются на два типа: полные, которые соответствуют летальному исходу или отказу прибора, и неполные, цензурированные, которые предполагают, что изучаемый объект дожил до данного периода времени, а далее связь с ним была потеряна. Например, в клинических исследованиях цензурированными считаются данные о выписанных пациентах, переведенных в другие отделения.

Приведем примеры применения моделей анализа выживаемости для данных, полученных о 373 пациентах, которые были доставлены в ГУ «Институт общей и неотложной хирургии им. В.Т.Зайцева» с 1985 г. по 2000 г. с тяжелыми травмами: из них наблюдалось 263 (70,51%) позитивных исхода и 110 (29,49%) летальных исходов. В имеющейся базе данных была представлена информация о пациентах со следующими видами травмы: открытая травма – 285 случаев (76,41%); закрытая травма – 80 случаев (21,45%), комбинированная травма – 8 случаев (2,14%). Возраст пациентов был в диапазоне от 7 лет до 84 лет, распределение пациентов по возрастным группам было близко к нормальному, средний возраст составлял $34 \pm 1,17$ лет.

В данном исследовании нами были выбраны подгруппы пациентов в тяжелом состоянии, которым проводилась искусственная вентиляция легких (ИВЛ), и определялась длительность проведения этой процедуры. Также по данной подвыборке были известны два типа исходов, или два типа данных: complete (пациент умер) или censored (пациент выжил). Для расчетов моделей анализа выживаемости нами использовался пакет Statistica [1].

В табл. 1 представлено распределение выборки пациентов, которым проводилось искусственная вентиляция легких.

С помощью программы было выделено 12 интервалов времени, с разницей в 11 мин. Как видно из данных табл. 1, в течение первого интервала времени ИВЛ проводилось 181 пациенту, из которых 27 умерли в течение первых 11 мин. Доля летальных исходов на этом интервале составила 0,232. Более подробный анализ этих случаев указывает на то, что это были наиболее тяжелые пациенты, с травмами, несовместимыми с жизнью. На втором интервале времени, когда длительность проведения ИВЛ превышала 11 мин., но была меньше 22 мин., количество летальных

исходов 3 случая. На этом интервале доля летальных исходов составляет 0,154.

Таблица 1. Характеристики распределения времени дожития пациентов, которым проводилось ИВЛ

Номер временного интервала	Начало врем. интервала, мин.	Количество пациентов	Количество умерших	Доля умерших	Доля доживших	Плотность вероятности	Интенсивность отказов
1	0	181	27	0,232	0,768	0,0212	0,024
2	11	25	3	0,154	0,846	0,0108	0,0153
3	22	11	3	0,3	0,7	0,0179	0,0324
4	33	6	0	0,083	0,917	0,0035	0,008
5	44	6	0	0,083	0,917	0,0032	0,008
6	55	6	2	0,333	0,667	0,0117	0,0367
7	66	4	1	0,286	0,714	0,0067	0,0306
8	77	2	0	0,25	0,75	0,0042	0,0262
9	88	2	0	0,25	0,75	0,0031	0,0262
10	99	2	1	0,5	0,5	0,0047	0,0611
11	110	1	0	0,5	0,5	0,0023	0,0611
12	120	1	1	0,5	0,5		

Если проанализировать динамику доли умерших пациентов в зависимости от времени проведения ИВЛ (табл. 1), то виден ее нелинейный характер. Так, на первом интервале (до 11 мин. ИВЛ) доля умерших составляет 0,232; на втором интервале (от 11 до 22 мин. ИВЛ) доля умерших равна 0,154; на третьем интервале возрастает (от 23 до 32 мин. ИВЛ) доля умерших почти вдвое возрастает и составляет 0,3; на 4-м и 5-м интервалах (33-54 мин. ИВЛ) доля умерших снижается и остается стабильной на уровне 0,083; затем на 6-м интервале (55-65 мин. ИВЛ) доля умерших вновь возрастает до 0,333 и в течение последующих интервалов остается довольно высокой.

Выделение этих критических интервалов времени проведения ИВЛ, где происходит резкий скачок доли умерших, важно для анализа предупреждения появлений различных сопутствующих осложнений и проведения дополнительных реанимационных мероприятий.

Литература

1 Боровиков В.П. Statistica: искусство анализа данных на компьютере. Для профессионалов. – СПб.: Питер, 2001. – 656 с.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ

Братішко Ю.С.¹, Посилкіна О.В.²

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

¹bratishko@i.ua, ²19831114@mail.ru

В умовах нестабільності національної економіки налагодження управління соціально-економічним розвитком фармацевтичних підприємств (ФП) є головною передумовою збереження їх конкурентних позицій. Особливо гостро ця проблема постає для ФП у період економічної кризи та підвищення цін на лікарські засоби (ЛЗ), оскільки необхідно оптимізувати витрати для досягнення запланованих вигід та зберегти здобутий серед споживачів імідж, який через збільшення вартості ЛЗ може бути втрачений. При такій оптимізації може потерпати соціальна складова підприємства. Кошти на її розвиток у складних економічних умовах, як правило, урізаються.

Таким чином, розробка ефективної системи оцінки соціально-економічного розвитку надасть змогу ФП більш раціонально підходити до внутрішньофірмового менеджменту та отримувати оперативну інформацію щодо тенденцій зміни у власному розвитку, що є необхідною умовою для реалізації стратегії соціально-відповідального менеджменту на ФП.

Головним етапом нашого дослідження є розробка методики оцінки соціально-економічного розвитку ФП. Відібрані для оцінки показники наведені у табл. 1.

Таблиця 1. Система складових та локальних показників, рекомендованих для оцінки соціально-економічного розвитку фармацевтичних підприємств

Економічна складова	Соціальна складова
1	2
Виробничо-технологічна складова: <ul style="list-style-type: none"> показник фондоозброєності праці (B1) показник фондівіддачі (B2) показник зносу основних засобів (B3) показник оновлення основних засобів (B4) показник рівня автоматизації та механізації виробництва (B5) показник матеріаломісткості продукції (B6) показник витрат на 1 грн. товарної продукції (B7) темпи росту продуктивності праці (B8)	Кадрова складова: <ul style="list-style-type: none"> показник освітнього рівня персоналу (K1) показник питомої ваги персоналу у віці до 35 років (K2) показник «старіння» персоналу (K3) показник статевій структурі персоналу (K4) частка адміністративно-управлінського персоналу в загальній чисельності працівників підприємства (K5) показник професійного розвитку (K6)

1	2
<p>Фінансова складова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник забезпеченості власними обіговими коштами (Ф1) • показник автономії (Ф2) • показник покриття (Ф3) • показник абсолютної ліквідності (Ф4) • показник співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості (Ф5) • показник обіговості готової продукції (Ф6) • показник обіговості запасів (Ф7) • показник рентабельності продажів (Ф8) 	<p>Складова соціальної забезпеченості та захищеності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник соціальної забезпеченості персоналу (С1) • показник рівня захворюваності персоналу (С2) • показник вільного часу персоналу (С3) • показник питомої ваги витрат на розвиток персоналу у виручці (С4) • показник темпів зростання витрат на соціальні заходи (С5) • показник впровадження стандартів екологічного менеджменту на підприємстві (С6)
<p>Маркетингова складова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник оновлення асортименту (М1) • показник відповідності виробничої програми (М2) • показник зняття лікарських засобів з виробництва (М3) • показник експорту продукції (М4) • показник питомої ваги витрат на маркетинг (М5) • показник частки ринку (М6) • показник темпів росту обсягів продажів (М7) 	<p>Складова організації праці:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник небезпечності праці (О1) • показник ефективності використання робочого часу (О2) • показник плинності трудових ресурсів (О3)
<p>Управлінська складова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник питомої ваги управлінського персоналу з вищою освітою (У1) • показник ефективності організаційної структури (У2) • показник рівня організації виробництва (У3) • показник інформаційної озброєності (У4) • показник темпу зростання вартості гудвілу (У5) 	<p>Мотиваційна складова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник преміювання (М1) • показник участі персоналу в капіталі підприємства (М2) • показник випередження продуктивності праці (М3) • показник відповідності оплати праці (М4) • показник ділової кар'єри (М5)
<p>Інноваційно-інвестиційна складова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник упровадження нових технологій (І1) • показник питомої ваги оригінальних препаратів у загальному обсязі випуску (І2) • показник питомої ваги нематеріальних активів у загальній сумі (І3) • показник питомої ваги витрат на наукові дослідження та фармацевтичні розробки у виручці від реалізації (І4) 	<p>Творчо-інтелектуальна складова:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показник кількості наукових публікацій на одного працівника (Т1) • показник кількості патентів на одного працівника (Т2) • показник кількості раціональних пропозицій на одного працівника (Т3)

Аналіз окремих локальних показників, які характеризують соціально-економічний розвиток ФП, не дає змогу одержати загальну картину щодо його рівня, тому наступним етапом дослідження є використання таксономічного аналізу для визначення відповідних комплексних показників. Використання сучасного інструментарію та елементів економіко-математичного моделювання під час оцінки соціально-економічного розвитку ФП надає змогу також отримати

інтегральну оцінку соціально-економічного розвитку ФП, на основі якої можна зробити висновок про рівень ефективності існуючої на підприємстві системи реалізації принципів сталого розвитку. На підставі розрахованих локальних показників за допомогою програми Statistica 12.0 отримані комплексні, інтегральні та узагальнений показники соціально-економічного розвитку на прикладі досліджуваної фармацевтичної компанії ПАТ «Фармак» (табл. 2).

Таблиця 2. Комплексні показники економічної складової розвитку ПАТ «Фармак»

Показник	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Комплексний показник виробничо-технічного розвитку	0,34	0,41	0,41	0,7	0,68	0,36
Комплексний показник фінансового розвитку	0,28	0,66	0,39	0,57	0,5	0,75
Комплексний показник маркетингового розвитку	0,41	0,6	0,69	0,67	0,7	0,79
Комплексний показник управлінської складової розвитку	0,28	0,26	0,29	0,27	0,4	0,45
Комплексний показник інноваційно-інвестиційного розвитку	0,28	0,16	0,38	0,55	0,52	0,61
Комплексний показник кадрового розвитку	0,64	0,71	0,73	0,76	0,88	0,86
Комплексний показник соціальної забезпеченості та захищеності	0,68	0,66	0,69	0,77	0,8	0,85
Комплексний показник організації праці	0,41	0,5	0,51	0,47	0,4	0,39
Комплексний показник мотиваційного розвитку	0,48	0,46	0,44	0,47	0,58	0,55
Комплексний показник творчо-інтелектуального розвитку	0,33	0,36	0,34	0,44	0,47	0,51
Інтегральний показник економічного розвитку	0,69	0,71	0,73	0,81	0,82	0,78
Інтегральний показник соціального розвитку	0,63	0,66	0,69	0,76	0,73	0,69
Узагальнюючий показник соціально-економічного розвитку	0,61	0,65	0,63	0,77	0,76	0,69

За шкалою Чеддока узагальнюючий показник соціально-економічного розвитку ПАТ «Фармак» знаходиться на середньому рівні, тому можна зробити висновок про наявність у компанії резервів щодо його подальшої активізації.

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ РИЗИКАМИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Голубцова К.К., Сагайдак-Нікітюк Р.В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

sagaidak_rita@ukr.net

Останнім часом в Україні все більшого значення набувають екологічні проблеми: застарілі технології, морально та фізично зношене обладнання, висока енергомісткість виробництва тощо. Незважаючи на постійне технічне переобладнання та модернізацію, спостерігається забруднення навколишнього середовища, що, в свою чергу, здійснює шкідливий вплив на здоров'я людей та створює загрозу життю або працездатності людини, як зараз, так і в майбутньому. Забруднення повітря, води, ґрунту, продуктів харчування, а також вплив технологічних факторів (шуму, вібрації тощо) призводять до появи серцево-судинних й онкологічних захворювань людини, дистрофічних змін, алергії, гормональної дисфункції, змін імунної й ендокринної систем, скорочення тривалості життя та народження дітей з різними вродженими патологіями. В екологічно забруднених районах України спостерігається підвищення виникнення алергічних захворювань, відхилень у нервово-психічному та фізичному розвитку, погіршення імунної, ендокринної, центральної нервової і серцево-судинної систем організму та його репродуктивної функції.

Підприємства багатьох галузей є потенційно небезпечними об'єктами як для населення, так і довкілля. Вони створюють високий ризик виникнення надзвичайних ситуацій і аварій, які можуть призвести до забруднення природного середовища, погіршення здоров'я населення, значних матеріальних втрат тощо. Особливо це стосується фармацевтичних підприємств. Так, в Росії, наприклад, унаслідок викиду в 2004 р. небезпечних речовин ФП «Уралбіофарм» (м. Єкатеринбург) отруїлися 60 дітей, у деяких малюків з'явилася алергічна реакція (кашель і висип). Крім того, у повітрі та на снігу була виявлена висока концентрація аскорбінової кислоти й цитрамону, що негативно вплинуло на стан НПС [1]. У 1997 р. у Хабаровську (Росія) відбулася пожежа на ПАТ «Дальхімфарм», унаслідок чого 213 осіб постраждали та були госпіталізовані, 86 – у критичному стані, одна людина померла, завдана шкода довкіллю. У 2004 р. на підприємстві «Фармакон» (м. Санкт-

Петербург) при завантаженні технологічного обладнання відбувся викид бромис-того метилу з подальшим вибухом та загорянням. Постраждало понад 30 працівників і завдано шкоди навколишньому природному середовищі. У 2006 р. хімічний завод (м. Цзилінь, Китай), який виробляє лікарські засоби, скинув у річку Сунгарі виробничі відходи, довжина забруднення складала приблизно п'ять кілометрів. У Шотландії на GlaxoSmithKline (2006 р.) у цеху з виготовлення ЛЗ від малярії і пневмонії відбувся вибух, унаслідок якого дві людини постраждали, дві людини контужені, завдана шкода докілью. У 2012 р. у м. Кургана (Росія) на фармацевтичному підприємстві «Синтез» розлилося хімічна рідина в цеху №1 у корпусі з виробництва синтетичного антибіотика. Але найбільш масштабна аварія відбулася у 1984 р. у Бхопалі (Індія), унаслідок якої загинуло 3000 осіб, постраждало понад 200000 осіб, нанесено шкоду природному середовищу понад 300 млн. дол. США [2]. В Україні втрати від техногенних аварій, підвищена захворюваність і смертність населення від забруднення довкілля складають понад 4-6 % ВВП [3]. За даними державного обстеження органів природоохоронного контролю України, на 80,1 тис. об'єкт господарської діяльності накладені позови за збитки, нанесені навколишньому природному середовищу, на суму 36,2 млн. грн. і адміністративні штрафи в розмірі 3,0 млн. грн [4].

Це викликає необхідність впровадження механізму управління екологічними ризиками. Сьогодні визначення категорії екологічного ризику потребує уточнення, адже не існує одностайної думки, і науковці розуміють під цим визначенням різні види ризику, або ототожнюють його з природним ризиком, або неоднозначно визначають. Усі досліджені визначення екологічного ризику запропоновані вченими є неповними, тому що в них не знайшли втілення такі моменти, як:

1) ризик існує там і тоді, де є можливість вибору, а відсутність альтернативних варіантів розцінюється як безризикова ситуація;

2) поряд з ризиком збитків існує ризик отримання додаткових прибутків (заради чого, і обираються ризикові варіанти), і звуження визначення ризику до врахування можливих втрат обмежує правильне використання цього терміну в економіці.

На підставі проведених досліджень діяльності провідних фармацевтичних підприємств і аналізу літературних джерел визначено, що екологічний ризик для умов фармацевтичних підприємств – це можливість негативного впливу на навколишнє природне середовище або виникнення

аварійних ситуацій на фармацевтичних підприємствах, що призводять до погіршення екологічного стану в регіоні та здоров'я населення.

Література

1. Исупова Т. Чрезвычайная ситуация сложилась в детском саду № 261 Октябрьского района Екатеринбурга. Выброс с фармацевтического предприятия привел к отравлению 60 детей кластер / Т. Исупова [Электронный ресурс]. – Режим доступа до сайту : http://pda.nr2.ru/ekb/13_73584.asp
2. Бхопальская катастрофа 3 декабря 1984 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до сайту : <http://otello.gorod.tomsk.ru/index-1243852654.php>
3. Козин Е. Г. Экологическое страхование как инструмент экономико-правового механизма охраны окружающей среды / Е. Г. Козин // Вісник СумДУ. Сер. Економіка. – 2007. – Т. 2. – № 1. – С. 88–95.
4. Сагайдак-Нікітюк Р.В. Логістика управління відходами фармацевтичної галузі / Сагайдак-Нікітюк Р.В. – Х.: ППВ «Нове слово», 2010. – 290 с.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ НА ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Деренская Я. Н.

Национальный фармацевтический университет, г. Харьков, Украина

Derenski@rambler.ru

Развитие фармацевтических предприятий, связанное с разработкой и внедрением в производство новых лекарственных средств, модернизацией, техническим перевооружением и т.д., требует интенсификации темпов реализации инвестиционных проектов. С другой стороны, увеличение числа реализуемых проектов, их удорожание усиливает актуальность формирования системы управления проектами, позволяющую стандартизировать процедуры инициации, планирования, выполнения, мониторинга и закрытия проектов. Необходимость консолидации знаний по проектному менеджменту возрастает с усложнением проектной деятельности, формированием проектных программ и портфелей.

Управление проектным портфелем характеризует более высокий уровень организационной зрелости, требующий расширения сферы влияния системы управления проектами в составе интегрированной системы менеджмента фармацевтического предприятия. В рамках организационной структуры, занимающейся проектной деятельностью,

рекомендуется формировать комитет по рассмотрению проектов и офис управления проектами.

Распределение ответственности между участниками проектной деятельности представлено в матрице ответственности (табл. 1).

Таблица 1. Матрица ответственности*

Решение	Инициатор	Заказчик	Спонсор	Комитет по рассмотрению проектов	Офис управления проектами	Менеджеры проектов	Функциональные отделы
Формирование идеи	В	У	У				
Сбор инициативных предложений					В		
Первичный анализ идеи и принятие решения о необходимости ее дальнейшего анализа	У	У	У	З	В		К
Определение ключевых показателей компонентов портфеля		У	У		В	У	К
Подготовка ТЭО	В	У	К		К	У	К
Подготовка приказа о начале реализации компонентов портфеля				З	В		
Разработка и утверждение Устава компонентов портфеля	К	П	П	З	П	В	
Структуризация компонентов портфеля					К	В	К
Разработка и утверждение плана управления компонентами портфеля		П	П	З	К	В	К
Мониторинг выполнения компонентов портфеля					К	В	У
Рассмотрение и утверждение запросов на изменения		П	П	З	В	У	У
Анализ завершенных компонентов портфеля	У	У	У	З	П	В	У
Создание базы данных					К	В	У
Управление проектной методологией				З	В	У	

* Условные обозначения: В – ответственный исполнитель; У – участник; К – консультант; П – согласовывает решение; З – принимает решение и утверждает.

К основным функциям комитета следует отнести: рассмотрение и решения вопросов, выходящих за рамки полномочий менеджеров проектов; инициация, закрытие проекта, рассмотрение и утверждение запросов на изменения в проектах; решение ресурсных конфликтов между проектами, определение приоритетов; контроль за выполнением проектов. В состав комитета входят: генеральный директор, технический и финансовый директор, директор по качеству и директор по маркетингу.

К основным функциям офиса управления проектами относятся: создание, развитие и контроль выполнения корпоративной методологии;

аналитическая и методологическая помощь менеджерам проектов; повышение квалификации персонала и менеджеров; контроль реализации проектов; консолидация информации по проектам; ведение архива проектов, накопления опыта предприятия; администрирование и поддержка системы управления проектами; подготовка отчетов о реализации проектов; управление ресурсами проектов.

Основными участниками офиса управления проектами являются: руководитель офиса, администратор и планировщик проектов, консультант по программному обеспечению, менеджеры проектов.

Безусловно, внедрение офиса управления проектами связано с определенными затратами, необходимостью пересмотра функциональных обязанностей, существенными изменениями организационной структуры управления предприятием, возникновением конфликтов. Однако, как свидетельствует практика, активизация работы офиса управления проектами позволяет существенно повысить число успешно завершенных проектов, более эффективно решать ресурсные конфликты между компонентами портфеля, ускоряет процесс принятия проектных решений, расширяет возможности отдельных проектов вследствие использования коллективной базы данных.

ВПЛИВ 1-(4-ХЛОРФЕНІЛ)-N,N-ДИМЕТИЛ-АЛЬФА-(2-МЕТИЛПРОПІЛ) ЦИКЛОБУТАНМЕТАНАМІНУ (СИБУТРАМІНУ) НА ПОКАЗНИКИ АНТИОКСИДАНТНО-ПРООКСИДАНТНОЇ РІВНОВАГИ ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ІНСУЛІНОРЕЗИСТЕНТНОСТІ У ЩУРІВ

Загайко А.Л.¹, Брюханова Т.О.², Шкапо А.І.³

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

andrey.zagayko@gmail.com, tatyana_bruhanova@mail.ru,

¹shkapo.a@gmail.com, ²tatyana_bruhanova@mail.ru, ³shkapo.a@gmail.com

Відповідно до даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, кардіоваскулярні патології посідають перше місце серед причин смертності населення у розвинених країнах. Тригерними факторами, що опосередковують розвиток та прогресування даної групи ускладнень є цукровий діабет 2 типу, ожиріння, метаболічний синдром, атеросклероз.

Перераховані захворювання об'єднані спільним механізмом патогенезу – розвитком інсулінорезистентності (ІР). Остання характеризується зниженням чутливості клітин до дії інсуліну, що обумовлює розвиток комплексу метаболічних порушень, які в першу чергу включають порушення вуглеводного та ліпідного видів обміну та патологічні зрушення у системі антиоксидантно-прооксидантної рівноваги.

За даними ряду авторів, перспективним напрямом терапії захворювань, асоційованих з ІР, є корекція ожиріння. На сьогоднішній день на фармацевтичному ринку представлений один препарат, що впливає на центральні механізми розвитку ожиріння – 1-(4-Хлорфеніл)-N,N-диметил-альфа-(2-метилпропіл)циклобутанметанамін (сібутрамін). Механізм дії препарату полягає у інгібуванні зворотного захоплення серотоніну та норадреналіну і активації β 3-адренорецептори бурої жирової тканини, що опосередковує анорексигенний ефект.

Метою даної роботи була оцінка терапевтичного ефекту сібутраміну при експериментальній ІР у щурів.

Матеріали та методи. Дослідження проводили на щурах-самцях лінії Wistar, масою 160-200 г. ІР моделювали внутрішньочеревинним введенням низьких доз дексаметазону (Severino С. та співавт., 2002) щоденно впродовж 5 тижнів. Досліджуваний препарат – сібутрамін вводили щоденно внутрішньошлунково, починаючи з 4 тижня введення дексаметазону, впродовж 3 тижнів у ефективній терапевтичній дозі (з урахуванням коефіцієнта видової стійкості). Лікувальну ефективність препарату оцінювали за динамікою вмісту глюкози, імунореактивного інсуліну (ІРІ), триацилгліцеролів (ТАГ), вільних жирних кислот (ВЖК), холестеролу (ХС) – які визначали у сироватці крові. Окремо розраховували показник інсулінорезистентності та досліджували зміни маркеру перикисного окиснення ліпідів – малонового діальдегіду (МДА) і антиоксидантний статус за вмістом відновленого глутатіону (ВГ).

Результати і обговорення. Було встановлено, що тривале введення низьких доз дексаметазону супроводжувалося підвищенням рівнів глюкози та ІРІ у 1,93 та 1,51 рази відповідно у порівнянні з інтактним контролем, що у поєднанні зі зростанням показнику інсулінорезистентності у 1,77 разів свідчило про розвиток синдрому ІР. При цьому відбувалося збільшення вмісту ВЖК у 3,2 рази крові, що було обумовлено зменшенням інгібуючого впливу інсуліну на ліполіз. Високий вміст ВЖК у крові призводив до інтенсивного надходження останніх до інсулінзалежних

тканин – печінки та м'язів. Це опосередковувало прогресування гіперглікемії та гіперінсулінемії за рахунок активації глюконеогенезу у печінці та порушення утилізації і внутрішньоклітинного обміну глюкози у м'язовій тканині. Відповідно, накопичення ВЖК обумовлювало розвиток патологічних зміни решти ланок метаболізму ліпідів, одним із проявів яких було зростання вмісту ТАГ – внаслідок їх ресинтезу у печінці із ВЖК. При цьому, відбувалося зростання концентрації ХС у 1,33 рази відносно інтактних щурів, що узгоджувалося з динамікою інших досліджуваних показників і підтверджувало проатерогенний характер змін, що спостерігалися за умов наших експериментів. Крім того, розвиток ІР супроводжувався порушенням антиоксидантно-прооксидантної рівноваги, що відбивалося зростанням МДА у 3,7 разів при одночасному зменшенні вмісту ВГ у 1,66 рази відносно інтактного контролю. Такий характер змін свідчив про розвиток оксидативного стресу на тлі ІР, який обтяжує її перебіг. Введення досліджуваного препарату – сибутраміну – супроводжувалося достовірною нормалізацією всіх зазначених показників відносно контрольної патології. Механізм лікувального впливу препарату обумовлений корекцією харчової поведінки, що опосередковує зменшення надмірної ваги і відповідно – нівелювання одного з основних тригерних факторів ІР – ожиріння. Спектр терапевтичних ефектів сибутраміну реалізується за рахунок збільшення вмісту адипонектину, який в умовах ІР відновлює чутливість клітин до дії інсуліну, що у свою чергу чинить позитивний вплив на інші показники. Сибутрамін проявляє переважний вплив на вісцеральну жирову тканину діючи на адипокіни та цитокіни, нормалізує у такий спосіб її функціональний стан і метаболізм. Застосування препарату зменшувало виразність оксидативного стресу на фоні синдрому ІР, що відбивалося зменшенням вмісту МДА у 1,18 разів у порівнянні з аналогічним показником у тварин з групи контрольної патології.

Таким чином, тривале внутрішньочеревинне введення низьких доз дексаметазону призводить до розвитку комплексу метаболічних порушень, що визначаються як синдром ІР, що підтверджується патологічними змінами відповідних показників. Застосування сибутраміну починаючи з 4 тижня введення дексаметазону чинить позитивний вплив на досліджувані показники, зменшуючи виразність ІР, переважно за рахунок корекції ожиріння, як одного з ключових факторів формування та прогресування захворювань, асоційованих зі зменшенням афінності клітин до дії інсуліну.

ВПЛИВ ПОЛІФЕНОЛІВ ВИНОГРАДУ НА ДЕЯКИ ПОКАЗНИКИ АЗОТИСТОГО МЕТАБОЛІЗМУ ЗА УМОВ НЕЙРОГЕННОГО СТРЕСУ

Загайко А.Л.¹, Кравченко Г.Б.², Филімоненко В.П.³

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

¹andrey.zagayko@gmail.com, ²annabk2014@gmail.com, ³fylymonenko@mail.ru

За останні десятиліття велика увага приділялася вивченню механізмів стресу. У сучасному світі організм людини все частіше зазнає виклику з боку соціальної або психічної дії, ніж фізичної, однак механізми опору несприятливим факторам навколишнього середовища суттєво не еволюціонували. Поряд з вивченням механізмів стресу, важливим практичним завданням є пошук фармакологічних препаратів або біологічних добавок, які знижують його негативний вплив на організм. Насамперед привертають увагу субстанції природного походження. В цьому відношенні дуже цікавою групою є комплексні препарати поліфенолів Винограду культурного.

У роботі було використано щурів-самців лінії Wistar 3-місячного віку масою 180-220 г, які утримувались у стандартних умовах віварію ЦНДЛ Національного фармацевтичного університету. Повторюваний нейрогенний стрес викликали щоденною іммобілізацією на череві протягом 3 годин на протязі 21 доби. Тварини були розподілені на три групи: стресовані тварини, яких декапітували на 8, 15 та 22 добу; тварини, яким на фоні стресу починаючи з 8-мої доби протягом 15 діб щодня перорально вводили поліфенольний концентрат, отриманий з насіння винограду сорту «Каберне» (ПК) в дозі 9 мг поліфенолів на 100 г маси тіла (лікувальне введення), яких декапітували на 15 та 21 добу з початку іммобілізації; інтактні тварини. Усіх тварин декапітували під хлоразолу-уретановим наркозом. В сироватці крові та гомогенаті печінки тварин досліджували вміст білка, сечовини, креатину, креатинину, аргініну, цитруліну та активність аланінамінотрансферази (АлАТ), аспартатамінотрансферази (АсАТ), γ -глутамілтранспептидази (ГГТП) та аргінази за загальноприйнятими уніфікованими методиками. Дослідження проводилися відповідно до національних «Загальних етичних принципів експериментів на тваринах» (Україна, 2001), які узгоджуються з положеннями «Європейської конвенції про захист хребетних тварин, які

використовуються для експериментальних та інших наукових цілей» (Страсбург, 1985). Статистичну обробку отриманих результатів проводили на персональному комп'ютері з використанням пакетів Excel та Statistica 7.

Зареєстрована нами активація цитолізу через вільнорадикальне пошкодження мембран спричинила гіперферментемію порівняно з інтактними тваринами, таку ж тенденцію проявляла активність ГГТП. Лікувальне застосування ПК значно полегшувало перебіг стрес-реакції, що відображалось, зокрема, у зменшенні активності АЛАТ (приблизно у два рази) та АсАТ (на третину) в сироватці крові порівняно з контрольною патологією. Крім того, лікувальне введення ПК зменшувало прояви стресорної гіперпротеїнемії, а в тканинах, ймовірно, надавало певної анаболічної дії. Активність ГГТП у печінці за повторюваного стресу зростала, що вказує на активацію катаболізму та зростання інтенсивності ПОЛ, які потребують напруженої роботи ГГТП. Активність цього ферменту зменшувалася у тварин, яких лікували ПК (приблизно на 30%). Зменшення використання амінокислот проявлялося і в зниженні активації амінотрансфераз у печінці стресованих тварин під впливом поліфенольного концентрату. Вміст аргініну знижувався вже на ранніх етапах стресу в сироватці (на 28%) крові та печінці (19%) досліджуваних щурів. Оскільки в цей же час спостерігається зростання активності аргінази в тканинах та падіння вмісту цитруліну, зниження рівня аргініну в крові може пояснюватися активацією орнітинового циклу та інтенсифікацією його використання в NO-синтазній реакції. Так як рівень цитруліну, що є продуктом цієї реакції, не зростав, найімовірніше, внесок у зменшення вмісту аргініну робить саме активація катаболічних процесів, що загалом може призводити до розвитку ендотеліальної дисфункції. Вміст аргініну достовірно зростав у стресованих тварин, лікованих ПК, як в сироватці крові, так і в гомогенаті печінки, хоча й не досягав рівня інтактних тварин. Оскільки активність аргінази в тканині печінки стресованих тварин знижується, можна стверджувати, що збереження пулу аргініну, важливе для підтримання судинного тону та синтезу креатину, досягається шляхом гальмування його розпаду в орнітиновому циклі. Це підтверджується і змінами вмісту цитруліну в напрямку нормалізації. Більша кількість цитруліну в печінці тварин, які лікувалися ПК, може свідчити про нормалізацію утворення оксиду нітрогену. Рівень сечовини зростав в сироватці крові (на 21%) вже на перший тиждень стресування, особливо істотно – в печінці (на 200%). Про зменшення інтенсивності

катаболічних процесів при лікуванні ПК стресованих тварин свідчить нормалізація у цих тварин вмісту сечовини в крові і тканині печінки. Припущення щодо катаболічної спрямованості змін за умов наших експериментів підтверджується зниженням вміст креатину та збільшенням креатиніну в сироватці крові. Причому ці зміни відбуваються взаємоскоординовано. Такі дані вказують на інтенсифікацію використання креатину для синтезу креатинфосфату та витрати останнього як джерела енергії за умов енергетичного голоду при стресі. Подальше зниження вмісту креатину в сироватці крові на третій тиждень стресування свідчить про вичерпання пулу цього джерела енергії або зниження спроможності його синтезу через нестачу аргініну. Вміст креатину в сироватці крові при лікуванні ПК зростав майже до такого в інтактних тварин, ймовірно, внаслідок зменшення перекисного окиснення та зниження енергетичних потреб. Лікувальне використання ПК знижувало і вміст креатиніну в сироватці крові навіть нижче за інтактні значення, що поряд із близьким до норми вмістом креатину, ймовірно, свідчить про зростання кліренсу цієї речовини.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити висновок про значну антиоксидантну, стрес-протекторну та мембраностабілізуювальну активність поліфенольного концентрату, отриманого з насіння винограду «Каберне», що робить даний комплекс цінним об'єктом для подальших досліджень з метою впровадження у медичну практику.

КЛИНИКО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМЫ У ДЕТЕЙ

*Кошербеков Е.Т., Рамазанова Ш.Х., Давлетгильдеева З.Г., Чой С.В.,
Жунусова А.Ж.*

*Казахский национальный медицинский университет
имени С.Д. Асфендиярова, г. Алматы, Казахстан
erbol20082008@mail.ru*

Бронхиальная астма (БА) принадлежит к распространенным аллергическим заболеваниям детского возраста, при этом у 2/3 детей начало заболевания приходится на возраст до 5 лет. Целью исследования является оценка объективного статуса детей с БА и возможностей

диагностического использования у них функциональных методов исследования, а также определение эффективности патогенетической терапии при обострении БА.

Материалы и методы исследования. Обследовано 100 детей в возрасте от 1 года до 14 лет, поступавших в состоянии приступа БА на стационарное лечение в аллергологическое отделение ДГКБ №2 г.Алматы в течение 2014 г.

Результаты исследования. Из 100 обследованных детей с БА 64% мальчиков и 36% девочек. В зависимости от возраста частота диагностированных случаев БА распределилась следующим образом: в возрасте от 1 года до 3-х лет – 18%, 4-6 лет – 14%, 7-11 лет – 54%, 12 лет и старше – 14%. У детей до 1 года БА не диагностировалась, наиболее чаще заболевание регистрировалось в раннем школьном возрасте. Среднетяжелую персистирующую БА диагностировали у 60% больных, тяжелое течение болезни у 40%. Половина детей с тяжелой персистирующей БА, главным образом, дети раннего возраста, в первые дни госпитализации получали лечение в условиях ОРИТ. Интермиттирующая и легкая персистирующая БА у детей в клинике не диагностировалась. Диагноз БА впервые был установлен у 30% детей, у 52% детей стаж болезни составил продолжительностью от 1 года до 5 лет, более 5 лет БА страдают 18% детей. Среднее пребывание пациентов в стационаре составило в среднем 11 койко-дней. Следует отметить, что у 36% детей с БА диагностировалась сопутствующая патология, главным образом, лор-органов – 22% пациентов. При анализе генеалогических данных отягощение наследственности аллергическими реакциями и заболеваниями выявили у 91% обследованных детей, при этом по линии матери 47%, по линии отца 24% и по линии обоих родителей у 15%. Отягощение наследственности БА имело место у 20% пациентов. У 11% обследованных детей в семьях братья и сестры также страдали той или иной аллергической реакцией. Возникновению БА у детей предшествовали пищевая аллергия – 51% случаев, поллинозы 17%. Анализ фармакологического анамнеза детей с БА позволил выявить лекарственную непереносимость у 13%. Из 100 обследованных детей с БА 31% пациентов входили в группу часто болеющих детей. Воздействие неблагоприятных факторов окружающей среды было отмечено у 21% пациентов.

В нашем исследовании 72 детям в возрасте 6 лет и старше проведены измерение ПСВ. При персистирующей БА средней тяжести ПСВ 80% должных величин было у 68% детей, а при тяжелой персистирующей БА ПСВ 60% должных величин у 32% детей. Достоверно чаще БА средней тяжести диагностировалась у мальчиков, чем у девочек. В результате лечения детей с БА ПСВ увеличивалась не менее чем на 15%, а в ряде случаев на 20%, что достоверно указывает на эффективность курса проведенной терапии. Спирографическое исследование проведено 66 детям, при этом обструктивный тип нарушения дыхания был выявлен у 47% пациентов, смешанный тип – у 33%, рестриктивный – у 16%, нормальные показатели ФВД были у 4%. Острый период БА характеризовался зависимыми от степени тяжести обструктивными нарушениями ФВД, которые обуславливают увеличение сопротивления потоку воздуха в бронхиальном дереве. При анализе показателей ФВД у 30% детей впервые заболевших БА значительного снижения ЖЕЛ не отмечалось, что видимо, свидетельствует об отсутствии стажа заболевания. У 18% детей длительно болеющих БА с тяжелым течением наблюдалось значительное уменьшение ЖЕЛ. Снижение форсированной жизненной емкости легких (ФЖЕЛ) у детей с БА отмечалось в 30% случаев. При среднетяжелом течении БА выявилось умеренное снижение ОФВ1 у 45% обследуемых. При тяжелом течении БА выявилось значительное и резкое снижение ОФВ1 у 70% детей. Индекс Тиффно был снижен в 50% случаев у детей с БА. Данные показатели дыхательных объемов свидетельствуют о гипервентиляции легочной ткани.

Все пациенты, у которых диагноз БА был установлен до настоящей госпитализации, дома получали базисную противовоспалительную терапию. Тем не менее, несмотря на регулярно проводимую противорецидивную терапию ингаляционными глюкокортикостероидами, БА контролировалась недостаточно эффективно, и приступы удушья у детей возникали повторно. В связи с этим в клинике проводился новый подбор базисной терапии пациентам. По нашим данным, флутиказона пропионат получили 70% пациентов – из них серетид 57%, фликсотид 13%. Будесонид был назначен 9% пациентов – симбикорт 2% и 7% детей раннего возраста получили небулайзерную терапию суспензией пульмикорта. Ингаляции циклезонида (альвеско) получили 21% детей с БА. В комплексной терапии БА имело место назначение бронхо- и муколитиков, физиотерапевтических процедур, дренажного массажа, ЛФК

и др. Все госпитализированные дети с БА, а также их родители посещали организованную в отделении Астма-школу, где получали знания по тактике поведения пациентов во время приступа БА вне клиники и по самоконтролю заболевания с использованием пикфлоуметра.

Таким образом, данные проведенных исследований свидетельствуют о том, что БА у детей различного возраста является преимущественно atopической по своему патогенезу, в ее развитии существенная роль принадлежит семейному предрасположению к аллергическим реакциям и заболеваниям, а также то, что своевременность назначения базисной противовоспалительной терапии влияет на благоприятное течение хронического заболевания.

PAIN SYNDROME FACTOR AND WAYS FOR ITS ELIMINATION IN PATIENTS WITH URGENT ABDOMINAL PATHOLOGY: CLINICAL, PHARMACEUTICALLY-ECONOMICAL ASPECTS

Kunovsky V.V.¹, Kvit A.D.²

¹Danylo Galytskij Lviv National Medical University,

²Lviv City Emergency Hospital, Lviv, Ukraine

¹wkw@ukr.net, ²adrian_kvita@yahoo.pl

The problems of urgent surgical help organization are surely of great interest at this time. Among all the patients with urgent surgical abdominal pathology (Medical help standards for the patients with acute abdominal inflammatory diseases // Ukrainian Ministry of Health Decree № 297 valid since 02.04.2010) which determines the concept of the “acute abdomen” are: acute appendicitis (AA) with approx. morbidity 20.7 cases for 10.000 population; acute pancreatitis (AP) – 6.7-6.95 cases for 10.000 population and also acute cholecystitis (AC) – 6.25 for 10.000 population.

The constant morbidity level for AA, AP and AC is a factor, which determines the actuality and necessity of searching for the standard and comprehensive ways of the treatment for this concrete group of patients.

On the stage of diagnostic algorithm development the interpretation of the pain syndrome (PS) manifestation plays a very important role. The problem of PS is an actual component of the treatment program during the verification of

the inflammatory process in patients with AA and AC and also during the first treatment hours of the patients with AP.

In our research we examined patients with AA and AP diagnoses. The specific weight of this group of patients was the largest among the entire amount of urgent surgical abdominal pathology patients.

The aim of the research is to value the role and meaning of the PS elimination in the treatment program of patients with AA and AP in the early treatment period, taking into consideration its pharmaceutical and economical efficiency in comprehensive surgical treatment of these patients also using the component of multimodal fast-track program.

According to the aim of the research we statistically analyzed AA and AP patients' cards, treated in the Lviv City Emergency Hospital during 2013-2014. Generally 84 patients' cards were analyzed, among them 45 with AA and 39 with AP. The detailed statistic analyze of these patients' length of stay gave us a possibility to value not only the pharmaceutically-economical aspects of these patients' treatment, but also the treatment efficiency in general.

The basis for the comparative analyze was the patients' with AA and AP dispersal into two groups – the first included 49 patients in which the early PS elimination using multimodal nonopioid analgesia (combination of m-cholinolitics and nonsteroid anti-inflammatory medicines) was used and the second (control) group included 35 patients in which only the nonsteroid anti-inflammatory medicines where used to treat the PS. The PS manifestation degree in patients with AA and AP was analyzed with the help of two PS scales – Bong-Backer mimic scale – Faces Pain Rating Scale (FPRS) and the figure scale – the Numeric Pain Rating Scale (NPRS). The obtained results where correlated.

On the basis of conducted interrogation we gained the following results: according to the FPRS the PS degree in 49 patients (58.3%) where – 10 points (horrible); in 23 (27.2%) – 8 points (dreadful); in 11 (13.3%) – 6 points (uncomfortable); and only 1 patient (1.2%) felt the 4 points (annoying) pain. According to the NPRS the PS in 42 patients (50%) was valued for 8-10 points (horrible), in 29 (34.5%) – 6-8 points (dreadful), in 13 (15.5%) – 4-6 points (uncomfortable).

According to nosologic disease forms among patients with 8-10 points PS the patients with AP dominated – 38 (97.4 % from the general AP patients' amount). In patients with AA the 10 points PS according to FPRS was stated only in 11 cases (24.4 % from the entire AA patients' amount).

Additional multimodal analgesia component in the first group patients let us lower the PS degree. On the second day of the hospital treatment 39 first group patients (79.5%) the PS degree was 4-6 points (uncomfortable), at the same time the second control group patients such PS degree was stated only in 19 patients (54.3%). The length of hospital stay in the first group patients with AP was (11±0.5), first group patients with AA was (6±1.3), in the second group patients with AP – (14 ± 1.3), with AA – (8±0.7).

As the result of conducted research we can affirm, that both scales (FPRS vs. NPRS) gave a reliable ($p < 0.05$) criterions for PS valuing in patients with AA and AP. The data precision during this research was within 1 point, which is not statistically significant. Nevertheless we suppose that using NPRS is more rational, as it gives a possibility to characterize the average PS expression scope with a 2-point interval, which is very important during the second and third day of the treatment and is more informative and reliable indicator.

Conduction of an adequate analgetic support (component of the multimodal fast-track program) allows reliably ($p < 0.5$) shorten the length of hospital stay and temporary disability duration. This approach gives a possibility to lower the costs for the treatment and it also guaranties the intensification and rational use of the surgical department resources, so it is cost-effective not only for the patient, but also for hospital.

SPECIAL ASPECTS OF PATENT RESEARCH FOR THE DRUG DEVELOPMENT

Litvinova E.V.¹, Posylkina O.V.²

National pharmaceutical university, Kharkov, Ukraine

¹hlitvinova@mail.ru, ²kaf.ep.nfay@rambler.ru

Purpose: to analyze special aspects of patent research for the drug development.

Methods: studies were conducted using a database on the Internet: scientometric databases, the statistics of Ukrainian patent office, the State enterprise “The State Expert Center” of the Ministry of Health of Ukraine, weekly “Pharmacy”.

Results: patents for inventions in the field of pharmacy confer priority, authorship and the right to the patent holder to exclude others from using his

invention and protect new development for a specified period from the creation and production of generic copies of the drug by other companies. Stage of patent research is always preceded by the drug development. There are following types of work on patent research in the drug development: identification of priority areas for the drug development; determination of patentability; definition of patent clearance.

The pharmaceutical industry refers to industries with the most intensive conduct of scientific research and is in line with the electronics and aerospace industries. Pharmaceutical companies have to constantly conduct active research projects to replace aging products, create new molecules, since the average period of “depreciation” of the drug is currently 5-7 years. In determining the priorities for drug development it has used literature search, which gives an idea of the achievements in the scientific field and the theoretical basis for a more detailed description. While the patent search provides an opportunity to learn about the commercially important decisions in this area and state of the art in the study area. Together these studies provide a complete picture of the technical level while the forecast trends in the future.

Already in the early studies it can predict the potential level of development, because publication dynamics of each branch of science is uneven and it can be identified “hot spots”. “Hot spots” are certain themes, in which the amount of work is more than the industry average. Development in this priority area increases its chances of demand, but if the work does not contain any fundamentally new data, it will not be successful commercialization. If the research is devoted to a narrow category, leaving the areas of interest to most researchers and industry issues of health, its commercialization is complex, regardless of the value of the results. The most efficient in terms of the search for scientific resources in pharmacy is a collection of online access and advanced search capabilities, supports the logical and morphological search (database of the US National Center for Biotechnology Information NCBI: PubMed, PubChem, and others). It should be noted that the publication, occupying the first position in the ranking of scientometric databases have a strict system of review and place the most authoritative review articles scientists. The perspective is to analyze the top 10 journals in the industry in recent years. Thus, the best choice is branch of science, in which the number of studies increases. In the pharmacy most promising projects are drug developments for treatment of cardiovascular system, tuberculosis, cancer pathology, pathology of

mother and child, biotechnology, research on the development of new technologies for the design of dosage forms et al.

Analysis of patent information is carried out using databases of patent offices, as well as their periodicals. Common means of access to the databases of patent offices is the Internet. Of interest is site Orange Book (Food and drug administration, USA), in which you can search for information on patenting, registration of medicines, active substances.

Ignoring or hasty passage of the patent search stage may result in: a superficial study of the art, poor preparation of the application, increase the term of the applicant's correspondence with the agency, refusal of a patent; unreliable patent protection; financial and time losses. Timely detection of competitive developments in the preliminary search may be partially or completely adjust research direction of the applicant in the scientific and industrial applications.

Conclusion: patent research, as well as acquisition of patent for drug development allows to exclude unfair act on the part of competitors, to develop a competitive drug that will increase the level of the domestic pharmaceutical industry.

АКТУАЛЬНОСТЬ КОНТРОЛЯ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ В ИСПЫТАНИИ НА ДЕПРЕССОРНЫЕ ВЕЩЕСТВА

Меркулова Ю.В.¹, Белякова Е.С.², Чайка Л.А.³

*Государственное предприятие «Украинский научный фармакопейный
центр качества лекарственных средств», г. Харьков, Украина*

¹YuMerkulova@ukr.net, ²miss_mafia@ukr.net, ³lachaika@ukr.net

Лекарственные средства природного и полусинтетического происхождения могут содержать примеси вазоактивных веществ, вызывающих депрессорный эффект. Для исключения опасности снижения у пациентов артериального давления после парентерального введения органопрепаратов и некоторых антибактериальных лекарственных средств в Европейской Фармакопее и Государственной Фармакопее Украины (ГФУ) предусмотрен контроль их качества в испытании на депрессорные вещества. Вместе с тем, в последнее десятилетие в связи с мировой практикой ограничения проведения испытаний на животных активно обсуждается вопрос о целесообразности применения испытания на

депрессорные вещества.

Цель: оценить наличие и выраженность вазодилатационного эффекта парентеральных лекарственных средств природного и полусинтетического происхождения, подлежащих, согласно ГФУ, контролю на депрессорные вещества.

Материалы и методы: исследование проводилось на анестезированных кошках, которые проявляли дозозависимую чувствительность к гистамину (0.1-0.15 мкг/кг, внутривенно). В качестве исследуемых объектов были избраны 103 образца фармацевтических субстанций и инъекционных растворов антибактериальных препаратов природного (канамицина сульфат, линкомицина гидрохлорид, стрептомицина сульфат, гентамицина сульфат) и полусинтетического происхождения (доксорубицина гидрохлорид) и антикоагулянт гепарин, полученный из тканей животных. Исследуемые лекарственные средства вводили животным внутривенно в принятых тест-дозах. Критерием депрессорного действия служила величина снижения среднего артериального давления непосредственно после введения препарата. Артериальное давление оценивали с использованием инвазивного регистратора давления PowerLab 4/35 («ADInstruments Pty Ltd.», Австралия) и программного обеспечения LabChart7.

Результаты: Установлено, что исследуемые лекарственные средства соответствовали требованиям нормативной документации по показателю «Депрессорные вещества», выдерживая испытание на кошках при введении внутривенно в предусмотренных тест-дозах. Введение гистамин-стандарта вызывало у кошек резкое и дозозависимое падение систолического и диастолического давления: в меньшей дозе гистамина (0.1 мкг/кг) снижая среднее артериальное давление на 19.0-25.8 мм рт. ст.

Показано, что введение лекарственных средств вызывало присущий гистаминоподобным веществам кратковременный вазодилатационный эффект различной степени выраженности, статистически значимо уступая гипотензивной активности гистамина.

Наиболее выраженный депрессорный эффект оказывали канамицина сульфат, линкомицина гидрохлорид и гепарин, транзиторно снижая артериальное давление на (13.6 ± 2.61) мм рт. ст., (13.3 ± 1.48) мм рт. ст. и (12.3 ± 0.51) мм рт. ст. соответственно.

Доксорубицина гидрохлорид и стрептомицина сульфат, достоверно уступая активности гепарина, вместе с тем, существенно превосходили

сосудорасширяющее действие гентамицина сульфата, снижая среднее артериальное давление на (9.3 ± 1.27) мм рт. ст. и (10.3 ± 0.69) мм рт.ст. соответственно. Инъекционный раствор гентамицина сульфата обнаруживал наименьшую гипотензивную активность в ряду сравниваемых лекарственных средств, снижая среднее артериальное давление у кошек всего лишь на (5.7 ± 0.65) мм рт. ст.

Выводы: проведенные исследования подтверждают наличие у лекарственных средств на основе гепарина, канамицина сульфата, линкомицина гидрохлорида, стрептомицина сульфата, гентамицина сульфата и доксорубицина гидрохлорида вазодилатационных эффектов, обусловленных присутствием примесей гистаминоподобных веществ. Существенных различий в выраженности депрессорного действия между препаратами природного происхождения и получаемых полусинтетическим путем не обнаружено. Представленные результаты подтверждают необходимость и целесообразность проведения контроля на депрессорные вещества органолептических и антибактериальных лекарственных средств, что не только повышает их качество, но и гарантирует безопасность медицинского применения у пациентов.

ACTUALITY OF IMPLEMENTATION OF MANAGEMENT PROCESS MODEL OF PHARMACEUTICAL PRODUCTS IN WHOLESALE PHARMACEUTICAL CORPORATE ACTIVITY

*Posylkina O. V., Novitska Y. E., Kozyryeva O. V.
National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine
kaf.ep.nfay@rambler.ru*

The modern stage of development of the pharmaceutical industry depends on the efficiency of the wholesale link, serving as an active commercial agent that provides strategic stability of the pharmaceutical market. In the market conditions a wholesale is characterized by increasing complexity wholesale structure. This is due to the expansion of activities, increasing the amount of pharmaceuticals that circulates through its channels and increasing number and variety of structural elements of their relationships with each other and suppliers. All these factors require new approaches to the management of the

wholesale segment of the pharmaceutical market and the establishment of effective and reliable pharmaceutical supply chain.

In modern terms, one of the most important ways to increase the efficiency of the wholesale link is improving inventory control of pharmaceutical products based on the introduction of the process approach. Background research principally due to the need to develop new and more effective methods of inventory control of pharmaceutical products in WPC, which will help them more stable operation and increasing working capital turnover and profit growth respectively. The feasibility of such research in market conditions is the need to reduce the time of circulation of pharmaceutical products, optimizing the costs of their formation and storage of stocks, while increasing the satisfaction of consumer demand with limited resources.

The purpose of this research is to study scientific approaches to the implementation of process model of inventory control of pharmaceutical products in WPC activity. It will allow to provide the achievement of management objectives, will improve responsiveness to problems that arise up, and identify specific subprocesses and operations, that are "bottlenecks" and, as a result, to promote more efficient use of all resources in the wholesale link of pharmaceutical chain of supplies.

There were uses for research methods of scientific analysis and synthesis, abstract and logical methods, materials of network the Internet.

It should be noted that under WPC transition to international quality standards ISO, which proclaim the priority of a process approach to management, inventory management should be considered as one of the interim process, consisting of certain subprocesses.

When forming process model of inventory control of pharmaceutical products it is necessary to examine every subprocess as discrete unit of WPC logistic operation mechanism. In this regard, there is a problem of compatibility of separate processes and their co-operation in the general system of processes of WPC.

Based on the analysis, it was found that for effective logistics WPC activities its logistics processes must be integrated throughout the pharmaceutical supply chain. Organization of activity of WPC will improve regulation and will allow to optimize a management logistic process and to ensure compliance with international quality standards ISO and good practice GxP. The process model of inventory management in WPC is presented on Fig.1.

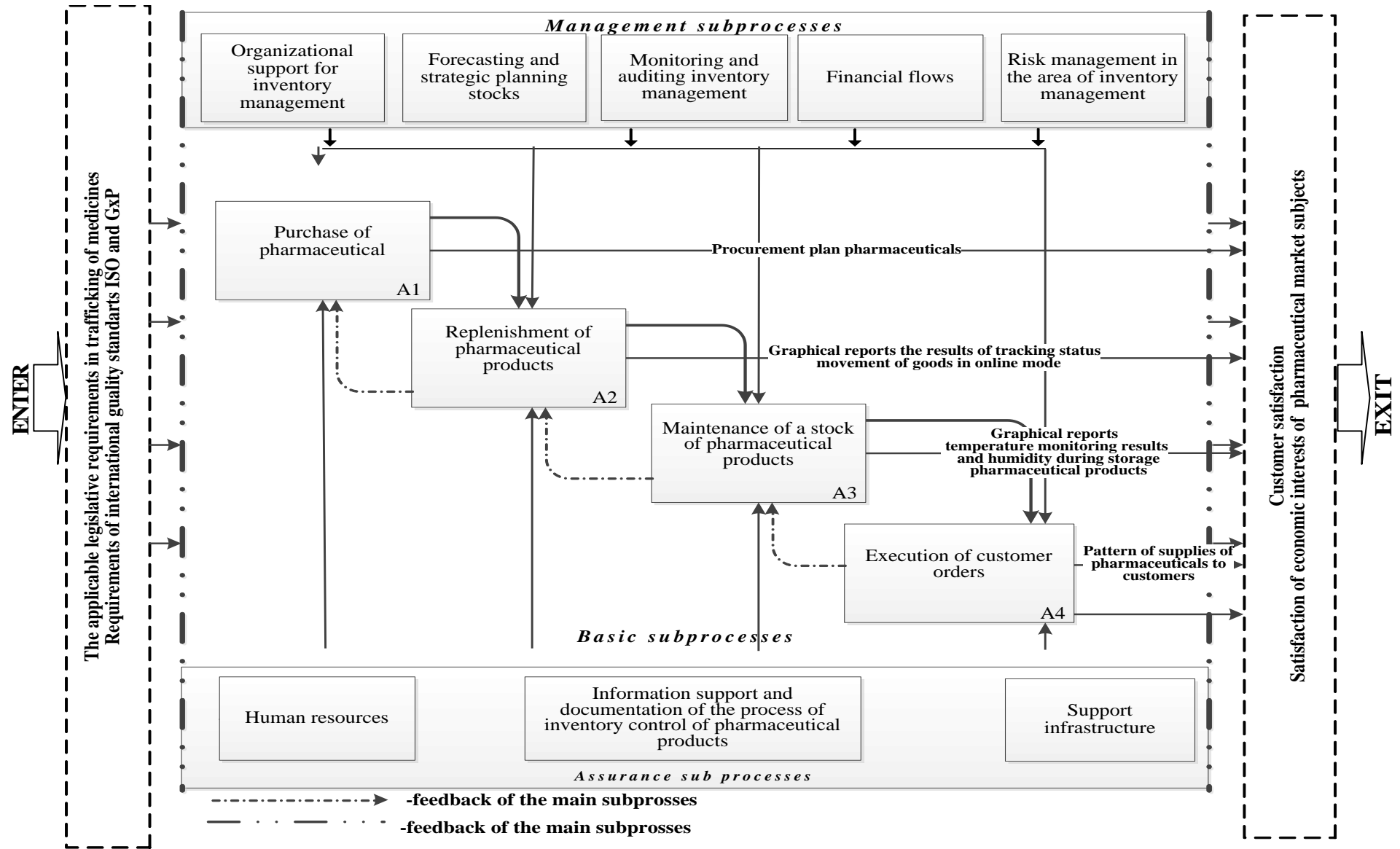

Fig.1. Process model of inventory management in WPC

The following process model is built according to the requirements of good practice GxP and international quality standards ISO, is a link of interconnected logistics subprocesses, which is the total sum of all functions, operations and connections between them. The sequence of these actions is the key to a proper level of inventory management in WPC. Its implementation in activity of different WPC may be accompanied by a change in the sequence of individual operations and functional additions that can reflect the specificity of their organizational structure.

It should be noted that at sufficiently high cost of construction of quality management systems in Ukrainian WPC, implementation of process model of inventory management is an important condition for the acceleration of taking the certificate for compliance with good practice GxP and international quality standards ISO.

RELEVANCE OF THE PROCESS APPROACH IMPLEMENTATION TO PREVENT COUNTERFEIT MEDICINES CIRCULATION

*Posylkina O.V., Khromykh A.G., Demchenko N.V.
National University of Pharmacy, Kharkov, Ukraine
kaf.ep.nfay@rambler.ru*

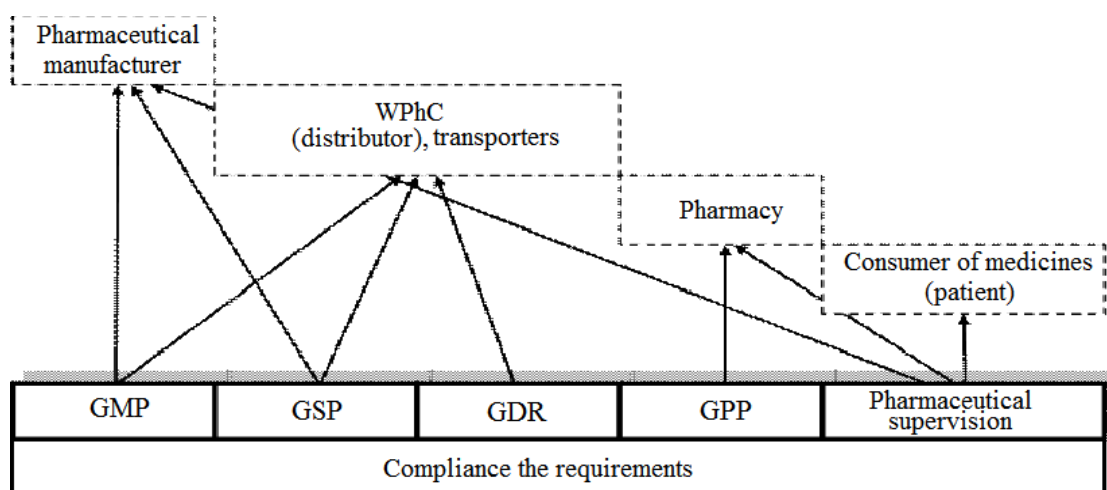
Medications falsification is one of the most actual problems of global pharmaceutical market. Industry experts, through great efforts to prevent this phenomenon in Ukraine, noted that there is a steady upward trend in the quantity of counterfeit medications in the domestic and foreign pharmaceutical markets. Clearly, this is not poses a threat to life and public health only it also causes significant financial losses to the state and local producers of medications. In such circumstances, development of the process model of actors work organization in pharmaceutical market by counterfeit medications detecting, as an important factor of improving the quality of the maintenance of the population of Ukraine, is of particular relevance.

One of the modern trends to combat counterfeit medications circulation in Ukraine is to build an integrated pharmaceutical logistics chains (IPLC). IPLC – is a complex, structured logistics system with a high level of responsibility of each participant, its objective function is timely providing the specific customer with qualitative pharmaceutical products in a right place, ensuring the desired level of service with optimal costs. Due to the large number of constraints IPLC

is vulnerable to many factors, it is a set of processes, where logistic service below 100% is unacceptable because any other value of this parameter may affect the safety of pharmaceuticals and health. According to international practice, the success of solving that problem, preventing the spread of counterfeit medicines circulation, is largely depends on the awareness of all IPLC participants, their responsibilities in monitoring the quality of pharmaceutical products throughout the chain. Considering this, based on research, the authors developed a scheme of shared responsibility of all IPLC participants for quality assurance of pharmaceutical products (Fig. 1), which is based on implementation of the relevant practices GxP.

For regulation and standardization activities aimed at preventing circulation of counterfeit medicines in IPLC the process model of work organization was developed as an example of one of the participants in the chain (Fig. 2).

Under the proposed process model IPLC participant is obliged to organize work for timely receipt at the appropriate level, storage and subsequent use of the information obtained from local authorities of State Service on medical products in Ukraine about counterfeit and substandard medicines for timely detection and withdraw from circulation of such products.

Fig. 1 Scheme of allocation of the IPLC participants responsibility for quality assurance of pharmaceutical products based on the requirements of good practices GxP

In sum, we can determine that the proposed introduction of scientific and methodological approaches to IPLC protection against ingress of counterfeit pharmaceutical products will enhance the performance discipline participants IPLC and controllability of flow processes in the pharmacy.

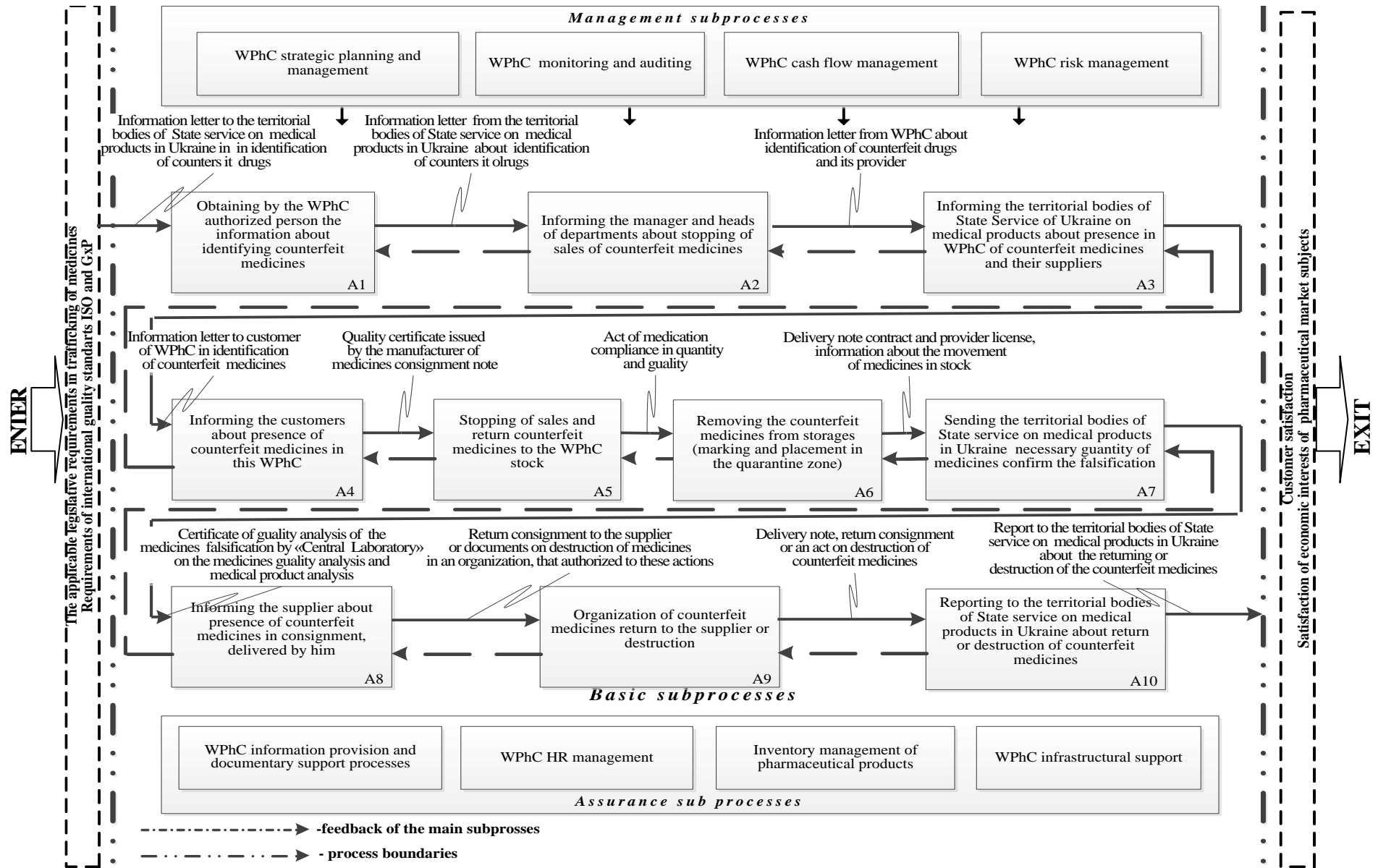

Fig. 2 Process model of organization in identifying counterfeit medicines is proposed WPhP

МИРОВОЕ РАСПРОСТРАНЕНИЕ ЭХИНОКОККОЗА

Уразаева С.Т.¹, Артыкбаева А.Е.²

Западно-Казахстанский государственный медицинский университет
имени Марата Оспанова, г. Актобе, Казахстан

¹s.urazaeva@mail.ru, ²altynay.1984.84@mail.ru

По оценкам экспертов ВОЗ эхинококкоз широко распространен во всем мире и обнаруживается на всех континентах, кроме Антарктиды. Альвеолярный эхинококкоз ограничен северным полушарием, в частности некоторыми районами Китая, Российской Федерации и странами континентальной Европы и Северной Америки. В эндемичных районах показатели заболеваемости людей кистозным эхинококкозом могут превышать 50 на 100 000 человек в год, а в некоторых частях Аргентины, Перу, Восточной Африки, Центральной Азии и Китая могут достигать 5-10%. Показатели распространенности среди сельскохозяйственных животных в гиперэндемичных районах Южной Америки, варьируются в пределах 20-95% забиваемых животных [1]. Показатели распространенности среди сельскохозяйственных животных в гиперэндемичных районах Южной Америки, варьируются в пределах 20-95% забиваемых животных [1]. Около 270 млн. человек (58% от общей численности населения) подвергаются риску эхинококкоза в Центральной Азии, включая районы Монголии, Казахстана, Кыргызстана, Таджикистана, Туркменистана, Узбекистана, Афганистана, Ирана, Пакистана и западной части Китая [2].

Ареал распространения лисиц и обсемененность почвы *Echinococcus multilocularis* увеличилась во многих странах Европы. Об этом сообщили 17 стран Европы, в том числе Литва, Латвия и Эстония. Лисы начали колонизировать городские районы Эстонии в 2005 г., и с тех пор были зарегистрированы в 33 из 47 городов, около 30% лисиц заражены, что вызывает серьезную озабоченность общественного здравоохранения страны [3]. В Российской Федерации, начиная с 1993 г., наблюдался прогрессивный рост численности лисицы (в 2,6 раза) – основного хозяина возбудителя альвеококкоза – *E. Multilocularis* [4]. Заболеваемость эхинококкозом в Польше в 2012 г. регистрировалась в 8 провинциях и составила 0,073 на 100 000 населения, Изучение структуры заболеваемости показало, что средний возраст заболевших составил 49,2, болели чаще

женщины (заболеваемость 0,096) и заболеваемость в сельских районах была выше, чем в городе (0,125 по сравнению с 0,039) [5].

Изучена распространенность и факторы риска эхинококкоза в провинции Цинхай. В исследование были включены 23 445 человек из 21 страны путем многоступенчатой стратифицированной случайной выборки. Сделан вывод, что распространенность эхинококкоза в 2010 г. составила около 4% и существенные различия заболеваемости были связаны с возрастом, полом, этнической принадлежностью и профессией [6].

Исследователями из Чили проведены экономические расчеты, которые включали затраты на лечение и диагностику заболевших, потери продукции животноводства от конфискации и сокращения объемов производства мяса и лечение зараженных собак. Расходы, связанные с хирургическим лечением были оценены в 2460000 долларов США, затраты на оплату листов нетрудоспособности и потерю производительности труда, составили 3130000 долларов. В итоге годовой экономический ущерб от заболевания был оценен в 14 350 000 долларов США [7].

В Италии остров Сицилия является одним из самых эндемичных районов по эхинококкозу из-за высокого уровня животноводства, средний годовой показатель заболеваемости составляет 3,2 на 100000 жителей [8]. Ежегодно в Российской Федерации (РФ) регистрируется свыше 500 случаев эхинококкоза, из них 14,5% составляют дети. В структуре биогельминтозов на долю эхинококкоза приходится 1,2%. В 2012 г. заболеваемость населения эхинококкозом на территории РФ увеличилась на 7,9 % по сравнению с 2011 г. в 62 субъектах. На долю детей до 14 лет приходится 11% заболеваний, что свидетельствует о неэффективности мероприятий по дезинвазии объектов окружающей среды и дегельминтизации собак [4]. Таким образом, приоритетом общественного здравоохранения в странах с высоким уровнем заболеваемости должно стать расширение масштабов мероприятий в области борьбы с эхинококкозами. ВОЗ утвердило три страны для проведения пилотных проектов эффективных стратегий борьбы в 2013-2017 гг. стоимостью около 10 миллионов долларов США [1].

Литература

1. Всемирная организация здравоохранения. Эхинококкоз. Информационный бюллетень ВОЗ. №377. Март 2013 г.
2. Wenbao Чжан, Zhuangzhi Чжан, Вэйпин Ву, Ваохин Ши, Июнь Ли, Xiaonong Чжоу, Хао Вэнь, Дональд П., Мак-Манус. Эпидемиология и контроль

за эхинококкозами в Центральной Азии, с особым акцентом на Народную Республику Китай. // DOI: 10.1016 / j. actatropica. 2014.03.014.

3. Яцек Карамон, Мацей Кохановский, Яцек Срока, Томаш Сенецк, Мирослав Ружицкий, Ewa Chmurzyńska, Ewa Bilska Zajac. Распространенность *Echinococcus multilocularis* среди красных лисиц в в Польше (2009-2013). // Паразитологические исследования. 2013. том 113, выпуск 1. С. 317-322.

4. О заболеваемости эхинококкозом и альвеококкозом в Российской Федерации. Письмо от 24.12.2013 № 01/14780-13-32.

5. Golab, Эльжбета; Czarkowski, Мирослав Р. // Эхинококкоз и цистицеркоз в Польше в 2012 году. // Przegląd epidemiologiczny, Т.68, № 2. С. 279-82.

6. Ай Ло罗艾, Ху Ван王虎, Джи-цюань Ли李积权, Хайшэн У吴海生, Вентилятор Ян杨帆, Пэн-ЦяньFang方鹏. Факторы эпидемии и контроль за эхинококкозом печени в провинции Цинхай //Журнал Хуажонге университета науки и технологии. Февраль 2014г, том 34, выпуск 1, С. 142-145.

7. Хуан Венегас, Сандра Эспиноза, Санчес Gittith. Оценка экономического эффекта от эхинококкоза в Чили и анализа возможных причин, которые мешают ее ликвидации, Rev. Med. Сантьяго Чили, vol.142. № 8, 2014.

8. Elisa Капелло, Бруно Сасорардо, Элеонора Caltabiano, SigismundoLiVolsi, Роза Chiara, Мауро Sapienza и Лучано Nigro. Эпидемиология и клинические особенности кистозной эхинококкоза в Западной Сицилии: десятилетний обзор. // World J. Gastroenterol. 2013, 19 (48): 9351-9358.

МИРОВОЕ РАСПРОСТРАНЕНИЕ И ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИКСОДОВЫХ КЛЕЩЕЙ

Уразаева С.Т.¹, Бекенов Ж.Е.², Серик А.С.³, Уразаева А.Б.⁴

*^{1,3,4} Западно-Казахстанский государственный медицинский университет
им.Марата Оспанова, г. Актобе, Казахстан*

*²Актюбинская противочумная станция, г. Актобе, Казахстан
s.urazaeva@mail.ru*

Иксодовые клещи имеют огромное географическое распределение, включая как минимум 34 страны и в последние годы стали представлять одну из важных проблем общественного здравоохранения [1]. В группе кровососущих членистоногих, клещи в качестве переносчиков возбудителей инфекционных заболеваний, уступают только комарам. Экономические потери, связанные с ними достигают миллиардов долларов в год [2]. Болезнь Лайма заняла второе место после ВИЧ – инфекции и признается в качестве многофокусной пандемии в США [3]. Клещевой энцефалит (КЭ) считается международной проблемой здоровья, так как

число зон риска и случаи заболеваний по всей Европе, России и некоторых частях Азии продолжает расти. В странах Центральной и Восточной Европы, КЭ является одним из самых важных нейроинфекций человека.

В последнее десятилетие число случаев значительно возросло в странах Балтии, Чехии и Германии и в странах, которые ранее считались свободными от КЭ, таких как Дания, Франция и Италия. Авторы связывают это с изменениями климата и ростом миграции людей [4]. Клещи рода *Ixodes* выявлены на огромной территории от Западной Европы до восточного побережья Японии. В течение последнего десятилетия, около 400 случаев клещевых риккетсиозов были зарегистрированы у путешественников в регионах Африки [5]. Заболеваемость КЭ продолжает расти во многих эндемичных регионах и выявляются новые очаги. Наличие единого переносчика – клещей *Ixodes persulcatus* определяет существование сочетанных очагов КЭ и инфекционных клещевых боррелиозов. Существование в организме клеща вируса КЭ наряду с боррелиями определяет возникновение микст-форм этих инфекций. Имеются данные о зараженности клещей *Ixodes persulcatus* эрлихиями и анаплазмами в Азиатской части России, а именно в Омской, Тюменской, Новосибирской областях и Алтайском крае. Возбудитель гранулоцитарного анаплазмоза человека – *A. phagocytophila* был обнаружен в иксодидях, собранных на территории Алтайского края [6].

На территории Казахстана самыми активными очагами КЭ являются: Заилийский Алатау и Южный Алтай и заболевания людей КЭ регистрируются в Алматинской, Восточно-Казахстанской и Акмолинской областях [7]. Конго-крымская геморрагическая лихорадка (ККГЛ) вызывает спорадические случаи и вспышки на огромной географической территории, из западного Китая в страны Ближнего Востока и Юго-Восточной Европы и большей части территории Африки. ККГЛ поддерживается в вертикальном и горизонтальном циклах передачи с участием иксодовых клещей и разнообразных диких и домашних позвоночных животных. ККГЛ наиболее часто регистрируется среди работников сельского хозяйства в результате укусов зараженного клещей и медицинского персонала, подвергшихся воздействию крови и тканей зараженных пациентов [8].

На территории России в 2000 г. сформировался активный очаг лихорадки Западного Нила (ЛЗН) в Волгоградской области, поддерживаемый циркуляцией вируса ЛЗН среди мелких млекопитающих.

Зарегистрированы вспышки ККГЛ в Ставрополье (1999, 2000 гг.), в Волгоградской области (2000-2001 г.), а также ЛЗН Краснодарском крае и Астраханской области (1999-2000 гг.) [9].

Общая площадь природных очагов туляремии в Республике Казахстан (РК) составляет 520 тыс. кв. км. В 2013 г. изолировано 135 штаммов возбудителя, из них: 85 (63,0%) от иксодовых клещей и 50 (37,0%) от грызунов. Заболеваний людей не зарегистрировано благодаря плановой вакцинации населения территорий природных очагов. Природные очаги ККГЛ имеются на территории Жамбылской, Кызылординской и Южно-Казахстанской областей РК, где ежегодно регистрируются случаи болезни среди населения. Заболеваемость ККГЛ в РК в 2013 г. составила 0,04 (2012 г. – 0,07) на 100 тысяч населения [7]. Впервые на территории Западно-Казахстанской области РК, граничащей с Астраханской областью РФ, был выделен возбудитель Астраханской пятнистой лихорадки из клещей *R. Pumilio* [10]. Таким образом, иксодовые клещи имеют широкое распространение на территории земного шара и вызывают группу тяжелых инфекций, представляющих проблему для здравоохранения.

Литература

1. Ларс Линдвист. Клещевые энцефалиты. //Справочник по клинической неврологии. Volume 123. 2014. С. 531-559.
2. Ntanganrdzeni O. Mapholi, Муньярадзи С. Marufu, Azwihangwisi Maiwashe, Voster Muchenje, Майкл Д. Макнейл, Майкл Chimonyo, Кеннеди Dzama. //Клещи и Tick-borne Болезни, Том 5, выпуск 5, сентябрь 2014, с. 475-483.
3. Клайв Е. Беннетт. Клещи и болезнь Лайма //Достижения в паразитологии, Том 36, 1995, С. 343-405.
4. Экхард Петри, Дитер Gniel, Олаф Zent. //Путешествия, медицина и инфекционные заболевания. Том 8, выпуск 4, июль 2010, С. 233-245.
5. Могенс Jensenius, Пьер Эдуард Фурнье, Дидье Рауля. //Клещевой риккетсиоз у международных путешественников. Международный журнал инфекционных болезней. Том 8, выпуск 3, май 2004, С. 139-146.
6. Матущенко Е.В. Совершенствование лабораторной верификации клещевых инфекций в условиях соотнесенности природных очагов. Автореферат. Омск. 2006.
7. Ж.М. Бекшин, А.Ж. Жолшоринов, С.В. Казаков, Ш.Б. Жандосов. О некоторых вопросах арбовирусных инфекций в РК. //Материалы юбилейной межд. научно-практ. конференции Уральской противочумной станции, Уральск, 2014.
8. Деннис А. Бенте, Наоми Л. Форрестер, Дуглас М. Уоттс, Александр Дж. Маколи, Крис А. Уайтхаус, Майк Брей. Конго-Крымская геморрагическая

лихорадка: история, эпидемиология, патогенез, клиника и генетическое разнообразие. //Антивирусные исследования, объем 100, выпуск 1, октябрь 2013. С 159-189.

9. Петров В.А. Лихорадка Западного Нила (клиника, эпидемиология диагностика, патоморфология и лечение). Автореферат. Москва. 2004.

10. Смирнова С.Е., Карань Л.С., Платонов А.Е., Танитовский В.А., Белоножкина Л.Б., Бидашко Ф.Г., Гражданов А.К. Циркуляция вируса Крымской-Конго геморрагической лихорадки в районах северной границы ареала этой инфекции на территории РК. //Эпидемиология и инфекционные болезни. №5. 2009. С. 42-46.

NIEFARMAKOLOGICZNE METODY LECZENIA DZIECI Z NIESTABILNOŚCIĄ SZYJNEGO ODCINKA KRĘGOSŁUPA

Czerednik A.I.¹, Denisenko W.A.²

m. Berdiańsk, Ukraina

¹dao132@mail.ru, ²star298@rambler.ru

Niestabilność kręgosłupa to patologiczna ruchomość w segmencie kręgosłupa. Może to być albo zwiększenie amplitudy normalnych ruchów, albo powstanie niecharakterystycznych dla normy nowych stopni swobody ruchów. Wskaźnikiem niestabilności kręgosłupa jest przesunięcie kręgów (potwierdzone w toku badania rentgenologicznego). Klinikznymi objawami niestabilności szyjnego odcinka kręgosłupa mogą być ból i napięcie mięśni szyi, ograniczenie ruchów; ból głowy; wegetatywne objawy emocjonalne (np. obudzenia w nocy, niepokój, pobudliwość, labilność wegetatywna); pogorszenie wzroku. Pod względem wieku niestabilność odcinka szyjnego częściej występuje u dzieci. Ma to swoje wytłumaczenie w tym, że amplituda ruchomości kręgosłupa u dzieci istotnie przekracza amplitudę ruchomości u osób dorosłych.

Zwiększona ruchomość segmentu C2-C3 jest obserwowana do wieku ośmiu lat w 65 % przypadków (wg danych z literatury), zbyteczna ruchomość jest obserwowana w górnym szyjnym odcinku kręgosłupa (z największą ruchomością w segmencie C2-C3).

Pod naszą obserwacją znajdowało się 62 pacjentów z niestabilnością szyjnego odcinka kręgosłupa w wieku od czterech do osiemnastu lat. W tym ze skargami na bóle głowy zwróciło się 60 osób (96 %); ze skargami na zawroty głowy zwróciło się 15 osób (24 %); ze skargami na pogorszenie wzroku – 10

osób (16 %); na bóle w szyi – 60 osób (96 %); na oniemienie w rękach – 5 osób (8%); z zakłóceniami snu w nocy – 48 osób (77 %).

Wszystkim pacjentom została przeprowadzona rentgenografia szyjnego odcinka kręgosłupa (w rzucie bocznym w próbach funkcjonalnych, w rzucie frontalnym i przez otwarte usta) w celu potwierdzenia diagnozy niestabilności szyjnego odcinka kręgosłupa. U dzieci patologia ta najczęściej rozwija się wskutek urazu wewnątrzczaszkowego szyjnego odcinka kręgosłupa w trakcie pomocy położniczej, w której toku dochodzi do uszkodzenia więzadeł odcinka szyjnego.

W obserwowanej grupie chorych 42 osoby (67 %) potwierdziły występowanie obciążonej anamnezy położniczej z następną obserwacją dziecka przez neurologa dziecięcego z powodu minimalnych zakłóceń ruchowych, kręczy szyi, opóźnień rozwoju motorycznego. Pacjentom jako terapia niefarmakologiczna był zalecony kurs rehabilitacji zawierający następujący kompleks zabiegów:

- 1) igłowa terapia refleksologiczna z wykorzystaniem punktów obszaru szyjno-kołnierzowego, głowy, kończyn górnych;
- 2) terapia próżniowa wzdłuż kręgosłupa i w obszarze obręczy barkowej;
- 3) masaż obszaru szyjno-kołnierzowego, kończyn górnych, owłosionej części głowy;
- 4) miękka korekcja manualna z wykorzystaniem techniki trakcyjnej z następną immobilizacją w kołnierzu Schantza (kołnierzu ortopedycznym) po zabiegach w ciągu 2-3 godzin;
- 5) gimnastyka lecznicza.

Kurs zawierał dziesięć seansów dla każdego rodzaju zabiegów codziennie. Oddziaływanie lecznicze było skierowane na zmniejszenie przesunięcia kręgów, na przywrócenie fizjologicznych anatomiczno-funkcjonalnych stosunków wzajemnych między kręgami, na zwolnienie struktur nerwowych.

Po zakończeniu kursu terapii regres bólów głowy i bólów szyi wyniósł 100 %, zawroty głowy zniknęły u 10 osób (66 %), poprawę wzroku zaobserwowano u 10 osób (16 %).

Także dla całej grupy kontrolnej zauważono poprawę snu w nocy, pojawienie się pozytywnego nastroju i rzeźwości. W toku przeprowadzenia kursu terapii u 10 osób (16 %) na 4-5 dzień leczenia zauważono zmęczenie się, bóle głowy, lekkie objawy kataru. Te objawy można odebrać jako reakcję układu odpornościowego w odpowiedzi na oddziaływanie fizyczne. Po dniu

wolnym te dzieci pomyślnie kontynuowały kurs zabiegów bez pogorszeń w dynamice.

Wnioski: Kompleksowe leczenie dzieci z niestabilnością szyjnego odcinka kręgosłupa z wykorzystaniem igłowej terapii refleksologicznej, terapii próżniowej, masażu klasycznego, miękkiej korekcji manualnej, gimnastyki leczniczej ma istotny efekt dodatni.

Ma to swoje wytłumaczenie w tym, że niedojrzałość morfologiczno-funkcjonalna, a odpowiednio – plastyczność układu kostno-mięśniowo-wiązadłowego organizmu dziecięcego, pozwala na bardziej skuteczne, w porównaniu z osobami dorosłymi, wykorzystanie leczniczych technik korygujących. Celem oddziaływania przy tym jest przywrócenie stabilności funkcjonalnej kręgosłupa, dekompresja struktur nerwowych i naczyniowych.

Jednym z obiecujących kierunków rehabilitacji dziecięcej jest wykrycie niestabilności kręgów szyjnych u dzieci z organicznymi porażeniami układu nerwowego i włączenie do kursu terapii rehabilitacyjnej specjalnego programu leczniczego rozwiązującego ten problem.

JAKOŚĆ ŻYCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ NARZADU RUCHU

Czepczarz J.

*Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska
info@wszia.opole.pl*

W pojęciu medycznym i pedagogicznym badania jakości życia to określenie problemów, które wynikają z choroby i stosowanego leczenia, a dotyczących aktywności człowieka pod względem fizycznym i psychicznym.

W niniejszej publikacji ukazana jest ocena wpływu działań personelu medycznego na zmiany poczucia sensu życia osób z niepełnosprawnością narządu ruchu. Jakość życia związana z utrzymaniem sprawności narządu ruchu, dotyczy tych aspektów które mają na nie wpływ.

Zachowanie się osób borykających się z niepełnosprawnością narządu ruchu wiąże się z jakością życia.

Znajomość objawów i sposobów leczenia jest pomocne w dobraniu odpowiednich terapii.